

**T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL SANAT EĞİTİMİ ANA SANAT DALI
KÜLTÜR VE SANAT YÖNETİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

**MÜZİK KURUMLARINDA ENTROPİ:
OSMANLI VE CUMHURİYET DÖNEMLERİ
ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Yusuf KULA

İZMİR-2025

**T.C.
İZMİR KÂTİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL SANAT EĞİTİMİ ANA SANAT DALI
KÜLTÜR VE SANAT YÖNETİMİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

**MÜZİK KURUMLARINDA ENTROPİ:
OSMANLI VE CUMHURİYET DÖNEMLERİ
ÖRNEĞİ**

Yüksek Lisans Tezi

Yusuf KULA

Danışman: Doç. Dr. Cem ÇIRAK

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Oğuz DİLMAÇ

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Nihat Ozan KÖROĞLU

İZMİR-2025

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum "Müzik Kurumlarında Entropi: Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemleri Örneği" adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

16/07/2025

Yusuf KULA

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

MÜZİK KURUMLARINDA ENTROPİ: OSMANLI VE CUMHURİYET DÖNEMLERİ ÖRNEĞİ

Yusuf KULA

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel Sanat Eğitimi Ana Sanat Dalı

Kültür ve Sanat Yönetimi Tezli Yüksek Lisans Programı

Müzik kültürün bir çıktısı olmakla birlikte toplumlar arasında bir etkileşim ve iletişim dili olması sebebiyle sosyal bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Fizikte termodinamiğin II. yasası olarak bilinen entropi yasası fen bilimlerine olduğu gibi sosyal bilimler alanına da ışık tutmaktadır. Bu bağlamda Osmanlı ve Cumhuriyet ile birlikte günümüze değin kurulmuş olan müzik kurumları kurumsal entropi kavramı altında incelenmiştir.

Çalışmada, kurumların tarihsel süreçleri incelenerek, müzikte ve kurumlarda yaşanan değişim, dönüşüm ve uygulamaların, kurumların düzenlerini oluşturmalarında ya da mevcut sistemlerindeki düzensizliklerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Toplumsal hareketlerin etkisi, devlet ya da siyasi erkin iktisadi, siyasi ve ideolojik müdahalelerle birlikte dünya kapsamında gelişen durumlar kurumların düzen ve düzensizliklerinde etkili bir role sahiptirler. Bu dış etkiler ve evrensel yasanın gereği oluşan iç etkiler kurumların entropik süreçlerini belirlemektedir.

Osmanlı Devleti döneminde faaliyetlerini sürdürmüş olan Enderun Mektebi, Mehterhane, Müzikayi Hümayun ve Darülelhan, Cumhuriyet ile birlikte kurulan Riyaseti Cumhur Musiki Heyeti, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, Devlet Senfoni Orkestraları, Devlet Opera ve Balesi, Klasik Türk müziği toplulukları, Türk Halk müziği topluluklarının ve müzik eğitim kurumlarının tarihsel süreçleri incelenerek entropik süreçleri ortaya çıkarılmıştır. Devlet Planlama Teşkilatı raporları

ile devletin kültür sanat politikaları uygulamalarıyla Cumhuriyet dönemi kurumlarına olan düzenleyici ya da düzensizleştirici etkiler belirlenerek yapılan müdahalelerin entropik sonuçları analiz edilmiştir.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e ve günümüze uzanan müzik kurumlarının, kurumsal entropi kavramı çerçevesinde incelenmesiyle, düzen ile düzensizlik arasında sürekli dalgalı bir seyir halinde olduğu tespit edilmiştir. Bu dalgalı yapı, entropik sürecin tek yönlü hareket etmediğini, müdahale ve uygulamalarla inici ve çıkıcı seyrettiğini ortaya koymuştur. Aynı zamanda ekserji ile işlev kaybı arasında da bir değişim ve dönüşüm döngüsü gözlemlenmiştir. Kurumsal sürdürülebilirliğin yalnızca düzenleyici müdahalelerin sıklığına değil, bu müdahalelerin niteliğine ve sistemin doğasına uygunluğuna bağlı olduğu gözlemlenmiştir. Tüm bu sonuçlara göre müzik kurumlarının kurumsal devamlılığı, sadece müzik ürünleri üreterek değil, uzun dönemli planlar ve stratejiler ortaya koyarak, dışsal müdahalelerden en az etki almasını sağlayacak şekilde özerk yapılar haline getirilmesi ile mümkün olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Entropi, Ekserji, Kurumsal Entropi, Düzenleyici Etki, Düzensizleştirici Etki.

ABSTRACT

Master's Thesis

Entropy in Music Institutions:

The Ottoman And Republic Eras Example

Yusuf KULA

İzmir Katip Çelebi University

Graduate School of Social Sciences

Department of Basic Art Education

Culture and Arts Management Master's Program

Music is an output of culture and a social concept because it is a language of interaction and communication between societies. The entropy law, known as the Second Law of thermodynamics in physics, sheds light on the field of social sciences as well as science. In this context, the musical institutions established with the Ottoman Empire and the Republic until today have been examined under the concept of institutional entropy.

In the study, by examining the historical processes of institutions, it is aimed to determine the changes, transformations and practices experienced in music and institutions in creating the order of institutions or the irregularities in their current systems. The effects of social movements, economic, political and ideological interventions of the state or political power, and the situations developing within the scope of the world have an effective role in the order and irregularity of institutions. These external effects and the internal effects that occur due to universal law determine the entropic processes of institutions.

The historical processes of the Enderun School, Mehterhane, Müzikayi Hümayun and Darülelhan, which continued their activities during the Ottoman Empire, the Presidency of the Cumhur Music Committee, CSO, State Symphony Orchestras, State Opera and Ballet, Classical Turkish Music groups, Turkish Folk Music groups and music education institutions that were established with the Republic were examined and their entropic processes were revealed. The entropic results of the

interventions were analyzed by determining the regulatory or disorganizing effects of the state's cultural and artistic policy practices on the institutions of the Republic period with the SPO Reports.

Keywords: Entropy, Exergy, Institutional Entropy, Regulatory Effect, Deregulatory Effect.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
KISALTMALAR	xiv
ÖNSÖZ	1
GİRİŞ	2

BİRİNCİ BÖLÜM

ENTROPİ

1.1. ENTROPİ NEDİR?.....	4
1.2. TERMODİNAMİK.....	5
1.3. EKSERJİ	6
1.4. ZAMAN VE HIZ	6
1.5. SOSYAL ENTROPİ	6
1.5.1. Toplumsal Değişim	7
1.5.2. Müzik ve Toplum.....	8
1.6. KURUMSAL ENTROPİ	13
1.6.1. Devletin Sanatı Desteklemesi	13
1.7. SANATSAL ENTROPİ	14

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ VE CUMHURİYET DÖNEMİ MÜZİK KURUMLARI

2.1. OSMANLI DEVLETİ MÜZİK KURUMLARI	17
2.2. ENDERUN MEKTEBİ	17
2.3. MEHTERHANE	22
2.4. MÜZİKAYİ HÜMAYUN	24

2.5. DARÜL BEDAYİ.....	27
2.6. DARÜLELHAN	28
2.7. CUMHURİYET DÖNEMİ MÜZİK KURUMLARI	30
2.8. RİYASETİ CUMHUR FASIL HEYETİ	30
2.9. CUMHURBAŞKANLIĞI ARMONİ MİZİKASI	31
2.10. CUMHURBAŞKANLIĞI SENFONİ ORKESTRASI (CSO)	31
2.11. MİLLİ MUSİKİ TEMSİL HEYETİ	32
2.12. MUSİKİ MUALLİM MEKTEBİ	33
2.13. ANKARA DEVLET KONSERVATUVARI	35
2.14. İSTANBUL, ANAKARA RADYOSU VE TRT	36
2.15. İTÜ TÜRK MUSİKİSİ DEVLET KONSERVATUVARI.....	45
2.16. MÜZİK EĞİTİMİ VEREN KURUMLAR	48
2.17. KÜLTÜR BAKANLIĞI GÜZEL SANATLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	49
2.18. KORO VE MÜZİK TOPLULUKLARI.....	50
2.19. DEVLET SENFONİ ORKESTRALARI	53
2.20. DEVLET OPERA VE BALESİ.....	55
2.21. DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (DPT)	56
2.21.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963 -1967)	56
2.21.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve Müzik (1968 – 1972).....	58
2.21.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973 – 1978)	60
2.21.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979 – 1983)	63
2.21.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985 – 1989)	65
2.21.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1989 – 1993)	67
2.21.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1995 – 1999)	70
2.21.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001 - 2005)	71
2.21.9. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007 – 2013)	74
2.21.10. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014 - 2018)	76
2.21.11. Onbirinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019 – 2023).....	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURUMLARIN ENTROPİ ANALİZLERİ

3.1. KURUMLARA UYGULANAN ENTROPİ ANALİZ YÖNTEMİ.....	80
3.2. ENDERUN MEKTEBİ	81
3.2.1. Düzenleyici Etkiler / Etki dereceleri	82
3.2.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Dereceleri	82
3.3. MEHTERHANE ENTROPİ ANALİZİ	84
3.3.1. Düzenleyici Etkiler / Etki dereceleri	85
3.3.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Dereceleri	86
3.4. MÜZİKAYİ HÜMAYUN ENTROPİ ANALİZİ	87
3.4.1. Düzenleyici Etkiler / Etki Düzeyleri	89
3.4.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Dereceleri	89
3.5. DARÜL BEDAYİ ENTROPİ ANALİZİ	91
3.6. DARÜLELHAN ENTROPİ ANALİZİ	92
3.6.1. Düzenleyici Etkiler / Etki Dereceleri	93
3.6.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Dereceleri	94
3.7. RİYASETİ CUMHUR FASIL HEYETİ.....	96
3.7.1. Düzenleyici Etkiler / Etki dereceleri	96
3.7.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Dereceleri	97
3.8. RİYASETİ CUMHUR MUSİKİ HEYETİ	98
3.8.1. Düzenleyici Etkiler / Etki Dereceleri	99
3.8.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Dereceleri	100
3.9. CUMHURBAŞKANLIĞI SENFONİ ORKESTRASI	102
3.9.1. Düzenleyici Etkiler / Etki Dereceleri	103
3.9.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Dereceleri	103
3.10. MİLLİ MUSİKİ TEMSİL HEYETİ, MUSİKİ MUALLİM MEKTEBİ VE ANKARA DEVLET KONSERVATUVARI ENTROPİ ANALİZİ	105

3.10.1. Düzenleyici Etkiler / Etki Dereceleri	107
3.10.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Dereceleri	108
3.11. RADYOLAR VE TRT ENTROPİ ANALİZİ	109
3.11.1. Düzenleyici Etkiler / Etki dereceleri	115
3.11.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Dereceleri	116
3.12. İTÜ DEVLET TÜRK MUSİKİSİ DEVLET KONSERVATUVARI ENTROPİ ANALİZİ	119
3.12.1. Düzenleyici Etkiler / Etki Düzeyleri	123
3.12.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Düzeyleri.....	123
3.13. DPT KALKINMA PLANLARI ANALİZLERİ	125
3.13.1. DPT Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963 -1967)	125
3.13.2. DPT İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968 – 1972)	126
3.13.3. DPT Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973 – 1978)	128
3.13.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979 – 1983)	129
3.13.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985 – 1989).....	130
3.13.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1989 – 1993)	132
3.13.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1995 – 1999)	133
3.13.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001 - 2005)	135
3.13.9. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007 – 2013)	136
3.13.10. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014 - 2018)	137
3.13.11. Onbirinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019 – 2023)	138
3.14. DEVLET SENFONİ ORKESTRALARININ DPT PLANLARINA GÖRE ENTROPİ ANALİZİ	139
3.14.1. Düzenleyici Plan Dönemleri / Etki Derecesi	139
3.14.2. Düzensizleştirici Plan Dönemleri / Etki Derecesi	141
3.15. DEVLET OPERA VE BALE'Sİ'NİN DPT PLANLARINA GÖRE ENTROPİ ANALİZİ	144
3.15.1. Düzenleyici Plan Dönemi / Etki Derecesi	144
3.15.2. Düzensizleştirici Plan Dönemi / Etki Derecesi	145

3.16. KORO VE MÜZİK TOPLULUKLARININ DPT PLANLARINA GÖRE ENTROPİ ANALİZİ	147
3.16.1. Düzenleyici Etki Dönemleri / Etki Derecesi	147
3.16.2. Etki Dönemleri / Etki Derecesi	148
3.17. MÜZİK EĞİTİM KURUMLARININ DPT PLANLARINA GÖRE ENTROPİ ANALİZİ	150
3.17.1. Düzenleyici Etki Dönemleri / Etki Derecesi	150
3.17.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Derecesi	152
SONUÇ	155
KAYNAKÇA.....	160

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Enderun Mektebi Entropi / Zaman Grafiği	83
Şekil 2: Enderun Mektebi Ekserji / Zaman Grafiği.....	83
Şekil 3: Mehterhane Entropi / Zaman Grafiği	86
Şekil 4: Mehterhane Ekserji / Zaman Grafiği	86
Şekil 5: Müzikayi Hümayun Entropi / Zaman Grafiği	90
Şekil 6: Müzikayi Hümayun Ekserji / Zaman Grafiği.....	90
Şekil 7: Darülelhan Entropi / Zaman Grafiği.....	95
Şekil 8: Darülelhan Ekserji / Zaman Grafiği	95
Şekil 9: Riyaseti Cumhur Fasıl Heyeti Entropi / Zaman Grafiği	97
Şekil 10: Riyaseti Cumhur Fasıl Heyeti Ekserji / Zaman Grafiği.....	97
Şekil 11: Riyaseti Cumhur Musiki Heyeti Entropi / Zaman Grafiği.....	101
Şekil 12: Riyaseti Cumhur Musiki Heyeti Ekserji / Zaman Grafiği	101
Şekil 13:..Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Heyeti Entropi / Zaman Grafiği...	104
Şekil 14: Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Ekserji / Zaman Grafiği	104
Şekil 15: MMM ve H.Ü. Ankara Devlet Konservatuvarı Entropi / Zaman Grafiği	108
Şekil 16: MMM ve H.Ü. Ankara Devlet Konservatuvarı Entropi / Zaman Grafiği.	108
Şekil 17: Radyolar ve TRT Entropi / Zaman Grafiği.....	118
Şekil 18: Radyolar ve TRT Ekserji / Zaman Grafiği.....	118
Şekil 19: İTÜ TMDK Entropi / Zaman Grafiği	124
Şekil 20: İTÜ TMDK Ekserji / Zaman Grafiği	124
Şekil 21: DSO DPT Raporlarına Göre Entropi / Zaman Grafiği	142
Şekil 22: DSO DPT Raporlarına Göre Ekserji / Zaman Grafiği.....	143
Şekil 23: DOB DPT Raporlarına Göre Entropi / Zaman Grafiği.....	146
Şekil 24: DOB DPT Raporlarına Göre Ekserji / Zaman Grafiği	146

Şekil 25: Koro ve müzik topluluklarının DPT Raporlarına Göre Entropi / Zaman Grafiği	149
Şekil 26: Koro ve müzik topluluklarının DPT Raporlarına Göre Ekserji / Zaman Grafiği	149
Şekil 27: Müzik eğitim kurumlarının DPT Raporlarına Göre Entropi / Zaman Grafiği	153
Şekil 28: Müzik Eğitim Kurumlarının DPT Raporlarına Göre Ekserji / Zaman Grafiği	153

KISALTMALAR

DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
CSO	Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası
İTÜ	İstanbul Teknik Üniversitesi
TMDK	Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı
DEÜ	Dokuz Eylül Üniversitesi
A.B.D	Ana Bilim Dalı
MMM	Musiki Muallim Mektebi
DSO	Devlet Senfoni Orkestrası
GSF	Güzel Sanatlar Fakültesi
T.B.M.M.	Türkiye Büyük Millet Meclisi

ÖNSÖZ

Bu çalışma, müzik kurumlarının tarihsel süreç içerisindeki değişim ve dönüşümleri termodinamiğin II. Yasası olan entropi kavramı ile ilişkilendirilerek, kurumsal yapıların devamlılık ve dönüşümlerine sebep olan dinamiklerin anlamlandırılması hedeflenmiştir.

Osmanlı Devleti'nden günümüze kadar varolmuş müzik kurumlarının her biri bir sistem olarak görülmüştür. Sistemde oluşan aksaklıklar sonucu ortaya çıkan belirsizlikler entropi başlığı altında kurumsal entropi kavramıyla açıklanmaya çalışılmıştır. Kurumların istikrarını ve istiklâlini tehdit eden, iktisadi, siyasi, ideolojik ve toplumsal olayların varolma sürecine yansımaları içsel ve dışsal etkenler olarak ele alınmış, düzenleyici ve düzensizleştirici müdahaleler analiz edilmiştir. Ayrıca bu müzik kurumlarının ekserji potansiyellerinin tespiti yapılmış, öncülü olabilecek kurumların arasındaki ekserji transferleri incelenmiştir.

Günümüz müzik kurumları Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Beş Yıllık Kalkınma Planları çerçevesinde incelenerek, devletin kültür ve sanat politikalarının bu kurumlar üzerindeki etkilerinin kurumsal entropi analizleri yapılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde entropi yasası ve entropi kavramının alt başlıkları olan kurumsal, sosyal ve sanatsal entropi kavramları tanımlanmış, ikinci bölümde Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi kurumlarının tarihsel süreçleri ve bu süreçlerde kurumu etkileyen olay ve durumlar incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise kurumların tarihsel süreçte karşılaştıkları olaylar, durumlar ve müdahalelerin tespiti ve tasnifi yapılarak kurumların kurumsal entropi düzeyleri tespit edilmiştir.

Tez çalışmasının hazırlanmasında başından sonuna kadar bilgi ve tecrübesiyle bana rehberlik eden, akademik yolculuğumu aydınlatan danışmanım Doç. Dr. Cem Çırak'a teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu süreçte destekçim olan eşim Sevda, oğlum Güneş ve kız kardeşim Arda'ya teşekkür ederim.

Yusuf KULA

İzmir-2025

GİRİŞ

Müzik kurumları sadece sanat üreten kurumlar olmalarının dışında, kültürel belleğin taşıyıcısı, ideolojilerin aktarılmasında bir araç ve yönetimlerin politikalarının uygulama alanları olmuşlardır. Fikirleri kitlelere aktarmada, en güçlü araçlardan bir tanesi olmaları sebebiyle hemen hemen tüm toplumlarda bu amaçla kullanılmış ve kullanılmaya devam edilmektedir. Bu bakımdan günümüzde devletler, geçmişte sarayların ve krallıkların himayesinde değişim ve dönüşümler yaşayarak, gelişmelerini sürdürmüşlerdir.

Çalışmada müzik kurumlarının kurumsal enerji, işleyiş ve direnç kapasitelerinin ortaya konulması hedeflenmiştir. İncelenecek her kurumun entropik eğilimlerinin sebeplerinin tespiti, ekserji potansiyellerinin belirlenmesi ve müdahalelere karşı kurumun verdiği tepkilerin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Çalışma ile kurumların devamlılığı ve dönüşümlerinde planlı müdahalelerin etkisi ve bu etkilerin toplumsal karşılıkları ile kurumsal yapıları arasındaki ilişki değerlendirilerek, kurumların geleceğine yönelik atılacak adımlara katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Hipotezi (Denenceleri)

Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi müzik kurumlarının tarihsel süreç içerisindeki içsel ve dışsal müdahaleler nedeniyle kurumsal entropi düzeyleri doğrudan etkilenmektedir. Yüksek ekserji potansiyeli taşıyan kurumların entropik süreçlere daha dirençli olduğu ancak, yapılan müdahalelerin niteliği ve sürekliliğinin de kurumların varlıklarını sürdürme ya da sonlanması durumları bakımından belirleyici bir role olduğu sahip olduğu söylenebilir.

Araştırmanın Önemi

Bu çalışma ile entropi ve ekserji kavramlarının sadece fiziksel sistemler için uygulanmadığı, sosyal ve kültürel kurumlara da uygulanabileceğini gösterilmektedir.

Çalışma, Osmanlı'dan günümüze kadar uzanan müzik kurumlarının, kurumsal entropi başlığı altında düzen, süreklilik, işlevsellik ve dönüşüm süreçlerini ölçülebilir, karşılaştırılabilir hale getirmektedir. Kurumların sürekliliği ile yapılan müdahalelerin etkisini ortaya çıkararak, bu kurumların devamlılıkları açısından nitelikli insan kaynağı, organizasyonel süreklilik ve toplumsal kabulün birincil şartlar olduğunu ortaya çıkarmıştır. Yapılan çalışma ile kurumların sadece geçmişlerini anlamakla kalmayıp, yarının kültür politikaları ve müzik kurumlarının geleceği için yol gösterici bir bakış açısı ortaya koymaktadır.

Araştırmanın Varsayımları

Fen bilimlerinde kullanılan entropi kavramının kurumsal yapıların işleyişini açıklamada geçerli ve anlamlı olduğu varsayılmıştır. Çalışmanın odağında bulunan yapılar sosyal kurumlar olduğu ve elde edilen bulguların matematiksel verilere dayanmaması sebebiyle entropi ölçümleri, en düşük, düşük, orta, yüksek ve en yüksek gibi ifadelerle derecelendirilmiştir. İncelenen kurumların her biri bir sistem olarak kabul edilmiş ve özellikle dış müdahalelerin entropi artışına sebep olduğu varsayılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları

Çalışmanın evrenini Osmanlı Devleti döneminde ve Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze değin, kurulmuş olan müzik eğitimi ve müzik icra kurumları oluşturmaktadır. Enderun Mektebi'nden başlayarak, devletin kültür politikalarında belirlendiği Devlet Planlama Teşkilatı raporlarından Onbirinci Beş Yıllık Kalkınma Planı raporuna kadar olan kurumların entropik süreçleri araştırılmıştır.

Çalışmada, nitel araştırma yöntemi ile döküman incelemesi yapılmıştır. Araştırma kapsamında bilimsel kitaplar, yayımlanmış makaleler, resmi raporlar ve güvenilir dijital kaynaklar taranarak içerik analizi yöntemi ile değerlendirme yapılmıştır. Her bir kurumun varoluş süreci entropik ve ekserjik yani düzensizleştirici ve düzenleyici unsurlar etki değerleri atanarak kronolojik sıraya konmuştur. Kurumların entropik süreçleri bu şekilde oluşturulan görsellerle açıklanmış ve yorumlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ENTROPİ

1.1. ENTROPİ NEDİR?

Fransız subayı Sadi Carnot buharlı makinalar üzerine çalışması sırasında sistemin parçaları arasındaki sıcaklık farkından dolayı motorun çalıştığını fark etti. Bu ısı farklılığı enerjinin işe dönüştürülmesini sağlıyordu. Başka bir ifadeyle enerjinin yüksek sıcaklıktan düşük sıcaklığa hareketi işe dönüşmektedir. Sadi Carnot'un bu keşfinden sonra 1868 yılında Alman fizikçi Rudolf Clausius işe dönüştürülemeyen enerji miktarının ölçümü için ilk kez Entropi terimini kullanmıştır (Rifkin & Howard, 1992, s. 4). Entropi kelimesi, Grekçe trope kelimesinden türeyerek dönüm, dönüş, dönüşüm, dönüm noktası anlamlarına gelmektedir. Türkçe'de ise, son bulma, yıkılıp dağılma anlamlarına gelen inhitât kelimesi ile ifade edilmektedir (TDK, 2025).

Entropi Yasası, termodinamiğin ikinci yasasıdır. Birinci yasa enerjinin daima var olduğunu, yeniden yaratılamayacağını, yok da edilemeyeceğini, özünü kaybetmeden sadece form değiştirdiğini açıklayarak enerjinin korunumunu ifade eder. İkinci yasa Entropi Yasası enerjinin yararlanılabilenden, yararlanılamayana veya düzensizden, düzensize bir yönde değiştirilebileceğini açıklamaktadır (Rifkin & Howard, 1992, s. 12). Birinci yasada belirtilen form değiştiren enerji, entropi yasasına göre aynı iş için aynı kapasite ile işi yürütemez. Bu kapasite eksikliği, işe dönüştürülemeyen enerji miktarını işaret eder (Rifkin & Howard, 1992, s. 41-42). Bu durum entropi kavramı ile açıklanır. Örneğin; bir mum yandığında, mumun düzenli olan formu ısı ve ışık enerjisine, karbondioksit ve su buharına dönüşür. Bu süreçte enerjinin bir kısmı kullanılamaz hale gelir. Isı çevreye dağılır ve geri kazanılamaz. Başlangıçta katı olan mum, düzensiz bir gaz karışımına dönüşür. Bu da sistemin entropisinin arttığını ve enerjinin kullanılabilirliğinin azaldığını gösterir. Mum yandıkça geri döndürülemez bir sürece girer ve enerji düzensiz hale gelir.

1.2. TERMODİNAMİK

Termodinamik yasaları sistemin enerjiiyi yararlı bir işe dönüştürme sürecini açıklamaktadırlar. Carnot'un buhar makinasındaki parçaların arasındaki sıcaklık farkı gibi, enerjinin yararlı bir işe dönüştürülebilmesi için sistem içindeki enerji düzeylerinin farklı olması gerekir. Bu dönüştürölme sürecinde enerji yok olmaz. Ancak başka bir enerji formuna dönüştüröllebilir (Sarıkaya, 1993). Bir kibrit parçasını yaktığımızda enerji kalır. Ama gazlara dönüşerek çevreye yayılır. Bu kibriti artık tekrar yakmamız mümkün değildir. Bu sebeple aynı faydayı elde edemeyeceğimiz ortaya çıkar. Başka bir ifadeyle enerjinin dönüştürölldüğünde, bir ceza ya da bu dönüşümün bir bedeli olmaktadır. Bu ceza, gelecekte aynı türden bir iş için elde edilebilecek enerjinin azalmasıdır (Rifkin & Howard, 1992, s. 42). Günümüzde fosil yakıtlı araçlar kullandıkları enerjinin sadece %20'sini motor sisteminin çalışmasında kullanabilirler. Enerjinin geri kalan kısmı ısı ve egzozdan çıkan gazlarla evrene yayılırlar.

Entropi, sistemdeki düzensizliğin ölçüsüdür (Sarıkaya, 1993, s. 96). Kapalı sistemlerde enerji düzenliden düzensiz hale geçme eğilimindedir. Düzensizlik bir sistemdeki ögeler arasındaki enerji akışını etkilemektedir. Sistemin parçaları arasındaki etkileşim ve bağlanmalar azaldıkça entropi artmaktadır. Buradan hareketle enerjinin maksimum olduğu durum, minimum entropi hali ve sistemin en düzenli durumudur (Rifkin & Howard, 1992, s. 52). Düzensizlik, sistemdeki ögelerin etkileşim düzeylerinin azalmasıyla, sistemin çalışmasını etkileyecek olası ilişki sayısının artmasıyla oluşan belirsizlik durumudur. Olası belirsizlikler arttıkça etropi de artmaktadır. Bu durum "Boltzman Sabiti" olarak adlandırılan formülle hesaplanır (Sarıkaya, 1993, s. 101). Boltzmann'ın entropiyi olasılık üzerinden formülize etmiştir.

$$S = k \ln P$$

$$S = \text{Entropi}$$

$$k = \text{Boltzman sabiti } (k = 1.3806 \times 10^{-23})$$

$$P = \text{Termodinamik olasılık } (\text{Çengel, 2021, s. 283}).$$

1.3. EKSERJİ

Ekserji, sistemin çevresi ile denge haline gelinceye kadar yapabileceği maksimum iş miktarını ifade eder (Çengel, 2021, s. 279). Enerji korunuyor olsa bile aynı nitelikte ve verimlilikte kullanılmaz. Bu bakımdan ekserji enerjinin miktarına değil niteliği ve kullanılabilirliğine odaklanmış bir yaklaşımdır.

Ekserji analizi, enerji kaybının sistemin hangi noktasında daha yoğun olduğunu belirlemeyi sağlar. Böylece iyileştirme ve verimliliği artırmak için gerekli müdahaleler yapılabilir.

1.4. ZAMAN VE HIZ

Entropi zamanın yönünü söylerken, hızını söylemez. Seçtiğimiz yaşam biçimi ve eylemlerimiz dünyadaki elde edilebilir enerjinin hangi hızda tüketileceğini belirler. Bir sistemin aldığı iç veya dış etkiler entropiyi yavaşlatır ya da hızlandırır (Rifkin & Howard, 1992, s. 59-60).

Kurumlarda zaman, entropik artışa maruz kalınan kronolojik ilerlemedir. Hız ise sistemin entropiyi telafi etme, sürece adapte olma ya da düzenleme kapasitesidir.

1.5. SOSYAL ENTROPİ

Sosyal entropi kavramı kapsayıcı bir terimdir. En genel tanımla termodinamik, fiziksel ve biyolojik entropi de dahil olmak üzere toplumun tüm entropisini işaret eder. Sosyal entropi kavramı sosyal sınıf, güç veya gelir gibi sosyal değişkenlerin dağılımlarında bulunan entropiyi içerir. Bir başka tanımla, sosyal entropi toplumsal kaynakların faydalı bir amaca yönlendirilmesi sürecinde meydana gelen kayıpları tanımlar (Erol M. , Sosyal Entropinin Verimlilik Üzerine Etkileri , 2001, s. 22). Toplumsal refah var ise entropi düşüktür (Bailey, 1997). Sosyal sistemler diğer entropi örnekleri gibi maksimum entropiye doğru gidişten kurtulmak için, mevcut hali korumaya yönelik olarak enerji harcarlar. Bu yönüyle diğer entropi biçimlerine benzerler. Genel olarak sosyal entropi, sosyal düzenlemelerdeki düzensizliğin ölçütüdür. Bir sosyal sistemde entropi artışını engelleyecek müdahaleler yapılmadığında, maksimum entropiye doğru bir yönde eğilim görülür. Bu durum sistemde sosyal bir düzenlemeyi beraberinde getirir (Bailey, 1997).

Sosyal entropi, sosyal sistemlerin ögeleri arasındaki bütünleşememe ve organize olamama sonucunda ortaya çıkan kayıplardır (Bailey, Social Entropy Theory, 1990). Sosyal entropiyi makro ve mikro değişkenlere bağlı nüfus, bilgi, yaşam düzeyi, organizasyon, teknoloji, gelir, meslek, eğitim ve ikamet gibi faktörler etkilemektedir (Bailey, Social Entropy Theory, 1990).

Entropisi düşük toplumlarda toplumsal dayanışma gelişmiştir. Ancak nüfus artışı ile birlikte bu dayanışma azalmaktadır. Nüfusu az olan gruplarda entropi düşük olsa da, önemli olan toplumun toplam entropisidir. Bu nedenle gruplar arasındaki yakınlığı sağlayacak ve bağı güçlendirerek entropi artışını engelleyecek ortak bir paydaya ihtiyaç vardır. Örneğin; ulus devlet kavramının temelini de bu ortak paydanın kurulması oluşturur. Ortak paydanın belirsizleşmesi veya kaybolması toplumun çözülmesine yol açar (Erol M. , Düzen, Kaos ve Değişme, 2009, s. 144). Tüm sistemler gibi sosyal sistemlerde ögelerin birbiriyle olan iletişim ve bu iletişim sonucu oluşan etkileşimler ile ortak bir amaç etrafında düzeni oluştururlar.

Sosyal entropinin nesnel ölçütü refah düzeyidir. Dolayısıyla asgari refah düzeyi en yüksek entropiyi, azami enerji düzeyi ise en düşük entropiyi temsil eder (Bailey, Social Entropy Theory, 1990).

1.5.1. Toplumsal Değişim

İnsanoğlu yaradılışından itibaren doğayı kontrol altına almak, ona hükmetmek için çabalamıştır. Bu çabalarının sonucunda beliren anlam, değer ve kurallar kültürü oluşturmaktadır. Toplumsal değişimin temelinde, insan ile doğa arasındaki ve insanın insanla arasındaki ilişkilerindeki iki temel çelişki yer almaktadır. İnsan yaşamını sürdürebilmek için doğa şartlarıyla mücadele etmiş, yarımını düşünmeye başlamıştır. Bu mücadelede ortaya çıkan mülkiyet kavramı ile insan-insan çelişkisi ortaya çıkmıştır (Kongar, Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, 1981, s. 21-22). Toplumsal değişimin temelini toplumun teknolojisi ve ideolojisi oluşturmaktadır. Değişim süreci başladıktan sonra teknoloji ile ideoloji karşılıklı etkileşim içine girer. Eğer toplumsal dönüşüm teknolojik gelişmeler aracılığıyla gerçekleşiyorsa, ideolojik yapı da bu gelişmeler doğrultusunda şekillenir. Bu bağlamda, değişim maddi kültür alanında teknolojiyle, manevi kültür alanında ise

ideolojiyle temsil edilir (Kongar, Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, 1981, s. 22).

Toplumsal sistemler, insanlar arasındaki etkileşimden oluşur. Kaynakların kıtlığı ve amaçlar sebebiyle aktörler arasında çatışmanın da bulunduğu bir alandır. Parsons olası çatışmaları önlemek, istikrar ve öngürülebilirlik sağlamak için toplumsal sistemin önemini vurgulamaktadır (Smith, 2007, s. 45).

1.5.2. Müzik ve Toplum

Müzik, bireysel ve toplumsal bir sanat formudur. İnsan eylemlerine ve düşüncelerine coşku katarak onlara beşeri nitelikler kazandırır. Finkelstein'a göre, müzik, gerçek yaşamla bütünleşir ve tarih boyunca duyguların dışı vurumu ile biçimlendirilmesinde rol oynar. Müziğin aktardığı fikirler, insan yaşamını ve duygusal dünyasını dönüştürerek müziği kültürel ve toplumsal bir değişim aracı haline getirir (Finkelstein, 1986, s. 15-16). Müzik, toplumsal etkileşim sonucu ortaya çıkan ve yalnızca kendi içinde sınırlı olmayan, sürekli olarak üretimi, tüketimi ve anlamının insanlar tarafından şekillendirildiği özgün bir beşeri olgudur (Erol A. , 2018, s. 8-29). Buradan hareketle müzik, tüm sanat dalları arasında insanları etkileme ve bir araya getirme gücü ile öne çıkmaktadır (Göher, 2007, s. 303).

İnsanlık tarihi boyunca müzik, tüm dini, siyasi ve ekonomik güç odaklarının ilgisini çekmiştir. Platon müziği, insanın ölçülü olmasında ve eğitilmesinde önemli bir araç olarak görürken, aynı zamanda duyguları etkileme ve yüksek bir coşku yaratma tehlikesinden dolayı da bir tehdit olduğunu söylemektedir. Müziği birey ve topluma dayandırarak, müziği ruhun ve toplumsal yaşamın ritmi olarak görmüş ve bu ritmin bütününe düzenleyen bir ilke olduğu tanımını yapmıştır (Akan, 2017, s. 103-110).

Avrupa'da sanat, sarayların, kilise ve din adamları ile zengin soylu sınıfın desteği ile gelişimin sürdürmüştür (Erbay, Sanat Politikası Paydaşları: Devlet, Özel/Özerk Kurumlar, Bireyler, Kamu, 2018, s. 90). Müzik ve iktidar ilişkisi, gücü elinde bulunduran erkin siyasi, ekonomik ve dini söylemleri üzerinden kurulmaktadır (Tatar, 2017, s. 9). Tarih boyunca müzik bir kontrol aracı olarak barış ve savaş ortamında faydalanan bir araç olmuştur (Paçacı İ. , 2019 , s. 696).

Müziğin sistematikleştirilmesi ve müziğe müdahale Papa Gregorius (M.S. 540-604) döneminde görülmeye başlanmıştır. Hayatın tüm alanlarına müdahale eden kilise, Gregorian ezgileri ile müziğin sınırlarını belirleyerek toplumsal yapıyı koruyup var olan düzenini devam ettirme gayretinde olmuştur (Say, Müzik Tarihi, 2000, s. 73). Haçlı seferleriyle Ortadoğu'dan trubadurlar vasıtasıyla gelen bir çok çalgı Gregorian ezgilerinin hakimiyet sınırlarını zorlanmıştır (Gürgen, 2021, s. 111).

Ortaçağ Avrupası'nda kiliseye bağlı ticaret kentlerinde ortaya çıkan zanaat loncalarının desteği ile din dışı konuları (savaş, kahramanlık, aşk vb.) işleyen kentli burjuva sınıfının müzikleri ortaya çıkmıştır. Bu dönemde kısmen kilise etkisi azalmış gibi görünse de sanatçının varlığını sürdürmesi yine kilisenin insiyatifinde olmuştur. 18. Yüzyıldan itibaren halka ait ve din dışı konuları işleyen müziklere direnen kilise, mevcut konumunu korumak için operaya yönelmiştir (Finkelstein, 1986, s. 31-44). Beethoven'dan Wagner'e kadar opera, politikanın dili ve mesajları topluma iletmenin önemli bir aracı olmuştur (Kutluk, Müzik ve Politika, 2018, s. 12).

Ortaçağ politik anlayışından kopuş Rönesans ile başlamış; egemen devlet yani ulus devlet kavramının ilk fitilleri ateşlenmiştir (Özkan, 2021, s. 88-96). Toplumsal konuları kapsayan düşünceler henüz etkisini yeterli düzeyde hissettirmemesine rağmen, ekonomik düşünce ve devlet fikri bu dönemde ortaya çıkmıştır (Tanilli, 1981, s. 93). 18. yüzyılın sonlarına doğru müzik, egemenin gücü altında olmaktan çıkıp halka inmeye başlamıştır. Dindışı kantatlar ve bunları seslendiren korolar artık halkın duygularını anlatmaya başlamış, egemenin dilini anlatan birçok müzisyen ve besteci artık halkın dilinden bahseder hale gelmiştir (Mimaroğlu, 1970, s. 109).

19. Yüzyıldan itibaren ortaya çıkan ulus devlet fikri, 1648 yılındaki Vestfalya Antlaşması ile tüm Avrupa'yı etkisi altına almıştır (Can, 1998, s. 117). Modern devlet anlayışından önce egemenliğin Tanrı'ya ait olduğu inancı, Fransız İhtilali ile ulus kavramına geçmiştir (Kaya, 2022, s. 232). Yerel kaynakların, önemli ticaret yollarının paylaşılabilmesi, etnik ve dinsel milliyetçilik gibi etkenler imparatorluktan, ulusalcılık akımının yükselmesine neden olmuştur (Dönmez, 2015, s. 89). Fransız ihtilali ile iktisadi, dini ve sosyal yaşamın uğradığı değişim opera sanatını da önemli ölçüde etkilemiştir. Dönemin sosyolojik değişimiyle birlikte, Romantik dönemde komik opera, yerini dramatik operaya bırakmıştır. Dönemde yazılan librettolar dönemin politik ve sosyal değişimini işlemiştir. Beethoven'ın Fidelio operası insan hakları ve

özgürlükler üzerinden İhtilâli anlatmaktadır. (Çelik, 2023, s. 2501-2502). Fransız Devrimi, çıkış noktası olan Fransa'nın ötesine geçerek 18. ve 19. yüzyıllar diğer Avrupa ülkeleri ile de karşılıklı bir etkileşim içinde olmuştur (Say, Müzik Tarihi, 2000, s. 314).

Ekim Devrimi öncesine kadar Sovyet müziği Çarlık rejiminin himayesi ve desteği altında gelişimini sağlamıştır. M. Balakirev, C. Cui, A. Borodin, M. Musorgski ve N. R. Korsakov'dan oluşan Rus Beşleri, ulusal kimliği ön plana çıkaran ve Rus halkına özgü öğeleri işleyen eserler bestelemişlerdir (Uzunonat, 2023, s. 166). 1918 Halkın Komiserleri Konseyi Kararnamesi ile müzik alanındaki tüm kurumlar ve konservatuvarlar millileştirilerek, sosyalist ideoloji ekseninde, devlet tüm müzik faaliyetlerini himaye ve finanse etmiştir. İdeolojinin halkın tümüne aktarılabilmesi için halk orkestraları kurulmuştur (Meciar, 2025).

19.yüzyılda Almanya'da müzik halk ezgilerinin ve kahramanlık destanlarının işlendiği ulusal ve milliyetçi bir çizgiye girmiştir. Almanya'da Naziler iktidara geldikten sonra ideolojilerini yaymak için müzikten faydalanmışlardır. Almanya'da 18. ve 19. yüzyıllarda müzik aletlerinin ucuzlaması sonucu evlere giren piyano gibi müzik aletleri ile toplumun temel yapılarından başlayarak müzik eğitimi verilmiştir. Ev müziği (hausmusik) adıyla bilinen program ile Alman burjuvazisinin sınıf atlatılması gayesi güdülmüştür. Amatör müzisyenlerce yürütülen bu müzik programı nihai hedefine başarmıştır. Ancak I. Dünya savaşı sebebiyle oluşan olumsuz ekonomik durumlar müzik aletleri fiyatlarını ulaşılmaz kılmıştır. Bu müzik amotörlükten profesyonelliğe evrilmeye başlayınca da halk ve yönetimin ilgisinden kopmuştur. Artık gitar ve armonika gibi ucuz çalgılara yönelinmiş, hausmusik açık hava konserlerine dönüşerek halkın tüm sınıflarıyla buluşup burjuvazinin bir sembolü olmaktan çıkmıştır. Evrilen hausmusik bireysellikten çıkarak, toplu başarı idealine dönüşmüştür. Nazi yönetiminde bu uygulama yeterli donanıma sahip eğitimci bulunmaması nedeniyle başarılı bir şekilde yürütülememiştir. Naziler ideallerini gerçekleştirmek, toplumu bu idealler doğrultusunda yönlendirmek için sanatı bir araç olarak kullanmışlardır. Özellikle politik görüşlerini eserlerinde işleyen Wagner ile ideolojik bir paydaşlık içinde olmuşlardır. Nazilerin milliyetçilik, ulus kimliği ve anti-semitizm fikirleriyle örtüşen Wagner'in müziği, dönemin müziğinde önemli bir etkiye sahip olmuştur (Gürer, 2007, s. 51-96).

Osmanlı Devleti'nde müzik, sarayın himayesinde gelişme göstermiştir. Meşh yöntemi ile eğitim faaliyetleri sürdürülmüştür. Enderun Mektebi bu eğitimin verildiği kurum olmuştur.

17. yüzyıl İttri ile müzikal zenginliğin yaşıandđı bir dönemdir. 17. yüzyıldan 18. yüzyıla geçişle birlikte Osmanlı müziğinde önemli değişimler olmuştur. Edvar geleneği değişime uğramaya başlamıştır (Güray, 2012, s. 89-91-128). Bu değişimde Osmanlı Devleti'nin çok kültürlü yapısı önemli bir etken olmuştur (Giray, 2013, s. 205). Batıda olduğu gibi müzik, tekke ve cami müzikleriyle din ve sarayın ekseninde gelişme göstermiştir (zalp N. M., 2000, s. 111). 17. yüzyılda Sultan IV. Mehmet döneminde sarayın desteğini ve imkanlarını bulan Türk müziği, sistemli bir ordunun kurulmasıyla beraber mehter müziği ile tarihsel sürecini devam ettirmiştir. 19. yüzyılda askeri alanda başlayan Batılılaşma hareketleri müziği de etkilemiştir. Saray yaşıantısının değişımesiyle Batı müziği etkisini artırırsa da, birçok müzisyene saray tarafından maaş bağlanarak müziğin desteklendiği görülmektedir (Toker, 2024, s. 22). Mehterhane'nin kapatılmasıyla Müzikayi Hümayun kurulmuş ancak dönemin politik atmosferinin batı tandansı ile ilerlemesiyle gelenek kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Osmanlı'nın son dönemlerinde kurulan Darülelhan ilk kurumsal düzeyde müzik eğitim kurumu olmuştur. Cumhuriyet'e giden süreçte Müzikayi Hümayun yerini Riyaseti Cumhur Fasıl heyetine bırakmıştır. Riyaseti Cumhur Musiki Heyeti, orkestra, bando ve fasıl heyetinden oluşıan bir yapıya bürünmüştür. Devlet otoritesinin merkezi olan İstanbul, Cumhuriyet rejimi ile Ankara'ya taşınmış. Böylece musiki heyetinin de Ankara'ya taşınmasıyla müziğin de merkezi Ankara olmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk'ün ortaya koyduğu kültür kavramı ve Ziya Gökalp'in hars ve medeniyet tanımı etrafında şekillenen yeni devletin, yeni kültür politikası ile müzik, değişimlere sahne olmuştur. Ziya Gökalp'in hars kavramını, Durkheim'ci bir bakış açısıyla toplumda ortak bir bilinç oluşturmak üzere kullandığı görülmektedir.

Bu dönemde Osmanlı mirası görünen Türk müziği, milli kimlik ülküsüne uygun düşmediği için birçok olumsuzlukla karşılaşmıştır. Bürokratik reflekslerle radyoda yasaklandığı ve formal bir eğitim sürecinden yoksun bırakıldığı bir dönem yaşamıştır. Diğer taraftan halk türküleri için Cumhuriyetin kültür politikalarına uygun olarak derleme çalışmaları yapılmıştır. Musiki Muallim Mektebi Batı müziği konservatuvarına dönüştürülmüştür. Batı tekniği müzik eğitiminde esas kabul

edilmiştir. Devlet tarafından yurt dışında müzik eğitimi alan gençlerden oluşan Türk Beşleri Ziya Gökalp'in harsı ile Batı'yı harmanlayarak sentez bir müzik ortaya çıkarmışlardır. 1950 sonrası tek partili dönemin son bulması ile ilk Türk Müziği alanında eğitim veren konservatuvar açılmıştır. TRT'nin kuruluşu ile müzik popüler öğelerin daha çok yer aldığı bir değişim içine girmiştir. Günümüze değin bu değişim devam etmektedir.

Mustafa Kemal Atatürk bir lider olmasının ötesinde altı yüzyıllık bir imparatorluktan yeni bir devlet yaratma fikrini yalnızca askeri ve siyasi güce dayalı bir model olarak ele almamıştır. Çağdaş uygarlığın normlarına göre hareket etmiş, milli kültür kavramını kurulan yapının temel dayanağı olarak düşünmüş, medeniyetin hars ile bütün olduğunu vurgulamıştır.

Cumhuriyet yönetiminin yeni devlet ve yeni toplum yaratma idealinde, hayatın her alanında reformist hareketlere ihtiyacı vardı. Tanzimat ile başlayan Batılılaşma hareketi Cumhuriyet ile birlikte hızını artırarak bir inkılâba dönüşmüştür (Duygulu, 2023, s. 77-78).

Devletler ve devlet kavramından önceki egemen güçler, müziği politikalarını topluma aktaran önemli bir araç olarak görmüşlerdir. Zaman içinde değişen politik duruşlar ve sosyal hayatın tüm alanlarında gerçekleşen değişimler müziği, yeni dönüm noktalarına getirmiştir. Ulus devlet kavramıyla sanat ve sanatçıya destek kanunlarla sistemli bir hale getirilmiş, her destek beraberinde müdahale, yönlendirme ve yeniden biçimlendirme olarak da müziğe yansımıştır. Verilen destekler, müziğin niteliği ve niceliğini de belirlemiştir. Yüksek sanat olarak görülen opera ve bale üretim maliyeti açısından devlet desteği ile ayakta kalabilecek müzik türlerinden biridir. Opera ve bale örneğinden yola çıkarak, Ülkemizde Klasik Batı müziği ve Klasik Türk müziği dinleyici kitlesinin nüfusa oranla düşük bir sayıda olmasına rağmen, devletin desteğinin Cumhuriyet'in kuruluş felsefesi bağlamında sürdürüldüğü görülmektedir. Bu anlamda devlet unutulmaya yüz tutmuş sanat dallarına destek olabilir (Kongar, Kültür Üzerine, 1994).

Devletler varlığını sürdürebilmek için toplumu yönlendirmeye ihtiyaç duymuşlardır (Erbay, Sanat Politikası Paydaşları: Devlet, Özel/Özerk Kurumlar, Bireyler, Kamu, 2018, s. 90). Modern devletler sanat politikaları üreterek, sanatın ve sanatçının çalışmasına olanak sağlayan bir koruyucusu olmuştur. Bu korumacı

yaklaşımın altında yatan sebep sanatın, dolayısıyla konumuz olan müziğin etkileşim gücünü kullanmak istemesidir

1.6. KURUMSAL ENTROPİ

Sosyal sistemlerde ilişki ve etkileşimler bir amaç çerçevesinde bir örüntü oluşturacak şekilde düzeni içerirler. Kurumsal yapılar açık bir sistemde bulundukları çevre koşullarına uygun bir denge oluşturmak zorundadırlar.

Açık sistemlerdeki kurumlar, dengeyi bozan etmenlere karşı önlem almak ve aldığı önlemleri uygulamada başarılı olmak zorundadırlar. İdari, hukuki, siyasi, teknik herhangi bir sistemin ya da kurumun kendisini ölüme iten, yok oluşa yönelten unsurlara karşı, kendisini yeni denge noktasına götürerek varlığını devam ettirmesini sağlayıcı, kendisini yenileyen tedbirler almasına negatif entropi üretmek denir. Yasa değişikliği yapmak, kurumun organizasyon yapısını değiştirmek, yeni görev ve hizmet alanları yaratmak, yeni modeller, usuller geliştirmek, liyakatli insan gücünü geliştirmek gibi unsurlar negatif entropi örnekleri olarak sıralanabilir (Sarısu, 2017, s. 235-236).

Kurumsal entropi, bir organizasyondaki üretime dönüşmeyen enerji kaybını ifade etmektedir. Organizasyonlardaki bilgi kayıpları, iletişim kopuklukları, koordinasyon eksikliği sonucu sistemin yapısındaki bozulmalar ve artan belirsizlikler ile ortaya çıkmaktadır.

Sosyal sistemlerde ilişki ve etkileşimler bir amaç çerçevesinde bir örüntü oluşturacak şekilde düzeni içerirler. Kurumsal entropi bilgi ve iletişim kayıplarından kaynaklanan işlevsizliği ifade etmektedir. Kurumlar, içinde bulundukları çevresel koşullara uyum sağlamak zorunda olan açık sistemlerdir. Bir kurumda düzen, belirli bir amaç doğrultusunda kurulan ilişkiler ve etkileşimlerle sağlanabilir. Kurumların sürekliliği değişime açık olmalarına ve değişen durumlara göre yeniden yapılanmalarına bağlıdır.

1.6.1. Devletin Sanatı Desteklemesi

Devletlerin sosyal, ekonomik, siyasi ve ideolojik sebeplerle sanat dallarını destekledikleri görülmektedir.

Devlet sanat ilişkisi ve devletin sanatı destekleme amacı argümanlarının tespit edildiği bir çalışmada; refah iktisadı, erdemli bir mal olarak sanat, ekonomik kalkınma prestij, kültürel eğitim, beleş yemek, Sorumluluk ve ideoloji argümanları başlıkları altında sekiz argümana dayanmaktadır (Kovancılar B, 2007 , s. 23-29).

a) *“Refah İktisadı: sanat faaliyetlerinin sunumunda devlet görev alabilir yada özel sektörün bu işlevi yerine getirdiğinde devlet sübvansedebilir. Burada amaç sanat alanlarının halkın farklı katmanlarına eşit dağılımını sağlamaktır.*

b) *Erdemli mal olarak sanat; toplumun geneli tarafından ilgi ve kabul görmese de bazı sanat dallarının (örneğin; opera ve bale) yüksek maliyetleri sebebiyle toplum yararına olduğu düşünülerek erdemli bir mal olarak kabul edilir. Devlet bu sanat dallarını bu sebeple desteklemektedir.*

c) *Ekonomik Kalkınma: Sanatın maddi getirileri ekonomik bir kalkınmayı beraberinde getirebilir. Sanatın endüstrileşmesi ülke turizmi açısından ekonomik girdi sağlama potansiyeline sahiptir.*

d) *Prestij: Ülkelerin dünya ölçeğinde sanat alanındaki başarıları global ölçekte saygı ve prestij kazandırmaktadır.*

e) *Kültürel Eğitim: Kültürün beğeni kazanması ile bu kültürel sermayenin gelecek için sosyal alanlara bir yatırım olacağı düşüncesi ile kültürel eğitime destek sağlanmaktadır.*

f) *Beleş Yemek: Sanata alanına yapılan desteğin kişi başı maliyet olarak hesaplandığında maliyetin düşük çıkması sonucu yapılan desteğin iktisadi boyutu görmezden gelinerek bedava yemek gibi algılanır.*

g) *Sorumluluk: Sanatçıların ticari yeteneklerinin kısıtlı olduğu varsayımı ile devlet bu alanı destekleyerek sanatçıların refah bir seviyede hayat sürmelerini sağlar.*

h) *İdeoloji: Özellikle totaliter rejimlerde olduğu gibi tüm devletlerde yönetimin ideolojisinin halka benimsetilmesinde, sanat önemli bir araç olarak görülmektedir.” (Kovancılar B, 2007 , s. 23-29).*

Yukarıda sayılan tüm argümanalar dünya ölçeğinde geçerli olduğu gibi Osmanlı’dan Cumhuriyet’e değin, devletin sanat alanlarını desteklemesinin sebeplerini de ortaya koymaktadır. Osmanlı ideolojisi ve devletin askeri gücünün bir temsili olan Mehterhane ile birlikte Cumhuriyet’in kuruluş ideolojileri etrafında oluşturulan kurumlar ve bu kurumların icra ettikleri müzikler, devletin özellikle ideolojik hedefleri altında müzik sanatını desteklediğinin bir göstergesidir.

1.7. SANATSAL ENTROPİ

Müzik, temelde seslerin belirli kurallar doğrultusunda düzenlenmesini esas alan bir sistemdir ve bu düzen, müzik teorileri aracılığıyla tanımlanır. Ancak entropi kavramı bağlamında değerlendirildiğinde, her sistem gibi müzikal yapılar da zamanla

düzensizliğe, yani entropi artışına eğilim göstermektedir. Bu doğrultuda, müzikte entropi; seslerin kontrolsüz ve rastlantısal bir şekilde dağılma eğilimiyle ortaya çıkarken, müzik teorileri bu dağınıklığı sınırlandırarak sesleri düzenli ve anlamlı yapılara dönüştürme işlevi görür (Özmenteş, 2018, s. 180).

Besteciler ise bu doğal dağılma eğilimi gösteren sesleri, içinde bulundukları müzikal kültürün şekillendirdiği teorik çerçeveye dâhil etme çabası içindedir. Onlar, sesleri dönemin estetik anlayışı ve beğeni ölçütleri doğrultusunda anlamlı yapılara organize etme dürtüsüyle hareket ederler. Bu bağlamda, entropiyle temsil edilen sonsuz olasılık içeren bir ses evreni, bestecinin müdahalesiyle kontrol altına alınır. Ancak 20. yüzyılda Webern ve Schönberg sonrası tonal yapının çözülmeye başlaması, müzik sanatı açısından entropik süreçlerin belirginleştiği bir dönemin başlangıcına işaret etmektedir (Özmenteş, 2018, s. 181).

Sanat tarihinde ise bu tür entropik yönelimler yalnızca müzikle sınırlı kalmamış; tüm sanat alanlarında benzer düzensizlik eğilimleri gözlemlenmiştir. Sanat akımlarındaki değişim, tarih boyunca düzenin sarsılması ve yeniden yapılanması şeklinde ilerlemiştir. Özellikle soyut sanatçılar, evrenin dışsal biçiminin bir yansıma olduğunu savunarak iç dünyanın, yani özün asıl olanı temsil ettiğini vurgulamışlardır. İzlenimcilik dönemine gelindiğinde ise sanatın durağan olmadığı, sürekli gelişen bir hareket içerisinde bozulmaya ve dönüşüme açık olduğu fark edilmiştir (Bulut M. S., 2024, s. 49).

Entropi kavramı, 1960’lardan itibaren sanat yazınında da yer almaya başlamıştır. Bu tarihten sonra sanat tarihindeki tüm değişimlerin ortak noktası, sanatçının özü ve anlamı arama çabasıyla açıklanmıştır. Sanat akımları birbirini takip etmiş, her biri önceki akıma bir tepki niteliği taşımış ve böylece ortak bilinç sürekli olarak dönüşmüştür (Enveroğlu, 2024, s. 100).

Sanat tarihindeki tüm bu dönüşümler, sanatçının kendi iç dünyasını ve anlam arayışını ifade etme ihtiyacından beslenmiştir. Her yeni akım, hem mevcut düzene karşı bir eleştiri hem de yeni bir estetik anlayışın inşası olarak ortaya çıkmıştır. Bu noktada, düzeni koruma yönündeki her çaba, paradoksal biçimde entropiyi daha da artırmakta; sistem ne kadar sıkı kontrol edilirse, çözülme o ölçüde hızlanmaktadır. Böylelikle entropi, hem düzenin sürdürülmesinde hem de onun dağılmasında işlevsel bir rol üstlenmektedir. Birey özgürleştikçe, denetimden uzaklaşmakta; bu da entropik

bir sürecin devreye girmesine neden olmaktadır. Sanatçı ise bu çözülmeyi yaratıcı bir başkaldırıya dönüştürerek, özellikle postmodern eserlerde düzensizliğin estetik bir temsiline hayat vermektedir (Bulut M. S., 2024, s. 51-56).

İKİNCİ BÖLÜM

OSMANLI DEVLETİ VE CUMHURİYET DÖNEMİ MÜZİK KURUMLARI

2.1. OSMANLI DEVLETİ MÜZİK KURUMLARI

Osmanlı Devleti altı yüzyılı aşkın süre boyunca siyasi, askeri ve idari kurumlarıyla birlikte kültür ve sanatın inşasında önemli bir yapı olmuştur. Osmanlı'da müzik, estetik bir alan olması dışında devletin ve askeri gücünün temsili ve Osmanlı ideolojisinin de bir aracı olmuştur.

Hem sarayda, hem de halk içinde önemli bir sanatsal alan olan müzik, dini törenler, ritüeller, resmi törenler ve eğitimde önemli bir yere sahiptir. Müzik devletin kültür politikalarının temel taşlarından birisi olmuş, eğitimi ve icrasında sistemli bir yapı kurularak, kurumsallaşmıştır. Bu kurumsallaşma Enderun Mektebi, Mehterhane, Müzikayi Hümayun ve Darülelhan gibi kurumlar ile kendini göstermiştir.

2.2. ENDERUN MEKTEBİ

15. yüzyıl ortalarından itibaren Osmanlı'da medrese dışında en etkili eğitim kurumu Enderun olmuştur. Saraya ve devlet yönetimine bürokrat ve idareci yetiştirmek amacıyla kurulan bu okul, sivil ve askerî kadroların temel kaynağını oluşturmuştur (İpşirli, 2025). Enderun insan kaynağını, askeri ve siyasi alanda güçlü olan Osmanlı Devleti'nin, yeni ele geçirdiği topraklarda yaşayan müslüman olmayan ailelerin erkek çocuklarını devşirerek sağlamış ve burada devşirilen çocuklar sıkı bir disiplin ile yetiştirilmişlerdir (Özalp N. M., 2000, s. 26). Enderun'da her şey bir düzen içerisinde oluşturulmuştur. Yatılacak, kalkılacak ve dinlenilecek zamanların hepsi planlanmış, kanun ve gelenekleri ile sıkı bir öğretim sistemi oluşturulmuştur (Öztuna, Büyük Türk Müziği Ansiklopedisi I, 1990, s. 257).

Mektebin kuruluşunun II. Murad ve Fatih Sultan Mehmet döneminde olduğuna dair iki ayrı görüş bulunmakla birlikte, Fatih Sultan Mehmet ile asıl düzenli teşkilatına kavuştuğu bilinmektedir. Devletin toplum yapısı, farklı sosyal gruplardan oluştuğu

için ırk ve kan bağı gibi unsurlar yerine kültür ve disiplin temelinde öğrenci yetiştiren bir kurum olmuştur (İpşirli, 2025).

Devşirme sistemiyle öğrenci sağlayan okulda dinini değiştirerek Ali Ufki Bey adını alan Polonya asıllı Wojciech Bobowski burada öğretmen olarak görev yapmıştır (Özalp N. M., 2000, s. 31). Kendi adıyla anılan nota sisteminin sahibi olan Demetrius Cantemir'de babası Konstantin Cantemir tarafından Osmanlı Devleti'nin voyvodaların vergi verme ve Osmanlı'ya bağlılıklarını ortaya koymaları için koşulan şart gereği Enderun'da eğitim almıştır (Tura, 2000, s. 22).

Enderun, her birine oda denilen yedi daireden oluşmaktadır. Bu yapının bölümleri arasında Küçük Oda, Büyük Oda, Doğancı, Seferli, Kiler, Hazine ve Has Odası yer almaktadır (Öztuna, Büyük Türk Müziği Ansiklopedisi I, 1990, s. 256). Bu odalardan Seferli Koğuşu, hünkarın çamaşır ve kıyafetlerine bakma ve camide padişaha seccade verme işini yapanları yetiştirmektedir (Karataş, 2014, s. 874). 1635 yılında IV. Murad tarafından kurulmuş olan bu oda, Büyük ve Küçük Odalar' da verilen musiki eğitimini 17. Yüzyıl itibariyle devralmıştır. Bu odalar 16. yüzyıl sonlarında 160 öğrenciye sahipken, sonrasında 400 öğrenci sayısına ulaşmıştır. (Öztuna, Büyük Türk Müziği Ansiklopedisi I, 1990, s. 30). Pozitif bilimler ve sanat dallarının öğretildiği bu odadaki eğitim, medrese eğitimleri niteliği taşımaktadır (Avaner, 2020, s. 813).

Enderun Mektebi, Selçuklular döneminde kurulan Nizamiye Medresesi'nin ortadan kaldırılmasıyla oluşan boşluğu doldurmakla birlikte, diğer İslam devletlerinin uygulamalarından içerik, biçim ve insan kaynağı temini konularında farklı bir eğitim sistemi oluşturmuştur. Ancak pozitif bilimler ve askeri konuların işlenmeye devam edilmesi Nizamiye Medresesiyle benzerlik taşısa da Enderun bir kültür merkezi olmak amacıyla kurulmuştur (Akkutay, 1984, s. 29).

Enderun'da musiki eğitimi titizlikle yapılır, Seferli Koğuşu'nda başlayan eğitimde, İslam dininin öğretilmesi derslerin başında gelirdi. Yetenekli öğrenciler, koğuşun yanında yer alan meşkhane yazdırılmaktaydı. Musikiye yetenekli öğrenciler seçilerek, ses veya saz sanatçısı olmaları için bir ustanın himayesinde çırak olarak eğitime başlatılırlardı (Özalp N. M., 2000, s. 30-31).

Bursa ve Edirne saraylarından sonra İstanbul'un fethiyle devletin merkezi İstanbul olmuştur. II. Mahmut tarafından yaptırılan Beyazıd'daki eski sarayın ihtiyaca

cevap verememesi nedeniyle Topkapı Sarayı inşa edilmiş, sultan ve ailesine bağlı daireler arasında bulunan Enderun da buraya taşınmıştır (Uzunçarşılı, 2019, s. 519).

Sarayda sanat alanında başarı gösteren musikişinaslar terfi ettirilir. Yetenekli sanatkarlar padişahın huzuruna çıkarılarak ağa, çavuş gibi rütbelerle ödüllendirilirdi (Karataş, 2014, s. 877). Enderun içinde müderrisler ve sanatkarlar dışında ileri yaşta kimseler bulunmamaktaydı. İcra ettikleri sanatları sebebiyle sarayda kalanların evlenmesine ve şehirde bir ev sahibi olmalarına müsaade edilirdi. Enderun'a kabul edilmek bir şeref ve imtiyaz sayılıp, başarılı olanlar hızla yükseltilirdi (Öztuna, Büyük Türk Müziği Ansiklopedisi I, 1990, s. 257)

Osmanlı sarayında musiki öğretimi meşk yöntemi ile yapılmaktaydı. Meşkte amaç müzik dağarcığının, teorilerinin ve üsluplarının usta - çırak ilişkisi içinde gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktır. Notaya dayalı olmayan, düz anlatım ve gösterip yaptırma yöntemini kullanan meşk, öğretmen odaklı bir eğitim modelidir. Öğretim esnasında hocadan, hafızaya kaydetme ve yorumlamak öğrenilmektedir (Demirgen, 2014, s. 30). Meşk kelime olarak yazı örneği ya da yazı karlaması anlamına gelmektedir. Meşk, hattatın öğrencisine verdiği karalamalardır. Hat ve musiki sanatında bu anlamda kullanılmış, musiki sanatının öğretiminin yapıldığı mekana ise Osmanlı'da meşkhane adı verildiği görülmektedir (Behar, Zaman, Mekan, Müzik Klasik Türk Musikisinde Eğitim (Meşk), İcra Ve Aktarım, 1993, s. 12). Musikide meşk, bir usta tarafından eserin bölüm bölüm çalınması ve okunması ile öğrencisine öğretilmesidir. Aktarım ile öğretim sonucunda bestekârlar birbiriyle meşk ederek, öğrenerek yetişirler ve bir meşk silsilesi oluşturmaktadırlar. (Öztuna, Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi II, 1990, s. 47). Meşk, müzisyen kuşaklarını birbirine bağlayan bir zincirin birleştirici parçasıdır. Tanınmış bir hocadan musiki meşki alabilmek için hafıza ve asgari düzeyde yetenekle birlikte liyakat gerekmektedir. Eğitim yöntemi olarak, kolayca kaçma imkanı olmadığı için zorlu bir öğretim metodudur (Behar, Zaman, Mekan, Müzik Klasik Türk Musikisinde Eğitim (Meşk), İcra Ve Aktarım, 1993, s. 40-44). Hoca ile öğrenci arasında sevgi bağı bulunurken, öğrenciler hocalarının öneri ve isteklerini emir olarak görürler (Çırak, 2020, s. 172). Bu bakımdan hiyerarşik bir yapının olduğu söylenebilir.

Okulun öğretim kadrosunu saray dışında yetişmiş ve sanatkarlığı ile ün yapmış hocalar ile birlikte yine buradan yetişmiş bestekârlar oluşturmaktaydı. Bu hocaların

hepsi sarayda kadrolu olarak görev yapmış, yevmiyeli kimse çalıştırılmamıştır (Özalp N. M., 2000, s. 30-31). Böylece insan kaynağının sürekliliği sağlanmıştır. Zaman zaman saray dışından hocalar da aylıklı olarak saray bütçesinden maaşlı olarak çalışmışlardır. Böylece insan kaynağının sürekliliği sağlanmıştır.

Enderun'da görev alan hocalar harem halkının yetenekli kadınlarına da musiki dersleri vermekteydiler. Belirli günlerde harem meşkhanesinde tanbur, santur, kemençe, çeng, lavta gibi müzik aletlerinin dersleri verilmiş, güzel sesli olanlara hanendeler ders vermiştir. Öğrenimi daha meşakkatli ve zaman alan keman, çöğür ve ney gibi çalgı dersleri usta sazende ve hanendelerin evlerinde yapılmıştır. Bu derslerin tüm masrafları yine saray tarafından karşılanmıştır (Özalp N. M., 2000, s. 34). Osmanlı Devleti'nde evde musiki dersi verme geleneği, cariyelerinin evlere gelmesi ile başlamış, Mehterhane ve Enderun kapatıldıktan sonra evde verilen dersler mecburiyete dönüşmüştür (Tanrıkorur, 2003, s. 44).

Osmanlı Devleti'nde Topkapı Sarayı'ndaki Enderun musiki mektebi, musikinin merkezi olmuştur. Burada yalnızca din dışı musiki öğretimi yapılmış ve din dışı eserler söylenip çalınmıştır. Sarayda la-dini musiki öğretimi yapılırken, dini musiki faaliyetleri özellikle mevlevihane ve tekkelere bırakılmıştır. Bu düzenleme ile kurum belirli bir dal seçerek uzmanlaşma yoluna gitmiştir. Ancak dönemin bestekârları hem dini, hem de din dışı eserler bestelememişlerdir. Bu sebeple bestekârların eser üretiminde dini ve din dışı ayrımı keskin bir çizgiyle belirlenmemiştir (Öztuna, Büyük Türk Müziği Ansiklopedisi I, 1990, s. 256).

Osmanlı'da birçok padişah sanatla ve özellikle musiki sanatıyla hem kişisel zevk ve estetik görüşleri boyutunda, hem de kültür ideolojisini oluşturmak maksadıyla yakından ilgilenmişlerdir. Bu bakımdan Enderun Mektebi, Osmanlı ideolojisinin öğretilip, geliştirildiği ana eğitim kurumu olmuş, içerdiği müzik eğitimi ile birlikte bürokrasinin, dolayısıyla devlet kurumlarının işleyişinin temel unsurlarından biri haline gelmişti (İpşirli, 2025).

Osmanlı sarayında müziğe 16. yüzyılın ortalarında başladığını belirten Behar'ın aksine, Uzunçarşılı II. Murad Han (1421-1451) döneminde Bursa ve Edirne saraylarında musikişinasların yetiştirildiğini söylemektedir. İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmet döneminde müzik, Topkapı Sarayı'nda en parlak dönemlerinden birini yaşamıştır (Akkutay, 1984).

18. yüzyıl Osmanlı Devleti, Rönesans ile Avrupa'nın yaşadığı değişimlere ayak uydurabilmek için reform hareketlerinin uygulandığı bir dönemi temsil etmektedir. Damat İbrahim Paşa döneminde çeşitli Avrupa ülkelerine elçilikler gönderilmiş, kültür yakından takip edilmiştir. Matbaanın kullanımıyla birlikte Osmanlı sosyal hayatı Batı ile etkileşimlerle Avrupai bir tarza doğru değişim göstermiştir. Lale devrinde başlayan bu değişim III. Selim dönemi ile şekillenmiştir (Şen, 2020, s. 194-195).

III. Selim döneminde devletin Nizam-ı Cedid anlayışı çerçevesindeki düzenlemelerle, kültür ve sanata bilinçli bir yön verme yaklaşımları görülmektedir. Müzik ile yakın ilişkisi olan III. Selim döneminde Enderun daha önemli ve kalıcı bir yer edinmiştir (Salgar, 2001, s. 29). II. Mahmut dönemi Batılılaşma hareketleri Klasik Türk Müziğinin gelişimi açısından çeşitli etkilere sebep olsa da 18. ve 19. Yüzyıllarda önemli müzik insanları ortaya çıkmıştır (Karataş, 2014, s. 883).

Müzik ile ilgili padişahlar dışında, musikiden haz almadığı düşünülen padişahlar da Osmanlı Devleti'nde tahtta bulunmuşlardır. III. Osman (1754-1757) tahtta bulunduğu sürede müzisyenlerin tümünü saraydan çıkarmış, Enderun'da musiki öğretimine bu süre zarfında ara verilmek durumunda kalmıştır. III. Osman'dan sonra III. Mustafa döneminde de sarayda önemli müzik faaliyetleri görülmemiştir (Behar, Aşk Olmayınca Meşk Olmaz , 2012, s. 45).

Enderun mektebi 16. yüzyıldan başlayarak devşirme sisteminde bozulmanın meydana gelmesiyle birlikte insan kaynağı bulmada sıkıntı yaşamaya başlamıştır. Geçmişte Müslüman olmayan aile çocuklarından seçilen devşirilecek öğrenciler yerine, müslüman aile çocuklarına yönelinmiştir. Dönemin devlet adamlarının yakınlarının Enderun'a yoğun ilgisi ile odalarda birikmeler ve odalar arası geçişlerde aksaklıkları ortaya çıkarmıştır. Enderun mensuplarının devlet işleyişine fazlaca müdahil olmaları ve devletin savaşlarda kazandığı topraklardan elde edilen gelirleri kendi adamlarına çıkarları doğrultusunda paylaştırmaları gibi olumsuzluklar baş göstermiştir. Her alanda liyakatin gitgide ortadan kalkmasıyla, Enderun'a öğrenci seçilirken aranan liyakat unsurları da esnetilmiştir. Enderun sistemi birbirine sıkı bağlı aşamalardan oluştuğundan, alt sistemlerdeki aksaklıkların diğer alt sistemleri de etkileyerek, tüm sistemi bozacak bir durum haline gelmiştir. Bu bakımdan devşirme, hazırlık sarayları ve Enderun, saray idarecilik eğitim sisteminin alt bileşenlerini oluşturmaktadır. Kurumda öğrenci seçimi, sınıflara ayırma, sınıflar arasında yükselme

gibi uygulamalarının doğru şekilde yapıldığı sürece sistem istikrarlı bir seyir izlemektedir. Ancak bu uygulamaların yapılamadığı durumlarda doğal sistemler düzensizlik eğilimi içine girerler (Avaner, 2020, s. 819).

Enderun Mektebi'nin, kültürün merkezi olma temel amacından uzaklaşarak, sadece sarayın ihtiyaçlarına yönelik bir okula dönüşmesi sonunun gelmesini sağlamıştır. En radikal değişikliklerin yapıldığı II. Mahmut döneminde Yeniçeri Ocağı'nın kapatılmasıyla, idaresi Enderun-u Hümayun Nezareti'ne bırakılmış bir yıl sonra da Mabeyn-i Hümayun Müşiriyeti adını almıştır (Avaner, 2020, s. 821).

Enderun, Osmanlı sarayında devlet adamları ve sanatkârlar yetiştirmek amacıyla kurulmuş, disiplinli ve sistemli yapısıyla önemli bir eğitim kurumu olmuştur. Ancak kurumun oluşturduğu sistemin giderek bozulması kurumu zayıflatmış, etki gücünü azaltmış ve kuruluş amaçlarından sapmasına neden olarak kapanma noktasına getirmiştir. Devşirme sisteminin sekteye uğraması ile niteliksiz insan kaynağı kurumun kapanışa giden sürecinde önemli bir kırılma noktası olarak görülebilir.

2.3. MEHTERHANE

Mehterhane, Osmanlı Devleti'nde padişah himayesinde yer alan ve askeri mızıka görevini üstlenen bir müzik kurumudur. İslam devletlerinde askeri mızıka istiklal alameti olarak görülmekteydi. Türkler tarih boyunca müziği, devletin vazgeçilmez bir unsuru olarak görmüşlerdir. Hükümdar sarayında belirli dönemlerde mehter müziğinin çalınması nevbet/nöbet (nevbet vurma) olarak adlandırılmıştır. Nevbethane de denilen, mehterhanenin en büyüğü sultanın şahsına bağlı olan merkezi askeri mızıka teşkilatıdır. Bu teşkilat Selçuklular'dan Osmanlılar'a geçmiştir. (Öztuna, Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi II, 1990, s. 42).

Hükümdar ya da hakanın simgesi olan otağ bir savaş işaretiydi. Otağ devleti temsil eden orta yer anlamına gelmektedir. Kös olarak adlandırılan büyük davul hakanlık kösü adıyla otağın önünde dururdu. Kös devletin kudretini simgeler, hakanlığın forsu olan tuğun altında bulunur ve nevbet vurulduğu zaman otağ perdeleri açılarak nevbeti hakan ayakta dinlerdi. Bu seramoni savaş ilan edileceği zaman icra edilip, sefere çıkılırdı (Özalp N. M., 2000, s. 37-38).

Mehterhane Selçuklularda geliştirilerek kullanılmış ve sürekli olarak ordu himayesinde kalmıştır. Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçuklularında tabılhaneler beş vakit namazda beş kez nevbet vururlardı. Osmanlı İmparatorluğu'nda ise daha gelişmiş ve icra yeteneği artmış bir duruma erişmiştir. Avrupa askeri mızıkalarının örneği olan Mehterhane, devlete doğrudan bağlı tek yaygın müzik ocağıdır. (Say, Müzik Ansiklopedisi III, 1985, s. 807).

Mehter müziğinin temelini Türk Müziği müzik sistemi oluşturmaktadır. Zurna müziğin içerisinde geniş perde aralığı ile ritimle birlikte önemli bir konuma sahiptir. Türk müziğinin büyük bölümünü oluşturan peşrev ve semailer genellikle üç ya da dört haneden oluşurken, mehterin seslendirdiği Ceng-i Harbi'ler iki haneden oluşmaktadır. Mehter bünyesinde bulunan müzik aletleri Osmanlı'nın başka toplumlarla etkileşimi sonucu dönem dönem, farklılık ve zenginlik göstermiştir. Zurna, nefir, derviş boruları, av borusu, mehter boruları gibi nefesli aletlerin yanı sıra Çekler'den turumpata borusu, İngilizler'den piriç borular, Hollandalılar'dan loturyan borusu ve batı trompetleri yer almıştır. Vurmalı sazlarda kös, nakkare, tabl baz, def, davul, zil ve çevgan yer almıştır. Her saz grubunun başında bulunan grubu himaye eden kimseye Başmehter Ağa ve tüm grupları yönetene Mehterbaşı Ağa denilmektedir. Topluluk rütbelerine göre düzenli bir kıyafet ile teşrif edilmiştir (Özalp N. M., 2000, s. 41-55). Mehter takımının dönemlere göre sayısı değişmekle birlikte Evliya Çelebi'ye göre Fatih döneminde 300 civarında sanatkarı bulunduğu bilinmektedir (Gazimihal, 2019, s. 27).

Mehterhane Osmanlı İmparatorluğu'nda Yeniçeri Ocağı'nın bir parçası sayılmıştır ve dolayısıyla sanatkarları askerdirler. Bu özelliğinden dolayı II. Mahmut (1808-1839) döneminde eski düzenin bir parçası görülerek Yeniçeri Ocağı ile birlikte ilga edilmiştir (Öztuna, Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi II, 1990, s. 42).

Mehter, savaş alanlarında gösterdiği etki sebebiyle Batılı toplumlarca ilgi görmüş, Batılı müzisyenler 17. ve 18. yüzyıllarda mehter müziği motifleri ve çalgılarını kullanarak Alla Turca adlı eserler bestelemişlerdir (Dilber M., 2023, s. 464).

Mehterhane'nin ilk gelişimi Fatih döneminde olmuştur. Sonrasında II. Murat tarafından Demirkapı'da bir nevbethane yaptırılmıştır. Kanuni döneminde de parlak bir dönem geçirmiştir. III. Selim mehterhaneyle yakından ilgilenmiş kösü ilk kez o koydurmuştur (Say, Müzik Ansiklopedisi III, 1985, s. 807-808).

19. yüzyılın başına kadar siyasi karmaşanın sebebi görülen Yeniçeri Ocağı içerisinde başlayan isyanlar sonucunda ocağın, disiplin yapısı bozulmuş, askeri kimliğini kaybetmeye başlamasıyla 1826 yılında da kapatılmıştır. Sanatkârlarına ise maaş bağlanarak emekli edilmişlerdir (Özalp N. M., 2000, s. 57).

Selçuklular'dan devir alınan bir bellek ile oluşan Mehterhane, Osmanlı'da kurumsallaşarak, hem savaş alanında hem de saray törenlerinde devletin gücünü simgelemiştir. Zengin bir müzik içeriği ve sistemli kurumsal yapısı ile Batı müziği ve Avrupa askeri müzik topluluklarını etkileyerek, örnek olmuştur. Ancak bu sanatsal etki gücü ve sistemli organizasyonel yapısına rağmen siyasi müdahalelerin etkisine direnç gösteremeyerek kapanmıştır. Bu durum, Osmanlı'da müzik kurumlarının siyasal yapıdan ne derece etkilendiğini de göstermektedir.

2.4. MÜZİKAYİ HÜMAYUN

Vaka-i Hayriye ile II. Mahmut'un Yeniçeri Ocağı'nı kaldırmasının ardından, Mehterhane'nin de faaliyetlerine son verilmiştir. Mehterhane'nin kaldırılmasının ardından, Asakir-i Mansure-i Muhammediyye adıyla kurulan yeni ordunun tören yürüyüşlerine eşlik etmek üzere bir boru takımı oluşturulmuştur (Say, Müzik Ansiklopedisi III, 1985, s. 863). Başlangıçta bu bando boru takımının başına Fransız Manguel getirilmiştir. Ancak başarılı olamayacağı düşüncesiyle Sardunya elçisi Marki Groppa aracılığıyla Giuseppe Donizetti getirilerek, Müzikayi Hümayun'u kurmuştur (Say, Müzik Ansiklopedisi II, s. 454).

Mehterhane'nin kaldırılması dönemi içinde düşünüldüğünde; Avrupa askeri müzik topluluklarının, örnek aldığı bir kurum olan mehterhanenin kaldırılması yanlış bir karar olarak görülmektedir. Batılı yöneticiler ve devletin Batı eksenli reformları sonucunda Batı formunda bir askeri müzik kurumu olarak, Asakir-i Mansure-i Muhammediyye ordusu tarafından milli duyguları uyandırmadığı için Mehterhane gibi bir kabul görememiştir. (Öztuna, Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi II, 1990, s. 86).

II. Mahmut dönemi 1827 yılında Taşkılla'da kurulan Müzikayi Hümayun 1828 yılı itibariyle yoluna Giuseppe Donizetti ile devam etmiştir. Henüz Enderun dağılmadığı için Müzikayi Hümayun'a insan kaynağı buradan sağlanmaktadır. Bu müzisyenlerin Hamparsum nota sistemini bildiğini gören Donizetti karşılaştırmalı

olarak Batı nota sistemini öğretmiştir (Özalp N. M., 2000, s. 59). Bu bakımdan Müzika-i Hümayun mehterhanenin kapatılması ve Enderun'un gözden düşmeye başlamasıyla bir müzik okulu niteliği de kazanmaya başlamıştır (Say, Müzik Tarihi, 2000, s. 510). İlk bando da yirmi bir kişi vardır. Donizetti müzik eğitiminde, İtalya'dan getirttiği materyalleri ağırlıkla kullanmış, Milano'dan müzik aletleri siparişi vermiştir (Aksoy, 1994, s. 212-213).

1826 dan itibaren Muzikayi Hümayun'a büyük önem verilmiş ve ekonomik anlamda desteklenmiştir (Öztuna, Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi II, 1990, s. 86). Bu desteği dolayısıyla Donizetti, II. Mahmut'a ithafen Mahmudiye Marşı'nı bestelemiş ve marş, Müzika-i Hümayun tarafından icra edilmiştir. Mahmudiye Marşı, Türkiye'de bestelenen ilk ulusal marş olarak kabul edilmektedir (Baydar, 2011, s. 95), (Say, Müzik Ansiklopedisi II, s. 454).

Sarayda kurulan ilk bando teşkilatında Fransız ve İtalyan bandolarında bulunan klarnet, fagot, fife, flavta, büğlü, trombon, serpantin, bukçer gibi müzik aletleri kullanılmaktaydı. Donizetti bu enstrümanların kullanıldığı bir ortam yaratarak senfonik müziğe geçmek istiyordu. Batı görünüşlü hayat, müzikte olduğu gibi saraydaki sosyal yaşamı da etkilemiştir. Sarayda eski gelenekler terkedilmeye başlanmış, erkek öğretmenlerin ders verdiği haremdeki öğrencilerin örtünmeyi bıraktıkları görülmüştür (Özalp N. M., 2000, s. 60-61). Donizetti sarayda 1840'lı yıllarda küçük yaylı takımları oluşturmaya başlamıştır. Saray orkestrasının temelleri bu müzik toplulukları ile atılmıştır. Donizetti bazı opera notaları getirerek, gençleri bu sanat alanında yetiştirmeye çalışmıştır (Say, Müzik Ansiklopedisi III, 1985, s. 864). 1830'lu yıllardan itibaren opera temsilleri yapılmaya başlanmış, ilk temsiller ise Naum Kardeşlerin Pera'daki binalarında yapılmıştır (Aracı, 2006, s. 121). Dönem padişahı Sultan Abdülaziz başlarda Batı müziğinden hoşlanmamış ancak, Mısır gezisi sonrası Batı müziğine ilgi duymuştur (Özalp N. M., 2000, s. 61). Naum Tiyatrosu'nun yanması sonrası opera temsilleri için İstiklal Caddesi'nde daha görkemli bir binanın yapılmasına da destek olmuştur. (Aracı, 2006, s. 121).

II. Mahmut döneminin batı müziğine yoğun destek vermesinin yanında, Türk Müziğini de korumak istemiştir. Dede Efendi gibi dönemin önemli bestekârlarına sahip çıkmaya çalışsa da Donizetti yönetimindeki Batı müziği etkisi buna engel teşkil etmiştir (Baydar, 2011, s. 97). İlk eserlerini III. Selim döneminde vermiş olan Dede

Efendi musiki hayatının en parlak dönemini II. Mahmut döneminde yaşamıştır. Bu dönemde (1824–1839) yedi Mevlevi Ayini bestelemiştir. Batı müziğinin giderek artan etkisi karşısında, Abdülmecid dönemine gelindiğinde bu durumdan duyduğu rahatsızlığı öğrencisi Dellalzade İsmail Efendi'ye “...artık bu oyunun tadı kaçtı” şeklinde ifade ettiği rivayet edilir (Özcan, 2025).

II. Mahmut, saray halkına, özellikle kadınlara ve gençlere Batı müziğini benimsetmek amacıyla Çırağan Sarayı'nda konserler düzenlettirmiştir (Baydar, 2011, s. 97). Müzika-i Hümayun döneminde 1857-1861 yılları arasında haremden sadece kadınların oluşturduğu bir topluluk kurulmuş, Ali Rıza Bey tarafından çalıştırılan topluluk, sınırlı imkanlarla padişah huzurunda müzik yapmıştır (Say, Müzik Ansiklopedisi III, 1985, s. 864). Müzikayı Hümayun döneminin önemli gelişmelerinden biri, saray fasıl topluluğunun Fasl-ı Atik ve Fasl-ı Cedid olarak ikiye ayrılmasıdır. Fasl-ı Atik geleneksel Türk müziği anlayışını sürdürürken, Fasl-ı Cedid ise Türk müziği eserlerini Batı müziği formlarında armonize ederek çok sesli hale getirme çalışmalarını yürütmüştür (Say, Müzik Ansiklopedisi III, 1985, s. 864). Hanende topluluğu on ila on beş kişiden oluşmakta olup, Zeki Üngör gibi önemli müzik insanlarını da bünyesinde barındırmaktaydı. Rıfat Bey ve Hacı Arif Bey'e ait bazı klasik eserler çok sesli olarak yorumlanmış, bu eserlerin armonizasyonunu Obuacı Pazı Osman Bey üstlenmiş, topluluğun yönetimini ise Santuri Hilmi Bey bir değnek yardımıyla gerçekleştirmiştir. Ayrıca, 1896 yılında Zati Bey tarafından kurulan ve 60 kişiden oluşan erkek koro topluluğu, üç ve dört sesli icralar yaparak padişah huzurunda konserler vermiştir (Say, Müzik Ansiklopedisi III, 1985, s. 864-865).

Yirmi yılı aşkın süre boyunca Muzikayı Hümayun'u yöneten Donizetti'nin 1855'de rütbesi miralaylıktan (albay) livalığa (paşa) çıkarılmıştır (Say, Müzik Ansiklopedisi II, s. 454). Kurum 1856 yılında Donizetti'nin ölümünden bir süre sonra duraklama dönemine girmiştir. Naum tiyatrosunu çalıştıran Guatelli kurum yönetimine geçmiştir (Say, Müzik Ansiklopedisi III, 1985, s. 864).

1861'de Sultan Abdülaziz'in tahta çıkmasıyla birlikte Guatelli, padişaha ithafen Sultanî Marşı olarak da bilinen Aziziye Marşı'nı, ardından da solo piyano için Osmaniye Marşı'nı bestelemiştir. Bu besteleriyle hem padişahın hem de saray çevresinin takdirini kazanmıştır (Baydar, 2011, s. 103) Sultan Abdülaziz'in geleneksel bir estetik anlayışına sahip bir padişah olması nedeniyle, Türk Müziğine verilen önem

artmış, Batı müziğine yapılan yatırımlara kısıtlamalar getirerek, Müzikayi Hümayun'u geri planda bırakmıştır. Kadınlar orkestrasını, fanfarı ve baleyi kaldırmış, hatta operet ve opera çalışmalarını durdurmuştur. Bunların yerine geleneksel eski saray eğlencelerini ön plana çıkması için destek olmuştur. Şahsî eğlenceleri için görevlendirdiği hizmetlilere de Müzikayi Hümayun'un kadrosundan maaş bağlatmıştır (Sevengil, 1970, s. 49). Abdülaziz Batı müziğine mesafeli dursa da Avrupa'da izlediği opera ve balelerden etkilenerek Tiyatroyu Hümayun kurulmasını istemiştir. Ayrıca, Richard Wagner'in çalıştığı tiyatroya maddî yardımda bulunarak, Avrupa krallarına örnek olmuştur (Baydar, 2011, s. 103).

Sonuç olarak Mehterhanenin kapatılmasıyla müzik alanındaki boşluk Müzikayi Hümayun ile doldurulmak istenmiştir. Dönemin siyasi yapısının Batı eksenli olması kuruma, kurumsal bir kimlik ve destek sağladığı gibi, müziğe karşı ilgisiz yada estetik beğenisi Batı müziği yönlü olmayan sultanların engellemeleri ile de karşılaşmıştır. Mehterhane'nin sahip olduğu toplumsal kabulü kazanamaması ile tam manasıyla bir devlet kurumu niteliği zayıf kalmıştır. Müzikayi Hümayun kurumsal anlamda, Osmanlı'nın ilk Batı müziği kurumu olarak da nitelendirilebilir. Müzikayi Hümayun'un 1908 yılından sonraki gelişimi Cumhurbaşkanlığı Senfoni orkestrası tarihi ile özdeşleşmektedir (Say, Müzik Ansiklopedisi III, 1985, s. 864).

2.5. DARÜL BEDAYİ

1914 yılında, dönemin Belediye Başkanı Cemil Topuzlu'nun desteğiyle, Fransız tiyatro ustası André Antoine öncülüğünde kurulan bu kurum, başlangıçta bir tiyatro okulu olarak planlanmıştır. Ancak bünyesinde Türk ve Batı müziği alanında iki ayrı bölüm de yer almıştır. Türk musikisi bölümünün başına ise Ali Rıfat Çağatay atanmıştır (Ayas, Müziği Boğan Gürültü , 2018). Ali Rıfat Çağatay müzik eğitimini kurumsallaştırma çabalarıyla bilinmektedir. 1914 yılında Darül Bedayi'nin Müzik Şûrası Heyeti'nin reisi olarak birçok toplantı yapmıştır. Bu toplantılar sonucunda Batı Müziği ve Şark Müziği kurulları kurulmuştur. Savaş sebebi ile seferberlik kapsamında Andre Antonie'nin Fransa'ya çağırılması ve Osmanlı Devleti'nin savaşa katılmasıyla çalışmalar durmuştur (Doğrusöz, 2021, s. 29-30). Tiyatro bölümü şehir tiyatrolarının temelini oluşturmuş, 1916 yılında savaş döneminde faaliyetlerine devam edemeyerek

Türk müziği bölümü kapanmıştır (Paçacı G. , 1999). 1917 yılında bağımsız bir müzik okulu olarak kurulan Darüelhan'ın altyapısı da oluşturan kurum olmuştur.

2.6. DARÜLELHAN

Darüelhan, Darül Bedayi bünyesinde kurulmuş ve daha sonra bu kurumdan ayrılmıştır (Paçacı G. , 1999). Kurumun kuruluşundan önce Abdülkadir Töre'nin bir musiki okuluna ihtiyacın olduğuna dair bir yazı yazmıştır. Bu dönemde Zeki Üngör yönetiminde bir orkestra Almanya'da bir konser düzenlenmiştir. Henüz Batı müziğinde emekleme evresinde olan ülkemiz sanatçıların icrası Almanlar tarafından pek beğenilmemiştir. Topluluktan Türk Musikisi eserleri icra etmelerini istemişler, ancak bu isteği de tam olarak karşılayamamışlardır. Bu olayında etkisiyle, Türk Müziğini geliştirmek, klasik eserlerin aslına uygun notaya alınmasını sağlamak ve topluma müzik zevkini yaymak amacıyla bir okula ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır (Özalp N. M., 2000, s. 67-68).

Kelime anlamı “Nağmeler Evi” olan Darüelhan 1917 yılında kurulmuş ve faaliyetlerini 1926 yılına kadar sürdürmüştür. Dört yıllık bir eğitim programı ile planlanan okulda, Türk Müziğinin yanında Batı müziği eğitimi de verilmekteydi (Öztuna, Büyük Türk Müziği Ansiklopedisi I, 1990, s. 209).

Kız ve erkek öğrenciler ayrı sınıflara ayrılmış ve her öğrenci bir yıl hazırlık sınıfını okuduktan sonra bölümlere ayrılmıştır. Batı Musikisi Bölümü'nde Orkestra şefi ve kemancı olarak Zeki Üngör, Hege Efendi, Nezihe Hanım, Radelya Hanım, Muhiddin Sadak, ve Kadri Bey piyano, viyolonsel ve flüt alanlarında öğretmen olarak görev almışlardır. Türk Musikisi bölümünde ise Refik Fersan, Faize Hanım, Neyzen Emin Efendi, Ruşen Ferit Bey çeşitli sazların öğretmenliğini yaparken, Rauf Yekta Bey nazariyat, usûl ve dini bilgiler alanında Hafız Ahmet Efendi, teganni derslerinde de Hoca Ziya Bey ve Zahide Hanım öğretmen olarak yer almışlardır. 1918 yılında yirmi beş maddeden oluşan Darüelhan Talimatnamesi ile okulun ve verilecek eğitimin çerçevesi belirlenmiştir (Özalp N. M., 2000, s. 68-71).

Eğitimin programının belirlenmesi ile birlikte toplu icra programlarına şeflik sistemi getirilmiştir. Batı musikisinde olduğu gibi şeflerin baget ile koro idare etmesi kararlaştırılmıştır. İsmail Hakkı Bey bazı değişiklikler yapmış olsa da koroyu

geleneksel yöntemlerle yönetmeye devam etmiştir. Okulda her iki yöntemde kullanılmıştır. Darülelhan, eğitim faaliyetlerinin yanı sıra yayın ve araştırma çalışmalarına da önem vererek 1924 yılından itibaren Darülelhan Mecmuası adlı bir dergi yayımlamaya başlamıştır. Bu dönemde eski eserlerin derlenmesine yönelik çalışmalar sürdürülmüş, aynı zamanda halk müziği alanında da derleme faaliyetleri gerçekleştirilmiştir (Özalp N. M., 2000, s. 78).

Milli Eğitim Bakanlığı'nın denetiminde faaliyet gösteren Darülelhan'da, 9 Aralık 1927 tarihinde Maarif Vekili Mustafa Necati'nin emriyle tüm musiki okullarını kapsayacak şekilde Türk Musikisi'nin öğretimi yasaklanmıştır. Ardından 22 Ocak 1927'de İstanbul Belediye Konservatuarı adıyla yeniden açılan kurumda Türk Musikisi'ne yer verilmemiş, yalnızca üç kişilik Alaturka Musiki Tasnif ve Tespit Heyeti kurulmuştur.

Konservatuar haline gelene kadar İstanbul Belediye'sine bağlanması ve eğitim programının adı geçen bakanlıkça belirleneceği kararı verilmiştir. İlerleyen süreçte 1931 yılında ülkemize davet edilen Josephe Marx'da 1930 yılında yürürlüğe giren yeni yönetmelik gereği Türk müziğine yer vermemiş, sahne sanatları ve halk müziği çalışmalarına öncelik vermiştir. Batı müziğinin eğitiminin baskınlığı artık tepkilere neden olmuş, Türk müziği bölümü açılması zorunlu hale gelmiştir. Saadettin Arel başkanlığında Suphi Ezgi ve birçok değerli bestekarlar ile çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Bu dönem çalışmaları için Mesud Cemil; inkar edilen klasik ses sanatımızın rönesansı olan İstanbul Konservatuarı'na katılmaktan gurur duyduğunu söylemiştir (Özalp N. M., 2000, s. 78).

İstanbul Konservatuarı dışında bir çok özel Türk Müziği okulu da faaliyetlerde bulunmuştur. Defterdar'da Kanuni Nazım Bey ve Fahri Kopuz öncülüğünde 1922 - 1927 yılları arasında Milli Eğitim Bakanlığı nezaretinde Terakki- i Musiki Mektebi faaliyetlerde bulunmuştur. 1925 yılında Cerrahpaşa semtinde Abdülkadir Töre tarafından Gülşen-i Musiki Mektebi açılmış dokuz yıl boyunca müzik öğretimi ve konser hazırlama faaliyetlerinde bulunmuştur. Her on beş günde bir Union Française'da konserler verilmiş, akordlar piyanoya göre yapılmıştır.

2.7. CUMHURİYET DÖNEMİ MÜZİK KURUMLARI

Tanzimat'tan itibaren etkili olan Batılılaşma süreci, Cumhuriyet'in ilanına kadar devam etmiş; Cumhuriyet'le birlikte ise bu yönelim daha meşru ve açık bir nitelik kazanmıştır. Cumhuriyet'in kültür politikalarında müzik, yeni modern bir kimlik inşası ve çağdaşlaşma için önemli bir araç olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk'ün de müziğe verdiği önem doğrultusunda Batı temelli bir müzik kurumsallaşmasının başladığı gözlemlenmektedir.

Osmanlı Devleti'nde olduğu gibi Cumhuriyet döneminde de müzik ideolojik bir aygıt olmuştur. Bu bağlamda, Cumhuriyet kuruluş ilkelerinin toplum ile iletişimi müzik yoluyla da sağlanmıştır.

Osmanlı döneminde müzik eğitimi saraya özgü bir kavram iken, Cumhuriyet rejimi ile halkın istifade edebileceği kamusal bir yapıya dönüştürülmüştür. Müziğin icrasında ise Müzikayi Hümayun gibi Osmanlı dönemi müzik icra kurumlarının potansiyellerini günümüze kadar uzanan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası gibi kurumlara dönüştürülmüş, yeni bölge orkestraları kurulmuştur. Radyo gibi kitle iletişim araçları ve ilerleyen süreçte televizyon ile Cumhuriyet müzik politikaları, geniş kitlelere ulaştırılmıştır. Günümüzde Devlet Senfoni Orkestraları, Opera ve Bale Toplulukları, Klasik Türk Müziği ve Türk Halk Müziği Toplulukları ile müziğin icrası sistemli bir yapıya sahiptir. Konservatuvarlar ve Müzik Eğitim Fakülteleri ile müzik eğitimi de daha sistemli bir hale getirilerek kurumsallaşmıştır.

2.8. RİYASETİ CUMHUR FASIL HEYETİ

1826 yılında Mehterhane'nin kapatılmasıyla Müzikayi Hümayun bünyesinde Batı müziği için bir orkestra, askeri müzik için bir bando ve Türk müziği icrası için bir incesaz heyeti bulunmaktaydı. 18 Kasım 1922 de saltanatın kaldırılmasıyla birlikte TBMM tarafından Halife-i Müslimin seçilen Abdülmecid Efendi'ye bağlanarak adı Makam-ı Muallayı Hilafetpenahi Musiki Orkestrası olmuştur.

Ankara'da konserler veren musiki heyeti Cumhuriyet'in Başkent'ine geçici olarak gitmiş, sonrasında T.B.M.M.'nin aldığı bir kararla 27 Nisan 1924 tarihinde kurum tüm şubeleriyle kalıcı olarak Ankara'ya nakledilerek, Risaseti Cumhur Musiki

Heyeti olarak adlandırılmıştır. Kurumun Türk Musikisi şubesi olan Riyaset-i Cümhur Fasıl Heyeti'nin yöneticisi Hafız Yaşar olmuştur.

Riyaseti Cümhur Fasıl Heyeti Atatürk'ün Türk müziğine olan ilgisi ve beğenisi çerçevesinde, sadece Çankaya ve Dolmabahçe'de varlık gösterebilmiş ve zaman içerisinde işlevini kaybederek nihayet bulmuştur (Bayram, 2025).

2.9. CUMHURBAŞKANLIĞI ARMONİ MIZIKASI

Müzikayi Hümayun'un 1924 yılında Ankara'ya nakledilmesiyle beraber Riyaset-i Cümhur Musiki Heyeti adını alarak Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanmıştır. 1933 yılına kadar bu isim ile bando ve orkestra çalışmaları yürütülmüştür. Bu tarihten sonra bando orkestradan ayrılarak Cümhur Başkanlığı Armoni Mızıkası adını almış ve şeflik görevi Yarbay Veli Kanık'a verilmiştir. Orkestradan ayrılan topluluğun birçok müzisyeni orkestra bölümünde kaldığı için icra gücü yetersiz kaldığı için kadrosu artırılmıştır. 1935 yılından sonra Fransa'da öğrenimini tamamlayan İhsan Küñcer şeflik görevini devralmıştır. Yeni şefle birlikte Armoni Mızıkası'nda yeni bir repertuar oluşturulmuş. Sakshorn grubu çalgılar ve kontrbas kadroya alınmıştır. Topluluk insan kaynağı olan müzisyenleri Askeri Mızık Meslek Okulu'ndan sağlamıştır. 1961 yılında bu okulun kapanmasıyla faaliyetlerini 1963 yılına kadar sürdürebilmiş, subay kadrosu astsubay kadrosuna dönüştürülerek Kara Kuvvetleri Armoni Mızıkası adını almıştır (Say, Müzik Ansiklopedisi I, 1992, s. 301).

2.10. CUMHURBAŞKANLIĞI SENFONİ ORKESTRASI (CSO)

19. yüzyılda Sultan II. Mahmut döneminde başlayan Batılılaşma hareketleri, orkestra denemeleri, çok sesli müzik ve kurumlarını beraberinde getirmiştir. Bu dönemlerde kaynağını Enderun'dan sağlayan kurum önce şef Manguel sonrasında G. Donizetti Paşa, Guatelli ve Aranda Paşa ile faaliyetlerini sürdürmüştür. Sarayda Sultan Abdülmecid döneminde kurulan Müzika Meşkhanesi o dönemlerde bir konservatuvar niteliği taşımaktaydı. Bu kurumda tüm orkestra çalgıları vardı. Bu bakımdan Cümhur Başkanlığı Senfoni Orkestrası'nın gelişimine temel oluşturmuştur. Bu orkestra tarihsel süreç içerisinde farklı adlar almış olsa da dünyada günümüze kadar faaliyetlerine

devam eden en eski orkestralardan biridir. Vahdettin dönemine kadar orkestranın adı Müzikayi Hümayun olmuş, Sultan Abdülmecid döneminde Makam-ı Hilafet Müzikası adını almıştır. Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra Ankara'ya taşınan kurum Riyaset-i Cumhur Orkestrası olarak devam etmiştir. Zeki Bey yönetiminde sadece saraya konserler veren bir kurum olmaktan çıkarak, halka açık konserler veren bir orkestraya dönüşmüştür. 1934 yılında Ahmet Adnan Saygun orkestrayı yönetmiş, Paul Hindemith'in önerisi ile Dr. Ernst Praetorius orkestranın yöneticiliğine getirilmiştir. Praetorius'un ölümünden sonra Hasan Ferit Alnar yönetiminde devam eden orkestra günümüze kadar birçok şef yönetiminde çalışmıştır. 1917 yılından itibaren yurtdışında konserler vermiştir. Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası kuruluş kanunu 1957 yılında çıkarılarak, kurumun hukuki yapısı netleştirilmiştir (Say, Müzik Ansiklopedisi I, 1992, s. 301-304).

29 Ekim 1961 yılında Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası için Ankara Talat Paşa Bulvarında sekiz yüz oturma kapasiteli konser salonu açılmıştır. (Say, Müzik Ansiklopedisi I, 1992, s. 305). 3 Aralık 2020 tarihinde açılan yine Talat Paşa Bulvarı'nda CSO Ada Ankara adı verilen bir çok konser salonuna sahip yerleşkede müzik faaliyetlerini sürdürmektedir (CSO, 2025).

2.11. MİLLİ MÜSİKİ TEMSİL HEYETİ

Musiki Muallim Mektebi ve filarmonik orkestrasının birlikteliğinden 25 Haziran 1934 yılında 2541 sayılı kanunla Milli Musiki Temsil Heyeti kurulmuştur. Bu heyet, bilimsel esaslara göre müziği işlemek, nitelikli müzik eğitimcileri ve sahne sanatları alanında sanatçılar yetiştirmek amacıyla koordinasyonu sağlamak görevini üstlenmiştir (Duygulu, 2023, s. 169). Atatürk'ün 1 Kasım 1934'te T.B.M.M. açış konuşmasında müzik ve güzel sanatlara yaptığı vurgu üzerine, aynı yıl Cumhuriyet döneminin ilk müzik kongresi Ankara'da düzenlenmiştir. Milli Eğitim Bakanı Abidin Özmen başkanlığında toplanan kongreye dönemin önde gelen müzik insanları ve eğitimcileri davet edilmiştir. Kongre sonunda hazırlanan "Türkiye'de Devlet Musiki ve Tiyatro Akademisi'nin Ana Çizgileri" adlı rapor doğrultusunda Paul Hindemith sürekli görevi kabul etmeyerek, danışman olarak Türkiye'ye dört kez gelmiştir. Hindemith, 6 Nisan 1935'te başladığı çalışmalarında kurulacak konservatuvar bünyesinde bir serbest müzik okulu ile tiyatro-opera temsiliyet okulunun yer almasını

önermiştir. Kongre toplantıları sonucunda oluşturulan Türkiye’de Devlet Musiki ve Tiyatro Akademisi’nin Ana Çizgileri başlıklı rapor doğrultusunda, Paul Hindemith (1895-1963), sürekli görev kabul etmemiş, ancak Nisan - Mayıs 1935, Mart, Mayıs 1936, Şubat 1937 ve Ekim-Kasım 1937 olmak üzere dört kez Türkiye’ye gelmiştir. 6 Nisan 1935 tarihinde Ankara’ya gelerek çalışmalarına başlayan Hindemith, hazırladığı raporunda, kurulacak konservatuvarın bünyesinde bir serbest müzik okulu ve bir Tiyatro - Opera Temsil okulunun yer almasını önermiştir (Çakar, 2015, s. 17-18).

Yabancı uzmanlardan yararlanma düşüncesi II. Mahmut döneminde Mehterhane’nin kapatılarak Manguel ve Donizetti gibi Avrupalı müzik insanlarının ülkemize davet edilmesiyle başlanmıştır. Ülkemize davet edilen en önemli müzisyen ve bestekarlarından bir tanesi de Alman viyolacı, orkestra şefi ve müzik kuramcısı Paul Hindemith’tir (Akkaş, 2015, s. 136-139).

Bu sürecin devamında Paul Hindemith’in katkılarıyla konservatuvar sisteminin temelleri atılmış, sahne sanatları ve müzik eğitimi çağdaş normlara göre yeniden şekillendirilmiştir. Böylece Batı müzik sistemine dayalı kurumsal yapılar, Cumhuriyet idealleri doğrultusunda inşa edilmeye başlanmıştır.

2.12. MUSİKİ MUALLİM MEKTEBİ

Cumhuriyet döneminde, müzik eğitiminin önemli bir alan olarak görülmesi ve bu alanda profesyonel müzik öğretmenlerine duyulan ihtiyaç doğrultusunda, Darülelhan’ın yeni dönemin beklentilerine ve müzik atılımlarına yeterince cevap veremeyeceği düşüncesiyle, Avrupa standartlarında modern bir konservatuvarın kurulması yönünde çalışmalar başlatılmıştır. (Duygulu, 2023, s. 168 - 178).

Devlet Konservatuvarı’nın temelini oluşturan bu okul, dönemin Milli Eğitim Bakanı Vasfi Çınar tarafından açılmıştır. Okulun açılması fikrini Cevat Dursunoğlu, Orhan Şaik Gökyay’a şöyle anlatmıştır.

“O zaman memlekette Batı müziğini tek bilen adam 1910’da Emrullah Efendi tarafından Avrupa’ya gönderilmiş olan Musa Süreyya idi. O zamanlar okullardaki müzik öğretmenleri yalnızca Türk Müziği’ni biliyor ve onu öğretiyorlardı. Bu nedenle, okullarda yenilik yapılırken, batı müziğinin de okullarda yer alması söz konusu olmuştu. Bunun içinde eldeki tek eleman Riyaseti Cumhur Filarmoni Orkestrası idi. Musiki Muallim Mektebi açılacak olursa Riyaseti Cumhur Orkestrası üyelerinden öğretmen tayini mümkündür. Bazı lise müdürleri de, bakanlığa, batı tekniğini bilen elemanlar yetişinceye kadar müzik

eğitiminin durdurulması için yazı yazmışlardır.” (Say, Müzik Ansiklopedisi III, 1985, s. 861).

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile getirilen eğitimde birlik anlayışı öğretmen yetiştirilmesinde de geçerli olmuştur. Bu düşüncelerin sonucunda yeni müzik anlayışına uygun eserler üretilip, seslendirecek sanatçılar,ve genel müzik eğitiminde görev alacak öğretmenler yetiştirmek amacıyla Musiki Muallim Mektebi kurulmuştur (Akkaş, 2015, s. 100). 1 Eylül 1924’de kurulan okul iki ay sonra eğitim ve öğretim faaliyetlerine başlamış, okul yönetimine Osman Zeki Üngör getirilmiştir. (Duygulu, 2023, s. 165).

25 Haziran 1934 yılında 2541 sayılı Milli Musiki Ve Temsil Akademisi kanunuyla yedinci maddeden, on birinci maddeye kadar okulun sınırları belirlenmiştir. Musiki Muallim Mektebi, ilkokul eğitimini tamamlamış öğrenciler üzerine kurulan, yatılı ve ücretsiz bir eğitim kurumu niteliğindedir. Bu maddelere göre, Musiki Muallim Mektebi ilk mektep tahsili üzerine kurulmuş yatılı ve parasız bir müessesedir. Her öğrenci bir sazı çalacak ehliyetle yetiştirilecektir. Aynı zamanda yatısız öğrencide kabul edilecektir. İlk mektep mezunu kız ve erkekler bir sınav ile okula kabul edilecekler. Musikiye yeterli kabiliyeti olmadığı sonradan anlaşılan öğrenciler diğer orta mektep ve liselere nakledilecekler. Mektebin maaşlı muallim ve memurları 20 Mayıs 1933 tarih ve 2201 numaralı kanunla tayin edilecekler, 1702 numaralı kanuna tabi olacaklardır. Mezunlar Riyaset-i Cümhur Orkestrası veya temsil şubesinde ya da orta tedrisatta muallimliğe alınacaklardır. Okuldan mezun olanlar gördükleri eğitim süresinin bir buçuk katı süre boyunca devletin göstereceği resmi işleri yapacaklardır. Bu görevi yerine getirmeyenler, eğitimi süresince devletçe yapılan masrafları, faiziyle birlikte üstüne %50 sini ekleyerek para ödeyeceklerdir (Gazete, 1934).

Riyaset-i Cümhur Heyeti’nin orkestra ve bando üyelerinin öğretmenliğini yaptığı okul, aynı kurumun binasında, Erkek Öğretmen Okulu’ndan seçilen altı öğrenci ile Riyaseti Cümhur Musiki eğitim ve öğretime başlamıştır. Okul için Meclis tarafından bütçe ayrılmıştır. 1927 yılında öğrenci sayısı yetmiş bir olmuş mevcut bina yetersiz kaldığı için 1933 yılında, yeni inşa edilen binasına taşınmıştır (Akkaş, 2015, s. 100-101).

Musiki Muallim Mektebi'nden yetişen genç müzisyenler yurtdışına eğitim almak üzere gönderilmiş, döndüklerinde Ankara Devlet Konservatuvarı'nda eğitimci olarak çalışmaya başlamışlardır (Duygulu, 2023, s. 172).

2.13. ANKARA DEVLET KONSERVATUVARI

Türkiye'de müzik devrimini organize etmek ve Devlet Konservatuvarını kurmak amacıyla Millî Eğitim Bakanlığı danışmanı olarak görevlendirilen Paul Hindemith, bu süreçte dört ayrı rapor hazırlamıştır. Birinci raporunda Ankara'da devlet konservatuvarının nasıl yapılandırılması gerektiğini, ikinci raporunda Riyaseti Cumhur Filarmoni Orkestrası'nın işleyişine dair değerlendirmelerini, üçüncüde orkestra çalgılarının yenilenmesi konusundaki görüşlerini, dördüncü raporunda ise müziğin toplumun farklı katmanlarında nasıl geliştirilebileceğini ele almıştır (Çakar, 2015, s. 18-19).

Birinci raporda yer alan öneriler doğrultusunda, Musiki Muallim Mektebi'nin 132 öğrencisi için 6–12 Mayıs 1936 tarihleri arasında bir sınav komisyonu oluşturulmuş ve sınavlar sonucunda 86 öğrenci müzik ve sahne sanatlarına, 48 öğrenci ise müzik öğretmenliğine yönlendirilmiştir. Sınavlar, dönemin okul müdürü Rauf Yener, Paul Hindemith, Eduard Zuckmayer, Ernst Praetorius ve Necil Kazım Akses'in oluşturduğu komisyon tarafından gerçekleştirilmiştir. Sınavların ilk günü olan 6 Mayıs 1936 konservatuvarın kuruluş tarihi olarak kabul edilmiştir (Say, Müzik Ansiklopedisi I, 1992, s. 73). Müzik, tiyatro ve opera bölümlerine toplam 23 öğrenci alınmış, mezunlara bir yıl uygulama şartı getirilmiştir. Bu adımlar, Devlet Tiyatroları ve Devlet Operası'nın temelini oluşturmuştur (Çakar, 2015, s. 19-20)

1936 yılında Atatürk'ün talimatları doğrultusunda kurulan Ankara Devlet Konservatuvarı'nın Temsil Şubesi için, Paul Hindemith'in önerisiyle Almanya'dan ünlü opera ve tiyatro rejisörü Carl Ebert (1887–1980) Türkiye'ye davet edilmiştir (Çakar, 2015, s. 19).

Türkiye'ye gelen Macar besteci Bela Bartok, A. Saygun ile birlikte bazı yörelerde halk müziği derlemeleri yapmış ve önerilerde bulunmuştur. Bu çalışmalar sonucunda 1938'de Ankara Devlet Konservatuvarı bünyesinde Türkiye'nin ilk Türk Halk Ezgileri Arşivi kurulmuş, başına Muzaffer Sarısözen getirilmiştir. Halil Bedii

Yönetken ve Mahmut Ragıp Gazimihal derleme çalışmalarında yer almışlardır (Say, Müzik Ansiklopedisi I, 1992, s. 75).

Ankara Devlet Konservatuvarı, 1982 yılında çıkarılan 41 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve 1983'te yürürlüğe giren 2809 Sayılı Kanun ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan alınarak Yükseköğretim Kurulu'na (YÖK) bağlı Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'ne devredilmiştir. 20 Temmuz 1982'de bu fakülteye bağlanan konservatuvar, 15 Şubat 1984 tarihinde Cebeci'deki yerinden Beşevler'deki binasına taşınmıştır (Çakar, 2015, s. 23-24).

Sanat ve müzik eğitimi uzun soluklu, planlı bir süreci gerektirir. Bu sebeple Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı'nda eğitim ilkokul düzeyinden başlayarak, ortaokul, lise, lisans, yüksek lisans ve sanatta yeterliliğe kadar devam bir eğitim sistemi ile eğitim - öğretim faaliyetlerini sürdürmektedir. 1998 yılında açılan Müzik ve Bale İlköğretim Okulu'na ilkokuldan sonra sınavla öğrenci alınarak, bu eğitimin devamı olarak Müzik ve Sahne Sanatları Lisesi ve ardından lisans düzeyinde 13 programda eğitim verilmektedir. Aynı zamanda lisansüstü düzeyde de eğitim - öğretime faaliyetlerine devam etmektedir (Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı, 2025).

2.14. İSTANBUL, ANAKARA RADYOSU VE TRT

Türkiye'de programlı ve düzenli radyo yayıncılığı, 6 Mayıs 1927'de Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi tarafından kurulan ve müzik ağırlıklı yayınlar yapan İstanbul Radyosu ile başlamış, bunu 1928 yılında kurulan Ankara Radyosu takip etmiştir. Bu yayınların büyük kısmını müzik programları oluşturmuştur (Deniz, 2019, s. 831). 1936 yılına kadar İstanbul Radyosu yaklaşık dört, beş saat, Ankara Radyosu ise 3 saat yayın yapmaktadır (Akkaş, 2015, s. 116).

Hem halkın estetik ihtiyaçlarını gidermek hem de propagandanın güçlü bir malzemesi olan müzik, tüm dünyada radyoculuğun temel ögesi olmuştur (Duygulu, 2023, s. 206).

İstanbul Radyosu'nun ilk yayın döneminde, müdürlük görevini Sedat Nuri İleri, teknik sorumluluğu Hayrettin Hayreden, mûsikî yayınlarının sorumluluğunu ise başlangıçta Musa Süreyya Bey, sonrasında ise mûsikî ve genel yayın sorumlusu olarak

Mesud Cemil Bey üstlenmiştir. 6 Mayıs 1927 tarihli ilk yayında, Klasik Türk Müziği'nde ilk solo icrayı Mesud Cemil Bey, halk müziğinde ise Tamburacı Osman Pehlivan ve zurna sanatçısı Hasan Tahsin Efendi gerçekleştirmiştir. 7 Mayıs 1927'de ise ilk ud solosunu Udi Neşet Bey icra etmiştir. İlk yayın tarihinden itibaren ilk 7 ayın yayın programının incelenmesiyle programların yüzde seksenini müzik programları oluşturmaktadır. %37,61 oranla en çok Klasik Türk Musikisi programları yayınlanmıştır (Deniz, 2019, s. 818-831).

1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılması, 1926 yılında Darüelhan'ın İstanbul Belediye Konservatuarı'na dönüştürülmesi ve Türk müziğinin geri plana atılması ile geline süreçte radyo, Türk musikisinin nefes aldığı mekan olmuştur (Akkaş, 2015, s. 118); (Deniz, 2019, s. 831). Radyolar bu dönemde bir Türk müziği konservatuarı gibi eğitim işlevi gören bir kurum haline gelmiştir. Musikiyi geleneksel biçimde öğrenen icracılar, radyo sınavını kazandıklarında radyo da yeniden bir eğitime tabi tutulmuşlardır. Bu eğitim için Refik Fersan, musikiyi bilmeyen stajyerler, orta derecede olanlar ve konservatuar mezunlarına yönelik olarak üç farklı düzeyde bir eğitim planlamıştır (Bardakçı, 2012, s. 40-41).

İstanbul ve Ankara radyoları, özellikle Klasik Türk Müziği yayınlarıyla müziksel sürekliliği sağlamış; icracılar için bir konservatuar işlevi üstlenmiştir. Bu süreçte radyo, hem müzik yayını hem de çok katmanlı bir müzik eğitimi kurumu gibi bir görev üstlenmiştir.

Atatürk müzik inkılabıyla müzikteki yenileşme hareketinin eski müzikler ile gerçekleştirilemeyeceğini ve dönemini doldurduğunu işaret ettiği konuşmasında;

“Güzel sanatların hepsinde, ulus gençliğinin ne türlü ilerlemesinin istediğini bilir. Bu, yapılmaktadır. Ancak, bunda en çabuk, en önde götürülmesi gerekli olan Türk musikisidir. Bir ulusun yeni değişikliğinde ölçü, musikide değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir. Bugün dinletilmeye yeltenilen musiki yüz ağartıcı değerde olmaktan uzaktır. Bunu açıkça bilmeliyiz. Ulusal, ince duyguları, düşünceleri anlatan, yüksek değerleri, söyleyişleri toplamak, onları, bir gün önce, genel musiki kurallarına göre işlemek gerektir. Ancak bu düzeyde, Türk ulusal musikisi yükselebilir, evrensel musikide yerini alabilir. Kültür işleri bakanlığının buna değerince özen vermesini, kamunun da bunda ona yardımcı olmasını dilerim.” (Arsan, 1961, s. 378).

Mustafa Kemal Atatürk'ün müzik inkılabının hedeflerini ve müziğin geliştirilmesi hususunda yaptığı 1 Kasım 1934 tarihli bu konuşması üzerine, Matbuat

Umum Müdürü Vedat Nedim Tör, İçişleri Bakanı Şükrü Kaya ile görüşerek Atatürk'ün bu konuşmasından Türk Müziği'nin ilga edilmesi gerektiği çıkarımıyla Türk musikisinin radyolarda temsil ve icra edilmesi yasaklanmıştır. Yaklaşık bir buçuk yıl süren bu yasak, 1936 yılında kaldırılmıştır (Akkaş, 2015, s. 119-120).

Bu yasağın ya da engellenmenin kaynağı üzerine tartışmalar hâlâ devam etmektedir. Kimileri Atatürk'ün yasaktan yana olmadığı ve konuşmasının yanlış anlaşıldığını savunmaktadırlar. M. Kemal Atatürk, sonrasında yasakla ilgili olarak şu sözleri söylemiştir:

“Ne yazık ki, benim sözlerimi yanlış anladılar, şu okunan ne güzel bir eser, ben zevkle dinledim, sizler de öyle. Ama bir Avrupalıya bu eseri, böyle okuyup da bir zevk vermeğe imkan var mı? Ben dedim ki bizim seve seve dinlediğimiz Türk bestelerini, onlara da dinletmek için çaresi bulunsun, onların tekniği, onların ilmi ile, onların sazları, onların orkestraları ile, çaresi her ne ise. Bizde Türk musikisini milletler arası bir sanat haline getirelim, dedim. Türk'ün nağmelerini kaldırıp atalım, sadece Garp milletlerininazardan musikisini alıp kendimize mal edelim, yalnız onları dinleyelim demedim, yanlış anladılar sözümü, ortalığı öyle bir velveleye verdiler ki, bende bir daha lafını edemez oldum.” (Ataman, 1991).

Cumhuriyet'in müzik reformları, devletin kamusal alandaki gücüyle müziğe doğrudan veya dolaylı müdahalesini beraberinde getirmiştir. Radyodaki yasaklar zamanla hem olumlu hem de olumsuz sonuçlar doğurmuş; reformlar başlangıçta etkili olsa da, küresel etkilerle zamanla anlamını yitirmiştir. Reformları uygulayanlar başlangıçtaki hedeflerden uzaklaşırken, yasağın mağdurları ise Atatürk'ün geleneksel müziğe olumlu yaklaşımına¹ rağmen beklediklerini bulamamış ve bu durumu bir yenilgi olarak görüp mağduriyet söylemi geliştirmiştir (Duygulu, 2023, s. 79-88).

İstanbul ve Ankara Radyolarının yönetici ve programcıları çoğunlukla Batı müziği eğitimi almış ve alanlarında ünlenmiş isimlerdi. Hasan Ferit Anlar, Necil Kazım Akses, Cemal Reşit Rey, Ulvi Cemal Erkin, Mithat Fenmen, Mesut Cemil, Halil Bedii Yönetken gibi devlet tarafından eğitim almak üzere yurtdışına gönderilmiş müzik insanlarından oluşuyordu (Akkaş, 2015, s. 117).

Türk musikisi programlarının icrası, Stüdyo Musiki Heyeti tarafından gerçekleştirilmiş; bunun yanı sıra, çeşitli hânende ve sazendelerin ikili, üçlü ya da daha

¹ Atatürk, milli musikinin nasıl teşkil edileceği konusundaki tartışmalarda şahsi zevk ve görüşlerini milli politikalara karıştırmamak adına bu konuda kararlar almadan önce oldukça dikkatli davranmıştır. (Hafız Yaşar)

kalabalık gruplar oluşturarak farklı icra takımları meydana getirdikleri gözlemlenmiştir. Bu programlar çoğunlukla fasıl formunda sunulmuş, icra tarzı ise klasik üsluptan ziyade dönemin rağbet gören piyasa tarzını yansıtmıştır. Ayrıca, Türk musikisi icralarında viyolonsel, piyano ve armonyum gibi Batı kökenli çalgılarda kullanılmaya başlanmıştır.(Deniz, 2019, s. 813).

Radyo Cumhuriyet'in ilk yıllarında sahip olduğu otorite ve itibar sayesinde, onayladığı ve onaylamadığı üslup ve yorum ekollerinin kültürel kabulünü belirleyen önemli bir müzik mekanı olmuştur. Radyo tavrı denilen üslup ortaya çıkmış, piyasa tavrının aksine ciddi müziği temsil etmiştir. Yirminci yüzyıl başlarında Batı müziğinden alınan bir yenilik olarak koro icrası radyoda yer bulmuştur. Klasik eserler koro tavrı ile klasik dışında kalan eserler ise fasıl ve beraber şarkılar tavrı olarak sınıflandırılan standartlara göre icra edilmiştir. Bu standartlaşma piyasa tarzı ile olan farkını ortaya çıkarmıştır. Radyoda sazende faslına yer verilmesi ile daralan meşk zincirine karşı zayıflayan geleneğin diriltilmesine olanak sağlamıştır. Radyonun bir diğer işlevi de kapatılan kurumlar ve tekkelerden yetişen musiki icracılarına geçim kaynağı ve sığınak olmasıdır (Ayas, Musiki İnkılabı'nın Sosyolojisi Klasik Türk Müziği Geleneğinde Süreklilik Ve Değişim, 2020, s. 299-302).

1927 yılı nüfus sayımına göre Türkiye nüfusu 13.678.270'dir. Bu nüfusa dönemde sadece 2000 radyo alıcısı ile ulaşılabilmiştir. 1938 yılında ise altı ayrı yerden radyo yayınları yapılmıştır (TRT Akademi, 2020, s. 12). II. Dünya Savaşı radyo yayınlarının önemini artırmış ve savaş haberlerine duyulan ilgi alıcı sayılarının artışına sebep olmuştur (Yaylalı, 2018, s. 13-50)

Müzik inkılâbı ile ulusal milli müziğin, garp müzik fenni ile oluşturulacağı ve Klasik Türk müziğinin bu ideali gerçekleştirecek yapı ve sisteme sahip olmadığı gerekçeleriyle hem müzik eğitiminde hem de dönemin giderek önemi artan radyoda temsil ve icrasının engellenmesi, beklenmedik sonuçlara neden olmuştur. Klasik Batı Müziği'nin toplum tarafından beklenen ya da hedeflenen ilgiyi görmemesi ve henüz radyodaki teknik yetersizlikler sebebiyle dinleyiciler başka radyolara meyil etmiştir. Kahire radyosunun halk arasında popülerliğinin artması dönemin bürokrasisi ve Atatürk'te Türk Müziği yasağına dair şüphe oluşturmuştur. Çankaya Köşk'ünde bir fasıl sırasında Tamburacı Pehlivan ve Atatürk arasında geçen konuşmada, Tamburacı'nın Türk Müziği yasağına dair serzenişi üzerine, Atatürk; "Ankara

Radyosu'na git ve sazını çal" demiştir. Bu olaydan sonra yasak kaldırılmıştır. Her ne kadar yasak kaldırılmış olsa da İstanbul Radyosu'nun aksine Ankara Radyosu ağırlıklı olarak müzik inkılabının ve Cumhuriyet ideolojisi ekseninde Türk müziği ve sanatçılarına radyoda sistemli bir yer ve çalışma olanağı sağladığı söylenemez (Kolluoğlu, 2012, s. 7).

Türk Müziği'ne uygulanan yasak ya da engelleme beraberinde halkta yeni arayışların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yasak sonrası da halkta beliren bu arayışlar, devam etmiştir. Radyo da fasıl ve batı müziği orkestralarının yaz tatillerinde program yapmaması nedeniyle, 1940 yıllarda Amerika'dan ithal edilen plaklar radyoda yayınlanmış ve dönem itibarıyla caz müziğin popülerliği ülkemize de sirayet etmeye başlamıştır. Caz müziği ile tanışan dinleyiciler bu müziğe daha fazla saat ayrılmasını istemişlerdir. Anadolu'nun birçok kentinde caz orkestraları kurulmaya başlandığı görülmüştür (Kolluoğlu, 2012, s. 7). Yasakla birlikte Kahire radyosundan dinlenen Arap müziklerine aşina olan toplum beraberinde Mısır sinemasının filmlerine ilgi göstermiştir. Matbuat Umum Müdürlüğü bu filmlerin sözlü musiki ile oynatılmasını yasaklamıştır. Tüm yasaklamalarda olduğu gibi bu yasak da ters netice vermiş ve 1970'lerden sonra ortalığı kasıp kavuracak olan "Arabesk" modasının temelini atmıştır (Karşıcı, 2010, s. 171).

II. Dünya Savaşı ile birlikte Cumhuriyet'in müzik inkılabı hedefine ulaşma isteği rehavete dönüşerek 1940'ların başlarında bir esneme dönemine girilmiştir. Bu dönemde Mesut Cemil ve Nedim Tör Türk müziğine yeni bir kimlik ve uygulama modeli oluşturma gayreti içinde olmuşlardır. 1930 ve 1940'lı yıllarda Münir Nurettin Selçuk ve Mesut Cemil gibi icracılar değişimin zorunlu olduğu, eskinin yeniden ihya edilemeyeceği ancak eskinin yapısal formuyla yeni bir şehirli müzik yaratılabileceği düşüncesindeydiler. Bu yeni üslup Osmanlı'yı barındırsa da içinde bulundurduğu modern unsurlar ile devletin ve siyasi otoritenin de desteğini almıştır. Muzaffer Sarısözen ise Ankara Radyosu'nda 1941 yılında başlayan Yurttan Sesler programı ile milli kimliğe yaptığı vurguya rağmen halk müziği icrasında yeniliklerle dolu bir dönemin başlatıcısı olmuştur. Batı tekniği ile türkü söylemenin etkisi bir dönem devam etmiş ise de yaygınlaştırılamamıştır. Artık radyoda yer alması istenilen müzik batının tekniği ile halk müziklerinin sentezlenmiş hali değil, Türk Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği adlarını alan ikili bir yapı ile icra edilmeye başlamıştır. Bu adlandırma zaman

içinde kabul görmüş olsa da radyo, Türk müziğinin kategorileşmesine yön vermiştir (Duygulu, 2023, s. 115-207).

1946 - 1960 yılları arasında Demokrat Parti döneminde radyo müzik yayınlarında Türkiye'nin NATO'ya üyeliği ile birlikte Amerikan kültürü etkisi de gözlemlenmiştir. Bu dönemde Batı Sanat Müziği'nin ağırlığı azaltılmış onun yerine tango, rock'n roll gibi batı eğlence müziklerine yer verilmiştir (Akkaş, 2015, s. 175). Bu yıllarda radyo programlarının yüzde yetmişini müzik yayınları oluşturmaktadır. Bu dönemde Devlet Konservatuvarı, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası ve Opera ve Balesi gibi sanat kurumlarıyla yeterli iş birliği yapılamadığı için Batı müziği icrası yapacak topluluklar bulunamadığı için Klasik Batı müziği programları yerini Batı eğlence müziklerine bırakmıştır (Cankaya, 2015, s. 45).

Münir Nurettin Selçuk'un eski hafız üslubuyla Batılı şan tekniğini birleştirerek okuduğu gazeller büyük beğeni toplamasına rağmen, geleneksel repertuvarın büyük kısmını oluşturan din musikisine 1950'li yıllara kadar radyoda yer verilmemiştir (Ayas, Musiki İnkılabı'nın Sosyolojisi Klasik Türk Müziği Geleneğinde Süreklilik Ve Değişim , 2020, s. 302).

Demokrat Parti iktidarı döneminde serbestleşme anlayışı ile daha önceki dönemlerdeki devletin müzik alanındaki baskın tutumunun giderek azaldığı görülmektedir. Bu durumun, toplumun müzik konusunda siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel koşullar doğrultusunda kendine özgü yeni zevk ve beğeni anlayışları geliştirmesine neden olduğu söylenebilir (Akkaş, 2015, s. 178). Demokrat Parti döneminde başlayan hayatın tüm alanlarında olduğu gibi müzikteki esneklik, 27 Mayıs 1960 ihtilali ile birlikte bir kırılma dönemine evrilmiştir. 1 Mayıs 1964 tarihli yasa ile radyo yayınlarına düzen getirmek ve kuruma yeni bir tüzel kişilik, anlayış ve kadro kazandırmak üzere TRT kurulmuştur (Duygulu, 2023, s. 208).

Çok partili hayata geçiş ile birlikte Demokrat Parti Hükümeti döneminde liberal görüşle birlikte tek partinin devletçi - seçkinci yapısı gelenekçi - liberal yapıya dönüşmüştür. Liberal görüş beraberinde serbestiyeti getirmiştir. 1960 darbesinden sonra hazırlanan 1961 Anayasası ile hayatın birçok alanında çoğulcu, demokratik bir yapı oluşturulmaya çalışılmıştır. TRT'de bu demokratik yapıya göre oluşturulmuştur. Yeni anayasaya göre radyo ve televizyon yayıncılığı çerçevesi çizilmiş, ardından 359 Sayılı Yasa'ya göre yapılandırılmıştır. 1961 Anayasası'nın 121. maddesi uyarınca,

radio ve televizyon istasyonlarının yönetimi, özerk bir kamu tüzel kişiliği olarak yasayla düzenlenmekte olup; yayınların tarafsızlık ilkesine dayalı şekilde yürütülmesi öngörülmüştür. Ayrıca, Radyo ve Televizyon İdaresi'ne, kültürel ve eğitsel faaliyetlere katkı sağlama sorumluluğu çerçevesinde belirli yetkiler tanınmıştır (Cankaya, 2015, s. 59).

Kurum yıllar içinde bir iletişim aracı olarak kamusal habercilik görevinin ötesinde bir onay ve denetleme merciine dönüşmüştür. Topluluklar, orkestralar kurmuş, bir enstitü gibi halkın geleneksel kültürünü derlemiştir. Arşivleme faaliyetlerinde bulunmuş, bünyesinde görev alan uygulayıcılara bilim uzmanı gibi payeler vermiştir. Oluşturduğu repertuara Türk müziğinin esasıymış gibi hareket ederek, bunları bilimsel çalışmalara dayanak olarak göstermiştir. Aynı zamanda ülkedeki müziklere denetleme adı altında müdahale yetkisi kazanmıştır (Ayas, *Musiki İnkılabı'nın Sosyolojisi Klasik Türk Müziği Geleneğinde Süreklilik Ve Değişim*, 2020, s. 208).

1950'lerin sonları ve 1960'lı yıllarda yabancı popüler şarkılara Türkçe sözler yazılarak orkestradaki küçük düzeltmeler ve teknik uyarlamalarla yeni bir müzik yaratılmaya başlandı. Devletin teşvik ettiği, özel sektöründe üzerinde önemle durduğu bir müzik olmuştu. Cumhuriyet'in 1923 - 1941 yılları arasında yapmak istediği, Batı müziği ile Türk halkını birleştirme çabaları farklı bir kanaldan gerçekleşiyordu. Bu kez Batı Klasik müziği yerine Batı popüler müzik üzerinden bir müzik oluşuyordu. Fecri Ebcioglu, Sezen Cumhuriyet Önal ve Erol Büyükburç bu yeni türün öncü isimleriydiler. Ardından Cem Karaca, Barış Manço, Tülay German, Timur Selçuk, Moğollar, Erkin Koray gibi şarkıcı ve gruplar Türk Pop Müziği'ni inşa etmeye başladılar. Yine de bu yeni müzik henüz sadece kentli insanlar ve kentte yaşayan taşralı gençler üzerinde etkiliydi (Duygulu, 2023, s. 147-149).

Kahire radyosu ile başlayan Arap müziği unsurları ilk radyolar ve sinema ile müziğin içine girmeye başlasa da 1970'li yıllar itibariyle Arabesk kültürü artık müziğin içindedir. Taşradan kente göç artmasıyla birlikte arabesk müzik yaygınlaşmıştır.

1950'li yıllarda yıldızı parlayan ünlü Zeki Müren müzikteki değişimin en önemli örneklerinden biri olmuştur. 1951 yılı yılbaşı akşamı radyo programında icra ettiği klasik repertuvar ve üslup ile halkın büyük beğenisini kazanan Zeki Müren'in

ilerleyen yıllardaki müzik üslubu ve repertuarı arasında büyük bir fark olduğu gözlemlenmektedir (Ayas, Zeki Müren'in Ve Türk Müziği'nin Yol Ayrımı, 2018).

Müzikte tüm bu gelişmeler oluşan müzik endüstrinin gücüyle devam ederken, geniş halk kitlelerine döneminde bu müzikleri sunacak yegane araç, radyo ve televizyon olmuştur. 1970'li yılların başında TRT tarafından Müzik Denetleme Kurulu oluşturulmuştur. Yayınlanacak her müziğin bu kuruldan onay alması gerekmektedir. Stokes, arşive alınacak eserlerin seçiminin kurul kadrosunda yer alanların beğeni ve kişisel görüşlerine dayandığını söylemektedir (Stokes, 2016, s. 91). Kurul, müzik eserlerinin değerlendirilmesinde belirli teknik ve içerik odaklı ölçütleri temel almaktadır. Bu kapsamda; entonasyon ve ritim bozuklukları, icra sürecindeki teknik aksaklıklar, detone ya da sürtone ses kullanımı, enstrüman topluluğundaki tonlama uyumsuzlukları, sözlerde müstehcen ya da uygun olmayan ifadelerin bulunması, prozodiye dair hatalar, söz ile müzik arasında bütünlük eksikliği, Türkçe'nin doğru telaffuz edilmemesi, bestelerin hatalı biçimde çok seslendirilmesi ve özellikle Türk Sanat müziği ile Türk Halk müziği eserlerinin çok seslendirilmesinde görülen yapısal yanlışlıklar dikkate alınmaktadır. Bu kriterleri karşılamayan eserlerin hem yayına alınması, hem de arşivde yer alması uygun görülmemektedir (Karşıcı, 2010, s. 172-173).

Türk halk müziğinin icrasında belirli bir standart oluşturulması hedeflenmiş; derlenen eserlerin rastgele ve özensiz biçimde seslendirilmesine izin verilmemiştir. Türkülere geleneksel yapıyı koruyan disiplinli bir söyleyiş ve çalım anlayışı getirilmiş; özellikle sözlü icralarda konson ve fonetik öğelerde abartıya kaçılması uygun görülmemiştir. Bu anlayışın bir yansıması olarak, 1970 yılında Hasan Mutlucan tarafından seslendirilen “Yangın olur, biz yangına gideriz” türküsünün sözleri, dönemin ideolojik tutumu doğrultusunda muhafazakâr bir yaklaşımla “Besmele ile biz yangına gideriz” şeklinde değiştirilmiştir (Dinç, 2020, s. 490).

1960 İhtilali sürecinde de Ruhi Su tarafından Plevne Marşı sözleri dönemin politik ve ideolojik ekseninde değiştirilerek icra edilmiştir. Bu tür sözleri değişime uğratılan şarkılar dönemin egemen ideolojik ve siyasi fikirlerinin topluma iletilmesi ve benimsetilmesi misyonunu üstlenmiş, bu misyon TRT aracılığıyla sağlanmıştır.

Bu dönemde Anadolu Pop müziğinin, Türk müziğini yozlaştıracağı düşünülmektedir. Bu dönemde halk müziği çalgılarının kullanıldığı müzik eserlerinin

yayınına izin verilmemektedir. Anadolu Pop müziğinin aksine, aranjman ya da adaptasyon müzik, diğer adıyla Türk Hafif müziği apolitik yapısından dolayı TRT denetimini aşabilmiştir (Durgun, 2015, s. 96).

1970’li yıllarda TRT müzik yayınlarında, Türk Sanat Müziği, Türk Halk Müziği ve Hafif Batı Müziği gibi farklı türlere yer verilmiş; bu çeşitlilik, kurumun çok sesli ve kozmopolit bir yayın anlayışı benimsediğini ortaya koymuştur. 1976 yılı itibarıyla Hafif Batı müziği, Türk Halk müziği, Klasik Batı müziği, Türk Sanat müziği, Hafif Türk müziği ve Çocuk müziği gibi birçok müzik türü yayın akışında yer almıştır. Bu müzik yayınlarının temel misyonu, toplumu siyasallaşmadan uzak tutarak apolitize bir kültürel atmosfer yaratmaktır. Bu bağlamda TRT, söz konusu misyon doğrultusunda müzik politikalarını belirlemiş ve yayın stratejisini şekillendirmiştir. Egemen ideolojinin etkisi altına giren TRT, bu süreçte ideolojik bir aygıt haline gelmiş ve kültürel yapıda belirleyici bir rol üstlenmiştir (İzmir, 2023, s. 1460-1461).

31 Ocak 1968 yılında ilk televizyon deneme yayını başlamıştır. 1972 yılından itibaren programlı yayınlara geçilmiştir. Toplum üstünde etkili olan radyodan sonra görsel etkisiyle toplumu daha da etkisi altına alan televizyon bu gücü ile iktidarın dolayısıyla siyasetin odağında olmuştur. Bu durum; kuruma, siyasi ve ideolojik müdahaleleri getirmiştir (Cankaya, 2015, s. 75-130).

1968 - 1972 yılları arasında denetime gönderilen 2394 eserin sadece 950 tanesi yayınlanmıştır (Kutluk, Müziğin Tarihsel Evrimi , 1997, s. 73). Erol Büyükburç’un Avare Aşık şarkısı dört kez kurul karşına çıkmış, ancak denetimi aşamamıştır (Karşıcı, 2010, s. 173).

Hikmet Şimşek’in Cumhuriyet dönemi sentezci bakış açısıyla Batı müziği eserleri yayınlanmıştır. Ancak bu program geniş izleyici kitlesi tarafından ilgi görmemiştir (İzmir, 2023, s. 1460).

Arabesk müziğe olan olumsuz tutuma rağmen dönemin Başbakanı Turgut Özal’ın ilgisi ve seçim propagandasında bu müziklerin kullanılması bir meşrulaşmayı da beraberinde getirmiştir. Meclis de arabesk müziğin TRT’de yayınlanabileceğinin meclis gündemine taşınması ile Orhan Gencebay’ın TRT’nin yılbaşı programında Yarabbim isimli eserle katılması bu meşrulaşmaya örnek olmuştur (Stokes, 2016, s. 162). Orhan Gencebay, arabesk müziğin doğuşunu, toplumdaki değişkenlik arzusuna bağlamaktadır. Ona göre, eğer TRT ve çevresi halkın benimsediği ya da

benimseyebileceği müzik türlerini zamanında fark edebilmiş olsaydı ya da halkla birlikte “ne yapılabilir” sorusu üzerine ortak bir arayışa girilseydi, bugün “arabesk” olarak tanımlanan tür muhtemelen ortaya çıkmayacaktı. Bu açıklama, resmi müzik politikalarının toplumla kurduğu ilişkiyi ve dışlayıcı tutumun alternatif müzik türlerinin doğuşuna zemin hazırladığını göstermektedir (Kaptan M. N., 2024, s. 513).

10 - 11 Ekim 1980 tarihlerinde gerçekleştirilen 1. Hafif Müzik Özel Danışma Kurulu Toplantısı tutanaklarının giriş bölümünde, toplantının temel amacı, TRT’nin Türk Sanat Müziği’nin hafif türü kapsamında yürüteceği çalışmalara yön vermek olarak ifade edilmiştir. Toplantının açılışında yapılan açıklamalarda ise, hafif müziğin TRT tarafından en fazla önem atfedilen yayın türlerinden biri olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda, TRT yalnızca bir yayın kurumu olmanın ötesine geçerek, uzun yıllar müzik alanında yönlendirici ve belirleyici bir otorite olarak konumlanmıştır.

2.15. İTÜ TÜRK MUSİKİSİ DEVLET KONSERVATUVARI

İstanbul ve Ankara Radyosu ile İstanbul Belediye Konservatuarı bünyesinde Türk müziği dersleri verilmesine karşın daha kapsamlı bir eğitime ihtiyaç duyulmaktaydı. Yılmaz Öztuna bu ihtiyaç doğrultusundaki beklentisini şu sözlerle açıklamıştır:

“Ankara Devlet Konservatuarı kurulurken, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Hasan Ali Yücel’in yaptıkları çok kapital bir hata sebebiyle. Batı musikisi yanında, Türk musikisi açılmamıştı. Ama Türk musikisinin yeniden uzun yıllar için çağdaş düzeyde eğitimden mahrum edilmesi, Ankara ve sonra açılan İstanbul radyosu ile İstanbul Belediye Konservatuarı’nda hiçbirinde hiçbir çalgı öğretilmesi ve hiçbir dini-tasavvufi musiki yapılmaması kaydıyla gösterilen mahdud ve yetersiz bir eğitim ve öğretim düzeyinde bırakılması, milli sanatta bir kat daha dejenerasyona sebep oldu. Sanat çizgisi altlara düştü, meyhanelere kaydı, musiki bilgisi eksildi, bestekarlık sahası boş kaldı. Türk musikisi hasımlarının maksadı da ihtimal bu idi” (Öztuna, Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi II, 1990, s. 431).

Bu serzeniş, Saadettin Arel gibi birçok Türk müziği mensubu tarafından sıklıkla dile getiriliyordu. Yılmaz Öztuna 1969 yılından itibaren Başbakan Süleyman Demirel’e Türk Musikisi Devlet Konservatuarı ve Devlet Türk Musikisi Korosu kurulması gerektiğini vurguladığı çeşitli raporları sundu. 1975 yılında Demirel’in

tekrar Başbakan seçilmesiyle, bu çabalar sonuç vererek konservatuvarın Milli Eğitim Bakanlığı'na, koronun ise Kültür Bakanlığı'na kurulmasına karar verildi.

1947 yılında faaliyete başlayan “İleri Türk Müziği Konservatuvarı Derneği” 1948 yılında H. Saadettin Arel liderliğinde kuruluş işlemleri tamamlanmıştır. Bu tarihe kadar kurulan cemiyetlerden farklı olarak İleri Türk Müziği Konservatuvarı Derneği teori temelli bir eğitim modeline ağırlık vermiştir. Salih Murad Uzdilek, Laika Karabey gibi isimlerin yer aldığı kurucu kadronun amacı hem doğu hem de batıya yönelik çift yönlü bir konservatuvar eğitimi vermektir. Arel tek konservatuvar düşüncesi ile Batı ve Türk müziği ayrımı olmaksızın, iki müziğin eğitiminin verildiği bir konservatuvar modeli arzulamıştır. Bu ikili müzik eğitimi gerçekleşmemiş olsa da Arel ve çevresi bugünkü konservatuvarın temellerini atmıştır (Yavuz & Özen, 2021, s. 44).

1971'den itibaren milli ve manevi değerleri vurgulayan hükümetler siyaset sahnesinde yer almıştır. Bu dönemlerde kurulan Milliyetçi Cephe hükümetlerinin “Türk müziğine sahip çıkmalıyız” görüşü hakimdir. Konservatuvarın kuruluş dönemi Türkiye'nin içinde bulunduğu çalkantılı bir döneme denk gelmiştir. Sağ ve sol siyasi görüşler arasındaki uçurum giderek açılmış, hayatın tüm alanında etkili olduğu gibi müziği de etkilemiştir. Öyle ki bu dönemde Türk müziği gazino müziği olarak anılmakta, halk müziği ise farklı bir misyon yüklenerek; devrimci anlayışı ve bir başkaldırıyı temsil etmektedir (Yavuz & Özen, 2021, s. 46). Dönemde Türk müziği eğitimi milli bir mesele olarak gören siyasetçi ve bürokratlar bulunmaktaydı. Bunlardan birisi de H. Saadettin Arel'in öğrencisi Konya Milletvekili Yılmaz Öztuna'dır (Cömert, 2021, s. 82). Yılmaz Öztuna'nın siyasi girişimleriyle birlikte, dönemin Kültür Bakanı Müsteşarı Mehmet Önder bir Türk müziği konservatuvarı örgütlenmesi üzerine bir rapor hazırlamıştır (Karahasanoğlu, s. 18).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973 - 1978) döneminde, I. Milliyetçi Cephe Hükümeti olarak da bilinen IV. Demirel Hükümeti'nin programında kültür alanına özel bir önem atfedilmiş, özellikle “milli kültür” kavramı çerçevesinde çeşitli kültürel politikaların geliştirildiği gözlemlenmiştir. Plan dönemine ilişkin uygulama maddeleri arasında, konservatuvarların ve sanat okullarının yaygınlaştırılması hedeflenmiş; ayrıca, Türk sanat ve kültürünün kendi özgün niteliklerini koruyarak evrensel kültürle sürekli bir etkileşim içinde gelişmesinin destekleneceği vurgulanmıştır. Bu yaklaşım,

kültürel alanda hem ulusal kimliğin güçlendirilmesini hem de uluslararası kültürel entegrasyonun sağlanmasını amaçlayan iki yönlü bir stratejiye işaret etmektedir (Cömert, 2021, s. 93-94). Türk Müziği Konservatuvarı bu Üçüncü Beş Yıllık Plan içerisinde eğitim - öğretim faaliyetlerine başlamıştır.

1975 yılında Ercümen Berker başkanlığında, Muharrem Ergin, Cahit Atasoy, Neriman Tüfekçi, Yücel Başmakçı, Yılmaz Öztuna, İsmail Baha Sürelsan ve Alaeddin Yavaşca'nın bulunduğu kadro ile Türk Müziği Konservatuvarının kuruluşu gerçekleşmiştir (Yavuz & Özen, 2021, s. 46). 1976 yılının Mart ayında eğitim ve öğretime başlanmış, 1978 yılında değişen hükümet kararıyla Kültür Bakanlığına devredilmiştir (Akkaş, 2015, s. 256). Bu dönemde bir engelleme de dönemin Kültür Bakanı Ahmet Taner Kışlalı ve Müsteşar Şerafettin Turan tarafından konservatuvarın kapatılmasına yönelik bir hareket başlatılarak yapılmak istenmiştir. Bu girişim ile Ercümen Berker ve başkanlığındaki yönetim istifa etmiş, yerine Nevzat Atlığ getirilmiştir. 1979 yılı Şubat ayında başlayan bu belirsizlik Kasım ayında Bakanlık tarafından Ercümen Berker'in tekrar konservatuvar yönetimine getirilmesi ile son bulmuştur.

Ercümen Berker Türk müziği eğitiminin devlet himayesinde temsil edilmediği, devletin desteği ve ilgisinin bulunmadığı dönemlerde Türk müziğinin duraklama dönemine geçtiğini vurgulamaktadır. Cumhuriyet dönemiyle birlikte Ziya Gökalp'in "milli musiki" fikrinin etkisi ile de bu desteğin önüne geçildiğini söylemektedir (Cömert, 2021, s. 83).

Konservatuvarın kuruluş amacı sanatçı ve araştırmacı yetiştirmek üzerine kurulmuştur.

"1-Teorik, uygulamalı meslek eğitimi yaparak çağdaş musiki kültürü ile Türk musiki kültürünü sindirmiş, yetenekli, yaratıcı, öğretici, yorumcu, araştırmacı, yapımcı, sanatçılar yetiştirmek.

2-İlmi inceleme, araştırma, çalışmalar yaparak kültür muhteviyatımızı teşkil eden bu musikimizi işlemek, geliştirmek, yüceltmek, yaymak, özünü çağdaş anlayışa göre değerlendirmek, böylece milli öze, kaynağa ve sisteme dayalı çağdaş Türk Musikisi oluşmasını ve gelişmesini sağlamaktır."

Bu iki madde ile geleneksellik ve çağdaşlık kavramlarını sentezleyen bir yaklaşım esas alınmıştır (Cömert, 2021, s. 92-94).

Konservatuvarda 1975 - 1976 eğitim öğretim döneminde 300 civarı öğrenci kontenjanı belirlenmiştir (Cömert, 2021, s. 92). Eğitim kadrosunu oluşturmak için konservatuvarlardan, opera ya da TRT kurumu bünyesinde görev alan ses ve saz sanatçıları davet edilmiş başka kurumlarda çalışanlar ücretli olarak görev almışlardır.

Ülkede değişen siyasi yapılar ve değişen politikalar sebebiyle engellenme ve hatta kapatılma tehlikesine karşı üniversitelerin özerk yapısından faydalanmak için bir üniversite bünyesinde konservatuvarın eğitim faaliyetlerine devam etmesi fikri Ercümen Berker'in zihninde yer etmiştir. 1980 İhtilali sonrası yönetime geçen Milli Güvenlik Konseyi'nde yer alan musikiyi seven ve kanun çalan bir paşa aracılığıyla Kenan Evren'e bu istek iletilmiş ve olumlu karşılık alınmıştır. Sadece Türk müziği konservatuvarı değil tüm konservatuvarların bir üniversite bünyesine geçmesi kararlaştırılmıştır. 1982 yılında Yüksek Öğrenim Kurumu'na bağlanma kararı ile İstanbul Türk Müziği Konservatuvarı; İstanbul Teknik Üniversitesi'ne, Ankara Devlet Konservatuvarı; Hacettepe Üniversitesi'ne, İzmir Devlet Konservatuvarı; Dokuz Eylül Üniversitesi'ne ve İstanbul Devlet Konservatuvarı; Mimar Sinan Üniversitesi bünyesine geçmiştir (Cömert, 2021, s. 181-183).

1990'lı yıllara gelindiğinde müziğin devletin himayesinden ayrılmaya başlaması, özel radyo ve televizyonların da etkisiyle, dünyayı saran pop müzik ülkemizi de etkilemiştir. İstanbul Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı'nda öğrenci olmuş birçok solist ve icracı bu alanda çalışmalar yapmaya başlamışlardır. 1990'lı yıllarda parlayan pop müzik sanatçılarının birçoğu bu konservatuvardan mezun olmuştur.

2.16. MÜZİK EĞİTİMİ VEREN KURUMLAR

1981 yılında Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) kurulmasıyla birlikte, Türk yükseköğretim sistemi 2457 sayılı Yükseköğretim Kanunu doğrultusunda akademik, kurumsal ve idari açıdan kapsamlı bir yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu düzenleme ile ülkedeki tüm yükseköğretim kurumları YÖK çatısı altında birleştirilmiş; mevcut akademiler üniversitelere, eğitim enstitüleri eğitim fakültelerine dönüştürülmüş, konservatuvarlar ve meslek yüksekokulları ise üniversitelerin bünyesine alınarak merkezi bir yapı altında toplanmıştır. Bu dönüşüm,

yükseköğretimde bütünlük ve denetim sağlamayı amaçlayan yapısal bir reform niteliği taşımaktadır (YÖK, 2025).

Türkiye’de mesleki müzik eğitime yönelik farklı model ve yapılarda eğitim kurumları bulunmaktadır. Bu kurumlar Devlet Konservatuvarı, Türk Müziği Devlet Konservatuvarı, Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bölümü, Müzik ve Sahne Sanatları Fakülteleri, Sanat ve Tasarım Fakülteleri ile Eğitim Fakülteleri Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Öğretmenliği Ana Bilim Dalları... gibi yapılanmalarla karşımıza çıkmaktadır. Devlet konservatuvarları arasında İstanbul Teknik Üniversitesi ve Ege Üniversitesi gibi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı adı altında sadece Türk müziği alanında eğitim veren ve aynı zamanda Batı müziği derslerini de içeren konservatuvarlar da yer almaktadır. Bunun yanı sıra hem Batı müziği bölümleri hem Türk müziği, hem de halk müziği bölümlerinin yer aldığı Afyon Kocatepe Üniversitesi gibi konservatuvarlarda bulunmaktadır. Bu çok yönlü eğitim modelini uygulayan Güzel Sanatlar Fakülteleri de müzik eğitimlerini sürdürmektedir. Ülkemizde Müzik Öğretmenliği Ana Bilim Dalı’nda eğitim veren 24, müzik eğitimi veren Güzel Sanatlar Fakültesi yapılanması altında 18 ve konservatuvar yapılanması altında müzik eğitimi veren 39 okul bulunmaktadır.

Bu okullardan mezun olanların sanatçı statüsünde istihdam edilebilecekleri resmi statüde farklı kurumlar bulunmaktadır. Bunlar Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü’ne bağlı Senfoni Orkestraları, Korolar ve Müzik Toplulukları, Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü’ne bağlı kurumlar, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu’na (TRT) bağlı korolardır (Yener & Apaydın, 2016, s. 238). Ancak ülkemizin sosyo - ekonomik koşulları ve toplumun ihtiyaçları doğrultusunda bu okullardan mezun olan bir çok kişi iş kaygısı sebebiyle eğitim fakültelerinden formasyon eğitimi alarak müzik öğretmenliği mesleğine yönelmektedirler (Ömür, 2014).

2.17. KÜLTÜR BAKANLIĞI GÜZEL SANATLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı’nın bir müdürlüğü olarak görev yapan kurum 10 Haziran 1935 tarihinde kurulmuştur. Kuruluş amacı; *klasik, çağdaş ve geleneksel sanat akımlarını takip etmek, sanat faaliyetlerinin milli kültür ve çağdaş anlayışa*

uygun olarak yürütülmesini ve yayılmasını sağlamak, bu amaçla güzel sanatlar galerileri ile orkestralar, korolar, çalgı, ses ve halk oyunları toplulukları, resim ve heykel müzeleri gibi sanat kurumları kurmak, bunlarla ilgili faaliyetler ve hizmetler yürütmektir (Kültür Bakanlığı, 2025).

Kuruluşundan itibaren Türkiye'de sanat politikalarının yürütülmesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Müzik kurumları özelinde; Devlet Senfoni Orkestraları, Türk Sanat müziği ve Türk Halk Müziği Koroları gibi yapılar kurarak hem geleneksel hem de çok sesli müziği desteklemektedir. Bu kurumlar aracılığıyla sanatı yaygınlaştırmak, nitelikli sanatçılar yetiştirmek ve toplumun kültürel gelişimine katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü bünyesinde Türk Halk Müziği üzerine; Ankara, İstanbul, Sivas ve Şanlıurfa Devlet Halk Müziği Koroları; Klasik Türk Müziği üzerine Cumhurbaşkanlığı, İzmir, Ankara, Bursa, Diyarbakır, Elazığ, Samsun ve Mersin Devlet Koroları; Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası, İstanbul, İzmir, Çukurova, Antalya, Bursa Devlet Senfoni Orkestraları; Ankara Türk Dünyası Müzik, İstanbul Tarihi Türk Müziği, İstanbul Modern Folk Müzik, İstanbul Devlet Türk Müziği Araştırma ve Uygulama, Edirne Devlet Türk Müziği, Konya Türk Tasavvuf Müziği, İzmir Türk Dünyası Dans ve Müzik Toplulukları bulunmaktadır (Kültür Bakanlığı, 2025).

2.18. KORO VE MÜZİK TOPLULUKLARI

Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı koro ve müzik toplulukları, Türkiye'nin geleneksel ve çok sesli müzik mirasını yaşatmak, icra etmek ve gelecek nesillere aktarmak üzere yapılandırılmış önemli kurumlardır. Kuruluşları zaman içerisinde artarak çeşitlenmiş, bölgesel ve türsel temsiliyeti artırmıştır.

1975 yılında kurulan Cumhurbaşkanlığı Klasik Türk Müziği Korusu, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde devlet eliyle kurulan ilk klasik Türk müziği icra kurumu olmuştur. Başlangıçta İstanbul Devlet Türk Müziği Korusu adıyla faaliyet gösteren topluluk, 2012 yılında Cumhurbaşkanlığı himayesine alınarak bugünkü adını almıştır. Kurucu sanat yönetmeni Prof. Nevzat Atlığ'ın liderliğinde şekillenen kurum, günümüzde Şef Mehmet Güntekin yönetiminde faaliyetlerini sürdürmektedir (Cumhurbaşkanlığı Klasik Türk Müziği Korusu, 2025).

1985 yılında kurulan İzmir Devlet Klasik Türk Müziği Korusu, klasik Türk müziği alanındaki ikinci resmi icra kurumu olmuştur. İlk şefliğini Devlet Sanatçısı Teoman Ünaldı yürütmüş, günümüzde Şef Erhan Parlat yönetiminde çalışmalarını sürdürmektedir (İzmir Devlet Klasik Türk Müziği Korusu, 2025).

1986 yılında kurulan Ankara Devlet Türk Halk Müziği Korusu, halk müziği alanındaki ilk devlet korusu olarak Şef Mehmet Özbek'in öncülüğünde kurulmuş ve 69 sanatçıyla faaliyetlerine devam etmektedir (Ankara Devlet Türk Halk Müziği Korusu, 2025).

1987 yılında tanburi Prof. Necdet Yaşar tarafından kurulan İstanbul Devlet Türk Müziği Topluluğu, klasik Türk müziği formlarını geleneksel üslupla icra etmeyi amaçlamış ve zamanla alanında uzman sanatçılarla olgunlaştırılmıştır. Günümüzde 40 kişilik sanatçı kadrosuyla çalışmalarını sürdürmektedir (İstanbul Devlet Türk Müziği Topluluğu, 2025).

1988 yılında Prof. Hikmet Şimşek'in girişimiyle kurulan Devlet Çok Sesli Korusu, çok sesli müzik alanındaki ilk resmi korolardan biri olarak dikkat çekmiştir. İlk konserini 1989 yılında Ahmet Adnan Saygun yönetiminde vermiştir (Devlet Çok Sesli Korusu, 2025).

1989 yılı içinde iki farklı topluluk daha kurulmuştur. Bunlardan ilki olan Elazığ Devlet Klasik Türk Müziği ve Kürsübaşı Topluluğu, 1991 yılında "Cumhuriyet Konseri" ile halka açılmış; 2021 yılında aldığı yeni adıyla geleneksel Elazığ müziğini yaşatma misyonunu sürdürmektedir (Elazığ Devlet klasik Türk Müziği ve Kürsübaşı Topluluğu, 2025). Aynı yıl kurulan Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu ise Mevlana düşüncesini ve tasavvuf müziğini yaymak amacıyla faaliyetlerine başlamıştır (Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu, 2025).

1990 yılında Sivas Devlet Halk Müziği Korusu ve Şanlıurfa Devlet Türk Halk Müziği ve Sıra Gecesi Topluluğu kurulmuş; bu iki kurum yerel halk müziği geleneğini sahnede icra etme sorumluluğunu üstlenmiştir (Sivas Devlet Türk Halk Müziği Korusu, 2025); (Şanlı Urfa Devlet Türk Halk Müziği ve Sıra Gecesi Topluluğu, 2025).

1991 yılında kurulan İstanbul Tarihi Türk Müziği Topluluğu, Ahmet Özhan'ın sanat yönetiminde klasik Türk müziği, tasavvuf ve mehter müziğini iki ayrı birimle sahnelemeye başlamıştır (İstanbul Tarihi Türk Müziği Topluluğu, 2025). Aynı yıl

kurulan Edirne Devlet Türk Müziği ve Rumeli Müzikleri Topluluğu ise özellikle Rumeli müziği repertuarını kurumsal bir çerçevede temsil etmektedir (Edirne Devlet Türk Müziği ve Rumeli Müzikleri Topluluğu, 2025).

1993 yılında İstanbul'da kurulan İstanbul Devlet Türk Halk Müziği ve Modern Folk Müziği Araştırma ve Uygulama Korusu, modern halk müziği anlayışıyla geleneksel formları birleştirmeyi amaçlamış; 2021'de bugünkü adını alarak çalışmalarını AKM sahnesinde sürdürmeye devam etmiştir (İstanbul Devlet Halk Müziği ve Modern Folk Müziği Araştırma ve Uygulama Korusu, 2025).

2000 yılında kurulan Ankara Türk Dünyası Müzik Topluluğu, 2021 yılında aldığı yeni adıyla Türk dünyasına ait geleneksel müzikleri icra eden özel bir yapıya dönüşmüştür (Ankara Türk Dünyası Müzik Topluluğu, 2025).

2008 yılında kurulan iki topluluk dikkat çekmektedir. İstanbul Devlet Türk Müziği Araştırma ve Uygulama Topluluğu, gelenekten gelen icra kurallarına bağlı kalarak çalışmalarını yürütmektedir (İstanbul Devlet Türk Müziği Araştırma Ve Uygulama Topluluğu, 2025). İzmir Devlet Türk Dünyası Dans ve Müzik Topluluğu ise sahne performanslarında müzik ve dansı bir araya getirmektedir (İzmir Devlet Türk Dünyası Dans ve Müzik Topluluğu, 2025).

2018 yılında kurulan İstanbul Meydan Meşkleri Topluluğu, tasavvuf kültürüne özgü merasimleri geleneksel kurallar çerçevesinde icra etmek amacıyla faaliyete geçmiştir (İstanbul Meydan Meşkleri Topluluğu, 2025).

2023 yılında çalışmalarına başlayan Ankara Devlet Sahne Sanatları Topluluğu, Türk halk danslarını çağdaş sahne anlayışıyla yorumlamayı hedeflemiş ve bu alanda özgün bir temsil oluşturmuştur (Ankara Devlet Sahne Sanatları Topluluğu, 2025).

Bu koro ve topluluklar, Türkiye'nin kültürel ve müzikal çeşitliliğini kurumsal bir çatı altında temsil eden yapılar olarak hem geleneksel hem de çok sesli müziği sahneye taşıyan özgün sanat kurumlarıdır. Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak faaliyet gösteren bu oluşumlar, bölgesel temsiliyeti, geleneksel kültürü yaşatma çabaları ve sanat eğitimi bağlamındaki katkılarıyla ulusal müzik politikasının kurumsal taşıyıcıları arasında yer almaktadır.

2.19. DEVLET SENFONİ ORKESTRALARI

Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak faaliyet gösteren Devlet Senfoni Orkestraları, Türkiye'nin çok sesli müzik kültürünün kurumsal temsiliyetini sağlayan en önemli yapılardandır. Bu orkestralar, hem başkentte hem de ülkenin farklı bölgelerinde çok sesli müziğin yaygınlaştırılması ve nitelikli icrasını sağlamak amacıyla teşkilatlanmıştır. Orkestralar, mevzuat açısından ortak bir çerçevede değerlendirilmekte olup, 28 Ocak 1970 tarihli ve 13411 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Yönetmeliği tüm orkestralar için bağlayıcılık taşımaktadır.

Türkiye'de çok sesli müziğin kurumsallaşması sürecinde ilk adım, kökleri Mızıkâ-i Hümayun'a dayanan ve 200 yılı aşkın bir geçmişe sahip olan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası ile atılmıştır. Giuseppe Donizetti Paşa'nın şefliğinde Osmanlı döneminde temelleri atılan bu yapı, Cumhuriyet'in ilanından sonra Mustafa Kemal Atatürk'ün emriyle 1924 yılında Ankara'ya taşınmış ve Riyaset-i Cumhur Filarmoni Orkestrası adıyla Cumhuriyet tarihinin ilk resmi müzik kurumu haline gelmiştir. Günümüzde "CSO Ada Ankara" adlı kültür kompleksi bünyesinde faaliyetlerini sürdüren orkestra, devlet desteğinin yanı sıra özel bir finans kurumunun sponsorluk desteğiyle de çalışmalarına devam etmektedir (CSO, 2025).

Türkiye'de kurulan ikinci büyük orkestra, 1945 yılında besteci Cemal Reşit Rey'in yönetiminde İstanbul'da hayata geçirilen İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası'dır. Temelleri Donizetti Paşa'nın 1827'de kurduğu Mızıkâ-i Hümayun'a dayanan bu topluluk, ilk yıllarında İstanbul Belediyesi Orkestrası adıyla anılmış; 1972 yılında Kültür Bakanlığı'na bağlanarak bugünkü adını almıştır. Günümüzde 102 sanatçısı ile Şef Hasan Niyazi Tura yönetiminde Atatürk Kültür Merkezi'nde konserlerini sürdürmektedir. Diğer orkestralarda olduğu gibi bu kurum da devlet desteğinin yanı sıra özel sektör katkısı ile güçlendirilmiştir gerçekleştirmektedir (İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası, 2025).

Çok sesli müziğin Batı bölgelerine yayılması açısından önemli bir gelişme, 1975 yılında İzmir'de yaşanmıştır. Kültür Bakanı Nermin Çiftçi'nin onayı ve Güzel Sanatlar Genel Müdürü Mehmet Özel'in önerisi ile Devlet Sanatçısı Prof. Hikmet Şimşek'in önderliğinde kurulan İzmir Devlet Senfoni Orkestrası, başlangıçta oda müziği

topluluğu olarak kurulmuş, daha sonra senfonik yapıya evrilmiştir. Kurucu müdürlüğünü Tuncer Olcay'ın üstlendiğı topluluk, günümüzde Şef Nesrin Bayramoğulları yönetiminde 90 kişilik kadrosuyla Ahmet Adnan Saygun Kültür Merkezi'nde müzik faaliyetlerini yürütmektedir. Orkestra, kamu kaynaklarının yanı sıra özel sponsorluk desteğıyle desteklenmektedir (İzmir Devlet Senfoni Orkestrası, 2025).

Türkiye'nin dördüncü senfoni orkestrası olarak öne çıkan Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası, 1988 yılında kurulmuş ve ilk konserini 1992 yılında, Adana'nın kurtuluş günü olan 5 Ocak'ta gerçekleştirmiştir. Şef Emin Güven Yaşlıçam öncülüğünde temelleri atılan topluluk, 17 kişilik bir kadroyla çalışmalarına başlamış ve kısa sürede genişleyerek senfonik yapısını kurumsallaştırmıştır. Günümüzde Şef Orhan Şalliel yönetiminde 72 sanatçıyla konserlerini sürdüren orkestra, Adana'daki belediyeye ait tiyatro ve konser salonunu kullanmaktadır (Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası, 2025).

Bursa'da ise senfonik müziğin kurumsallaşması, 1995 yılında Uludağ Üniversitesi bünyesindeki bir yaylı çalgılar orkestrasının oluşumuyla başlamıştır. Bu yapılanmaya 1996 yılında nefesli ve vurmali çalgılar eklenmiş; üniversite ve belediyenin ortak kararıyla bu iki yapı 1997 yılında Bursa Senfoni Orkestrası adıyla birleştirilmiştir. Devlet Sanatçısı Prof. Hikmet Şimşek'in çabaları sonucunda 1998 yılında Kültür Bakanlığı'na bağlı Bursa Bölge Devlet Senfoni Orkestrası adıyla resmileşen yapı, günümüzde Şef Naci Özgüç yönetiminde 72 sanatçıyla Merinos Atatürk Kültür Merkezi'nde sanatseverlerle buluşmaktadır. Orkestra, özel bir içecek markasının sponsorluğunda desteklenmektedir (Bursa Bölge Devlet Senfoni Orkestrası, 2025).

1995 yılında Antalya Oda Orkestrası adıyla kurulan yapı ise bölgedeki müzikseverlerden büyük ilgi görmüş, artan dinleyici kitlesi ve repertuar genişliği sebebiyle senfoni orkestrasına dönüştürülmüştür. Prof. Gürer Aykal'ın yönlendirmesi ve kurucu müdür Numan Pekdemir'in katkılarıyla 1997 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile Antalya Devlet Senfoni Orkestrası statüsü kazanılmıştır. Bugün Şef Oğuzhan Kavruk yönetimindeki topluluk, Antalya Atatürk Kültür Merkezi'nde 84 sanatçısı ile faaliyetlerine devam etmektedir (Antalya Devlet Senfoni Orkestrası, 2025).

Devlet Senfoni Orkestralarının karşılaştığı temel sorunlardan biri, bazı özel çalgıların (çembalo, klavsen, çeleta, org gibi) orkestraların envanterinde bulunmaması nedeniyle dönem bestecilerinin eserlerinin özgün biçimde icra edilememesidir. Ayrıca, telif ödemeleri için ayrılan bütçelerin yetersizliği, günümüz eserlerinin repertuvara alınmasını ve düzenli olarak seslendirilmesini sınırlandıran bir diğer yapısal sorunu oluşturmaktadır (Dizmen, 2022).

Devletin merkezi ve yerel düzeyde sunduğu destekler ile özel sektör katkıları, bu yapıların sürekliliğini ve kurumsallaşmasını mümkün kılmaktadır. Orkestralar, sanatsal üretimin sürekliliğini sağlayan, çok sesli kültürün Anadolu'da kök salmasına olanak tanıyan kurumsal aktörler olarak Türkiye'nin sanat politikalarında önemli bir yer tutmaktadır.

2.20. DEVLET OPERA VE BALESİ

Osmanlı döneminde ilk opera deneyimi III. Selim döneminde Topkapı Sarayı'nda gerçekleştirilmiştir. Saraylarda başlayan bu temsiller İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlerde tiyatro binaları kullanılarak yapılmıştır (Şahin, 2024, s. 593).

Cumhuriyet dönemi ile birlikte, Atatürk'ün desteği ile de opera sanatına büyük önem verilmiştir. İlk ulusal opera eserleri Türk Beşleri olarak adlandırılan genç müzisyenler tarafından bestelenmiş ve Ankara'da halkevinde Musiki Muallim Mektebi'nde eğitim almış olan müzisyenler tarafından sahnelenmiştir. Musiki Muallim Mektebi'nin konservatuvara dönüştürülmesi ile operanın ihtiyaç duyduğu insan kaynağı temini buradan karşılanmıştır (Özhancı, 2010)

1949 yılında 5441 sayılı yasa ile kurulan Devlet Tiyatroları bünyesinde faaliyetlerini sürdüren opera, 1970 yılında 1309 sayılı kuruluş kanunu ile Ankara'da Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü Teşkilatı kurularak tiyatrodan ayrılmış, merkezi bir yapı olarak kurulmuştur. 1970 yılında Ankara ve İstanbul Devlet Opera ve Balesi kurulmuştur. 1982 yılında İzmir Devlet Opera ve Balesi, 1990 yılında Mersin ve 1997 yılında Antalya Devlet Opera ve Balesi kurulmuştur. (Şahin, 2024, s. 595).

2007 - 2014 yılları arasında dönüşümlü repertuvar sistemi uygulanarak, bir bölge operasında sahnelenen bir eser için gerekli sahne, kostüm vb. fiziksel gereksinimler diğer bölge operalarına aktararak hem repertuvarlar belirlenmiş hem de ekonomik

olarak temsil maliyetleri düşürülmesi amaçlamıştır. Farklı şehirlerde Opera ve bale festivalleri organize edilerek temsillerin yaygınlaştırılması sağlanmıştır. Bir bölge operasındaki repertuvar ihtiyacına göre insan kaynağı bölgeler arasında zaman zaman dağıtılarak havuz sistemi oluşturulmuştur. 2010 yılında bir kuruluştaki sıfır hatalı hizmet ya da mal üretimi ile sürekli iyileşmeyi hedefleyen bir yönetim sistemi olan ISO 9001 Kalite Yönetim Sistemi uygulamaya geçilmiştir. 2011 yılında ise Devlet Opera ve Balesi'nin faaliyetleri içerisinde, festival organizasyonları, halkla iletişim, sponsorluk, arşiv, kurumsal ilişkiler gibi gereksinimi bulunan alanlarda koordinatörlükler kurularak kurumun işleyişi daha sistemli bir hale getirilmiştir (Bali, 2014).

2.21. DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (DPT)

Devlet Planlama Teşkilatı'nın (DPT) görevleri arasında *“Ülkenin doğal, beşeri ve iktisadi her türlü kaynak ve imkânlarını tespit ederek, takip edilecek iktisadi, sosyal ve kültürel politika ve hedeflerin belirlenmesinde Hükümete müşavirlik yapmak”* (KHK m. 2/a), *“bakanlıkların ve kamu kurum ve kuruluşlarının iktisadi, sosyal ve kültürel politikayı ilgilendiren faaliyetlerinde koordinasyonu sağlamak, uygulamayı etkin bir biçimde yönlendirmek ve bu konularda Hükümete müşavirlik yapmak”* (KHK m. 2/c) sayılmıştır. KHK ile kendisine verilen görevleri yerine getirebilmek için DPT bünyesinde çeşitli ana hizmet birimleri oluşturulmuştur. DPT'nin *“İktisadi, Sosyal ve Kültürel Hedefler ile Politikaların Tespiti”* ise 25. maddeye göre yapılacaktır. Maddeye göre; *“İktisadi, sosyal ve kültürel hedefler ile politikaların belirlenmesine esas teşkil edecek hususlar Yüksek Planlama Kurulunda görüşülerek tespit edilir. Bu suretle tespit edilen esaslar Bakanlar Kurulunda öncelikle görüşülerek karara bağlanır.”* (Erdoğan, 2008, s. 76). Devlet Planlama Teşkilatı'nın kurulması ile birlikte devletin kültür ve sanat politikaları hedefleri bu kurum tarafından belirlenmiş ve müzik alanında kurulacak kurumların kuruluş temelini oluşturmuştur. Kurulan müzik kurumlarında yapılan tüm düzenlemeler bu kurum raporları etrafında şekillenmiştir.

2.21.1. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963 -1967)

DPT Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında yer alan hedefler aşağıdaki gibidir.

“Batı sanatının yurtta ve Türk sanatının dünyada tanıtılması plastik ve fonetik sanatlar alanında eleman yetiştirilmesi amaçlarının gerçekleşmesi için güzel sanatlara önem verilecektir.”

“Güzel sanatların her bölümünde Devlet Sanat Armağanları kurulacaktır.”

“Devlet Opera ve Tiyatroları çalışmalarını daha geniş çevrelere yararlı kılacak, bölge tiyatroları kurulacak, sanat değeri ve toplum eğitimine faydaları tespit edilen özel tiyatrolar teşvik edilecektir.” (DPT, 1962, s. 123).

Bu doğrultu da Batı sanatının yurdun tüm sahalarına tanıtılması ve Devlet Armağanları ile ödüllendirme sistemi kurularak hem Batı sanatı alanında hem de Türk sanatı alanında sanatçı yetişmesi ve nitelikli eserlerin ortaya çıkarılması amaçlandığı gözlemlenmiştir. 1961 – 1967 yılları arasındaki icra edilen eserlere bakıldığında altı sezonda kırk dokuz eserden yalnızca üç sezon boyunca iki Türk bestecisinin eserlerine yer verildiği görülmektedir. Yine bu dönem içerisinde Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) kurulmuştur.

Plan döneminde başlangıcı ve temelini Musiki Muallim Mektebi’nin oluşturduğu Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği Ana Bilim Dalı 1966 yılında açılmıştır.

Batı ve Türk sanatının dünyaya ve ülkemize tanıtılması hedeflenerek güzel sanatlara verilen önem ve hedefler ortaya koyulmuştur. Devlet Sanat Armağanları’nın kurulması sanatçılar ödüllendirme sistemi ile desteklenerek nitelikli eserlerin ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Opera ve tiyatronun devletçe desteklenmesi ile sahne sanatlarına verilen önemi üzerinde durulmuş, bu sanatların icrasının ülke geneline yayılması için bölgesel organizasyonların yapılması öngörülmüştür. Ancak planı içeren yıllar içerisinde öngörülen ve planlanan faaliyetlerin tam anlamıyla gerçekleştirilemediği de bilinmektedir. Batı sanatının ağırlık kazandığı gözlenirken, altı sezonda kırk dokuz eserden, üç sezon boyunca sadece iki Türk bestecisinin eserlerine yer verilmesiyle Türk sanatının tanıtılması hedefinin gerçekleşmediği anlaşılmaktadır.

Bu dönemde kurulan TRT’nin müzik alanını kapsayıcı yapısıyla geniş kitlelere ulaşması bakımından önemlidir.

Temelleri Musiki Muallim Mektebi’ne dayanan ve 1966 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü bünyesinde açılan müzik öğretmenliği bölümü ile müzik eğitimcisi yetiştirilmeye başlanmıştır. Musiki Muallim Mektebi kurumsal yapısını dolayısıyla ekserji potansiyelini bu kuruma aktardığını söyleyebiliriz.

2.21.2. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ve Müzik (1968 – 1972)

Bu planda kültür alanında, “Türk kültürünü geniş kitlelere yaymak ve geliştirmek, kültür eserlerinin nitelik ve nicelik bakımından daha üst seviyeye ulaştırmak, sanatçı ve eleman yetiştirmek” ilkeleri ortaya konulmuştur (DPT, 1967, s. 187).

Birinci plan sonrası kültür ve sanat alanındaki mevcut durum aşağıdaki gibi rapor edilmiştir.

“Konser dinleyicilerinin sayısında da bir artış eğilimi vardır. Devlet Operası ve Balesinin faaliyetleri sınırlıdır.” (DPT, 1967, s. 188).

“Radyo, etkili bir eğitim aracı olarak kültür faaliyetlerini desteklemek ve yaymak gücüne sahiptir. Radyonun bütün yayınlarının toplumun kültürünü etkilemesi yanında özel eğitim programları bu bakımdan önem taşımakta ve bölge radyolarına özel görevler düşmektedir. Bugün için faaliyetler sınırlıdır.” (DPT, 1967, s. 189).

İkinci plan döneminde uygulanacak kültür ve sanat politikaları dört madde altında toplanmıştır.

“e. Kültür değerlerinden geniş kitlelerin yararlanmasını sağlamak amaçtır. Halkın geleneksel kültür mirasının ve folklorun korunması, değerlendirilmesi ve aydına aktarılması önem taşımaktadır. Çeşitli kuruluşlardaki kültür çalışmalarının yürütülmesi ve geliştirilmesinde bu husus göz önünde bulundurulacaktır. Türk Folklor Enstitüsü bu amaçla desteklenecek, konservatuvarların bu yöndeki çalışmaları teşvik edilecektir.”

“h. Halk müziğinin devamı, korunması ve geliştirilmesi için konservatuvarlarda halk müziği bölümleri kurulacak, Türk Folklor Enstitüsü ve gönüllü kuruluşların bu alandaki çalışmaları teşvik edilecektir. Devlet opera, bale ve orkestralarından geniş kitlelerin yararlanmasını sağlamak için bölge temaları artırılacak, bölge tiyatroları yanında bölge orkestraları kurulması hazırlıkları yapılacaktır. Bu çalışmalara paralel olarak kamu ve gönüllü kuruluşların klâsik Türk ve batı müziği çalışmaları da desteklenecektir.” (DPT, 1967, s. 190).

“l. Radyonun tüm yayınlarının toplumun kültür seviyesini yükseltme amacına yönelmesi, kültür faaliyetlerinin yayılmasını ve gelişmesini desteklemesi, özel eğitim programlarının bütün radyolarda çevrenin özellikleri göz önünde tutularak geliştirilmesi sağlanacaktır. Televizyon bir eğitim aracı olarak değerlendirilecektir. Televizyon yayınlarının büyük halk kitlelerine ulaştırılması amaç olacaktır.”

“Her türlü müzik aletinin yurt içinde yapılması imkânları değerlendirilecektir.” (DPT, 1967, s. 191).

1971 yılında Milli Eğitim Bakanlığı’na faaliyetlerini daha etkin kılmak için kültür ve gençlik işlerinin ayrı bir bakanlık bünyesinde idaresi uygun görülmüştür. Bu bakanlık 1972 yılında Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı’na dönüştürülmüştür. Birinci planda olduğu gibi bu planda da Devlet Opera ve Balesinin yurt geneline hitap etmesi istenmiştir. Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğü altında faaliyet gösteren Devlet Opera ve Balesi ayrı bir genel müdürlük olarak yapılandırılmıştır. Konser dinleyici sayılarındaki artış eğilimi düşünülerek, Devlet Opera ve Balesinin ülke çapında faaliyetlerinin genişletilmesi ve bölgeler arası faaliyet dengesi üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda 1970 yılında İstanbul Opera ve Balesi kurulmuştur.

1971 yılında Sanat Armağanları kapsamında Devlet Sanatçılığı ünvanı hayata geçirilmiştir.

Müzik aletlerinin temininde dışa bağımlılığı azalmak amacıyla Kültür Bakanlığı’na bağlı olarak kurulan müzik aletleri onarım ve yapım atölyesi kurulması planlanmıştır (DPT, 1967, s. 92).

Plan döneminde 1970 yılında Ankara ve İstanbul Devlet Opera ve Balesi kurulmuştur. 1972 yılında ise İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası müzik faaliyetlerine başlamıştır.

Eğitim alanında bu dönemde 1970 yılında İstanbul Devlet Konservatuvarı açılmıştır. Günümüzde Mimar Sinan Üniversitesi bünyesinde bulunmaktadır.

Birinci planda hedeflenen Türk kültürünün toplumun geniş kitlelerine yaymak ve geliştirmek hedefi ile sanatçı yetiştirilmesi hedefleri ikinci planda tekrarlanmıştır. Buradan Birinci planda döneminde istenilen sonucun henüz alınmadığı ortaya çıkmaktadır. Devlet Opera ve Balesi’nin seyirci artışına rağmen birinci planda hedeflenen bölgesel faaliyetlerin yetersizliği vurgulanmıştır. Radyolarında faaliyetlerinin sınırlılığı belirtilmiştir. Bu sebeple birinci planda hedefleri ikinci plan dönemine geçilirken hala eksikliklerin olduğu tespit edilmiştir.

İkinci planda dönemi için halkın kültür mirası, folklörünün korunması ve yayılmasının sağlanması hedeflenmiştir. Birinci planda öne çıkan Batı sanatının ağırlığındaki artışı azaltmaya yönelik Türk sanatlarına yönelinmesi gerektiği üzerinde durulmuştur.

1947 yılından itibaren Devlet Tiyatrosu ve Operası adıyla gerçekleştirilen opera temsilleri, 1970 yılında Devlet Opera ve Balesi Genel Müdürlüğü'nün kurulmasıyla 1970 yılında Ankara'da bulunan opera, Ankara Devlet Opera ve Balesi, İstanbul Şehir Operası ise İstanbul Devlet Opera ve Balesi olarak yapılandırılmıştır. Aynı zamanda bölge orkestralarının kurulması için çalışmaların başlatılması hedefler arasında yer almış, bu plan doğrultusunda 1972 yılında İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası kurulmuştur.

Müzik aletlerinin yurt içinde üretilmesi hedefi ile bu alandaki dışa bağımlılığı azaltmaya yönelik bir önlem alınmak istenmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı faaliyette bulunan kültür ve sanat kurumları 1971 yılında Kültür ve Gençlik İşleri Bakanlığı'nın kurulmasıyla kurumların ve bakanlıkların daha etkin ve verimli çalışmaları hedeflenmiştir.

Birinci planda yer alan Devlet Sanat Armağanları bu dönemde faaliyete geçirilerek, kriterleri belirlenen ve bu kriterlere uygun sanatçılara Devlet Sanatçısı ünvanı verilmiştir.²

Radyo ve televizyonun hem bir eğitim aracı, hem de kültürün yaygınlaştırılması sı da bu dönem hedefleri arasında yer almaktadır.

Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak İstanbul Devlet Konservatuvarı kurulmuştur. Konservatuvar 1982 yılında yürürlüğe giren, YÖK kanunu ile Mimar Sinan Üniversitesi'ne bağlanmıştır.

2.21.3. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973 – 1978)

Üçüncü plan dönemi başında kültür sanat faaliyetlerine ilişkin mevcut durum aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

“1674. Devlet Tiyatroları, Devlet Opera ve Balesi ve özel tiyatrolar genellikle çabalarım büyük il merkezlerinde sürdürmektedirler.”

“1676. Müzik dalında konservatuvarları ilgili bölümlerinde ve bağımsız çalışan sanatçılara yürütülen araştırma ve derleme çabaları sınırlı kalmakta,

² Kültür Bakanlığı tarafından verilen Devlet Sanatçılığı ünvanı, 1971 yılında ilk defa Ahmet Adnan Saygun'a verilmiştir. Aynı yıl on sanatçı da bu ünvanı almıştır. 1971 yılında verilen ünvanlar sadece çok sesli müzik sanatçılarına verilirken, 1981 yılı itibarıyla diğer sanat dallarındaki sanatçılara da verilmeye başlanmıştır.

Türk Halk Müziğinin yozlaşmasını önleyici tedbirler alınamamaktadır. Bu alanda TRT'nin bazı teşvik çalışmaları dışında köklü araştırma, geliştirme, toplama ve yaratma çabalar yeterince özendirilememektedir.” (DPT, 1973)

Bu dönem için belirlenen hedefler;

“(7) Millî kültürümüzü zaman süreci içinde oluşturan ve mahalli özellikleri yansıtan folklor ürünlerinin millî kültür bütünü içinde devamını sağlamak, değerlendirmek, geliştirmek, tanıtmak, yok olmalarını veya bozulmalarını önlemek amacıyla Millî Folklor Enstitüsü ve üniversitelerin ilgili bölümlerince araştırmalar ve derlemeler yapılacaktır, bu alandaki yayınlar artırılacak ve özendirilecektir. Millî folklor ve musikimizi geliştirmek ve derlemek için Millî Folklor Müzesi ile Türk Sanat Musikisi Konservatuarı kurulması öngörülmektedir.”

“(8) Kitle haberleşme araçlarının geniş halk kitlelerinin yararına yaygınlaştırılması sağlanacaktır. Göze ve kulağa hitabeden radyo ve televizyon Üçüncü Plan döneminde yaygınlaştırılacak ve eğitici programların yanı sıra kültür ve sanat programlarına önem verilecektir. Nitelikli kültür programları millî kültür değerlerimizi işleyecek, halka hitap edecek ve ulaşacak biçimde düzenlenecek, çağdaş medeniyet değerleri tanıtılacaktır.”

“(20) Türk Sanat ve Halk Müziği'nin gerçek unsurlarını korumak ve geliştirmek amacıyla günümüzdeki örneklerini değerlendiren bir araştırma düzenlenecektir.” (DPT, 1973)

Türk Halk Müziği'nin yozlaşmasına yönelik önleyici tedbirler alınmadığı görüşü ortaya konmuştur.

Batı sanat müziği ve Türk müziğinin halkın odağındaki müzikler olmasının istenmesi sebebiyle TRT radyosu üç bölüme ayrılmıştır. TRT1'de genel dinleyici ve ortalama kültür düzeyine sahip dinleyicilere yönelik programlar hazırlanmış, TRT2 sadece kültür yayınlarına odaklı ve çok sesli Türk müziği, Geleneksel Türk Halk Müziği ve Geleneksel Türk Sanat Müziği eserlerine yönelik programlar yapması için organize edilmiştir. TRT3 ise Batı Müziği ve Çok Sesli Türk Müziği örneklerinin sunulduğu bir program dahilinde yayın yapmıştır. Bu dönemde TRT müzik programlarına ağırlık vermiştir.

Plan döneminde açılan kurumlar aşağıdaki gibidir.

Müzik Toplulukları:

- İzmir Devlet Senfoni Orkestrası (1975)

- İstanbul Devlet Türk Musikisi Korusu (1975) (2012 yılında Cumhurbaşkanlığı Klasik Türk Musikisi Korusu ismini alacaktır.
- Ankara Radyosu Çok Sesli Korusu (1970)

Konservatuvar:

- İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı (1975)

Fakülteler:

- Dokuz Eylül Üniversitesi G.S.F. (Müzik Bilimleri) (1975)

Eğitim Fakültesi Müzik Bölümü:

- Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Fakültesi (1973) (1982 yılında Buca Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği A.B.D. adını almıştır)

Devlet Tiyatroları, Devlet Opera ve Balesi gibi kurumların faaliyetlerini sadece büyük il merkezlerinde yürütmeleri ve ülkenin geniş coğrafyasına yayılmaması vurgulanarak, önceki dönemlerde belirlenen bu hedefin gerçekleştirilemediği anlaşılmaktadır.

İkinci planda yer alan halkın geleneksel kültür mirası ve folklorü üzerine planlanan hedeflerin, bu dönemde Türk Halk Müziğinin yozlaşmasının önlenmesi amacıyla yeterli adımların henüz atılmadığı ve mevcut çalışmaların kısıtlı kaldığı konusuyla gündemin yinelendiği görülmektedir. Milli kültür ve folklor konusuna önem verilmesi, üniversiteler ve Milli Folklor Enstitüsü tarafından derleme ve araştırma çalışmalarının yapılması ve Türk Sanat Musikisi Devlet Konservatuvarı kurulması amaçlanmıştır.

Bu dönemde, ikinci dönem hedeflenen ve istenilen sonuçların alınamadığı konular daha etkin adımlarla planlanmıştır.

İkinci Kalkınma Planı'nda kitle iletişim araçlarının yaygınlaştırılması üzerinde durulmuş, TRT tematik kanallar oluşturmuş, kültürel yayınlara ağırlık verilmiştir.

Bu plan döneminde 1970 yılında Ankara Radyosu Çok Sesli Korusu, 1975 yılında İzmir Devlet Senfoni Orkestrası ve İstanbul Devlet Türk Musikisi Korusu ve İstanbul Türk Musikisi Korusu kurulmuştur. Açılan bu kurumlar ile hem farklı müzik türlerinin desteklenmesi hem de bölgesel olarak faaliyetlerin geniş bir alana yayılması sağlanmıştır. Eğitim alanında da hem Türk müziği hem de Batı müziği alanında okullar

açılmıştır. Uzun yıllardır eksikliği dile getirilen Türk Müziği alanında bir konservatuvar olan İstanbul Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı 1975 yılında açılmıştır. Türk Müziği eğitimi alanında, yıllardır oluşan boşluğu doldurmak için önemli bir adım olmuştur. 1973 yılında ülkenin müzik öğretmeni yetiştiren ikinci okulu Dokuz Eylül Üniversitesi Müzik Öğretmenliği bölümü açılmıştır. 1975 yılında ülkenin ilk müzik alanında araştırma çalışmaları yapacak olan günümüzdeki adıyla Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi açılmıştır. Bölgesel etkinliğin artırması hedefi içerisinde bu dönemde İzmir bölgesine ağırlık verildiği görülmektedir.

2.21.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979 – 1983)

Dördüncü plan dönemi başlangıcında mevcut durum tespiti aşağıdaki gibi raporlanmıştır.

“468. III. Plan döneminde, kültürel alanda yaratma, koruma, tanıtma, yayma, eğitim ve araştırma çalışmalarında nicel bazı artışlar dışında, nitelik açısından geçmiş plan dönemlerinden farklı bir uygulama sağlanamadığı gibi ulusal kültürümüzü evrensel boyutlara ulaştıracak yeni yaklaşımların ve atılımların gerçekleştirilemediği gözlenmektedir.”

“477 Devlet Opera ve Balesi büyük oranda yabancı eserlere yer vermekte, yerli yapımlar 5 yılda oynatılan eserlerin sadece yüzde 8'ini oluşturmaktadır. Temsil başına ortalama 301 seyirci düşmekte, oturma kapasitesinin az bir bölümü kullanılmaktadır...”

“483. Müzik alanında eğitim ve araştırma yapmakla görevli Devlet Konservatuvarları bugünkü durumuyla ülkenin sanatçı ve icracı gereksinimlerini karşılamada nicelik ve nitelik açısından yetersiz kalmaktadır.”

“484. Her türlü ulusal ve evrensel halk müziği eğitimi, araştırılması ve icrası konusunda örgütlenme ve kurumsal gelişme yetersiz kalmış, bu alanda sorumluluk yüklenecek bir kurum ya da kuruluş oluşturulamamıştır. “ (DPT, 1979, s. 149-153).

Dördüncü plan dönemi kültür ve sanat alanındaki hedefler ise aşağıdaki gibi sıralanmıştır.

“951. Kültür hizmetlerinin bölgeler arası dengesiz dağılımını ortadan kaldırmak; çeşitli yörelerin ve değişik toplum katlarının, kültürel uğraşlardan en üst düzeyde yararlanmasında ve katılımında eşitliği ve toplumsallaşmayı sağlamak temel ilkedir.”

“962. Müziğe yönelik araç ve gereçlerin yurt içinde üretimi sağlanacaktır.”

“965. Dördüncü Plan döneminde var olan akademiler kapasite, yaratıcılık ve çağdaş sanat ürünlerini üretme ve yayma açısından geliştirilecektir.”)

“967. Ulusal müziğin değerlendirilmesi için halk değerlerinin, çağdaş yöntemlerle, bilimsel araştırmalarla ve sanatsal deneylerle geliştirilmesine çalışılacak; Cumhurbaşkanlığı ve diğer devlet senfoni orkestraları bu yönde geliştirilecek, iç ve dış gezilerle çağdaş Türk müziğini tanıtmaya ve yayması için gerekli önlemler alınacaktır.”

“968. Halkın beğenisinden kaynaklanan ve bugüne kadar belirli bir devlet desteği görmeden gelişen Türk sanat ve halk müziği üzerinde ısrarla durulacak, bu müziğin diğer türden müziklerin etkisinden kurtararak geliştirilmesi konusunda girişimler yaılacaktır. Bu arada geleneksel Türk müziği konusundaki bilimsel çalışmalara etkenlik kazandırılacaktır.” (DPT, 1979, s. 283-284).

Plan döneminde açılan kurumlar aşağıda listelenmiştir.

Müzik Toplulukları:

- İzmir Devlet Opera ve Balesi (1982)

Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği Bölümü:

- Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği A. B. D. (1981)

Birinci plan döneminden başlayarak nitelik bakımından farklı bir uygulamanın oluşturulamadığı ve ulusal kültürümüzün evrensel boyutlara taşınamadığı tespiti yapılmıştır.

Birinci ve ikinci planda hedeflenen, nitelikli sanatçı yetiştirmede müzik eğitimi veren okulların yetersiz kaldığı vurgulanmıştır. Kültür hizmetlerine erişimdeki bölgesel dengesizliğin ortadan kaldırılması önceki planlardaki gibi temel hedefler arasında yer almıştır. Önceki planlarda yer alan müziğin icrasında gerekli, araç ve gereçlerin yurt içinde üretimi hedefi tekrarlanmıştır. Üçüncü planda değinile Halk Müziği'nin yozlaştırılmasının önlemek hedefine yönelik olarak ulusal müziğin geliştirilmesi ve bilimsel araştırmalarla geliştirilmesi vurgusu yapılmıştır. Aynı zamanda Türk Sanat ve Halk Müziği'nin diğer müziklerin tesiri altında kalmasını önleyecek girişimlerin yapılması hedeflenmiştir. Bu dönemlerde toplumun geniş

kesimlerini etkisi altına alan batı kaynaklı popüler müzikler ve arabesk müziğin yükselişinin önüne geçme adımı olarak görülmektedir.

İkinci planda yer alan yaygınlaştırma hedefine paralel olarak 1982 yılında İzmir Devlet Opera ve Balesi kurulmuştur. 1981 yılında ise Bursa Uludağ Üniversitesi'nde açılan müzik öğretmenliği bölümü ile müzik öğretmeni yetiştirme hedefi devam ettirilmektedir.

2.21.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985 – 1989)

Beşinci plan dönemi müzik kurumlarına yönelik hedefler raporda dört maddede toplanmıştır.

“570. Kültür alanında, millî ve manevî varlığımızı yaşatma ve tanıtmaya, kültür hizmetlerinden az yararlanmış bölgelere öncelik verme ve hizmeti bölgelerin potansiyeline uygun olarak ve bu potansiyeli geliştirecek şekilde götürme esas olacaktır.”

“580. Türk radyo ve televizyonunun millî kültürü ve bütünlüğü güçlendiren bir niteliğe ve ülkenin her tarafında ilgiyle seyredilebilir ve dinlenebilir bir seviyeye ulaştırılmasına çalışılacaktır.”

“583. Bugüne kadar ihmal edilmiş olan Türk musikisinin araştırılması, geliştirilmesi ve tanıtılması V. Plan döneminde ana ilke olarak benimsenecektir.”

“584. Öğretimin çeşitli kademelerinde verilen musiki eğitimi, Türk musikisinin gençlere tanıtılması ve sevdirmesi amaçları ile yeniden düzenlenecektir. Bölge potansiyelleri göz önüne alınarak Türk musikisi eğitimi veren kuruluşların yurt seviyesine yaygınlaştırılması hedef alınacaktır.” (DPT, 1984, s. 147-148).

Plan dönemimde açılan kurumlar aşağıdaki gibidir.

Müzik Toplulukları

- Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası (1988)
- Devlet Çok Sesli Korusu (1988)
- İstanbul Devlet Türk Müziği Topluluğu (1987)
- İstanbul Devlet Klasik Türk Müziği Korusu (1985)
- İzmir Devlet Klasik Türk Müziği Korusu (1985)
- Ankara Devlet Türk Halk Müziği Korusu (1986)

Konservatuvarlar:

- Ege Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı (1984)
- İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (1986)
- Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (1986)
- Gaziantep Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı (1987)

Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği Bölümleri:

- Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği A. B. D. (1987)
- Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği A. B. D. (1988)
- Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği A. B. D. (1988)
- İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği A. B. D. (1989)

Bu plan döneminde başkanlığını Yalçın Tura'nın yaptığı ve büyük çoğunluğunun Türk Müziği sanatçı, bestekâr ve eğitimlerinden oluşan Milli Kültür Özel İhtisas Komisyonu'nun sunduğu bir raporda bulunmaktadır. Bu raporda Türk Musikisi Araştırma Enstitüsü'nün kurulması, telif hakları ve Milli Musiki Konseyi kurulması konularına değinilmiştir (Akkaş, 2015, s. 284-289).

Kültürel hizmetlerin bölgelere yayılması ve bu hizmetlerden daha az yaralanmış olan bölgelere öncelik verilmesi hedefi, dördüncü dönemdeki kültür hizmetlerinin, bölgeler arasındaki dengesizliğini ortadan kaldırmak hedefinin gerçekleştirilmesi nedeniyle tekrar gündeme alındığını göstermektedir.

İhmal edilmiş olan Türk Müziği'nin araştırılarak geliştirilmesi ve tanıtılması Beşinci Kalkınma Planı döneminde temel hedeflerden bir tanesidir. Geçmiş dönemlerde Türk Müziği'ne verilen desteğin yetersiz kaldığını düşünülmektedir.

Dördüncü Kalkınma Planı'nda eğitim alanındaki kurumların nitel ve nicel yetersizlikleri belirtilmiştir. Bu dönem ki planda ise Türk Müziği'nin gençlere tanıtılması için Türk Müziği eğitimi veren kuruluşların yurt geneline yaygınlaştırılması hedef alınmıştır.

Beşinci Kalkınma Planı'nda yer alan Türk Müziği'ne ağırlık verme amacının bir yansıması olarak, 1985 yılında İstanbul Devlet Klasik Türk Müziği Korosu ve İzmir Devlet Klasik Türk Müziği Korosu kurulmuştur. 1986 yılında Ankara Devlet Türk Halk Müziği Korosu, 1987 yılında ise İstanbul Devlet Türk Müziği Topluluğu kurulmuştur. Bu Türk Müziği alanında açılan kurumlar Dördüncü Kalkınma Planı'nda ki Türk Müziği gelişimindeki eksikliklerin sorumluluğunu yüklenen kurum bulunamamıştır tespitine yönelik açılmış kurumlar olarak da değerlendirilebilir.

Müziğin yaygınlaştırılması ve bölgesel yayılımın sağlanması hedefinden yola çıkılarak 1988 yılında Adana'da Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası kurulmuştur.

Müzik eğitimi alanında bu dönemde, ülkenin ikinci Türk Müziği Konservatuvarı olan Ege Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı 1984 yılında, Gaziantep Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı ise 1987 yılında beşinci plan döneminde açılmıştır. Bu okulların açılması Türk Müziği'nin gençlere tanıtılması ve bölgesel yaygınlaştırma hedefi ile uyumlu bir adımdır. 1986 yılında İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı ve Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı açılmıştır. Hem Batı hem de Türk Müziği alanında konservatuvarların açılması bir denge halini de ortaya koymaktadır. 1987 yılında Konya'da şimdiki Adıyla Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği A.B.D., 1988 yılında ise Marmara Üniversitesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi ve Malatya İnönü Üniversitesi'nde eğitim fakülteleri bünyesinde Müzik Öğretmenliği A.B.D kurularak müzik öğretmeni yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Açılan bu okulları, Dördüncü plandaki eğitimin yetersizliği tespitine çözüm olarak uygulandığı düşünülebilir.

2.21.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1989 – 1993)

Altıncı plan dönemi hedefleri beş maddede sıralanmıştır.

“1080. Milli kültürün geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, kalkınma politikalarının temel ilkelerinden birisi olacaktır.”

“1099. Opera, bale ve orkestra çalışmalarında çağdaş bir yaklaşımla milli kültür birikimimizden de yararlanılacaktır.”

“1102. Milli müziğin araştırılması, eğitimi, topluma aktarılması ve geliştirilmesi desteklenecektir.”

“1103. Geleneksel Türk müziği kendi formlarında korunurken, yeni formlarda üstün ifade gücüne sahip kaliteli müzik yapımı desteklenecektir.”

“1111. Her türlü kültür hizmetlerinin gerektirdiği nitelikli elemanların eğitimi sağlanacaktır.” (DPT, 1989, s. 322-323).

Plan döneminde açılan kurumlar aşağıdaki gibidir.

Müzik Toplulukları:

- Mersin Devlet Opera ve Balesi (1990)
- İstanbul Tarihi Türk Müziği Topluluğu (1991)
- Elazığ Devlet Klasik Türk Müziği ve Kürsübaşı Topluluğu (1989)
- Konya Tasavvuf Türk Müziği Topluluğu (1989)
- Edirne Devlet Türk Müziği Ve Rumeli Müzikleri Topluluğu (1991)
- Şanlıurfa Devlet Türk Halk Müziği Ve Sıra Gecesi Topluluğu (1990)
- İstanbul Devlet Türk Halk Müziği Müdürlüğü (1993) 2021 yılında İstanbul devlet Halk Müziği ve Modern Folk Müziği Araştırma Ve Uygulama Korusu adını almıştır.
- Sivas Devlet Türk Halk Müziği Topluluğu (1990)

Konservatuvarlar:

- Çukurova Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (1989)
- Trakya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (1991)
- Selçuk Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (1991)
- Ondokuz Mayıs Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (1993)
- Mersin Devlet Konservatuvarı (1994)

Fakülteler:

- Atatürk Üniversitesi G.S.F. (1993)
- Erciyes Üniversitesi G.S.F. (1993)
- Süleyman Demirel Üniversitesi G.S.F. (1994)
- Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği Bölümü:
- Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği A. B. D. (1992)

- Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği A. B. D. (1992)
- Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği A. B. D. (1993)

Önceki dönemlerde de üstünde önemle durulan mili kültürün geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması bu plan döneminde de gündeme alınarak, bu yöndeki çalışmaların devam ettirilmesi hedeflenmiştir.

Dördüncü plan döneminde yabancı eserlerin sayısının, yerli eser sayısına oranla fazlalığı vurgusundan yola çıkılarak, opera, bale ve orkestra çalışmalarında mili kültür birikiminden faydalanılması gerekliliği üstünde durulmuştur.

Milli müziğin araştırılması ve geliştirilmesi kapsamında, geleneksel müziğin korunarak, yeni formlarda milli kültürü yansıtırıcı eserlerin ortaya çıkarılması desteklenecektir. Böylece milli kültürü yansıtan eserlere dinamizm katılarak, canlandırılması hedeflenmiştir.

Kültür hizmetlerinin ihtiyaç duyduğu nitelikli elemanların eğitiminin sağlanması hedeflenmiştir. Beşinci planda müzik eğitimi alanında yapılan çalışmaların sürdürüleceği anlaşılmaktadır.

Bu plan dönemi içerisinde 1991 yılında Mersin Devlet Opera ve Balesi kurularak, bölgesel yayılım hedefi uygulanmaya devam etmektedir.

1989 yılında Konya Tasavvuf Türk Müziği Topluluğu ve Elazığ Devlet Klasik Türk Müziği ve Kürsübaşı Topluluğu, 1990 yılında Şanlıurfa Devlet Türk Halk Müziği ve Sıra Gecesi Topluluğu, Sivas Devlet Türk Halk Müziği Topluluğu, 1991 yılında İstanbul Tarihi Türk Müziği Topluluğu, Edirne Devlet Türk Müziği ve Rumeli Müzikleri Topluluğu, 1993 yılında ise İstanbul Devlet Türk Halk Müziği Müdürlüğü kurulmuştur. Ağırlıklı olarak Türk Müziği alanında kurulan bu topluluklar plan hedeflerinde yer alan milli kültürü yaygınlaştırma ve geliştirme hedefi ile örtüşmektedir.

Bu plan döneminde 1989 yılında Çukurova Üniversitesi, 1991 yılında Trakya Üniversitesi, Selçuk Üniversitesi ve Ondokuz Mayıs Üniversitelerinde devlet konservatuvarları kurulmuştur. Selçuk Üniversitesi'nde kurulan konservatuvar Türk Müziği eğitimi alanının yanında Batı müziği alanında Şan/Opera bölümünü de açarak

ikili eğitim yapan konservatuvarlara ilk örnek olmuştur. 1993 yılında ise Atatürk Üniversitesi ve Erciyes Üniversitesinde Güzel Sanatlar Fakültesi bünyesinde müzik bölümleri açılmıştır. Müzik öğretmeni yetiştirme alanında ise 1992 yılında Atatürk Üniversitesi ve Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi'nde, 1993 yılında da Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi eğitim fakültesi bünyesinde müzik öğretmenliği bölümleri açılmıştır.

2.21.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1995 – 1999)

Yedinci Kalkınma plan döneminde demokratikleşme ve milli kültürün yaygınlaştırılması vurgusu yapılarak aşağıdaki hedef belirlenmiştir.

“Kültür politikası, demokratikleşmeyi gerçekleştirmiş ve insanı daha özgür kılan bir toplum oluşturmayı hedef alacaktır. Kalkınmanın, çağdaşlaşmanın ve dışa açılmanın esasını oluşturan milli kültürün korunması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması temel ilkedir. Temel yaklaşım, kültürel zenginliği kalkınma hamlesinin asli unsuru saymanın yanında, uluslararası iletişim ve etkileşimin ivmesini de ülkemizin kültürel kalkınmasına katabilmek olacaktır. Çağdaş yaklaşım doğrultusunda Milli Kültür faaliyetlerinin demokratik bir anlayış ve ulusal bütünlük ilkesi çerçevesinde gerçekleştirilmesi hedef alınacaktır.” (DPT, 1995, s. 30).

Plan dahilinde açılan kurumlar aşağıdaki gibidir.

Müzik Toplulukları:

- Antalya Devlet Opera ve Balesi (1997)
- Bursa Bölge Devlet Senfoni Orkestrası (1998)
- Antalya Devlet Senfoni Orkestrası (1997) (ilk kuruluş 1995 bakanlar kurulu kararı 1997)

Konservatuvarlar:

- Ankara Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (1998)
- Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (1997)
- Fırat Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (1999)
- Uludağ Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (1998)
- Afyon Kocatepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (1999)
- Akdeniz Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (1999)

Fakülteler:

- Çukurova Üniversitesi G.S.F. (Müzik Bilimleri) (1995)
- Kocaeli Üniversitesi G.S.F. (1997)
- Yıldız Teknik Üniversitesi Sahne ve Tasarım Fakültesi (1997)*
- Yüzüncü Yıl Üniversitesi G.S.F. (1997)
- Cumhuriyet Üniversitesi G.S.F. (1999)

Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği Bölümleri:

- Yüzüncüyıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği A. B. D. (1994)
- Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği (1995)
- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği (1996)
- Harran Üniversitesi Fen – Edebiyat Fakültesi Müzik Öğretmenliği Bölümü (1996)
- İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği A. B. D. (1998)
- Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği A. B. D. (1999)

Önceki programlarda olduğu gibi milli kültürün geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması hedefi devam ettirilmek istenmektedir. Uluslararası etkileşim ile kültürel alanda dışa açılmanın teşvik edilmesi amaçlanmaktadır.

Bu dönem de yaygınlaştırma politikası çerçevesinde 1997 yılında Antalya Opera ve Balesi, Antalya Devlet Senfoni Orkestrası ve 1998 yılında Bursa Bölge Devlet Senfoni Orkestrası açılmıştır. Müzik eğitimi alanında ise çok sayıda okul eğitim ve öğretime başlamıştır.

2.21.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkına Planı (2001 - 2005)

Sekinci plan dönemi öncesi kültür sanat politikalarının mevcut durumu üç maddede sıralanmıştır.

“858. Kültür alanında nitelikli insangücü n n yetiştirilmesi, finansman ihtiyacının karşılanması ve gerekli koordinasyonun sağlanması ile ilgili yetersizlikler devam etmektedir.”

“863. 1999 yılında faal kültür merkezlerinin sayısı kırka ulaşmıştır. Ancak kültür merkezleri ile ilgili işletme ve kadro sorunları devam etmektedir.”

“865. 1999 yılı itibariyle Devlet Opera ve Bale Müdürlüğü sayısı dokuza ulaşmıştır. Bu alandaki çalışmalarda milli kültür birikimimizden daha çok yararlanılması yönündeki yaklaşım neticesinde, sergilenen eser sayısına paralel olarak yerli eser sayısında da gelişme sağlanmıştır. “ (DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), 2000, s. 97-98).

Döneme ait amaç ve hedefler ise dört maddede toplanmıştır.

“868. Milli değerlerin pekişmesi ve güçlü bir şekilde gelecek kuşaklara aktarılması için her kademedede verilen eğitimin muhtevasında tarih, sanat ve kültür birikimini ve bilincini geliştirici düzenlemeler yapılacaktır.”

“876. Kültür alanında vakıfların ve kar amacı gütmeyen kurum ve derneklerin desteği arttırılacak ve özel sektörün katılımı sağ anacaktır.”

“881. Geleneksel Türk sanatlarının ve folklorunun korunması, geliştirilmesi ve tanıtılması sağlanacak, tüm sanat faaliyetleri desteklenecektir.”

“882. Kültür ve sanatta özgün düşünce ve eser üretimi özendirilecek, kültür hayatına katkısı bulunanlar ve sanatçılar desteklenecektir.” (DPT, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005), 2000, s. 98-99).

Plan döneminde açılan kurumlar aşağıdaki gibi listelenmektedir.

Konservatuvarlar:

- Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (2002)
- Kafkas Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (2003)
- Karadeniz Teknik Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (2003)
- Kocaeli Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (2005)
- Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (2005)
- Dicle Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (2000)

Fakülteler:

- İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi (2001)
- Akdeniz Üniversitesi G.S.F. (2002)

- Kırıkkale Üniversitesi G.S.F. (2002)

Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği Bölümü:

- Tokat Gazi Osman Paşa Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği A. B. D. (2000)
- Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği A. B. D. (2001)
- Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği A. B. D. (2005)
- Adıyaman Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (2006)
- Bülent Ecevit Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (2006)

Sekizinci Kalkınma Planı döneminde önceki planlarda dile getirilen nitelikli insan gücünün yetersizliği, finansman ve koordinasyon eksikliği gibi sorunların devam ettiği anlaşılmaktadır. Sahne sanatları için gerekli kültür merkezlerinin sayısı artmış olsa da yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır.

Yetersiz kalan finansman desteğini sağlamak üzere vakıflar, kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve özel sektörün kültürel alana katılımını artırmak hedeflenmiştir.

Kültürel alandaki destek (sponsor) faaliyetlerinin teşvik edilmesi hakkında genelge (Genelge 2005/13)'sinde yer alan aşağıdaki iki bendin, bu dönemde sahne sanatlarının finansman desteğinin sponsorluk faaliyetleriyle sağlanacağını ortaya koymaktadır.

a) *Kültür ve sanat faaliyetlerine ilişkin ticari olmayan ulusal ve uluslararası organizasyonların gerçekleştirilmesine,*

b) *Ülkemizin uygarlık birikiminin kültürü, sanatı, tarihi, edebiyatı, mimarisi ve somut olmayan kültürel mirası ile ilgili veya ülke tanıtımına yönelik kitap, katalog, broşür, film, kaset, CD ve DVD gibi manyetik, elektronik ve bilişim teknolojisi yoluyla üretilenler de dahil olmak üzere görsel, işitsel ve basılı materyallerin hazırlanması, yurt içinde ve yurt dışında dağıtım ve tanıtımının sağlanması. (Kültür Bakanlığı , 2025).*

Bu genelge ile 2004 yılında bir finans kurumu İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası faaliyetlerine sponsor olmuştur. Şirketin sponsorluk faaliyeti 2023 yılında İzmir Devlet Senfoni Orkestrası, 2024 yılında CSO ve Devlet Çok Sesli Korusu

faaliyetlerine sponsor olmuştur. Ayrıca Uluslararası İstanbul ve Bodrum Opera ve Bale Festivallerinin de finansal desteğini sağlamaktadır (Denizbank, 2025).

2.21.9. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007 – 2013)

Dokuzuncu plan dönemi öncesi mevcut durum iki madde de açıklanmıştır.

“268. Kültürel hayatın canlandırılması ve kültürel faaliyetlerin ülkenin bütününe yaygınlaştırılması amacıyla, yerel nitelikteki kültür hizmetlerinin yerel yönetimlere devredilmesi ve bu alanda kamu özel sektör işbirliğinin geliştirilmesi yönündeki yasal ve idari düzenleme çalışmaları başlatılmıştır. Sosyo – ekonomik politikalar ile kültür politikaları arasındaki uyumu artırma gereği ortaya çıkmıştır.”

“270. Kültür alanında nitelikli insan gücü ihtiyacının karşılaması, ilgili kurumlar arasında gerekli koordinasyonun sağlanması ve tanıtımla ilgili eksikliklerin giderilmesi konuları önemini korumaktadır.” (DPT, 2006, s. 52).

2007 yılında Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü bünyesinde Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği alanında elli iki stajyer sanatçı istihdamı gerçekleştirilmiştir (Kültür Bakanlığı GSGM)

Bu planda sadece sahne sanatlarının geliştirilmesi hedefi ortaya konmuştur.

“639. Görsel, işitsel ve sahne sanatlarının gelişimi ve desteklenmesi için uygun ortamlar hazırlanacaktır.” (DPT, 2006, s. 97).

Plan dahilinde açılan kurumlar aşağıdaki gibidir.

Müzik Toplulukları:

- Samsun Devlet Opera ve Balesi (2008)
- İstanbul Devlet Türk Müziği Araştırma Ve Uygulama Topluluğu (2008)
- İzmir Devlet Türk Dünyası Dans Ve Müzik Topluluğu (2008)

Konservatuvarlar:

- İnönü Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (2007)
- Artuklu Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (2007)
- Gaziosmanpaşa Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (2008)
- Giresun Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (2008)
- Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı (2011)
- Onsekiz Mart Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (2012)

- Gazi Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (2012)
- Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı (2013)

Fakülteler:

- Marmara Üniversitesi G.S.F. (2006)
- Kahramanmaraş Sütçü İmama Üniversitesi G.S.F. (2006)
- Karabük Üniversitesi Fethi Toker Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi (2007)
- Batman Üniversitesi G.S.F. (2007)
- Uşak Üniversitesi G.S.F. (2007)
- Harran Üniversitesi G.S.F.(2007)
- Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi G.S.F. (2008)
- Giresun Üniversitesi G.S.F. (2008)
- Abant İzzet Baysal Üniversitesi G.S.F. (2008)
- Karatekin Üniversitesi G.S.F. (2009)
- Düzce Üniversitesi Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi (2010)
- Kafkas Üniversitesi G.S.F. (2011)
- Iğdır Üniversitesi G.S.F. (2011)
- Tunceli Üniversitesi G.S.F. (2012)
- Ardahan Üniversitesi G.S.F. (2012)
- Celal Bayar Üniversitesi Güzel sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi (2012)
- Bitlis Eren Üniversitesi G.S.F. (2013)
- Hitit Üniversitesi Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi (2013)
- Necmettin Erbakan Üniversitesi G.S.F. (2013)

Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği Bölümü:

- Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği A. B. D. (2007)
- Aksaray Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği A. B. D. (2015)

Dokuzuncu Kalkınma Planı döneminde kültürel hayatın canlandırılması ve yaygınlaştırılması için yerel yönetimlere yetki devri yapılması amaçlanmıştır. Bu hedef ile kültürel faaliyetlerin planlanması ve organizasyonun oluşturulmasının yerel

yönetimlere bırakılması olarak açıklanabilir. Günümüzde de bir çok orkestra ve müzik topluluğunun belediyelere ait fiziki alanları kullanmaları bu amacın bir sonucu olarak görülebilir. Önceki planlarda yer alan nitelikli insan gücü gereksinimi, koordinasyon ve tanıtım eksiklikleri bu plan döneminde de ele alınmıştır.

Bu dönemde kültürel faaliyetlerin yaygınlaştırılması ve bölgeler arası dengeyi sağlamak amacıyla yönelik olarak Samsun Devlet Opera ve Balesi, İstanbul Devlet Türk Müziği Araştırma Ve Uygulama Topluluğu ve İzmir Devlet Türk Dünyası Dans Ve Müzik Topluluğu kurulmuştur.

Müzik eğitimi alanında birçok konservatuvar, Güzel Sanatlar Fakültelerine bağlı müzik bölümleri ile eğitim fakülteleri bünyesinde müzik öğretmenliği bölümü açılmıştır. Bu kurumların açılması müzik eğitimi yaygınlaştırma hedefinin uygulanmaya devam ettiğini göstermektedir.

Kültür Bakanlığı müzik toplulukları için Halk Müziği ve Türk Sanat Müziği alanlarında stajyer sanatçı alımı yapılması da nitelikli insan gücü ihtiyacını karşılamaya yönelik bir adımdır. Bu noktada entropi düzeyi düşüş eğilimindedir.

2.21.10. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014 - 2018)

Onuncu plan dönemi tespit edilen mevcut durum üç madde altında toplanmıştır.

“288. Kültür ve sanat etkinliklerinin yaygınlaştırılması amacıyla kültür merkezleri inşa edilmiş, yeni tiyatro sahneleri ve müzeler açılmış, yeni sergileme ve tasarım yöntemleri geliştirilerek müzelerin ve ören yerlerinin cazibesi artırılmıştır.”

“290. Yapılan düzenlemelerle sosyal güvenceden yoksun durumdaki kültür ve sanat çalışanlarının sosyal güvenceye kavuşmaları sağlanmıştır. Kültür ve sanat hizmetlerinin sunumuna sivil toplum girişimlerinin, mahalli idarelerin ve özel sektörün daha güçlü bir şekilde dâhil edilmesi ihtiyacı devam etmektedir.”

“293. Kültür politikalarının toplumun bütünlüğünü ve dayanışmasını pekiştirecek, ortak kimlik tasavvurunu güçlendirecek şekilde tesis edilmesi, güçlü bir toplum olma yolunda önemli bir unsurdur.” (DPT, 2014, s. 44-45)

Plan dönemi amaç, hedef ve politikalarının raporlandığı üç maddede kültürün yaygınlaştırılması, yerel yönetimlerin ve özel sektörün kültür ve sanat faaliyetlerindeki rolleri üzerinde durulmuştur.

294. *Kültürel zenginlik ve çeşitliliğin korunup geliştirilerek gelecek nesillere aktarılması, kültür ve sanat faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ile millî kültür ve ortak değerler etrafında toplumsal bütünlüğün ve dayanışmanın güçlendirilmesi temel amaçtır.”*

299. *Görsel, işitsel ve sahne sanatları başta olmak üzere kültürel ve sanatsal faaliyetlerin gelişiminde ve sunumunda mahalli idarelerin, özel ve sivil girişimlerin rolü artırılabacaktır.”* (DPT, 2014, s. 45)

Plan dahilinde açılan kurumlar aşağıdaki gibidir.

Müzik Toplulukları:

- İstanbul Meydan Meşkleri Topluluğu (2018)

Konservatuvarlar:

- İskenderun Teknik Üniversitesi Mustafa Yazıcı Devlet Konservatuvarı (2015)
- Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi (2017)

Fakülteler:

- Kastamonu Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi (2015)
- Manisa Celal Bayar Üniversitesi Güzel sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Müzik Bölümü (2017)
- İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Kültür ve Sanat Yönetimi Bölümü (2020)

Onuncu Kalkınma Planı döneminde önceki planların kurumsal genişleme hedeflerinin bir bölümünün gerçekleştirildiği belirtilmiştir. Önceki dönemde gerçekleştirilen stajyer sanatçı alımlarıyla, sosyal güvenlikten yoksun kültür ve sanat emekçilerinin güvenceli çalışma koşullarına kavuşturulması hedeflenmiştir. Bununla birlikte, önceki plan dönemlerinde sıkça vurgulanan kültürel faaliyetlerde yerel yönetimler ile özel sektörün katkısının hâlen istenilen düzeye ulaşmadığı ifade edilmiştir. Bu durum, kültür politikalarında kamusal yükün ağırlığını sürdürdüğünü ve çok aktörlü katılımın sınırlı kaldığını göstermektedir. Önceki plan dönemlerine göre bu dönemde sadece bir müzik topluluğu oluşturulmuş ve müzik eğitimi alanında sayıca daha az okul açıldığı gözlenmiştir.

Bu plan dönemi içerisinde de 2015 yılında TRT 144 stajyer sanatçı alımı yapılmıştır (MusikiDergisi, 2025).

2.21.11. Onbirinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019 – 2023)

Onbirinci plan dönemi amaç ve hedefleri aşağıdaki gibi raporlanmıştır.

“631.1. Kültür yapılarının şehir yaşamında üçüncü mekân olarak benimsenmesi için ulaşılabilir, yaygın ve cazip yapılar tasarlanacaktır.”

“633. Kültür ve sanata erişim ve katılım olanakları artırılacaktır.”

“633.1. Kültür ve sanatın bir yaşam alışkanlığı olarak gelişmesi için erken yaşlardan itibaren kültür ve sanat eğitimi verilecektir.”

“633.4. Kültür ve sanat hizmetlerinin sunumunda mahalli idareler, özel sektör ve sivil toplumun rolü güçlendirilecektir.”

“636.2. Kültür istatistikleri uluslararası standartlara uygun bir şekilde geliştirilecek ve tek bir veri tabanında toplanacaktır.”

“637. Kültür endüstrileri ve kültürel girişimlere yönelik mevcut desteklerin etki analizi yapılacak; kapsayıcı, objektif ve kolay erişilebilir destek mekanizmaları geliştirilecektir.”

“637.4. Kültür endüstrilerine ilişkin mevcut kayıt, veri ve ulusal istatistikler çeşitlendirilecektir.”

“640.1. Kamu kurumları ve özel sektörün koordinasyon içerisinde hareket etmesini sağlayacak bir mekanizma oluşturulmasına ilişkin hukuki ve idari düzenlemeler yapılacaktır.”

“640.2. Ürün yerleştirme faaliyetlerinin, markalaşma ve tanıtımı desteklemek amacıyla etkin olarak kullanılmasını sağlamak üzere ikincil düzenlemeler yapılacaktır.” (DPT, 2019, s. 149).

“641. Kültür sanat kurumlarının daha etkin yönetimi ve uzmanlık alanlarının genişletilmesi için nitelikli kültür-sanat profesyonelleri yetiştirilecek, yükseköğretimde kültür yönetimi bölümleri yaygınlaştırılacaktır.” (DPT, 2019, s. 150).

“641.1. Kültür yönetimi bölümlerinin akademide yaygınlaştırılması ve mevcuttakilerin verimliliğinin artırılması sağlanacaktır.” (DPT, 2019, s. 151).

Plan döneminde açılan kurumlar aşağıdaki gibidir.

Müzik Toplulukları:

- Ankara Türk Dünyası Müzik Topluluğu (2021)

- Ankara Devlet Sahne Sanatları Topluluğu (2023)

Fakülteler:

- İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi Kültür ve Sanat Yönetimi Bölümü (2020)

Onbirinci Kalkınma Planı döneminde Erken yaşlardan itibaren kültür ve sanat eğitimi verilmesi gibi hedefler ortaya konmuştur. Ayrıca önceki hedeflerde yerel yönetimler ile özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının rollerinin artırılması vurgusu yinelenmiştir. Ayrıca kültür istatistiklerinin geliştirilmesi, kültür endüstrisine yönelik desteklerin etki analizlerinin yapılması hedefleri belirlenmiştir. Analize yönelik bu hedef, yapılan desteklerin verimliliğini ortaya çıkarmak amacı taşıdığı görülmektedir. Bu analizlerden çıkacak sonuçlar kurumsal ve sosyal entropinin yönünü de göstermesi açısından önemlidir. Bu dönemde kültür ve sanat profesyonellerinin yetiştirilmesi ve kültür yönetimi bölümlerinin yaygınlaştırılması gibi yeni hedefler de belirlenmiştir. Bu dönemde İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi bünyesinde açılan, Kültür ve Sanat Yönetimi Yüksek Lisans Programı bu hedefe yönelik bir adım olarak değerlendirilebilir.

Kültür sanat profesyonelleri yetiştirme hedefinin bir adımı olarak 2022 yılında Kültür Bakanlığı Müzik Kurumlarına 4/B statüsünde 17 sözleşmeli sanatçı alımı yapılmıştır (Kültür Bakanlığı, 2025). 2023 yılında Kültür Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü müzik kurumlarında görevlendirilmek üzere 117 Batı müziği alanında, 333 Türk Halk ve Türk Sanat müziği alanından 450 4/B statüsünde sözleşmeli sanatçı alımı yapılmıştır (Kültür Bakanlığı GSGM). Bu dönemde müzik eğitimi alanında bir kurumun açılmadığı bilinmektedir. Eğitim faaliyetlerinin yaygınlaştırılması hedefinin tamamlandığı sonucuna ulaşılabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURUMLARIN ENTROPİ ANALİZLERİ

3.1. KURUMLARA UYGULANAN ENTROPİ ANALİZ YÖNTEMİ

Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi müzik kurumlarına ait, edinilen bilgilere göre kurumların tarihsel sürecinde oluşan olaylar “düzenleyici etkiler” ve “düzensizleştirici etkiler” olarak iki gruba ayrılmıştır. Düzenleyici etkiler, entropiyi düşürücü bir etkiye sahip iken, düzensizleştirici etkiler entropiyi artırıcı bir etkiye sahiptir. Kurumların tarihsel sürecinde oluşan bu etkiler, müdahaleler, uygulamalar, durum ve olaylardan oluşmaktadır. Bu etkileri oluşturan müdahale, uygulama, olay ya da durumlar, tespit edilebilen tarihlere göre kronolojik bir sıra ile a, b, c, d,...gibi harfler verilerek grafiklerde net gösterilebilmesi sağlanmıştır. Ayrıca her düzenleyici etki ve düzensizleştirici etki en düşük, düşük, orta, yüksek ve en yüksek olmak üzere beş etki derecesine göre derecelendirilmiştir. Kurumların düzenleyici ve düzensizleştirici etkileri tespit edilerek, entropi /zaman grafikleri ve ekserji / zaman grafikleri oluşturulmuştur. Grafiklerin y eksenini beş etki derecesini gösterirken x eksenini zaman içinde ortaya çıkan düzenleyici ve düzensizleştirici etkileri göstermektedir.

DPT plan raporlarına göre yapılan grafik analizlerinde ise, DPT raporlarında elde edilen ve analiz edilen kurumu ilgilendiren rapor maddeleri tespit edilerek, plan dönemi tarihleri arasındaki müdahale, düzenleme, durum ya da olaylar araştırılarak veriler elde edilmiştir. Her plan dönemi içerisinde oluşan bu etkiler düzenleyici ya da düzensizleştirici etkiler olarak gruplandırılmıştır. Her plan dönemi içindeki müdahale, uygulama, durum ya da olaylar genel bir plan dönemi değerlendirilmesi yapılarak, plan döneminin etki türü tespit edilmiştir. DPT verilerine dayanan grafiklerde zaman ekseninde DPT dönemleri, y ekseninde ise beş farklı etki derecesi yer almaktadır.

3.2. ENDERUN MEKTEBİ

Başlangıçta insan kaynağını Müslüman olmayan ailelerin çocuklarının devşirilmesi ile liyakate dayalı öğrenci seçimi yaparak, sıkı bir disiplin içerisinde ve nitelikli eğitim anlayışı sayesinde kurumun başlangıçta kurumsal entropi düzeyi düşüktür. Ayrıca devşirilen çocukların başka alanlara kayma olasılığı olmadığı için, devşirme sistemi yüksek bir ekserjik potansiyel taşımaktadır. Bu durum sosyal entropi kavramıyla yorumlandığında da farklı kültürlerden gelen öğrencilerin Osmanlı ideolojisi ekseninde buluşmasıyla sosyal entropiyi de düşük tutmaktadır.

Liyakate sahip, alanında uzman, saray içinden ve dışından hocalar seçilerek, kurumun müzikal kalitesi yüksek tutulmuştur.

Müzik eğitiminin temeli olan meşk sistemindeki usta - çırak ilişkisiyle hiyerarşik bir yapı oluşmuştur. Düzenli işleyen bir meşk sistemi, geleneğin sürdürülmesini sağlamıştır. Meşk sisteminin dışı kapalı bir yapı olması dışsal etkenlerden uzak kalmasını sağlamıştır.

Yetenekli müzisyenler terfi ve ödüllendirme sistemi ile teşvik edilmiştir.

16.yüzyıldan itibaren devşirme sisteminde meydana gelen bozulmalar sebebiyle Müslüman ailelerin çocuklarına yönelinerek, Enderun'un öğrenci kaynağı olumsuz etkilenmiştir. Saraya yakın aileler kurdukları ilişkiler ile kendi çocuklarını Enderun'a öğrenci olarak kabul ettirmişler ve bu durum liyakatin ortadan kalkmasına sebep olmuştur. Benzer şekilde başlangıçta alanında uzman, liyakate sahip hocaların görev alması sağlanırken, saraya yakın ilişkiler ağı ile hoca atamaları yapılmaya başlanmıştır. Uzmanlık alanlarına ayrılmış odalarda verilen eğitim liyakatin esnetilmesiyle, odalar arasındaki dengeyi değiştirmiş ve odalarda yığılmaları beraberinde getirmiştir. Başlangıçta insan kaynağı temini, belirlenmiş kurallar çerçevesinde olurken, devşirme sistemindeki aksaklık sebebiyle oluşan esneklik, kurumun tüm çarklarına sirayet etmiştir. Böylelikle düzensizliğe doğru bir yöneliş söz konusudur.

Kurumun hocaları tarafından saray halkına ve kadınlara verilen dersler kurum hocalarının evlerine taşınmıştır. Sosyal anlamda müziğin, sarayın farklı kesimlerine ulaşması zenginliği ifade ederken, kurumsal anlamda müzik eğitiminin düzensiz bir şekilde aktarılmasına da sebep olmaktadır.

Topkapı Sarayı'ndaki Enderun Musiki Mektebi'nin din dışı müziğe odaklanarak profesyonelleşme çabasında olduğu görülmektedir. Bu dönemde dini müzik Mevlevihane ve tekkelere bırakılmıştır.

Musiki ile ilişkisi zayıf olan sultanlar döneminde sarayın desteğinin zayıfladığı görülmüş. III. Osman'ın (1754- 1757) tahta bulunduğu sürede müzisyenlerin tümü saraydan çıkarılmış, tahta kaldığı dönem boyunca Enderun'da müzik eğitimi kesintiye uğramıştır. Sonrasında tahta geçen III. Mustafa döneminde de önemli müzik faaliyetleri görülmemiştir. Dışsal bir müdahale olarak kurumun entropisi artmıştır. Bu dönemde entropi yüksek düzeydedir ve kurum bu gelişmeler sonucunda 1909 yılında kapanmıştır.

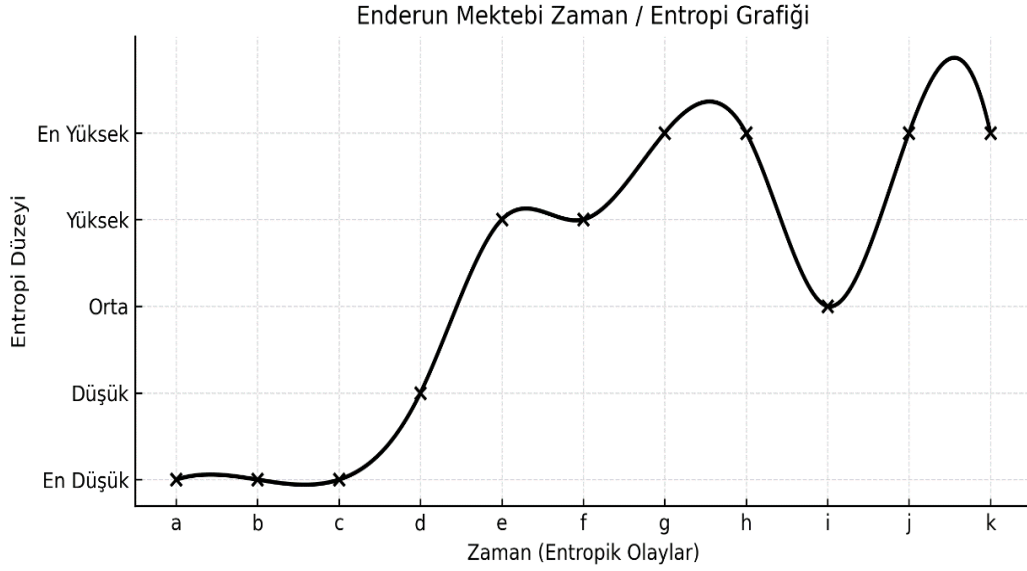
3.2.1. Düzenleyici Etkiler / Etki dereceleri

- a. Müslüman olmayan ailelerin çocuklarının liyakate dayalı olarak devşirilmesi nitelikli insan kaynağını oluşturmaktadır. / En Yüksek
- b. Liyakate sahip eğitimcilerin kurumda görev almaları / En Yüksek
- c. Dışa kapalı, korunaklı bir yapıya sahip meşk sistemi ve hiyerarşik yapısının getirdiği düzen / En Yüksek
- d. Yetenekli müzisyenlerin terfi ve ödüllendirme sistemi ile teşvik edilmesi / Yüksek

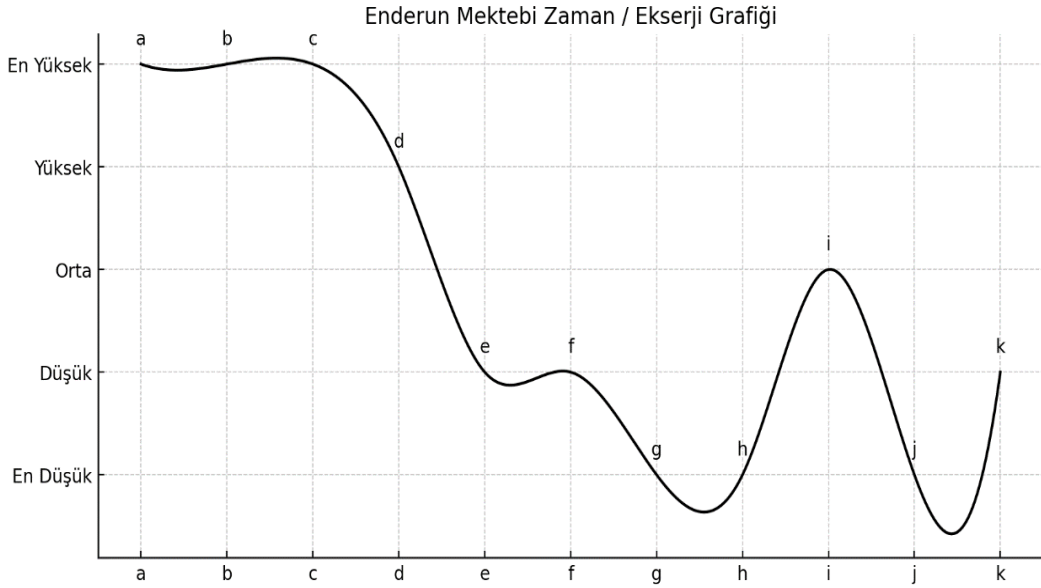
3.2.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Dereceleri

- e. 16.yüzyıldan itibaren devşirme sisteminde meydana gelen bozulmalar kurumun nitelikli insan kaynağına ulaşmasını olumsuz etkilemiştir. / Yüksek
- f. Devşirme sisteminde meydana gelen bozulma ile liyakatin esnetilmesi eğitim kadrosunda da benzer bir bozulmayı getirmiştir. / Yüksek
- g. Liyakatin ortadan kalması ile odalar arasındaki denge bozulmuştur. Kurumun tüm çarkları olumsuz etkilenmiştir./ En Yüksek
- h. Eğitimin kurum dışına çıkması ile formal yapısı bozulmuştur. / En Yüksek
- i. Din dışı müziğe odaklanılarak profesyonelleşme çabası görülmektedir. / Orta

- j. Müzik ile ilişkisi bulunmayan hükümdarların tahta bulunmaları ile kurum devlet desteğinden mahrum kalmıştır. / En Yüksek
- k. Devlet desteği göremeyen kurum 1909 yılında kapanmıştır. / En Yüksek

Şekil 1: Enderun Mektebi Entropi / Zaman Grafiği

Şekil 2: Enderun Mektebi Ekserji / Zaman Grafiği

Enderun Mektebi'nin entropi grafiği, kurumsal yapının başlangıçta düzenli, liyakat temelli ve devlet destekli olduğunu göstermektedir. Bu durum ekserji grafiğinde de yüksek düzeyde bir iş yapabilme potansiyelini yansımakla birlikte, kurumun yapısal düzeninin güçlü, potansiyelinin yüksek ve sürdürülebilir olduğunu göstermektedir.

Zamanla devşirme ve liyakat sistemlerinde yaşanan bozulmalar kurumun iç dengesini sarsmış, eğitimin kurum dışına taşınması ve devlet desteğinin zayıflamasıyla birlikte entropi hızla yükselmiş, ekserji ise belirgin şekilde azalmıştır. Kurumun iç yapısındaki düzensizlik artmış ve işlevselliği azalmıştır. Özellikle son olaylarda entropi en yüksek düzeye ulaşırken, ekserji en düşük seviyeye gerilemiştir. Bu gelişmeler kurumun enerjisini kaybederek, kurumsal ömrünün sonuna geldiğini ve kapatılma sürecine girdiğini göstermektedir. Grafiklerden hareketle, kurumsal yapıların entropi düzeyinin artmasıyla sadece düzeni değil, aynı zamanda varlığını sürdürme kapasitesini de kaybettiğini ortaya koymaktadır.

3.3. MEHTERHANE ENTROPİ ANALİZİ

Selçuklu Nevbethanesi, askeri bir kurum olarak devletin güç ve otoritesini simgeleyen bir kurum olmuştur. Beş vakit namazda nevbet vurulması geleneği devlete bağlılığı artırmakla birlikte askeri motivasyonu yükselten bir enerji kaynağı olarak görülebilir. Osmanlılar Selçuklu Nevbethanesi'ni sadece askeri bir kurum olmaktan çıkararak bir müzik kurumuna dönüştürerek. Mehterhane'yi kurmuşlardır. Selçuklulardan Osmanlılara geçen bu kültürel enerji Mehterhane'nin kurulmasına temel oluşturmuştur. Böylelikle, Mehterhane Selçuklu Nevbethanesi'nden devraldığı ekserjiyi daha geniş kapsamlı bir alanda ve daha aktif kullanarak Osmanlı kurumsal kimliğinin ve sosyal yapısının önemli bir unsuru haline gelmiştir.

Selçuklu Nevbethanesi'nden devraldığı nevbet vurma geleneği ile geçmiş bağı ve sultana doğrudan bağlı olmasıyla toplumsal kabülünü tamamlayabilmiştir.

Askeri bir müzik kurumu olarak, askeri disiplin, düzenlenmiş bir kıyafet uygulaması, her saz grubunu himaye eden Başmehter Ağa ve tüm grupları yöneten Mehterbaşı Ağa'sının bulunması hiyerarşik bir yapıyla belirli bir düzen içerisinde hareket edildiğini göstermektedir. İnsan kaynağını Yeniçeri Ocağı'ndan temin etmesi

ve Fatih döneminde üç yüz civarında sanatkarı bulunmasıyla, kurumun entropisi hem kurumsal hem de sosyal entropi anlamında düşüktür.

Osmanlı İmparatorluğu'nun genişleyen toprak yapısıyla farklı toplumlar ile ilişkileri dönem dönem farklı müzik aletleriyle çeşitlendiği görülmüştür. 18.yüzyıl ve 19. Yüzyılda Batı toplumuyla olan ilişkiler sonucu Mehter Müziği'nin motifleri Batılı müzisyenler tarafından kullanılarak, Alla Turca olarak adlandırılan eserler bestelenmiştir. Bu durum kurumsal prestiji artırarak entropinin düşük bir seyirde olmasını sağlamıştır.

Mehterhanenin gelişme döneminin Fatih döneminde gerçekleştiği bilinmektedir. Bu dönemde kurumdaki sanatâr sayısının üç yüz civarında olması, insan kaynağının farklı dönemlerde farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Kanuni döneminde ise sarayın büyük desteğini alarak parlak bir dönem geçirmiş ve düşük bir entropiye sahip olmuştur.

19. Yüzyılın başlarına kadar siyasi karmaşanın sebebi olarak görülen Yeniçeri Ocağı'nda başlayan isyanlar, disiplin yapısını bozmuştur. Siyasi karmaşanın çıkış noktası olarak gören sarayın desteğini çekmesiyle, askeri kimliğini ve itibarını kaybetmeye başlamıştır. Bu dönemde kurumun entropisi yüksektir.

Batılılaşma hareketleri sonucunda eski düzenin bir parçası olarak görülen Mehterhane, bağlı olduğu Yeniçeri Ocağı'nın 1826 yılında ilga edilmesiyle kapanmıştır. Bu kapanışın, aynı zamanda uzun süren bir Türk müzik geleneğinin ve toplumsal hafızanın kaybolmasını beraberinde getirdiği bilinmektedir. Bu dönem için kurumsal ve sosyal entropi yüksek düzeydedir.

Kapatılan kurumun sanatkarlarının maaşa bağlanıp, emekli edilmesi ile toplumsal bir kaosun önüne geçilmiştir. Bu durumun entropiyi azaltıcı bir etki yaptığı söylenebilir.

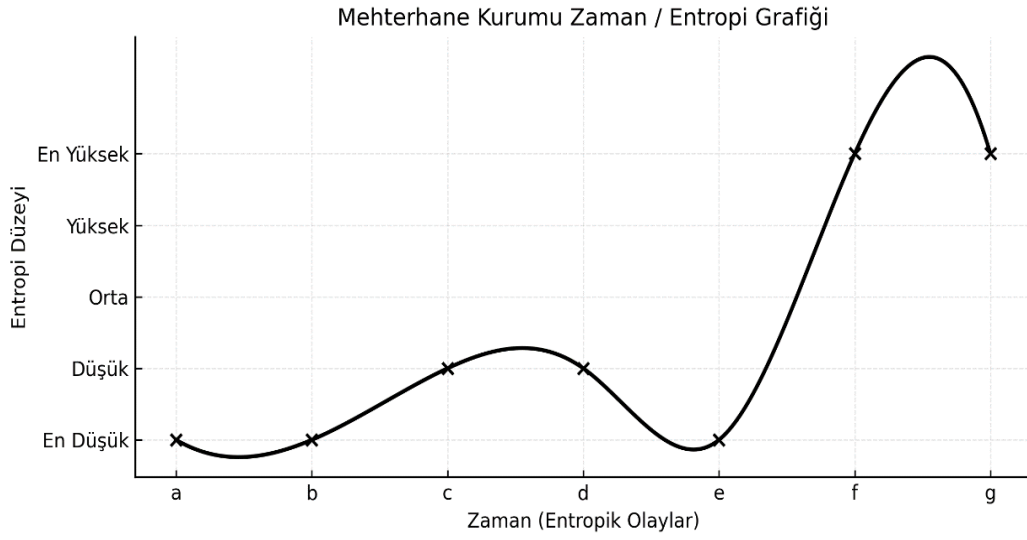
3.3.1. Düzenleyici Etkiler / Etki dereceleri

- a. Toplumsal kabul / En Yüksek
- b. Askeri disiplinin sağlamış olduğu düzen / En Yüksek
- c. İnsan kaynağının askeri yapıdan sağlanıyor olması / Yüksek
- d. Batıda ilgi uyandıran kurumun müziği ile itibar ve prestij sağlaması / Yüksek
- e. Fatih döneminde devlet desteğinin en yüksek seviyede olması / En Yüksek

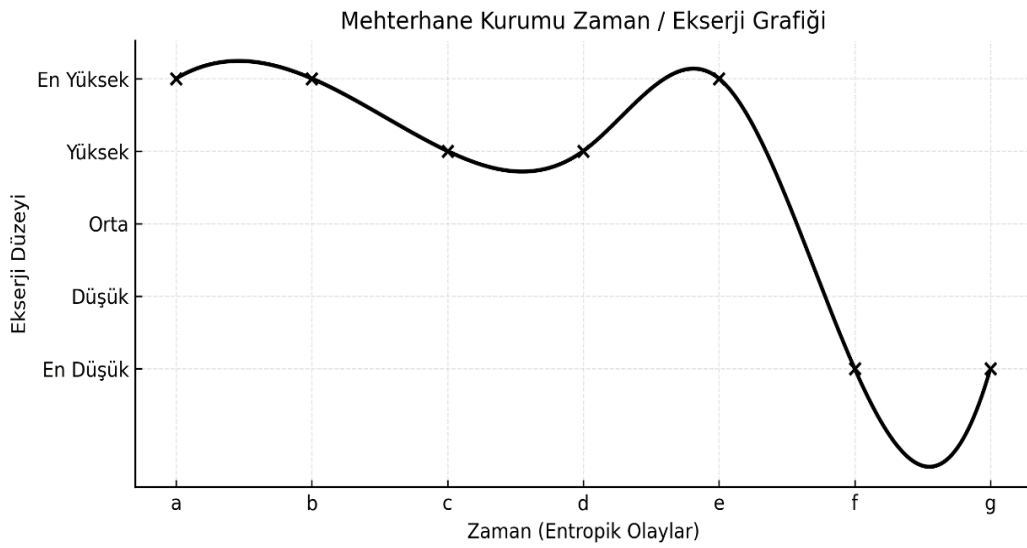
3.3.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Dereceleri

f. Siyasi karmaşanın sebebi olarak görülmesi ile yeniçeri ocağının dolayısıyla ocağın bir alt kurumu olan Mehterhane'nin devlet desteğini kaybetmesi / En yüksek

g. Batılılaşma etkisindeki değişim ile eski düzeninin bir parçası olarak görülen kurumun kapatılması / En Yüksek

Şekil 3: Mehterhane Entropi / Zaman Grafiği

Şekil 4: Mehterhane Ekserji / Zaman Grafiği

Mehterhane'nin entropi ve ekserji grafiklerine göre, kurumsal gelişimin başlangıçta düzenleyici etkilerin yoğun olduğu bir yapı sergilediği, fakat zamanla artan dışsal müdahaleler ve içsel dinamikleriyle bu yapının bozulduğu görülmektedir. İlk dönemlerde toplumsal kabul, askeri disiplin, güçlü insan kaynağı ve devlet desteği gibi etkenler sayesinde entropi düzeyi en düşük seviyelerde seyrederken, buna karşılık ekserji düzeyi en yüksek düzeyde sabitlenmiştir. Bu, kurumun potansiyelinin son derece yüksek, organizasyonel yapısının da dengeli olduğunu göstermektedir.

Ancak takip eden dönemlerde kurumun, siyasal karışıklığın sebebi olarak görülmesi, bunun sonucunda devlet desteğinin çekilmesi ve Batılılaşma etkisiyle kurumun itibarının kaybolması, entropiyi hızla en yüksek düzeye çıkarmış, kurumsal düzeni sarsmıştır. Bu süreçte ekserji düzeyi sert bir düşüşle en düşük noktaya inerek kurumun sürdürülebilirliği ve yeniden üretim kapasitesinin tükendiği gözlemlenmiştir. Özellikle f ve g noktalarında entropi ve ekserji arasındaki ters yönlü değişim, Mehterhane'nin çözülüş sürecini ve enerjisini kaybettiği noktaları işaret etmektedir. Sonuç olarak, kurumlar güçlü geleneksel yapıya sahip olsalar da, sistemli bir destekten yoksun bırakıldıklarında, yüksek entropi ve düşük ekserji ile işlevsiz hale gelmektedirler.

3.4. MÜZİKAYİ HÜMAYUN ENTROPİ ANALİZİ

Mehterhane, Osmanlı İmparatorluğu'nun müzik alanında kültürel enerjisini temsil eden bir kurum olmuştur. Askeri gücü temsil eden, milli duyguları yansıtmayla toplumca kabul görmüş ve devletin gücünü temsil eden sembolik bir kurum olarak da karşımıza çıkmaktadır. Yeniçeri Ocağı'nın kapatılmasıyla Mehterhane'nin taşıdığı enerji; iş yapma potansiyelini oluşturan ekserjisi kesintiye uğramıştır. Müzikayi Hümayun' un kurulması, Mehterhane' den boşalan yeri ve onun kültürel enerjisini farklı bir forma dönüştürme çabası olarak görülebilir. Kurumun başlangıçta Mehterhane'nin toplum üzerinde başardığı milli duyguları uyandırma kabiliyetine sahip olamaması ve Batı odaklı bir yapılanma ile kurulması kurumlar arasındaki ekserji alışverişinin tam olarak gerçekleşmediğini göstermektedir.

Batı askeri topluluklarının örnek aldığı başarılı ve köklü bir kurum olan Mehterhane'nin kapatılarak yerine daha önce tecrübe edilmemiş bir sistemle yeni bir yapının kurulması başlangıçta belirsizlik ve düzensizlik ortamı yaratmıştır. Batı

sistemine göre organize olmaya çalışan bir kurum olarak; yabancı uzmanların getirilmesi, yeni müzik aletlerinin ve müzik sistemlerinin oluşturulması, mevcut insan kaynağının değişimlere adapte olmaya çalışması gibi durumlar başlangıçta ki bu belirsizliği ve düzensizliği açıklamaktadır.

Batı formundaki askeri müziğin milli duyguları harekete geçirmede toplumca karşılık bulamaması, kurumun toplum nezdinde meşruiyet algısının oluşmasına da engel teşkil etmiştir. Bu durum özelinde sosyal entropi artarken, kurumun amaç ve hedefleri doğrultusunda, kurumsal entropisi düşük seyretmiştir. Bu nedenle sosyal ve kurumsal entropinin zaman zaman ters orantılı hareket ettiği söylenebilir.

Kurumun başında uzun süre kalan Donizetti'nin ölümünden sonra kurumun yönetim katında bir istikrarsızlık oluşmuş, bununla birlikte dönemin Sultanı Abdülaziz'in Batı müziğine yönelik olumsuz tutumları sonucunda, kurum geri plana itilerek bazı birimlerini kapatmıştır. Kurum yönetimindeki değişiklikler ve dönemin sultanının uyguladığı devlet politikalarının, kurumsal entropiyi etkilediği görülmektedir.

Kurumun sürekli değişim ve düzenleme ihtiyacı duyması, dinamizmin varlığını ortaya koyduğu gibi kırılgan bir yapıyı da işaret etmektedir.

Kurumun başlangıçtaki kuruluş amacı ve devam eden süreçte üstlendiği misyonlar farklılık göstermiştir. Batılı düzende yeni ordunun askeri müzik birimi iken, farklı müzik formlarında müzik yapan toplulukları da bünyesinde oluşturmuştur. Bu çeşitlilik zamanla bir müzik okulu olma özelliğini de kazanmasını sağlamıştır. Ancak bu çeşitlilik ve kurumun kuruluş amacından sapmasıyla, birçok mikro düzeyde entropik süreçlerin kümelenmesine neden olmuş ve kurumun toplam entropisini artırmıştır. Çünkü bu süreçlerin birlikte yönetilebilmesine dair düzenlemeler henüz yapılmamıştır.

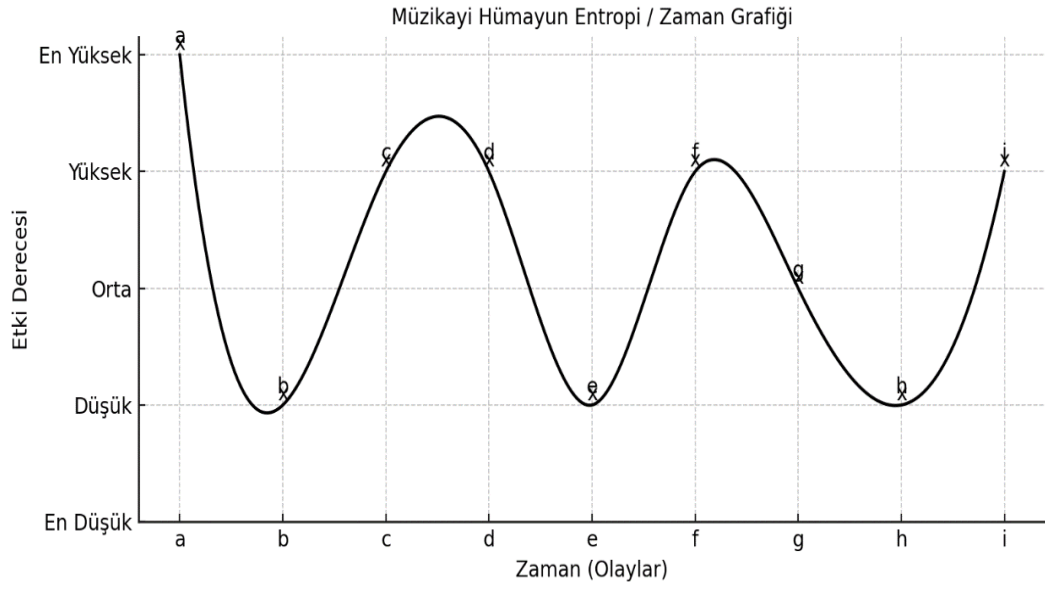
Kurum geçmişten gelen kökleriyle hem geleneksel müziği korumaya çalışmış hem de kuruluşunun temel amacı olan batılılaşma etkisiyle Batı müziğini benimsemeye çalışmıştır. Bu nedenle Fasl-ı Cedid ve Fasl-ı Atik yapılanması ile ikiye ayrılmıştır. Bu durum uzmanlaşma anlayışı olarak değerlendirilebileceği gibi, bir bölünmeyi de ifade etmektedir. Bu ayrışmayla birlikte, yeni toplulukların kurum içinde kurulması artan entropiye uyum sağlama ve düzenleme çabası olarak yorumlanabilir.

3.4.1. Düzenleyici Etkiler / Etki Düzeyleri

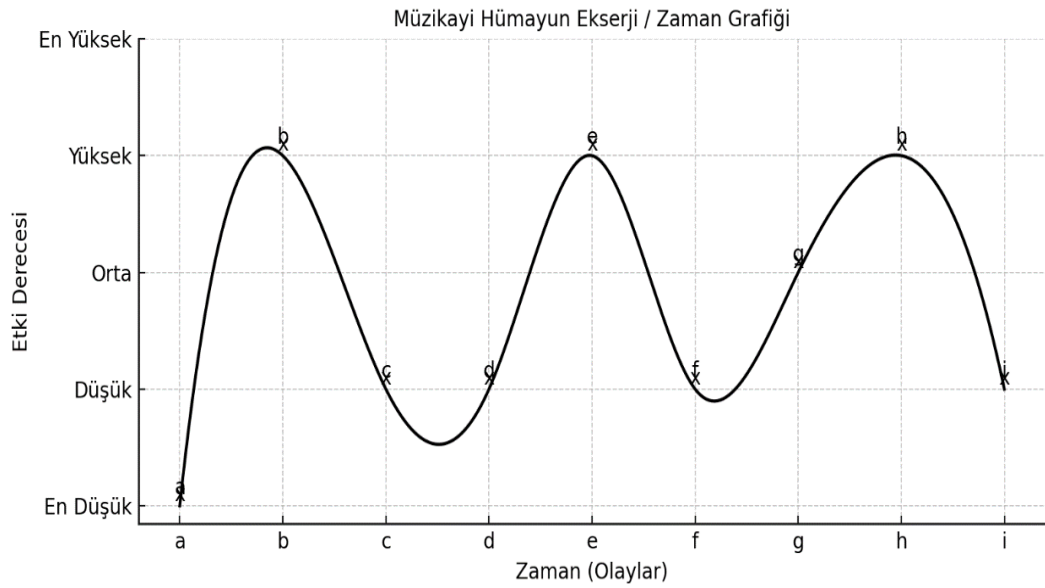
- b. Batı müziği sisteminde bir yapı oluşturulması, yabancı uzmanlardan faydalanılması gibi uygulamalar başlangıçta sistemi oluşturmak için düzenlemelerin varlığını göstermektedir. / Yüksek
- e. Kurum hem Türk Müziği geleneğine sahip çıkmaya hem de Batı müziğini benimsemeye çalışmıştır. Bu sebeple Fasl-ı Cedid ve Fasl-ı Atik olarak ikiye ayrılmıştır. Bu ayrışma uzmanlaşma çabası olarak da görülebilir. / Yüksek
- h. Batı eksenli bir kurum olması sebebiyle bilgi, insan kaynağı gibi ekserji unsurlarını dışarıdan temin etmektedir. Tüm bu süreçler yeni düzenlemeleri beraberinde getirmektedir. / Yüksek

3.4.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Dereceleri

- a. Daha önce deneyimlenmemiş bir yapının kurulması, bilgi ve insan kaynağının yetersizlikleri ile ekserji potansiyelinin zayıf kalması entropi artışına neden olmaktadır. / En Yüksek
- c. Toplumda henüz itibar kazanmaması ve beklenen etkiye sahip olmadığı için entropi artışına açık durumdadır. / Yüksek
- d. Kurumun idari belirsizlikleri yönetsel eksiklikleri beraberinde getirmektedir. / Yüksek
- f. Uzmanlaşma çabasıyla Fasl-ı Cedid ve Fasl-ı Atik olarak ikiye ayrılması, kurumsal bir bölünmeyi de ortaya koymaktadır. / Yüksek
- g. Askeri bir müzik kurumu olarak kurulmuş, ancak ilerleyen süreçte farklı müzik türlerini de içeren bir yapıya dönüşerek kuruluş amaç ve hedeflerinden uzaklaşmıştır. / Orta
- i. Kurumun sürekli düzenlemelere ihtiyaç duyması, kurumun henüz kemikleşmediği ve kırılgan bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. / Yüksek

Şekil 5: Müzikayi Hümayun Entropi / Zaman Grafiği

Şekil 6: Müzikayi Hümayun Ekserji / Zaman Grafiği

Müzikayi Hümayun'un zaman içinde geçirdiği dönüşümler, entropi ve ekserji grafikleri üzerinden değerlendirildiğinde, kurumun kurulduğu andan itibaren ciddi bir belirsizlik ve potansiyel eksikliği yaşadığı gözlemlenmektedir. Kuruluş dönemindeki deneyimsizlik, bilgi ve insan kaynağı yetersizliği sebepleriyle entropi en yüksek seviyede seyretmiştir. Buna paralel olarak ekserji düzeyi de en düşük noktadadır. Bu

durum, kurumsal yapının başlangıçta düzen üretmekte ve potansiyelini harekete geçirmekte zorlandığını göstermektedir.

Batı müziği sisteminin benimsenmesi, yabancı uzmanlardan yararlanılması ve Türk-Batı müziği ayrımıyla uzmanlaşma çabaları, kurumsal düzeyde düzenleyici etkiler olarak tesir etmiş, entropi bazı dönemlerde orta ve yüksek seviyelere gerilemiştir. Buna karşılık ekserji zamanla artış göstermiş olsa da hiçbir zaman yüksek ya da en yüksek düzeye ulaşamamış, sadece düşük ve orta aralığında kalmıştır. Bu, kurumun sürekli olarak dış kaynaklara bağımlı olduğunu ve içsel dinamiklerinin sürdürülebilir bir potansiyel yaratmakta zorlandığını göstermektedir.

Ancak kurumsal bölünme, amaç sapmaları ve sürekli düzenleme ihtiyacı gibi düzensizleştirici etkiler, entropi seviyesini grafik boyunca yüksek düzeyde tutmuş; sistemin belirli bir istikrar kazanmadan, değişken bir yapıda ilerlediğini ortaya koymuştur. Müzikayı Hümayun, entropik yapının düşürülemediği, ekserjik potansiyelin ise tam anlamıyla geliştirilemediği bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.5. DARÜL BEDAYİ ENTROPİ ANALİZİ

Darülbedayi'nin kuruluşu, dönemin Belediye Başkanı Cemil Topuzlu'nun desteği ve Fransız tiyatrocusu Andre Antoine'ın liderliği ile gerçekleştirilmiş; bu yönetsel ve profesyonel başlangıç düzenleyici yüksek bir etki yaratarak, kurumsal yapının ilk aşamada sağlam temeller üzerine inşa edilmesini sağlamıştır. Kurum bünyesinde hem Türk hem Batı müziği bölümlerinin yer alması, kültürel çeşitliliğe katkı sağlasa da, odak kaybına yol açarak kurumsal bölünme riski yaratmış ve orta etki derecesinde entropiyi artıran bir durum olmuştur. Ali Rıfat Çağatay'ın başkanlığındaki Müzik Şûrası çalışmaları ve kurulların oluşturulması, kurumsal işleyişin sistematize edilmesi yönünde atılmış olumlu adımlar olarak görülmüş etki derecesi yüksek düzenleyici bir adımdır. Ancak savaş koşulları ve Andre Antoine'ın ülkesine dönmek zorunda kalması, dışsal bir müdahale sonucu kurumun yönetsel boşluğa düşmesine neden olarak, düzensizleştirici bir etki yaratmış, entropi derecesinin en yüksekte seyretmesine neden olmuştur. Türk müziği bölümünün 1916'da kapanması ile kurumsal sürekliliğin sağlanamadığını görülmüştür.

3.6. DARÜLELHAN ENTROPİ ANALİZİ

Darül Bedayi bünyesinde kurulmuş ve daha sonra bu kurumdan ayrılmıştır. Kurumsal özerklik arayışı ve kurum kimliğindeki belirsizlik bakımından kurumun kuruluş dönemindeki entropisi orta düzeydedir.

Abdülkadir Töre' nin bir musiki okuluna ihtiyaç olduğu konusunda yazdığı yazı, Zeki Üngör yönetimindeki orkestranın Alman dinleyicilerin Türk müziği isteklerine cevap verememesi sonucunda ortaya çıkan başarısız konser deneyimi bir Türk müziği eğitim kurumuna olan ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Kurumun bir ihtiyaçtan doğduğu ve bu ihtiyaç ile örtüşen amacın da toplumsal bir karşılığı bulunması sebebiyle düşük entropi seviyesine sahiptir.

Başarısız konser deneyimi ise beklentilerin karşılanmaması nedeniyle entropiyi artırıcı bir etkiye de sahiptir.

1917' de kurulmuş olan Darülelhan dört yıllık eğitim programı ile planlanmış Türk müziği eğitimi yanında, Batı müziği eğitimi de vermektedir. Her iki müzik türünde bir eğitimi içermesi başlangıçta geniş bir kitleye hitap etmesi açısından entropiyi düşük tutmaktadır.

1918 yılında yirmi beş maddelik Darülelhan Talimatnamesi ile kurumdaki öğretimin çerçeveleri belirlenmiştir. Kız ve erkek öğrencilerin ayrı sınıflarda ve bir yıl hazırlık sınıfı okumaları bir eğitim programının oluşturulması bakımından düzeni işaret etmektedir. Tanınmış, alanında uzman eğitim kadrosunun bulunması kuruma güven ve eğitim kalitesini artıran bir etki sebebiyle entropiyi düşürücü bir etmendir.

Eğitim programında belirtilen toplu icrada şeflik sistemi getirilmiştir. Bazı şefler koroyu bilet ile yönetmiş, bazıları ise geleneksel yöntemlerle devam etmiştir. Bu uygulama ile Batı tarzı bir modernleşmenin benimsenmeye çalışıldığı görülmektedir. Aynı zamanda iki farklı yöntemin kullanılması potansiyel bir karmaşayı da beraberinde getirebilmektedir. Entropi düzeyi orta seviyededir.

1924 yılında Darülelhan Mecmuası adındaki dergi ile yayın ve araştırma faaliyetleri yapılmaya başlanmıştır. Bu yayın sayesinde kültürel bilgi birikimi artmış ve geleceğe aktarım noktasında kolaylık sağlamıştır. Bu bakımdan entropi seviyesi düşük olarak değerlendirilebilir.

Milli Eğitim Bakanlığı'na denetlenen Darülelhan, 9 Aralık 1927 yılında Maarif Vekili Mustafa Necati'nin talimatı ile bütün musiki okullarını kapsayacak şekilde Türk müziğinin eğitim ve öğretim faaliyetleri yasaklanmıştır. Bu yasakla Darülelhan'ın temel faaliyet konusu ortadan kalkmıştır. Bu durumun yüksek bir entropi düzeyine sebep olduğu düşünülmektedir.

Darülelhan 22 Ocak 1927 yılında İstanbul Belediye Konservatuarı adı altında tekrar açılmış, ancak Türk müziğine yer verilmemiştir. Sadece üç kişiden oluşan Alaturka Musiki ve Tasnif Heyeti oluşturulmuştur. Yeniden açılması kurumsal bir devamlılığı gösteriyor olsa da, Türk müziği eğitimini içinde barındırmaması dolayısıyla kurumun, amacından uzaklaştığı ve toplumsal beklentiyi karşılayamadığı için yüksek bir entropiye sahip olduğu söylenebilir.

Belediye bünyesinde bulunan kurumun programlarının Milli Eğitim Bakanlığı'na belirlenmesi kurumun özerkliğini ortadan kaldırmakta, dışsal müdahalelere açık hale getirmektedir. Bu dışsal etkiler entropiyi bir miktar artırmaktadır.

1931 yılında kurumun başına getirilen Joseph Marx'da 1930 yılında yürürlüğe giren yönetmelik gereği Türk müziği müfredatını programına almamıştır. Ağırlıklı olarak sahne sanatları ve halk müziği çalışmalarına öncelik vermiştir. Bu görmezden gelme politikası sonucu, hem kurumsal hem de sosyal anlamda Türk müziği geleneğinin zayıflamasına neden olduğu düşünülmektedir. Bu durumda entropi düzeyi bu dönemde yüksek seviyededir.

Türk müziğinin ikinci plana atılarak, Batı müziğinin baskın duruma gelmesi toplumda tepkilere neden olmuş, Türk müziği bölümünün yeniden açılması gündeme gelmiştir. Saadettin Arel başkanlığında, Suhi Ezgi gibi bestekarların bulunduğu alanında uzman sanatçılarla çalışmalara başlanmıştır. Bu dönemde entropi düşük düzeydedir.

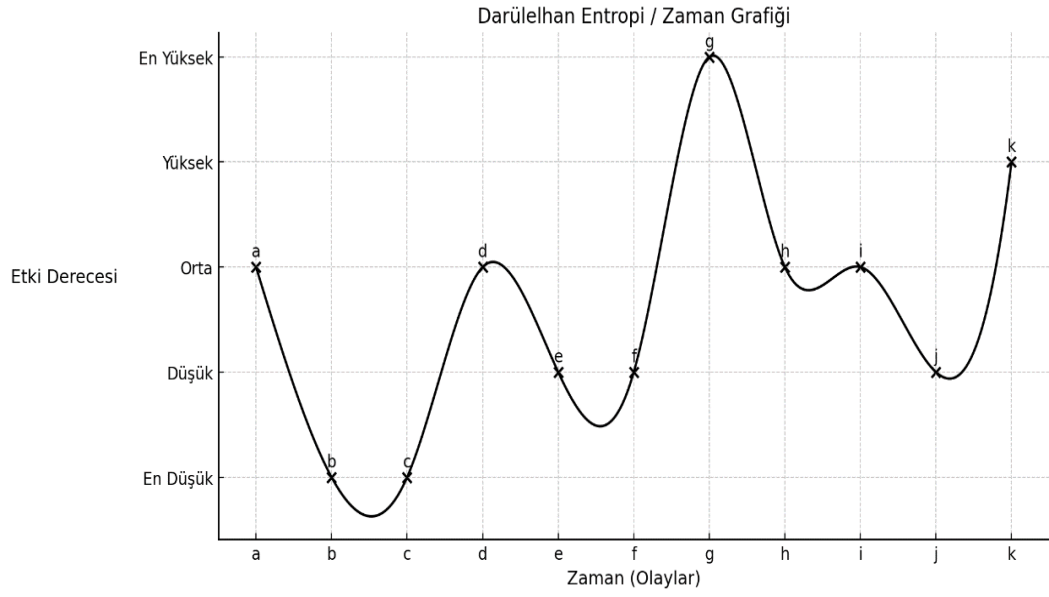
3.6.1. Düzenleyici Etkiler / Etki Dereceleri

a. Darülbedayi bünyesinde kurulup, sonrasında bu kurumdan ayrılması kuruluş döneminde kurumsal kimlikteki belirsizliği artırmaktadır. / Orta

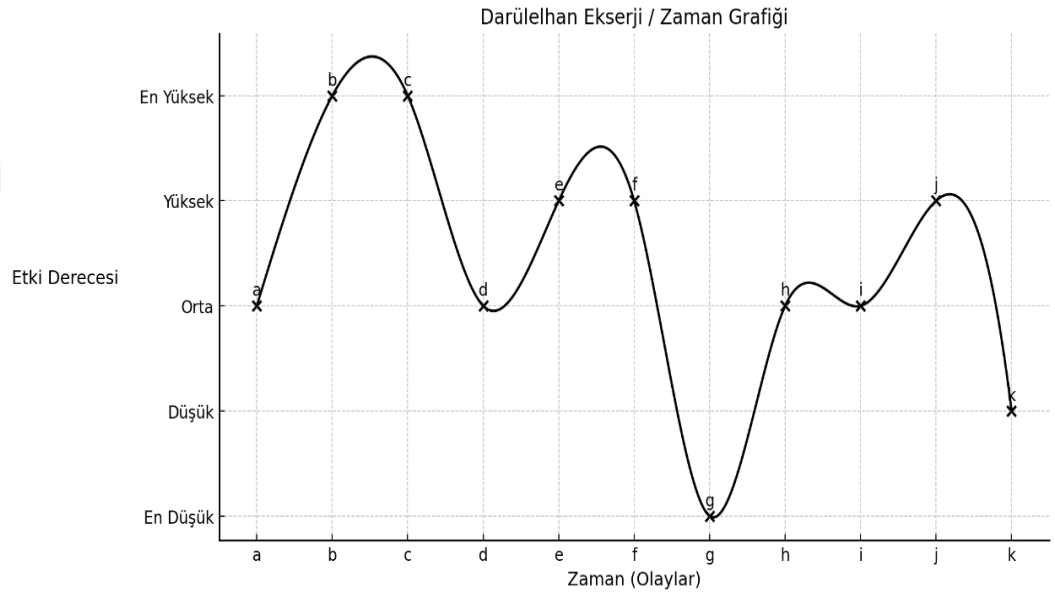
- b. 1917 yılında kurulan kurum dört yıllık eğitim programı ve Türk ve Batı müziği eğitimini içeren planlı bir programa sahiptir. / En Yüksek
- c. 1918 yılındaki Darüelhan Talimatnamesi ile kurumun plan ve programlarının çerçevesi çizilmiştir. Liyakat sahibi eğitmen kadrosuna sahip olması kuruma güven ve prestij sağlamaktadır. / En Yüksek
- d. Eğitim programında toplu icralara şeflik sistemi getirilmiş, Batı tarzı benimsenmeye çalışılmıştır. Bu tarzı benimsemeyen şeflerin bulunması da kurum programında karmaşayı beraberinde getirmiştir. / Orta
- e. Darüelhan Mecmuası dergisi ile yayın ve araştırma faaliyetleri yapılmıştır. / Yüksek
- f. Mili Eğitim Bakanlığı'nca denetlenen ve Bakanlık Vekili tarafından 1927 yılında Türk müziği eğitimi faaliyetleri yasaklanmıştır. Bu adım organizasyonel olarak bir düzenlemeyi içermektedir. / Yüksek
- h. Darüelhan 22 Ocak 1927 'de Belediye Konservatuvarı adı altında tekrar açılmıştır. / Orta
- j. Belediye bünyesindeki kurumun programlarını Milli Eğitim Bakanlığının belirlenerek bir düzen oluşturulmuştur. / Yüksek

3.6.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Dereceleri

- g. Türk müziği eğitimi faaliyetlerinin yasaklanması kurumun ana faaliyet alanlarından birini ortadan kaldırdığı için kurum içi karmaşa ve kutuplaşmayı ortaya çıkarmıştır. / En Yüksek
- i. Belediye Konservatuvarı olarak yeniden açılan kurumda, kuruluş amacı olan Türk Müziği Eğitimi verilememiştir. Bu alanda faaliyet gösterecek, sadece üç kişiden oluşan Alaturka Musiki ve Tasnif Heyeti oluşturulmuştur. / Orta
- k. Belediye bünyesindeki kurumun programlarını Milli Eğitim Bakanlığının belirlemesi kurumu dışsal müdahalelere açık hale getirmiştir. / Yüksek

Şekil 7: Darülelhan Entropi / Zaman Grafiği

Şekil 8: Darülelhan Ekserji / Zaman Grafiği

Darülelhan'ın entropi grafiği, başlangıçta kurumsal kimlik belirsizliği nedeniyle orta düzeyde başlamakta ve eğitim içeriğinin netleşmesiyle birlikte entropi düşmektedir. Talimatnameyle gelen düzenleme ve liyakatli kadrosu sayesinde entropi en düşük düzeye inerken, bu durum ekserji grafiğinde en yüksek düzeyde bir iş yapabilme gücünü ortaya koymaktadır. Ancak, Batı tarzı şeflik sistemini kurum

mensuplarının tamamı tarafından benimsenmemiş olması gibi unsurlar, yeniden kurumsal karışıklık yaratmış ve entropiyi hafif düzeyde artırmıştır. Ekserji düzeyinin bu süreçte yüksek kalmaya devam etmesi, kurumun bilgi ve insan kaynağı açısından güçlü olduğunu göstermektedir.

1927’de Türk müziği eğitime getirilen yasak, kurumun asli işlevini ortadan kaldırmış ve grafiklerde görüldüğü gibi entropi seviyesi en yüksek noktaya ulaştırarak, ekserjini düşürmüştür. Devamında kurumun yeniden açılması kurumsal devamlılık sağlasa da Türk müziğine yeterli yer verilmemesi, dışsal müdahaleler ve amaç sapması nedeniyle yüksek entropi düzeyini korumuştur.

Grafiklerdeki iniş ve çıkışlar, kurumun çevresel baskılara ve ideolojik yönlendirmelere bağlı olarak sürekli yeniden yapılanma ihtiyacı içinde olduğunu göstermiştir. Darülelhan’ın güçlü başlangıç potansiyelini zamanla kaybettiğini ve dışsal müdahalelerle iç yapısının bozulduğunu ortaya koymaktadır. Bu süreç, kurumun organizasyonel sürekliliği yerine, geçici denge arayışlarıyla ayakta kalmaya çalıştığını göstermektedir.

3.7. RİYASETİ CUMHUR FASIL HEYETİ

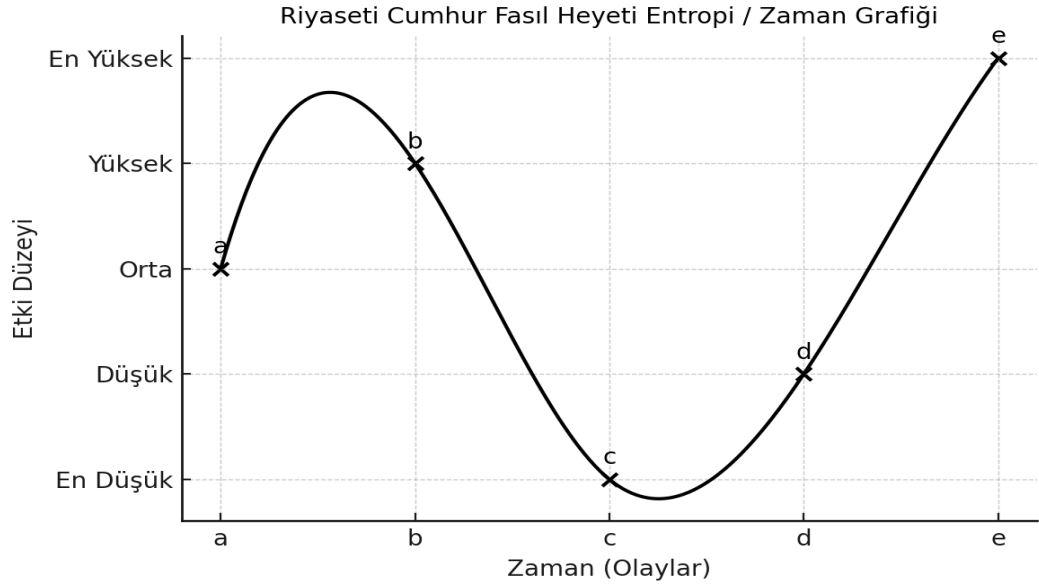
Riyaset-i Cumhur Fasil Heyeti, Osmanlı’nın Mehterhane geleneğinden kopuşuyla doğan kurumsal dönüşüm sürecinde şekillenmiş, Müzikayi Hümayundan devir aldığı ekserji potansiyeli ile faaliyetlerine başlamıştır. Başta düzenli ve disiplinli sayılabilecek bir sistem oluşturan kurum, siyasi değişimlere paralel olarak çeşitli yapısal müdahalelere maruz kalmıştır. Saltanatın kaldırılması ve halifelığe bağlanması gibi geçici çözümler, kurumsal yönelimde belirsizlik yaratmış ve Cumhuriyet yönetimiyle birlikte kuruma yeniden düzenleyici ortam hazırlanmıştır. Ancak sonraki yıllarda sadece tören müziğiyle sınırlı kalması, fonksiyonel bir daralma yaratmış ve zamanla kurumsal çözülmeye neden olmuştur.

3.7.1. Düzenleyici Etkiler / Etki dereceleri

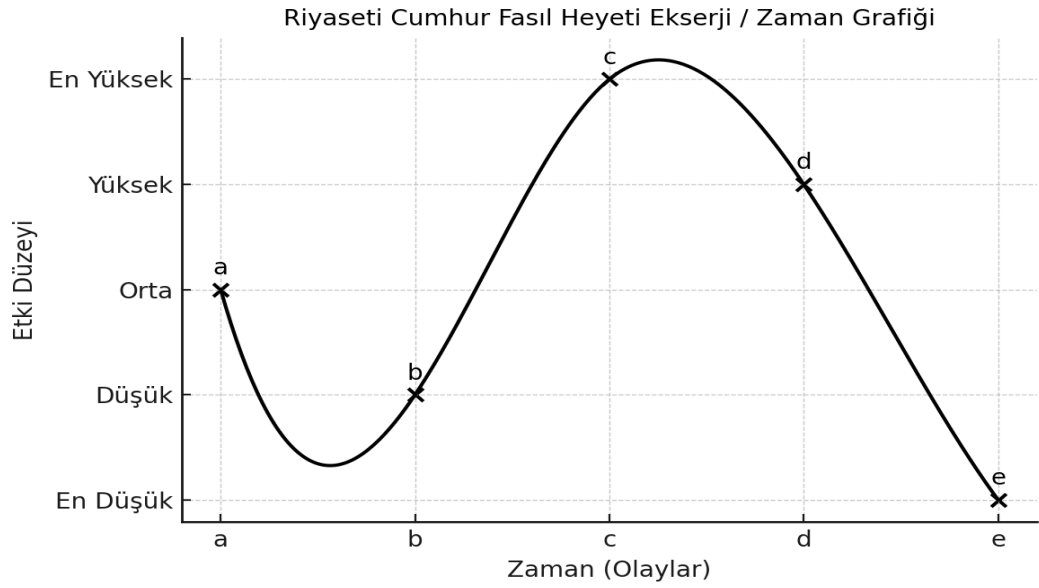
- c. Kurumun Ankara’ya taşınması ve Riyaset-i Cumhur’a bağlanması / En Düşük
- d. Atatürk’ün ilgisiyle sınırlı da olsa desteklenmesi / Düşük

3.7.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Dereceleri

- a. Mehterhane'nin kapatılması, yeni yapının belirsizliği / Orta
- b. Halife'ye bağlanma, yönetsel kimlik değişimi / Yüksek
- e. Kurumun işlevini yitirerek sona ermesi / En Yüksek

Şekil 9: Riyaseti Cumhur Fasıl Heyeti Entropi / Zaman Grafiği

Şekil 10: Riyaseti Cumhur Fasıl Heyeti Ekserji / Zaman Grafiği

Riyaset-i Cumhur Fasıl Heyeti'nin entropi ve ekserji grafiklerine bakıldığında, kurumsal kimlikteki belirsizlikler ve yönetsel bağlılık değişimlerinin yüksek entropiye, düşük ekserjiye yol açtığı görülmektedir. Ankara'ya taşınması ve Cumhurbaşkanlığına bağlanması kurumsal statü kazandırsa da, bu durum beklenen düzeni sağlayamamış, entropiyi en düşük seviyeye çekse de, ekserjiyi sadece sınırlı bir süreliğine artırmıştır. Atatürk'ün ilgisi ile kısmi destek gören kurumun yapısal gücü geçici olarak korunmuş, ancak kurumsal süreklilik sağlanamamıştır. Son aşamada işlevini kaybederek dağılan heyetin entropisi en yüksek, ekserjisi ise en düşük seviyeye inmiştir. Bu durum, dışsal destekle ayakta kalan yapılar için sürdürülebilirliğin sağlanamadığında çözülmenin kaçınılmaz olduğunu ortaya koymaktadır.

3.8. RİYASETİ CUMHUR MUSİKİ HEYETİ

Batı Müziği formunda organize olan ilk kurumsal enerjinin kaynağı Müzikayı Hümayun olmuştur. Müzikayı Hümayun'un aynı çatı altında Batı müziği, askeri müzik ve Türk Müziği'ni himaye etme modeli, Cumhuriyet döneminde de Riyaset-i Cumhur Senfoni Orkestrası, Armoni Mızıkası ve Riyaseti Cumhur Fasıl Heyeti olarak benzer bir model ile ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan Müzikayı Hümayun, Cumhurbaşkanlığı müzik topluluklarının ilhamını oluşturduğu söylenebilir. Kurumsal yapısındaki organizasyonel bazı özelliklerini aktararak, Riyaseti Cumhur Musiki Heyeti için ekserji kaynağı olmuştur. Aynı zamanda Müzikayı Hümayun'dan yetişen sanatçıların bu kurumda yer almaları bilgi, birikim ve insan kaynağı aktarımı bakımından da ekserji kaynağı olarak düşünülebilir. Aynı dönem kurumları olmasalar da, kurumsal fikirlerin rekabet ettiği değil, benzer bir misyonun taşıyıcısı konumunda ki kurumlar olarak değerlendirilebilirler. Müzikayı Hümayun'un kurumsal ve müzikal enerjisinin büyük kısmını devir aldığı gibi, ekserji potansiyelinde de fazla bir kayıp yaşamadan devir aldığı görülmüştür.

Mehterhane'nin kapatılması ile başlayan ve Müzikayı Hümayun'un Riyaseti Cumhur Musiki Heyeti'ne dönüşmesiyle, müzikal gelenek ve kurumsal hafızanın kayba uğradığı açıktır. Müzikayı Hümayun'dan itibaren Batı Müziği odaklı bir kurumsal yapının oluşması düzensizliği de beraberinde getirmiştir.

Saltanatın kaldırılmasıyla birlikte kurumun Abdülmecit Efendi'ye bağlanarak Makam-ı Muallayı Hilafetpenahi Musiki Orkestrası olarak isimlendirilmesi, kurumsal kimliğin belirsizliği ve himayesinin değişmesi, kurumun konumlandırılmasında bir düzensizliğe, yani entropi artışına sebep olmuş olabilir.

Cumhuriyet ile birlikte devletin merkezinin İstanbul'dan Ankara'ya taşınması, beraberinde devletin kurumlarının da yer değiştirmesine sebep olmuştur. 27 Nisan 1924 itibarıyla de, Riyaseti Cumhur Musiki Heyeti adını almıştır. Ankara'ya nakil kurumun sosyal ve kültürel çevresinden kopmasına neden olmuştur. Bu durum eski düzenin bozulduğunu ve yeni bir sistemin oluşturulması mecburiyetini doğurduğunu gösteren bir entropi yükselişini ifade etmektedir.

1933 yılına kadar genel bir isimlendirme ile Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti adını taşıyan kurum, orkestra bölümü ayrılarak Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası adını almıştır. Bu bölümlerin ayrışması insan kaynağının dağılımında bir düzensizlik yaratarak, performans kaybına neden olduğu bilinmektedir. Bu durum kurumsal yapıda bir dağılma ve işlev kaybına neden olarak entropiyi artıran bir etkiye sahip olmakla birlikte, yeni bir kurumsal düzenleme adımıyla kurumsal entropinin orta düzeyde kalmasını sağladığı görülebilir.

Askeri Mızıka Müzik Okulu'nun 1961 yılında kapatılması Cumhurbaşkanlığı Armoni Mızıkası'nın insan kaynağını sağlaması bakımından, kurumsal entropiyi artırıcı bir etkiye sahiptir. 1963 yılında ise kurumun sanatçıların sahip olduğu subay statüsü, astsubay statüsüne düşürülmüş ve Kara Kuvvetleri Armoni Mızıkası adını almıştır. Bu yapılan düzenlemeler ile kurumun kurumsal kimliği değişmiş, prestij ve hiyerarşik yapısında bir düşüşe sebep olmuştur. Cumhurbaşkanlığı himayesinden çıkarılarak Kara Kuvvetleri bünyesine geçmesiyle, bünyesindeki sanatçıların rütbesinin düşürülmesi gibi, kurumsal rütbesinin de düşürüldüğü görülmektedir. Yine eski yapının ortadan kalkması ile entropi artışı gözlenmiştir.

3.8.1. Düzenleyici Etkiler / Etki Dereceleri

- a. 1933 yılında kurumun Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti'nden ayrılarak "Cumhurbaşkanlığı Armoni Mızıkası" adını almasıyla, insan kaynağındaki dağılmaya rağmen yeni bir kurumsal yapının oluşması. / Orta

b. 1963 yılında Kara Kuvvetleri Armoni Mızıkası'na geçiş ile birlikte yeni bir kurumsal yapı ve görev tanımı oluşturulması. / Orta

3.8.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Dereceleri

c. Saltanatın kaldırılmasıyla birlikte kurumun himayesinin değişerek “Makam-ı Muallayı Hilafetpenahi Musiki Orkestrası” adını alması. / Yüksek

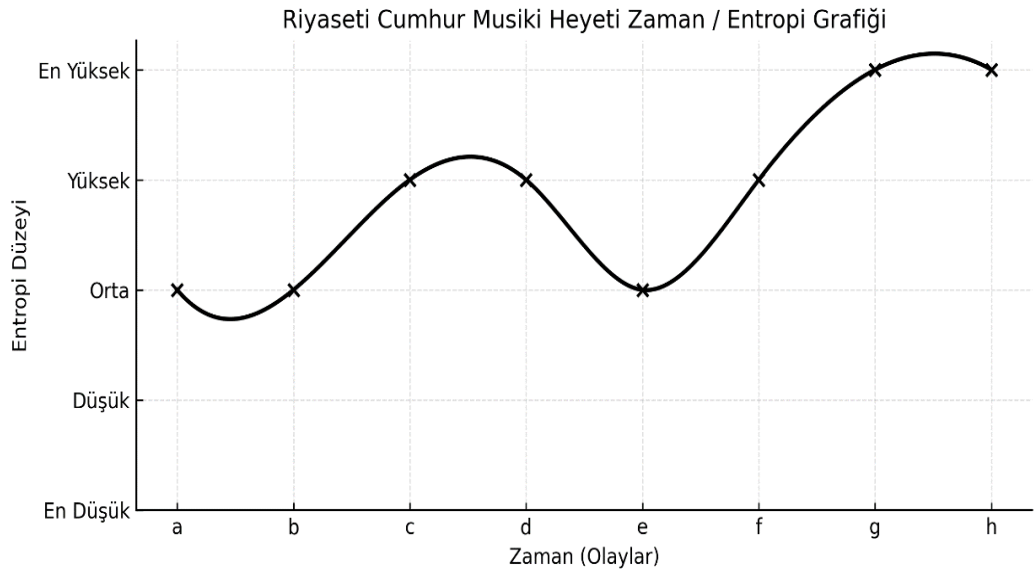
d. 1924'te Ankara'ya taşınması ile kurumun sosyal ve kültürel çevresinden kopması. / Yüksek

e. 1933 yılına kadar kurumsal görevlerin ayrıştırılması ile insan kaynağının dağılması. / Orta

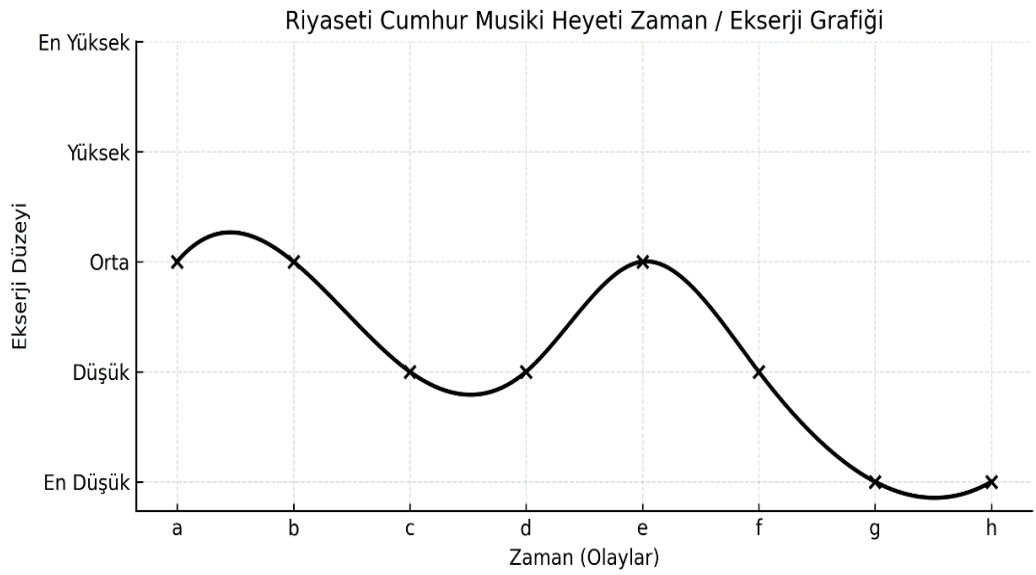
f. 1961 yılında Askeri Mızık Müzik Okulu'nun kapatılması. / Yüksek

g. 1963 yılında kurum sanatçılarının subay statüsünden astsubay statüsüne düşürülmesi. / En Yüksek

h. 1963'te Cumhurbaşkanlığı himayesinden çıkarılarak Kara Kuvvetleri bünyesine alınması. / En Yüksek

Şekil 11: Riyaseti Cumhur Musiki Heyeti Entropi / Zaman Grafiği

Şekil 12: Riyaseti Cumhur Musiki Heyeti Ekserji / Zaman Grafiği

Riyaseti Cumhur Musiki Heyeti'nin entropi grafiği, ilk başta kurumsal yeniden yapılanmalarla orta düzeyde başlamakta, ancak saltanatın kaldırılması, taşınma ve insan kaynağının dağılması gibi gelişmelerle entropi artış göstermektedir. 1961 ve 1963 yıllarındaki statü kaybı ve himaye değişimiyle birlikte entropi en yüksek düzeye çıkmaktadır. Bu durum, kurumun kurumsal belirsizlik ve dış müdahalelerle giderek

daha kırılğan bir yapıya dönuştüğü ortaya koymaktadır. Paralel olarak, ekserji grafiğı zaman içinde düşüş trendi göstermektedir. Özellikle son evrelerde kurumun iş yapabilme kapasitesi ciddi biçimde azalmıştır. Kurumun askerileştirilmesi ve alt rütbeye indirilen statüler, bilgi ve değer üretme kapasitesini sınırlamış, bu da ekserji düzeyinin en düşük noktaya gerilemesine yol açmıştır. Sonuç olarak, kurumsal entropinin yükselişiyile birlikte ekserji seviyesinin düzenli biçimde düşmesi, kurumun yapısal çözülmesini ve işlevselliğini yitirdiğini yansıtmaktadır.

3.9. CUMHURBAŞKANLIĞI SENFONİ ORKESTRASI

Müzika-i Hümayun'un bilgi, kültürel birikim, belirli düzeyde organisasyonel yapı ve insan kaynağı gibi enerji potansiyellerini Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'na aktarmıştır. Bu bakımdan iki kurum arasında bir ekserji transferi bulunmaktadır.

Cumhuriyet dönemi ile birlikte himayesi Cumhurbaşkanlığına bağlanarak ismi Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası olarak değişmiştir. Bu değişim kurumsal kimlikte belirsizlik yaratmış olabilir. Ancak kurumsal yapının devamlılığı, bu belirsizliğin entropinin orta düzeyde kalmasını sağlamaktadır.

Ankara'ya taşınan kurumun yer değişikliği kurumun kökleri, müzikal ve sosyal çevresinin değişimi bakımından yüksek bir entropi artışına neden olduğu gözlenebilir.

Geçmişte sadece saray bünyesinde konserler veren kurum artık halka açılmıştır. Bu durum kurumun yeni durumlara adapte olma kabiliyetini de göstererek kurumsal entropi düzeyini düşürücü bir etki yapmıştır. Sosyal alanda yeni bir kitleye hitap etme durumu entropiyi artırıcı bir etkiye sahiptir.

A. Adnan Saygun yönetimindeki orkestraya P. Hindemit' in önerisi ile Ernst Praetorius getirilmiş ve ölümünden sonra ise Hasan Ferit Alnar şef olarak devam etmiştir. Şef değişiklikleri ile yeni gelen her şefin düzeni, uyum sağlama süreci bir miktar entropiyi artıracak gibi uyum sürecinin tamamlanmasıyla düşüşe geçtiği söylenebilir.

1957 yılında çıkarılan Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası kuruluş kanunu ile kurumun yasal statüsü belirlenmiştir. Belirsizliğin ortadan kalkması kurumsal yapıyı güçlendiren, entropiyi azaltan dışsal bir etken olmuştur.

1961 yılında sekiz yüz kişilik oturma kapasitesine sahip bir salona kavuşması orkestranın faaliyetlerini gerçekleştirirken bir düzen içerisinde olduğunu da göstermektedir. 2020 yılında açılan yeni CSO Ada yerleşkesi ile daha kapsamlı ve fonksiyonel bir fiziki yapıya sahip olmuştur. Bu mekansal kaynaklar kurumun işlevini artırarak entropiyi düşürücü bir etkiye sahiptir.

3.9.1. Düzenleyici Etkiler / Etki Dereceleri

b. Müzika-i Hümayun'dan bilgi, kültürel birikim, organizasyonel yapı ve insan kaynağının CSO'ya aktarılması, kurumsal sürekliliği desteklemiş ve entropiyi azaltıcı etki yaratmıştır. / Yüksek

c. Cumhuriyet döneminde kurumun Cumhurbaşkanlığı himayesine alınması, organizasyonel devamlılığın sağlanmasına katkı sunmuş ve entropiyi sınırlamıştır. / Orta

g. 1957'de çıkarılan kuruluş yasasıyla CSO'nun yasal statüsünün belirlenmesi, kurumsal belirsizlikleri gidererek entropiyi düşürmüştür. / En Yüksek

h. 1961'de 800 kişilik konser salonunun açılması, işlevselliği artırmış ve düzenli faaliyetlerin sürdürülebilmesine katkı sağlamıştır. / Yüksek

i. 2020 yılında modern CSO Ada yerleşkesinin açılması, fiziki altyapının güçlenmesini sağlamış ve entropiyi azaltan mekânsal bir gelişme olmuştur. / Yüksek

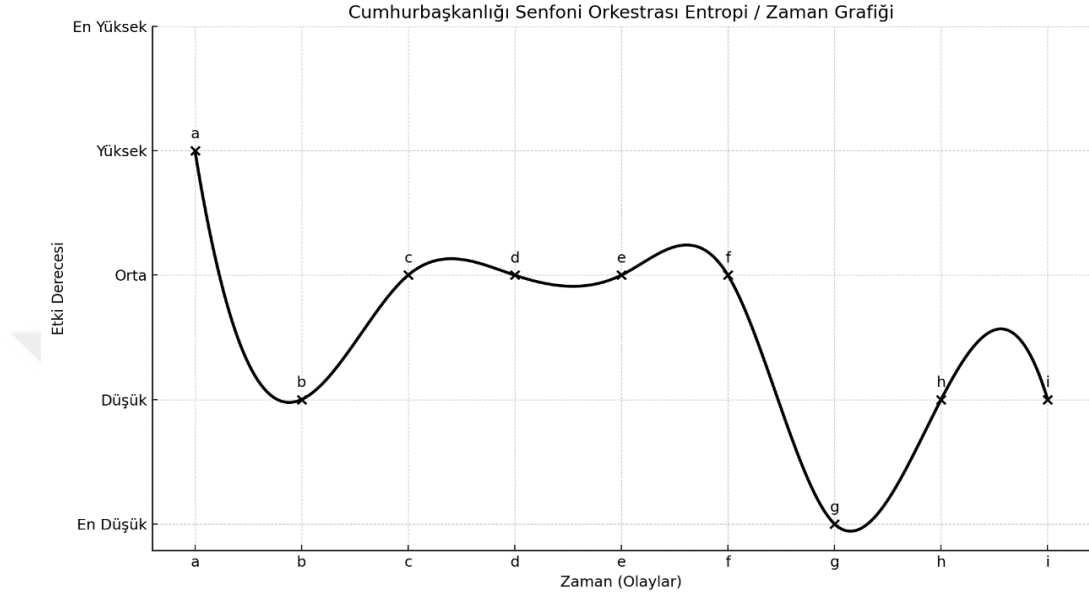
3.9.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Dereceleri

a. 1924 yılında Ankara'ya taşınma, kurumun tarihsel ve sosyal çevresinden kopmasına yol açarak yüksek düzeyde entropi doğurmuştur. / Yüksek

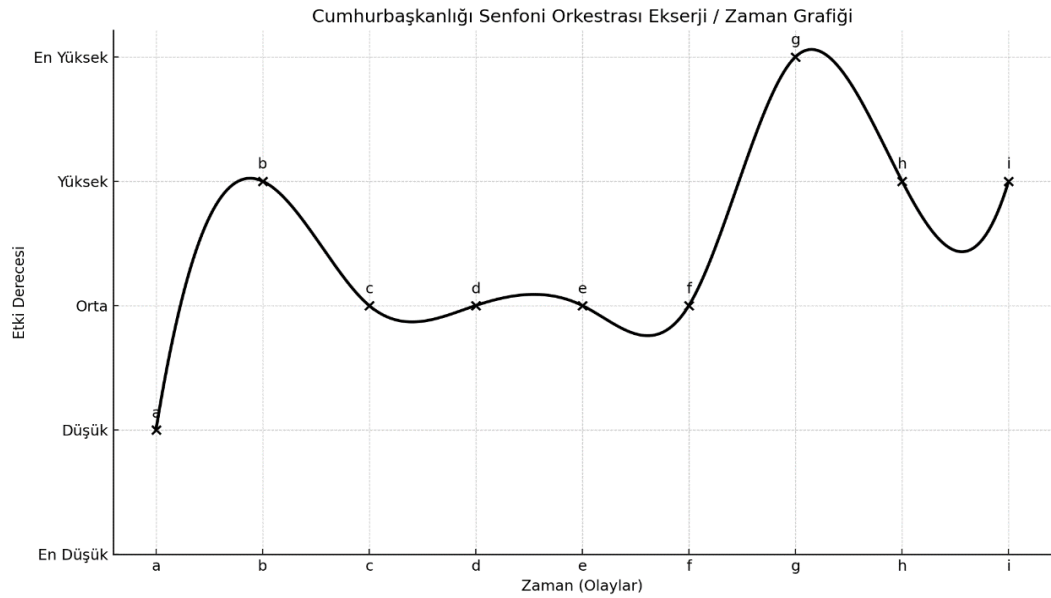
d. Kurumun isminin değişmesi, kısa süreli kimlik belirsizliği yaratarak entropiyi artırmıştır. / Orta

e. Kurumun halka açılmasıyla birlikte yeni sosyal kitlelere hitap etme gerekliliği, adaptasyon süreci nedeniyle organizasyonel entropiyi artırmıştır. / Orta

f. 1930'lar–1950'ler arasında yaşanan şef değişiklikleri, her değişimde oluşan uyum süreci nedeniyle geçici entropi artışına yol açmıştır. / Orta

Şekil 13: Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Heyeti Entropi / Zaman Grafiği

Şekil 14: Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası Ekserji / Zaman Grafiği

Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'nın entropi grafiği, Ankara'ya taşınma sürecinde yaşanan köklü değişimle yüksek bir düzeyde başlamakta, ancak Müzikayı Hümayun'dan aktarılan bilgi ve insan kaynağı sayesinde hızla düşmektedir. Himaye altına alınma ve kurumsal statünün yasal olarak tanımlanması, entropi seviyesini daha da azaltırken; isim değişiklikleri, halka açılma süreci ve yönetici değişimleri gibi gelişmeler kısa süreli dalgalanmalar yaratmıştır. Buna karşın ekserji grafiği, bilgi ve fiziki altyapının gelişimiyle birlikte istikrarlı biçimde artmış, özellikle 1957'deki yasal statü kazanımı ve 2020'deki CSO Ada yerleşkesinin açılmasıyla zirveye ulaşmıştır.

Grafikler birlikte değerlendirildiğinde, kurumsal süreklilik ve destekleyici reformların entropiyi sınırlayıp, ekserjiyi güçlendirdiği görülmektedir. CSO, tarihsel zemininden kopmasına rağmen dönüşümünü başarıyla tamamlamış, yüksek iş yapma potansiyelini koruyarak güçlü bir kurumsal yapı haline gelmiştir.

3.10. MİLLİ MUSİKİ TEMSİL HEYETİ, MUSİKİ MUALLİM MEKTEBİ VE ANKARA DEVLET KONSERVATUVARI ENTROPİ ANALİZİ

Darülelhan'ın Cumhuriyet'in beklentilerine cevap veremeyeceği düşüncesiyle Batı'nın standartlarında bir müzik eğitim kurumu, konservatuvara ihtiyacın olduğu vurgulanmıştır. Bu bakımdan yeni devletin hedeflerine daha uygun bir okulun açılması planlanmaktadır. Bu bakımdan kronolojik olarak birbirlerini takip eden müzik eğitim kurumları olsalar da bu ayrışmadan dolayı ekserji potansiyeli aktarımının olmadığı söylenebilir.

Musiki Muallim Mektebi, Batı müziği eğitimi verecek profesyonel müzik eğitimcileri yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Eğitim için insan kaynağını Riyaset-i Cumhur Orkestrası üyelerinden sağladığı için insan kaynağı bakımından ekserji potansiyeli aktarımının buradan gerçekleştiği görülebilir. Milli Musiki Temsil Heyeti ise ülkenin musiki faaliyetlerini düzenleme görevi ile birlikte Musiki Muallim Mektebi'nin eğitim ve öğretim programının sınırlarını çizerek, ekserjinin yönünü belirlemiştir. Musiki Muallim Mektebi'nden mezun olan öğrenciler bir sınav ile Ankara Devlet Konservatuvarına öğrenci olarak seçilmişlerdir. Musiki Muallim Mektebi bu bakımdan Ankara Devlet Konservatuvarı'nın ekserji kaynağı olmuştur.

Musiki Muallim Mektebi, Milli Musiki Temsil Heyeti ve Ankara Devlet Konservatuvarı Cumhuriyet'in müzik ve kültür inkılabının ekseninde gelişen ve birbirini tamamlayan çabalar olduğu bilinmektedir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında okullarda müzik eğitimi, Batı müziği eğitimi almış öğretmenlerin bulunmaması sebebiyle yalnızca Türk müziği eğitimi üzerinden verilmektedir. Cumhuriyet'in müzik inkılabıyla örtüşecek şekilde bir müzik eğitime ihtiyaç vardır. Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitimde birliğin sağlanması bakımından Musiki Muallim Mektebi Batı müziği eğitimi alanında Cumhuriyet müzik kültürü ideoljisini karşılayacak bir eğitim kurumunun eksikliği tamamlamak amacıyla kurulmuştur. Kuruluş aşamasında entropi düzeyi bu nedenle yüksektir ve okulun açılması entropiyi azaltmaya yönelik bir adımdır.

Milli Musiki Heyeti lke müzik faaliyetlerini yönlendirmek konusunda düzenleyici bir role sahiptir. Milli musikiyi işlemek, sahne sanatlarının her dalında uzmanlaşmış sanatçılar ve musiki muallimi yetiştirme alanında yönlendirici çalışmalar yapmak üzere kurulmuştur. Paul Hindemit'in davet edilerek dışarıdan uzman görüşleri de alınıp düzenlemenin çerçevesini çizen bir mercii olarak entropiyi düşürücü bir etkiye sahip olan bir kurum olarak değeriendirilebilir.

P. Hindemit'in bir konservatuvar kurulması hususundaki görüşlerini belirttiği raporu üzerine düzeleme çalışmaları başlamıştır. Bu düzenleme ile konservatuvarın tüm işleyiş sistemi (öğrenci kabulü, başlangıç öğrenci kapasitesi, eğitimin süresi vb.) belirlenmiştir. Tüm bu adımlar entropiyi azaltıcı bir etkiye sahiptir.

Sonuç olarak, Musiki Muallim Mektebi ile müzik eğitimindeki ikilik ortadan kaldırılarak, düzenlenmiştir. Milli Musiki Temsil Heyeti ise bu düzenlemelerin mimarı ve tasarımcısı olarak entropi artışını engellemiştir. Tüm bu çabaların çıktısı olarak düşünebileceğimiz Ankara Devlet Konservatuvarı, Batı müziği eğitimi konusunda entropiyi azaltan en önemli unsur olarak günümüze değin faaliyetlerini sürdürmektedir.

3.10.1. Düzenleyici Etkiler / Etki Dereceleri

b. 1924 yılında Musiki Muallim Mektebi'nin kurulması, Batı müziği eğitimi için kurumsal bir temel oluşturmuş ve düzenleyici bir başlangıç olmuştur. Etki derecesi: Yüksek.

c. 1927 yılında öğrenci sayısının artması ve okul için bütçe ayrılması, kurumsal istikrarı desteklemiştir. Etki derecesi: Yüksek

d. 1933 yılında yeni bina inşa edilerek okulun taşınması, fiziksel altyapıyı güçlendirmiştir. Etki derecesi: Yüksek

e. 1934 yılında çıkarılan 2541 sayılı kanun ile Milli Musiki Temsil Heyeti kurulmuş ve müzik eğitimi üzerinde yönlendirici rol üstlenmiştir. Etki derecesi: Yüksek

f. 1935 yılında Paul Hindemith'in Türkiye'ye gelerek sistemli bir müzik eğitimi modeli önermesi ve rapor sunması, eğitim sisteminin modernleşmesine katkı sağlamıştır. Etki derecesi: Yüksek

g. 1936 yılında Hindemith'in önerileri doğrultusunda Musiki Muallim Mektebi öğrencilerinin sınavla ayrıştırılması ve Ankara Devlet Konservatuvarı'nın kuruluş sürecinin başlatılması, kurumsal yapılaşmayı güçlendirmiştir. Etki derecesi: Yüksek

h. 1936 yılında Carl Ebert'in sahne sanatları eğitimi için Türkiye'ye gelerek konservatuvar bünyesinde eğitime başlaması, müzik eğitiminin çeşitlenmesini sağlamıştır. Etki derecesi: Yüksek

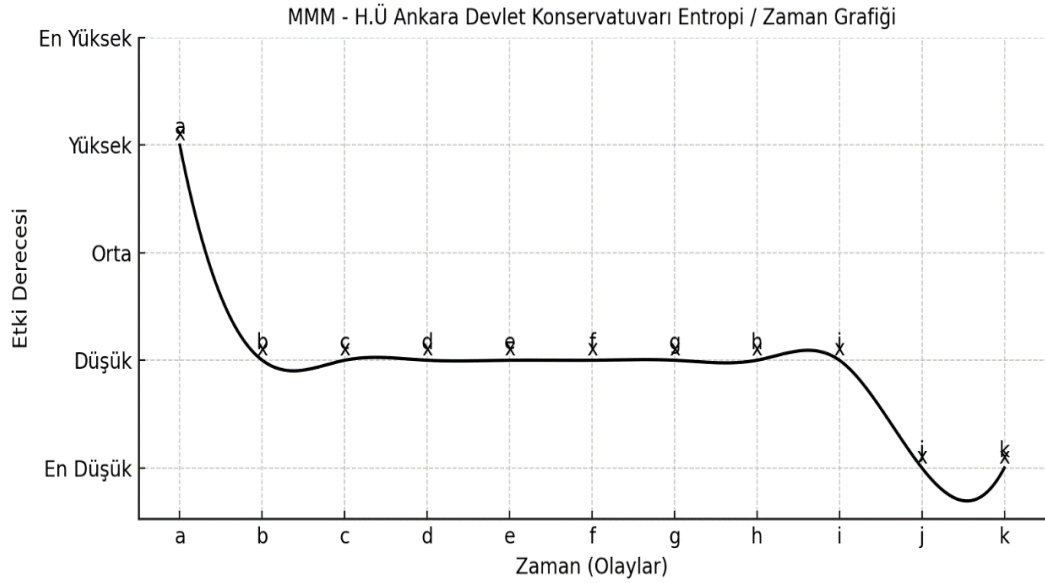
i. 1938 yılında Türk Halk Ezgileri Arşivi'nin kurulması, yerli müzik belleğinin sistemli biçimde korunmasına olanak tanımıştır. Etki derecesi: Yüksek

j. 1982–1984 yılları arasında Ankara Devlet Konservatuvarı'nın Hacettepe Üniversitesi'ne bağlanması ve yeni kampüse taşınması, kurumsal yapıda yeniden yapılanmaya neden olmuştur. Etki derecesi: En Yüksek

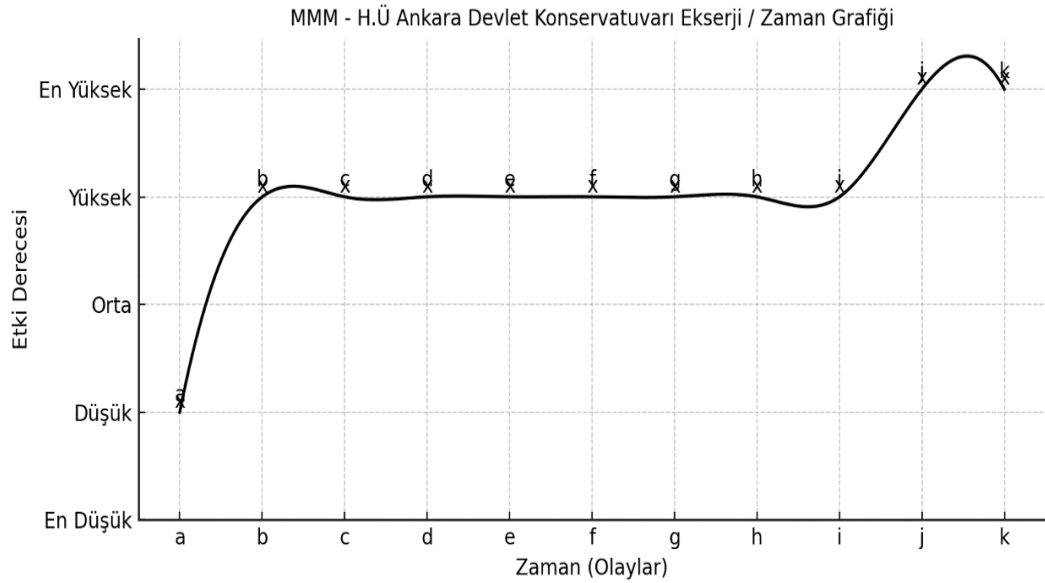
k. 1998 yılında Müzik ve Bale İlköğretim Okulu'nun açılmasıyla birlikte kesintisiz müzik eğitimi sistemi kurulmuş, yapısal bir süreklilik sağlanmıştır. Etki derecesi: En Yüksek

3.10.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Dereceleri

- a. 1924 sonrası dönemde Batı müziği eğitimi almış öğretmen eksikliği nedeniyle okullarda sadece Türk müziği eğitimi yapılması, eğitimde hedeflenen dönüşümün gecikmesine yol açmıştır. Etki derecesi: Yüksek.

Şekil 15: MMM ve H.Ü. Ankara Devlet Konservatuvarı Entropi / Zaman Grafiği

Şekil 16: MMM ve H.Ü. Ankara Devlet Konservatuvarı Entropi / Zaman Grafiği

Musiki Muallim Mektebi ve Ankara Devlet Konservatuvarı'nın kurumsal evrimi, entropi ve ekserji zaman grafikleri üzerinden değerlendirildiğinde, tarihsel süreçteki yapısal dönüşümler net biçimde izlenebilmektedir. İlk grafikte görülen yüksek entropi düzeyi, kurumun yeni kurulduğu 1924–1927 yıllarında yaşanan belirsizlikleri ve düzenleyici temelin henüz yerleşmemiş olmasını yansıtmaktadır. Özellikle 1930'lardan itibaren Hindemith ve Ebert gibi uzmanların katkıları, entropi düzeylerini düşürmüştür; bu da müzik eğitiminin daha sistemli ve modern bir yapıya kavuştuğuna işaret etmektedir.

Entropi grafiğinde bu istikrarın somutlaştığı dönemlerde, ekserji grafiği de yükselişe geçmiş, kurumsal potansiyelin arttığını ve müzik eğitiminin daha verimli hale geldiğini göstermiştir. 1980'li yıllarda Hacettepe Üniversitesi'ne bağlanma süreciyle, entropide kısa süreli bir artış gözlenirken, ekserji grafiğinde bu durum kurumsal enerjide geçici bir dalgalanma olarak yansımıştır. Ancak 1998 yılında kesintisiz müzik eğitimi modeline geçilmesiyle entropi yeniden düşmüş, sistemdeki düzen pekişmiştir.

Bu iki grafik birlikte değerlendirildiğinde, kurumsal düzenin düşük entropi sağlandığı dönemlerde sistemin ekserji potansiyelinin artırdığını, buna karşılık yapısal kopuş, belirsizlik ya da ikili sistem dönemlerinde (örneğin; 1924 öncesi veya 1936 öncesi) entropinin yükseldiği ve buna bağlı olarak ekserjinin azaldığı görülmektedir. Bu bakımdan grafikler Türkiye'de, Batı müziği eğitiminin kurumsallaşma sürecinin düzenli yapı kurma çabaları ile entropiyi düşürerek, ekserjiyi artırdıkları bir dönüşüm sürecini ortaya koymaktadır.

3.11. RADYOLAR VE TRT ENTROPİ ANALİZİ

İlk olarak 6 Mayıs 1927 yılında İstanbul Radyosu yayın hayatına başlamıştır. 1928 yılında ise Ankara radyosu yayıncılık faaliyetlerine başlamıştır. Başlangıçta bu radyolar Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi bünyesinde belirli program ve düzen içinde faaliyet göstermektedir. Bu bakımdan entropi düzeyi düşük seviyededir.

1936 yılına kadar İstanbul Radyosu günlük dört, beş saat kadar, Ankara radyosu ise 3 saat yayın yapmaktadırlar. Bu bakımdan radyolar müzik yayınlarına ağırlık vermişlerdir. Halkın estetik ihtiyaçlarını karşılayan ve siyasetin bir propaganda aracı

olan müzik büyük önem taşıtmaktadır. İlk yayın tarihinden itibaren, ilk yedi ayın yayın programları incelendiğinde, program içeriklerinin yüzde seksenini müzik programlarının oluşturduğu görülmektedir. Bu programların %37,61 'i ise Klasik Türk Müziği Programlarına ayrılmıştır. Darülelhan'ın dönüşümü ile başlayan, Türk Müziği'nin engellenmesi, geri plana atılması bakımından radyonun, Türk Musikisi'nin hareket alanı olması, toplumun ihtiyaçlarını gidermesi bakımından sosyal entropiyi düşürücü bir etkiye sahiptir. Aynı zamanda bir müzik eğitim kurumu işlevi görmesi de eğitim ve ğretim alanındaki boşluğu doldurmaya yönelik bir adım olarak görülebilir. Refik Fersan tarafından radyo personeline bir eğitimin planlaması bunu destekler niteliktedir. Müziğin radyoda ağırlıklı yer bulması entropi düzeyini düşürücü bir etkiye sahiptir.

Musikiden sorumlu Musa Süreyya Bey, program içeriklerinden Mesut Cemil Bey gibi isimlerin görevlendirilmesi kurumun düzenli bir işleyiş içinde olduğunu göstermektedir ve bu düzenleme entropi düzeyini düşük tutmaktadır.

M. K. Atatürk'ün müzik inkılabına dair sözlerinin yanlış anlaşılması sonucu Türk Müziği'nin yasaklı duruma gelmesi Türk Müziği'nin taşıdığı ekserji bakımından önemli bir kayba uğramıştır. Yaklaşık bir buçuk yıl süren bu yasaklama adımı, toplumun müzik zevkini etkileyerek bir düzensizliğe yol açmıştır. Kurumsal olarak ise yayınlarının yüzde seksenin oluşturan müziğin bir bölümünün yasaklanması yayın programlarında belirsizliğe yol açarak, düzensizlik eğilimi göstermektedir. Bu durum entropi seviyesini yükselten dışsal bir etkiye sahiptir.

M. K. Atatürk'ün yasağı kaldıran sözleriyle, önceki konuşmasında yanlış anlaşıl原因 getirilen yasağın, bürokratların ve radyo yönetiminin talimatları doğru algılamama ve doğru uygulayamama noktasında yetersizliğini ortaya koymaktadır. Buradan hareketle, kurumsal işleyişteki aksaklıkların düzensizliğe sebep olması entropinin yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir.

İstanbul ve Ankara radyolarında yönetici ve programcı olarak görev alanlarının birçoğunun Batı Müziği eğitimi almış, yurt dışında eğitim görmüş ve alanında uzman isimler olması kurumun nitelikli insan kaynağına sahip olduğunun bir göstergesidir. Bu durum kurumun işleyişinin kaliteyi ve düzeni artıracak enerjiye sahip olduğunu gösterir. Entropi düzeyini azaltıcı bir etkiye sahiptir.

Radyo da yapılan Türk Müziği icralarında Batı müziği aletlerinin kullanılması, ikiliği (Batı ve Türk Müziği ayrımı) ortadan kaldırmaya yönelik bir adım olarak görülebildiği gibi, bir adaptasyonun da uygulaması olarak değerlendirilebilir. Bu durum bir denge halini ortaya koyarken, entropi düzeyini orta seviyede tutmuştur.

Ağırlıklı olarak fasıl şeklinde programların yapılması, klasik icradan piyasa tarzı icraya yönelmesi ile devletin müzik politikaları ekseninde müziği şekillendiren kurumun hedefleriyle, halkın zevkleri arasındaki farkın bir sentezinin oluşturulduğu düşünülebilir. Toplumun farklı katmanlarında müzik beğenisi çeşitliliğinin artması düzensizliği, dolayısıyla entropiyi bir miktar artırmaktadır.

Radyo Cumhuriyet'in ilk dönemlerindeki itibarı ve arkasında bulunan devletin otorite gücünü kullanması ile müziğin onay mercii olarak görülmektedir. Bu gücüyle müziğin icrasındaki, üslup ve yorumlama ekollerini de oluşturduğu gözlemlenmiştir. Piyasa tarzının önüne geçebilmek üzere ortaya çıkan radyo tavrı üslubu bu durumun bir örneğidir. Müziğin standartlarını belirlemesi ve kavramların netlik kazandırılmasını sağlamak açısından bir düzenleme eğilimi içerdiği görülmektedir. Piyasa tarzının önüne geçmek istemesiyle dışsal bir etkiden korunmak amaçlanmıştır. Bu etki entropi düzeyini artırıcı bir etki yaratırken bu durumu engellemeye yönelik düzenlemeler entropiyi düşürücü bir etkiye sahiptir.

Kapatılan tekkelerde yetişen müzisyenlerinde radyoda görev almaları ve buradan geçimlerini sağlamaları, kurumun bu uygulamasının sosyal entropinin azaltılmasına katkıda bulunduğu söylenebilir. Yine de Cumhuriyet ideolojisinin Batı müziği eksenli yapısı İstanbul ve Ankara Radyosu'nda Türk Müziği ve sanatçılarına yeterli alanı sağlamadığı aşikârdır. Bu durum entropinin yüksek düzeydeki konumunun korunmasına etken olmuştur.

II. Dünya Savaşı'nın başlaması ve toplumun savaş haberlerine olan ilgisi sonucunda radyo yayınları daha da önem kazanmıştır. Bu dönemde radyoların verici sayılarının yetersizliği nedeniyle yurdun tamamını kapsayamamaktadır. Bu durum toplumun Kahire Radyosu gibi farklı ülke radyolarının dinleyicisi olmasına sebep olmuştur. Farklı kültürlerle sahip bu radyoların içerikleri ve dolayısıyla yayınlarda yer alan müzikler, Türk toplumunun farklı müzik kültürü ve türleriyle buluşmasını sağlamıştır. Bu durum beraberinde toplumun müzik beğenilerinde farklılaşmayı ortaya çıkarmıştır. Bu farklılaşma kültürel çatışma ortamına da zemin hazırlayarak sosyal

düzensizliğe neden olmaktadır. Uygulanan müziik ve yayın politikalarının giderek halktan kopuk hale gelmesi sosyal entropiyi artırarak, kurumun oluşturduğu düzen içerisinde verimsizliği beraberinde getirmiştir. Bu da kurumsal entropinin yüksek düzeyde olduğunu ifade etmektedir.

Radyoda program yapan fasıl ve Batı orkestrasının yaz tatillerinde yayınlarına ara vermesi de diğer radyolara ilgiyi artırıcı, sosyal entropiyi etkileyen bir faktör olmuştur. 1940'lı yıllarda yabancı radyoların dinlenmesiyle, Amerika'dan caz müziğine, Kahire radyosundan ise Arap müziklerine ilgi artmıştır. Mısır sineması filmleri ile Arap müziği dinleyicisi daha da yaygınlaşmıştır. Bu duruma bir önlem almak üzere Matbuat Umum Müdürlüğü bu filmlerin müzikleri ile oynatılmasını yasaklamıştır. Ancak bu yasak ters etki yaratmış ve kurumun süreci kontrol altında tutma adımı, olumsuz sonuç vererek 1970 'li yıllarda toplumda büyük bir popülerlik kazanacak olan Arabesk müziğin temeli atılmıştır. Kurumsal olarak yapılan düzenlemelerin başarısız olması, kurumun politikalarında ki verimsizliği gösterirken, yasaklama hamlelerinin belirsizliği arttırdığı görülmektedir. Yabancı radyolarla yeni müzik türlerinin alan bulması dışsal bir etki olarak sosyal entropiyi yüksek tutan bir potansiyele sahiptir. Bu durumda entropi sosyal ve kurumsal olarak yüksek düzeydedir.

1946-1960 yılları arasında Demokrat Parti döneminde Türkiye'nin NATO üyesi olmasıyla birlikte Amerikan kültürünün etkisinin arttığı bilinmektedir. Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası ve Opera gibi sanat kurumlarıyla, radyoların işbirliği içerisinde olmaması nedeniyle Batı müziği saatleri, caz müziği ile birlikte tango, rock'n roll gibi Amerikan kültürüne ait eğlenceye yönelik müzik tarzları ile doldurulmuştur. Sanat ve eğlence müziği arasındaki değişim, sosyal anlamda bir belirsizliğe neden olmuştur. Kurumsal olarak ele alındığında; devletin kültür ideolojisini yürüten kurumlardan bir tanesi olarak, kurumun amaç ve hedeflerinden uzaklaştığı gözlemlenebilir. Diğer kurumlarla işbirliği noktasındaki yetersizlik ile kaynak kullanımının kısıtlılığı, NATO üyeliği ile gelen Amerikan kültürüne yönelik ile politik etkilere açık olması gibi entropiyi artıran dışsal etkiler görülmüştür.

Münir Nurettin Selçuk'un eski hafız üslubuyla, Batılı şan tekniğini kullanarak, okuduğu gazellerin toplum tarafından beğenildiği görülmüştür. Buna rağmen 1950'li

yıllara değin radyoda din musikisine yer verilmemiştir. Kurumun bu tür sentezlere yer vermesi, yenilikçi yaklaşımlara açık hale geldiğini göstermektedir.

Demokrat Parti iktidarı dönemi serbestleşme anlayışı, kurumlardaki katılığı ve baskıcı tutumların azalmasına neden olan dışsal bir etki olarak görülmüştür. 1960 İhtilali ile bu esneme kırılmış olsa da, 1 Mayıs 1964 yılında yeni bir düzenleme ihtiyacı doğrultusunda TRT kurulmuştur. Bu yeni yapılanma süreci, başlangıç noktasında belirsizlik ve düzensizlik yaratmıştır. İhtilal öncesi esneklik ile düşüşe geçen entropinin, yeni yapılanma ile artma eğilimine geçtiği düşünülmektedir.

1961 Anayasası ile çoğulcu demokratik bir yapı oluşturulmaya çalışılmış, 359 sayılı yasanın 121. Maddesine göre, TRT'nin yayıncılık faaliyetlerinin özerk bir tüzel kişilik ile tarafsızlık esasına dayanacak bir yapı ile birlikte eğitime de yardımcı olacak görev ve yetkilere sahip olması sağlanmıştır. Bu yasa, görev ve yetkilerin belirlenmesi, tarafsızlık esasıyla dış müdahalelere korunaklı bir yapı oluşturulma ve kurumsal işleyişe bir düzen getirme çabası olarak entropiyi düşürücü bir etkiye sahiptir.

Kurum, kültürün birçok alanında olduğu gibi müzik müessesesi özelinde de yıllar içerisinde onay ve denetleme merciiine dönüşmüştür. Kurduğu topluluk ve orkestralar ile bir enstitü misyonu ile hareket ederek, geleneksel kültürü derleme çalışmaları da yürütmüştür. Oluşturduğu repertuvarları Türk Müziği'nin standartları olarak belirlemiştir. Bu durum kurumun etki gücünü artırdığının bir göstergesidir. Bu güç ile ortaya çıkan düzenlemeler, kuruma entropi düzeyinde düşüş eğilimi sağlarken, denetleme ve onay mercii olma noktasında müdahale edici, baskıcı bir yapıya dönüşme tehlikesini de ortaya çıkarmıştır.

1950'leri sonları ve 1960'lı yıllarda yabancı şarkılara Türkçe sözler yazılıp, küçük düzenlemeler yapılarak yeni bir müzik oluşturulmaya başlanmıştır. Cumhuriyet'in müzik ideolojisi devletin aygıtları aracılığıyla, Batı Klasik Müziği ekseninden çıkarak Batı popüler müzik eksenine doğru yönlenmiştir. Bu yeni müziği içeren programların yer alması, kurumun toplumsal taleplere karşılık verebilmek için adaptasyon çabası içerisinde olduğunu göstermektedir. Bu durum sosyal entropiyi düşürücü bir etkiye sahipken, kurumsal entropi bağlamında kurumun politikalarındaki tutarsızlık sebebiyle bir miktar düzensizlik artışı göstermesine sebep olmaktadır.

Kahire radyosunun etkisi ile ülkemize giren Arap müziklerinin, taşradan kente göçün artışıyla paralel olarak Arabesk müziğin yaygınlaşmasına sebep olmuştur.

Toplumun meyil ettiği bu müzik, kurumda henüz yer almamaktadır. Dışsal bir faktör olarak, bu durum, TRT’nin müzik politikalarının toplumsal değişimlere ayak uydurma da yetersiz kaldığını göstermektedir. Kurumun müziğin kontrolündeki gücünün azalması, entropi düzeyini yükselten bir etkiye sahiptir.

1950’li yıllarda yıldızı parlayan Zeki Müren’in 1961 yılı yılbaşı gecesi radyo programında klasik repertuvar ve üsluptaki icrası toplum tarafından çok beğenilmiştir. Ancak dışsal etkilerle farklı müzik türlerinin toplumca tercih edilmesi ile birlikte yıllar içerisinde Zeki Müren’in de icra ettiği müzik değişime uğramıştır. Buradan hareketle toplumsal yapıdaki değişikliklerin sanat üretiminde de arz ve talebi belirlediği görülmektedir. Zeki Müren rneği, kurumun değişime ayak uydurma çabasını gösterir, ancak hangi tür müziklere destek olacağı konusunda da bir ikileme düştüğü düşünülebilir.

Müzik endüstrisinin oluşmasıyla birlikte popüler müziğin toplumun tüm kesimlerine sunulmasını sağlayan en önemli araç radyo ve televizyon olmuştur. Endüstrinin her ürünü topluma sunmasıyla, müzik kültüründeki dejenerasyona karşı bir kontrol düzenlemesi ihtiyacı görüldüğü anlaşılmaktadır. 1971 yılında TRT tarafından Müzik Düzenleme Kurulu oluşturulmuştur. Yayınlanacak her müziğin bu kuruldan onay alması gerekmektedir. Bu kurul, kurumun daha önce toplumsal yapının değişimiyle kaybettiği kontrol gücünü tekrar kazanma ve devletin kültür politikaları çerçevesinde yönlendirme amacını taşımaktadır. Ancak bu denetlemenin öznel kıstaslara dayanması nedeniyle işleyişte belirsizlik ve keyfiyete sebep olduğu da bilinmektedir. Hasan Mutlu Can’ın icra ettiği “yangın olur biz yangına gideriz” adlı türkünün “besmele ile yangına gideriz” şeklinde değiştirilmesi gibi örnekler şarkı sözlerinin ideolojik amaçlarla düzenlendiğini ortaya koymaktadır. Anadolu pop müziğinin Türk Müziği’ni yozlaştırdığı düşüncesi ile halk müziği algılarını kullanan bu müziklerde denetimden geçememiştir. Bu halkın beğenilerinin filtrelele takılarak, sansürlenmesi boyutunda, sosyal entropiyi artırmaktadır. Aynı zamanda kurumun baskıcı tutumu ve sanatsal yeniliklere karşı muhafazakar yaklaşımı kurumsal entropiyi artırıcı etkiye sahiptir.

1970’li yıllarda TRT’nin müzik yayınlarında Türk Sanat Müziği, Türk Halk Müziği ve Hafif Batı Müziği’ne yer verilmiştir. Yönetimde bulunan hükümetlerin ve devletin ideolojik politikaları karşında olabilecek, politik bir icra ve söz içeren müzik

eserlerine yer verilmeyerek, mzık ile toplumun apolitize edilmesi amaçlandığı gözlenmektedir. 1968-1972 yılları arasında denetime gönderilen 2394 eserden sadece 950 tanesi yayınlanmıştır. Toplumun beğenisini kazanan eserlerin engellenmesi ile sanatsal özgürlük kısıtlanarak, sosyal entropinin yükselmesine neden olmuştur. Dönemin siyasi idaresinin TRT’yi ideolojik bir aygıt olarak kullandığı açıktır. Bu da kurumun güvenilirliği ve tarafsızlığını şaibeli hale getirerek kurumsal entropinin yükselmesine neden olmaktadır.

Batı Müziği alanında ise Hikmet şimşek’in Cumhuriyet dönemi sentezci anlayış çerçevesinde üretilen eserleri programlar da yayınlanmıştır. Kurumun kuruluş, amaç ve hedeflerine uygun yapılan bu tür programlar entropiyi azaltıcı bir etkiye sahiptir. Sosyal bakımdan bakıldığında, toplumun geniş kesimleri tarafından benimsenmemiş bir müzik türüne yer verilmesi sosyal entropiyi arttırıcı bir etkidir.

1980’li yıllara gelindiğinde Turgut zal’ın arabesk müziğe özel ilgisi ve toplumun geniş alt katmanlarında karşılığı olması sebebiyle seçim propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Bu durum arabeskin prestij kazanmasına ve mevcut durumunun meşrulaşmasını sağlamıştır. TBMM’de arabesk müziğin TRT’de yayınlanması konusu gündeme alınmış, yılbaşı programında Orhan Gencebay’a ait “Yarabbim” isimli eser yayınlanmıştır. Dışsal bir etki olarak dönemin siyasetçilerinin desteği ile bu müzik türünün TRT’de yer bulması, kurumun özerk yapısındaki değişimi işaret etmektedir. Bu durum, kurumun işleyişine dışsal müdahalelerin etki ederek entropisini arttırdığını göstermektedir.

1980 dönemi ile birlikte başlayan bu esneklikler günümüze değin sürmüştür. 1990’lı yıllar itibariyle özel radyo ve televizyonlarının kurulmasının n açılmış, TRT’nin yayıncılık konusundaki tekel olma durumu sonlanmıştır. Bundan sonraki süreçte sermayenin ve endüstrinin yönlendirmesinin daha baskın olduğu görülmektedir.

3.11.1. Dzenleciyii Etkiler / Etki dereceleri

a.1927 yılında İstanbul, 1928 yılında Ankara Radyosu düzen ve belirli bir program akışı ile yayıncılık faaliyetlerine başlamıştır. / En Yüksek

- b. Yayıncılık faaliyeti ile birlikte bir müzik eğitim kurumu olarak görülmesi; Türk müziği eğitimi alanındaki boşluğu doldurma işlevini de yerine getirmektedir. / En Yüksek
- c. Mesut Cemil Bey gibi nitelikli ve liyakat sahibi programcılarının bulunması işleyişteki düzeni işaret etmektedir. / En Yüksek
- f. Atatürk'ün engellemeleri kaldıran sözleri ile yeniden bir düzenleme sürecine girilmiştir. / Orta
- g. Radyoda Türk Müziği icralarında Batı müziği aletleri kullanılarak kutuplaşma engellenmeye çalışılmış Batı ve Türk Müziği ayrımının kaldırılmak istenmesi bir düzenleme çabası olarak görülmektedir. / Yüksek
- h. Radyo Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde devletin otorite gücünü kullanarak müzikte bir onay merci olarak görülmektedir. Bu da kurumun prestij ve itibarının üst seviyede olduğunu göstermektedir. / Yüksek
- j. Başka ülkelerin radyolarını dinleyerek yeni müzik tarzlarına yönelen dinleyicilerin kültürel dejenerasyona uğramasını engellemek amacıyla, devletin müzik politikalarına çerçevesinde, bazı müzik türlerinin radyolarda yayınlanması yasaklanmış çeşitli düzenlemeler getirilmiştir. / Yüksek
- n. 1960 ihtilali öncesi Demokrat Parti dönemi oluşan esneklikler, ihtilal sonrası katı yaptırım ve düzenlemelere sebep olmuştur. / En Yüksek
- o. 1964 yılında TRT kurularak radyo ve televizyon yayıncılığı için tek çatı altında bir düzenleme yapılmıştır. 1961 anayasasına göre özerk bir kamu tüzel kişiliğine sahip olmuştur. / En Yüksek
- p. 1968 yılında ilk televizyon yayıncılığı başlamış. 1970 yılında İzmir Televizyonu, 1971 yılında ise İstanbul Televizyonu yayına başlamıştır. / En Yüksek
- r. III. Beş Yıllık kalkınma dönemi içerisinde TRT radyoları üç farklı tematik kanallara ayrılarak dinleyici kitlesini genişletmiştir. / En Yüksek

3.11.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Dereceleri

- d. Batı ve Türk Müziği örneklerine yer verilirken Atatürk'ün sözlerinin yanlış anlaşılmasıyla Türk Müziği icrasının ve yayınlarının engellemeler ile

karşılaşması kurumda kutuplaşma ortaya çıkararak, kurum içi huzursuzluğu artırmıştır. / Yüksek

e. Talimatları doğru anlayıp uygulayamayan yöneticilerin yönetsel yetersizliklerinin olduğu görülmektedir. / Yüksek

i. yaz aylarında fasıl ve orkestra gruplarının tatilde olması sebebiyle yayınlanana programların kesintiye uğramasına ve dinleyicinin başka ülke radyolarına yönelmesine neden olmaktadır. / Yüksek

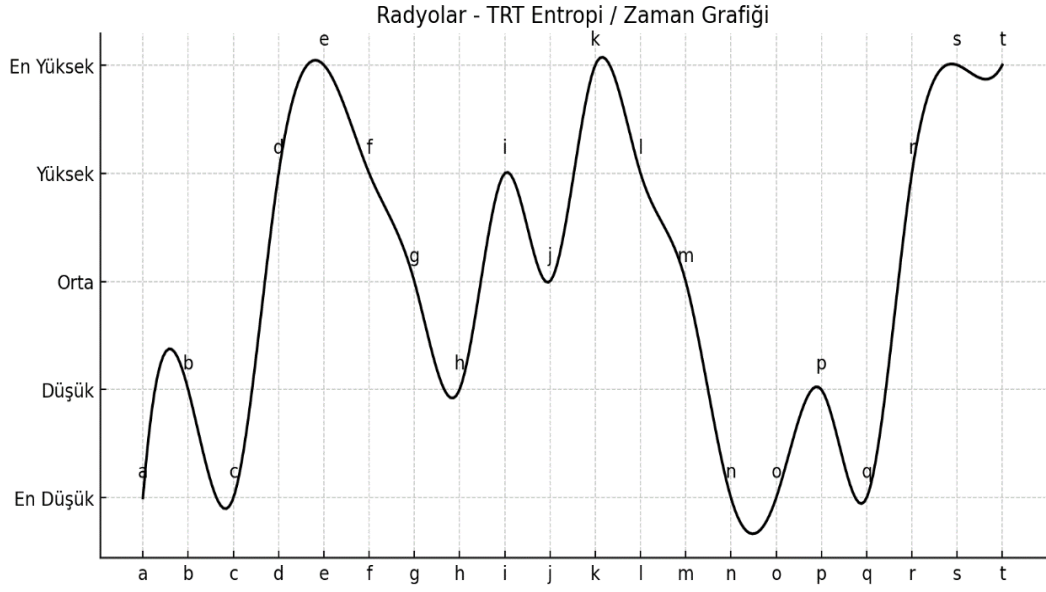
k. Yabancı müzik türlerine karşı yapılan, yasaklama ve düzenlemeler başarısız olmuş ve kurumun politikalarındaki verimsizliği ortaya koymaktadır. / Yüksek

l. Ülkemizin NATO üyesi olmasıyla birlikte Amerikan kültürüne ait müzik örnekleri radyolarda sıkça yer almaya başlamış ve devletin kültür ideolojisinin uygulanmasında bir araç olan radyolar amaç ve hedeflerinden uzaklaşmışlardır. / En Yüksek

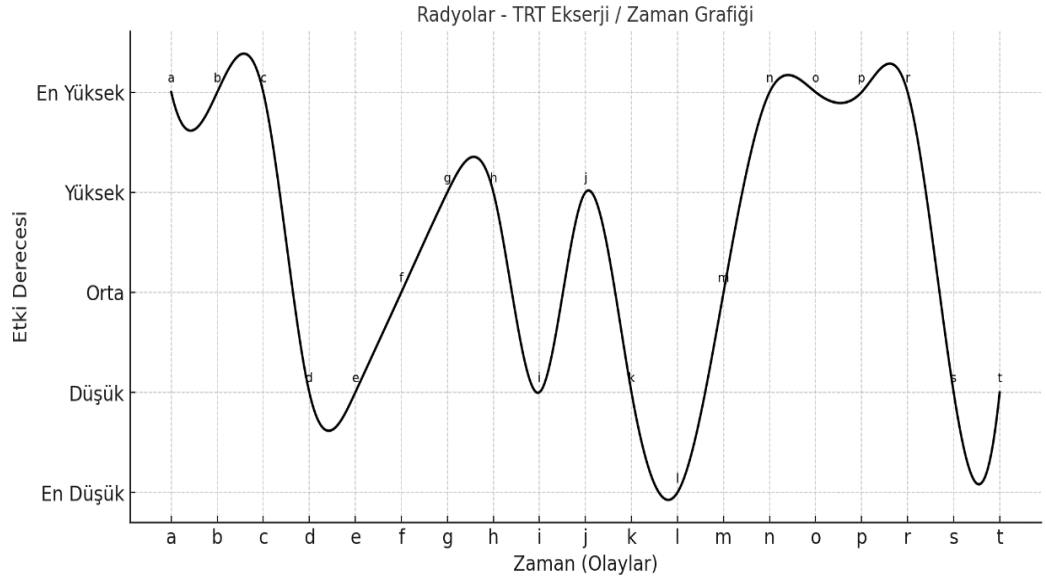
m. Demokrat Parti iktidarı dönemi serbestleşmenin bir sonucu olarak yasaklar ve katı düzenlemeler esnetilmiştir. / Orta

s. Başka kültürlere ait müziklerin toplumda karşılık görmesi ve kurumun bu müziklere dönem dönem kayıtsız kalamaması kuruluş amaç ve hedeflerinden sapmalara yol açmıştır. / Yüksek

t. 1990 'lı yıllar itibariyle özel radyo ve televizyonların kurulmasıyla kurum devletin desteği ve gücüyle otorite etkisini yitirmiş toplumsal değişimlere direnmeye çalışsa da günümüze değin, başlangıç amaç ve hedeflerinden uzaklaşmıştır. / Yüksek

Şekil 17: Radyolar ve TRT Entropi / Zaman Grafiği

Şekil 18: Radyolar ve TRT Ekserji / Zaman Grafiği

Radyo kurumunun tarihsel gelişimi, entropi ve ekserji grafiklerinde dalgalı ancak belirgin bir karşıtlıkla izlenebilmektedir. Entropi grafiğinde a, c noktaları aralığında görülen düşük entropi, düzenli yayıncılığın başlaması ve liyakatli kadroların varlığıyla açıklanırken, d, e ve i, l noktaları aralıklarında yükselen entropi, yönetsel

belirsizlikler, yanlış uygulamalar ve dış kültürel etkilerle ilişkilidir. Buna karşılık, ekserji grafiğinde aynı dönemlerde düşüşler gözlenmiş; bu da kurumsal enerji potansiyelinin azaldığını göstermektedir. Özellikle 1960 sonrası n ve r noktalarında ki yaşanan kurumsal reformlar ve TRT'nin kuruluşu ile entropi düşmüş, ekserji ise hızla yükselmiştir. Ancak 1990'lar olan t noktasında özel yayıncılığın artmasıyla kurum otorite etkisini kaybederek, entropi tekrar artmış, ekserji seviyesi azalmıştır. Bu grafikler, kurumun düzenli ve özerk yapısını koruduğu dönemlerde yüksek işlevselliğe ulaştığını, dışsal müdahale ve belirsizlik dönemlerinde ise kurumsal kapasitesinin zayıfladığını açık biçimde ortaya koymaktadır.

3.12. İTÜ TÜRK MÜSİKİSİ DEVLET KONSERVATUVARI ENTROPİ ANALİZİ

1917 yılında kurulan Darülelhan, Türk Müziği eğitimi açısından büyük bir ekserji potansiyeli taşıyordu. Ancak, 1927 yılındaki Türk Müziği eğitimi yasağı, devamında İstanbul Belediye Konservatuarı'nın eğitiminin de Batı müziği ağırlıklı olarak devam etmesi ve Türk müziği alanında sadece üç kişiden oluşan Alaturka Musiki Tasnif Heyeti'nin oluşturulması, Türk müziğine ayrılan kaynakların ne denli kısıtlı kaldığını ortaya koymaktadır. Bu durum ekserji potansiyelinin düştüğünü göstermektedir. Tüm bu engellemelere rağmen, toplumsal talep ile birlikte Saadettin Arel ve beraberindekilerin sanatsal baskılarının, Türk Müziği eğitiminin yeniden gündeme alınması konusundaki çabaları ve Yılmaz Öztuna gibi isimlerin Türk müziği alanında bir konservatuvarın açılması için yaptığı girişimler gizli bir ekserji potansiyelini de ortaya koymaktadır.

1947 yılında başlayan Saadettin Arel liderliğinde İleri Türk Müziği Konservatuarı Derneği kuruluş çalışmaları, 1948 yılında tamamlanmıştır. Teori temelli bir müzik eğitim programına öncelik verilerek, sistemdeki düzensizliği gidermeye yönelik bir organize etme adımı olarak değerlendirilebilir. Batı ve Türk Müziği eğitiminin bir arada verilmesi planı, aynı zamanda müziğe bütüncül bir yaklaşımla kurumsal ayrışmanın önlenmesi amacı taşıdığı görülmektedir. Kuruluşa giden süreçte bu faaliyetler geleceğe yönelik bir plan içermesi nedeniyle entropi düzeyinin düşük seviyede tutulmaktadır.

İstanbul Belediye Konservatuvarı, İstanbul ve Ankara Radyosu'nda verilen Türk Müziği eğitimi ile entropi düzeyi bir miktar düşmüş olsa da, bu eğitimin yetersizliğinin vurgulanması entropi seviyesini orta düzeyde olmasını sağlamıştır.

1971 yılından itibaren milli ve manevi değerler üzerine programlara sahip hükümetlerin iktidarda olmaları, Türk Müziği'nin önemini vurgulayan Yılmaz Öztuna gibi siyasetçi ve bürokratların olması Türk Müziği ve Eğitimi açısından dışsal olumlu bir etki yapmıştır. Bu dönemde kurulan Milliyetçi Cephe Hükümetlerinin Türk Müziği'ne sahip çıkmalıyız söylemleri bu durumu kanıtlar niteliktedir. Kuruluşa giden süreçte bu gelişmeler sosyal entropinin düşük kalmasını sağlamıştır.

Yılmaz Öztuna'nın ifadesiyle, dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in Ankara Konservatuvarı kuruluşunda, Türk Musikisi bölümüne yer vermemesi kararı ile dışsal bir etki olarak entropi düzeyinin yükselmesine neden olmuştur.

Dışsal engelleme çabalarının sonucunda Türk Müziği, hayatın farklı sosyal alanlarında icra edilmeye başlamış, meyhane müziği yakıştırmaları ile itibar kaybetmeye başlamıştır. Engelleme çabaları ekserji unsurlarının sahip olduğu potansiyelin azalmasına ve itibar kaybı ile sosyal entropinin yüksek düzeye çıkmasına sebep olmuştur.

Yılmaz Öztuna, Hüseyin Saadettin Arel gibi Türk Müziği mensuplarının mevcut durumdan rahatsızlıklarını dile getirmeleri ve 1969 yılında dönemin Başbakanı Süleyman Demirel'e Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı ve Devlet Türk Musikisi Korosu kurulması gerektiği hakkında görüşlerini bir rapor olarak sunmalarıyla, kurumun kuruluş temelleri dönemindeki entropisi orta düzeydedir. 1975 yılında Süleyman Demirel'in tekrar Başbakan seçilmesiyle raporda kurulması talep edilen kurumların açılmasına onay verilmiştir. Bu karar ile siyasi erkin desteği ile sistemdeki düzensizliği gidermeye yönelik bir adım atılmıştır. Bu durum olumlu dışsal bir etki olarak, entropinin düşmesine neden olduğu söylenebilir.

Devlet Kalkınma Teşkilatının III. Beş Yıllık Kalkınma Dönemi 'nde (1973-1978) I. Milliyetçi Cephe Hükümeti olarak anılan IV. Demirel Hükümeti'nin programında milli kültür politikalarına önem verileceği vurgulanmıştır. Bu beş yıllık plan dönemi içinde planlanan, icra edilecek hususlar içerisinde konservatuvar ve sanat

okullarının yaygınlaştırılması konuları yer almaktadır. Sosyal entropi seviyesi bu gelişmeler ekseninde düşük seviyededir.

III. Beş Yıllık Kalkınma döneminde Türk Müziği Konservatuvarı'nın eğitim ve öğretim faaliyetlerine başlamasıyla kurumsal entropi seviyesinin düştüğü söylenebilir.

1975 yılında Ercüment Berker yönetiminde alanında uzman birçok sanatçı ve bestekârların katkıları ile Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı kurulmuştur.

Kuruluş amaçlarında, teorik ve uygulamalı bir mesleki eğitim metodu benimsenerek, ilmi inceleme ve araştırma çalışmaları yürüterek kültürümüzün bir parçası olan musikinin çağdaş anlayışa göre geliştirilmesi ve milli değerlere uygun, sisteme dayalı bir Türk Musikisi oluşması hedeflenmiştir. Belirlenen bu amaçlar ve oluşturulmak istenen eğitim metodu ile odak noktaları tespit edilerek kurumsal entropi düşük seviyede kalmıştır. Araştırma faaliyetlerinin uzun vadede gelecek açısından kuruma bilgi birikimi sağlayacağı anlaşılmaktadır. Geleneksellik ve çağdaşlaşmayı kuruluş amaçları içerisinde bulundurmasıyla olası çatışmaların ve dolayısıyla entropi artışının önlenmesi hedeflendiği gözlemlenebilir. Kurumun amaç ve hedeflerinin belirlenmesi ile bir düzenlemenin gerçekleştiği ve entropi seviyesinin düşük olduğu gözlenecektir.

1975 -1976 yıllarında okulda öğrenim görececek öğrenci kontenjanının üç yüz civarı bir sayı ile belirlenmesi, planlı bir düzenlemenin varlığını gösteren ve kurumsal entropiyi azaltan bir etmendir.

Eğitim kadrosunu oluşturmak için TRT ve operadan ses ve saz sanatçılarının okulda görev almak üzere davet edildikleri bilinmektedir. Nitelikli insan kaynağına sahip olmak, kurumsal entropiyi azaltıcı bir etki yapmaktadır. Aynı zamanda mensubu oldukları TRT ve opera gibi kurumların ekserji potansiyelinin insan kaynağı bakımından transferi de söz konusudur. İnsan kaynağının oluşturulması dışsal, olumlu bir entropiyi azaltıcı adımdır.

1980 yılına giden süreçte siyasi yapılar ve izlenen politikaların değişkenlikleri sebebiyle, kurumun engellenme ve kapatılma tehlikelerine karşı özerk bir yapıya ihtiyaç olduğu görülmüştür. Ülke siyasetindeki ayrışma ve çatışmanın müzik politikalarını etkilemesi dışsal bir entropiyi artırıcı etkiye sahiptir. Ancak özerk bir yapı çözümü olarak, özerk yapıya sahip olan bir üniversiteye bağlanma talebi, entropi

artışını önlemeye yönelik önemli bir çabadır. 1980 İhtilâli sonrası, ülke yönetiminde bulunan Milli Güvenlik Konseyi'nin bu talebi olumlu karşılması ile entropi düzeyinin siyasi ve dışsal olumlu bir etki sonucunda düşük olduğu söylenebilir. Ayrıca bu talebin olumlu karşılanması sonucunda sadece Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı özerk bir yapıya sahip olmamış, tüm konservatuvarları kapsayıcı bir uygulama planlanmıştır. Bu düzenleme kurumsal entropi bakımından bütüncül bir yaklaşımla tüm konservatuvar kurumlarının entropisini azaltan bir etkiye sahiptir.

1982 yılında Yüksek Öğretim Kurumu'na bağlanma kararı ile konservatuvarlar belirlenen üniversiteler bünyesinde faaliyetlerini devam ettirmişlerdir. İstanbul Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı, İstanbul Teknik Üniversitesi'ne bağlanmıştır. Resmi olarak üniversite bünyesinde olmaları idari ve hukuki yapılarını belirleyerek, kurumsal entropiyi azaltmıştır.

1990'lı yıllara gelindiğinde müziğin özel radyo ve televizyonların da etkisiyle devletin yönlendirmesinden ayrılmaya başladığı söylenebilir. Türk Müziği Konservatuvarı kuruluş amaçlarında hedeflenen konular doğrultusunda öğrenciler yetiştirildiği gibi, popüler müzik alanındaki sanatçıları da bu okuldan mezun oldukları gözlemlenmektedir. Müzik endüstrisinin ülkemizde gelişmeye başlamasıyla, İTÜ Devlet Türk Musikisi Konservatuvarı mezunlarının da bu alanda çalışmalar yaptığı bilinmektedir. Buradan hareketle, devletin başlangıçtaki Türk Müziğine olumlu yönde desteği ve müziği yönlendirme etkisinin azalmasıyla, popülerliğini kaybetmeye başladığını söyleyebiliriz. Toplumsal karşılığı artan popüler müzik, dışsal bir etki olarak sosyal entropiyi artırıcı bir etkiye sahiptir. Kurumsal entropi açısından bakıldığında; kurum mezunlarının popüler alana yönelmeleri, kurumsal misyonun tam anlamıyla sürdürülemediğinin bir göstergesi olarak düşünülebilir.

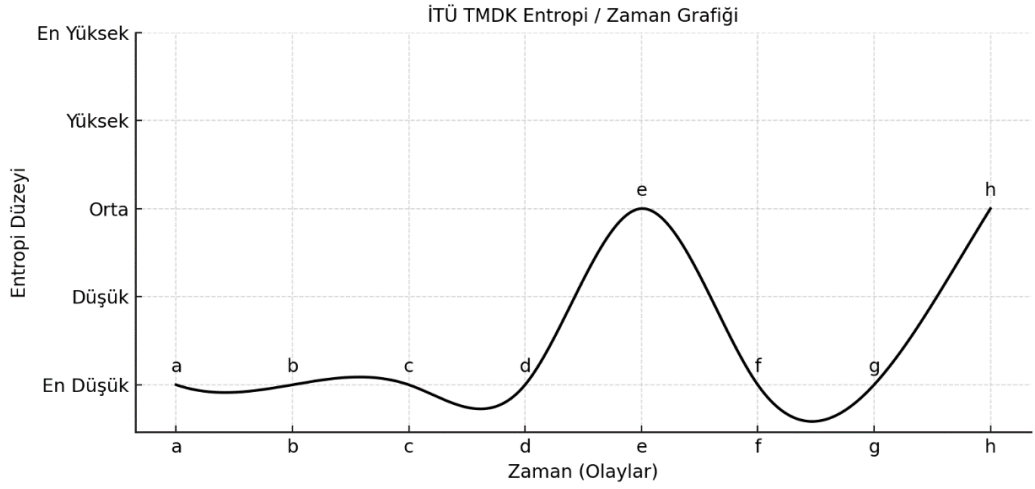
İTÜ TMDK'nın kuruluşundan günümüze değin, Türk Müziği eğitim sistemi yüksek entropi düzeyinden, düşük entropi düzeyine doğru ilerlediği, dışsal ve içsel etkenler nedeniyle zaman zaman entropi düzeyinde dalgalanmaların olduğu da gözlenmiştir.

3.12.1. Düzenleyici Etkiler / Etki Düzeyleri

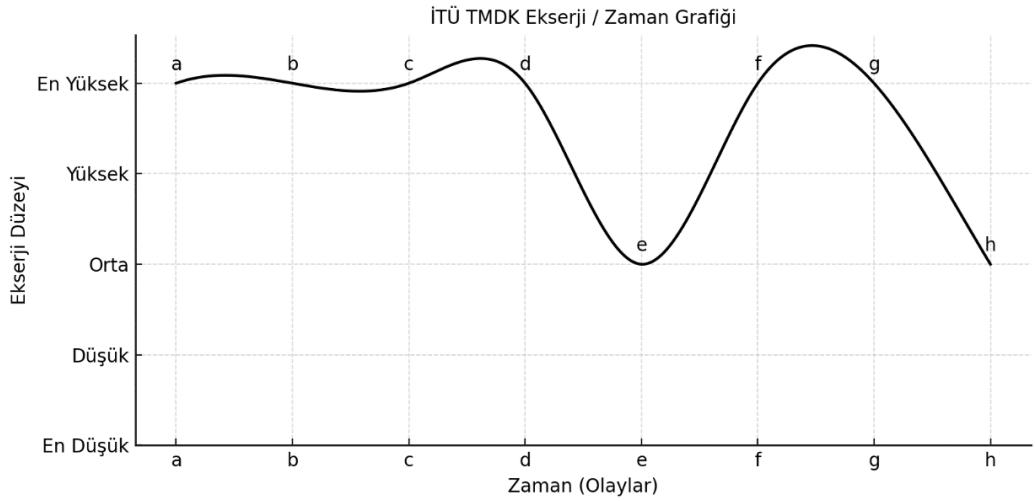
- a. III. Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, 1975 yılında dönemin Başbakanı'nın onayı ile kurumun açılmasına karar verilmiştir. / En Yüksek
- b. Ercüment Berker yönetiminde, alanında uzman sanatçı ve bestekarların katkısı ile 1975 yılında açılmıştır. / En Yüksek
- c. Kuruluş amaçları netleştirilmiş, eğitim alacak öğrencilerin kontenjan sayıları ve eğitim programları bir düxen içerisinde planlanmıştır. / En Yüksek
- d. Eğitim kadrosu alanlarında uzman olan TRT ve Opera sanatçılarından oluşturularak, nitelikli insan kaynağına sahiptir. / En Yüksek
- f. 1980 İhtilali sonrası yönetimde bulunan Milli Güvenlik konseyi'nin konservatuvarların özerk bir yapıda olmalarına sıcak bakması sonucu üniversite bünyesinde faaliyetlerine devam etmeleri dışsal müdahalelere korunaklı hale getirmiştir. / EnYüksek
- g. 1982 yılında Yüksek Öğretim Kurumu bünyesinde İstanbul Teknik Üniversitesi'ne bağlanarak, idari ve hukuki yapısı netleşmiştir. / En Yüksek

3.12.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Düzeyleri

- e. 1980 yılında ülkedeki siyasi yapının değişmesi ve izlenen politikalarda oluşan değişiklikler sebebiyle dışsal etkilere açık halde bulunmaktadır. / Orta
- h. 1990'lı yıllara gelindiğinde popüler müziğin yaygınlaşması ile okuldan mezun olanların popüler müzik endüstrisi içerisinde faaliyetlerde bulunmaları kurumun, kuruluş amaç ve hedeflerinin gerçekleştirilmesinde sapmaların meydana geldiğini ortaya koymaktadır. Kurumsal misyonun tam manasıyla sürdürülemediği görülmektedir. / Orta

Şekil 19: İTÜ TMDK Entropi / Zaman Grafiği

Şekil 20: İTÜ TMDK Ekserji / Zaman Grafiği

İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuarı'nın entropi grafiği, kuruluş döneminde yüksek düzeyde düzenleyici müdahalelerle birlikte entropinin en düşük seviyede seyrettiğini göstermektedir. Alanında uzman kadrolar, netleştirilmiş eğitim programı ve güçlü idari yapısı kurumun kurumsal bütünlüğünü desteklemiştir. Bu durum ekserji grafiğine de en yüksek işlevsellik düzeyiyle yansımıştır. Ancak 1980 sonrası siyasal dönüşümler dışsal etkilere açıklık yaratmış ve bu da entropi düzeyinde geçici bir yükselmeye neden olmuştur.

1982 yılında üniversite bünyesine entegre olması ve hukuki yapısının netleştirilmesi süreci, entropiyi yeniden düşürerek kurumsal istikrarı güçlendirerek,

ekserji potansiyelini artırdığı görülmüştür. 1990'lı yıllarda mezunların popüler müzik alanına yönelmesi ile kurumsal hedef ve misyonlarından saptığı düşünülmektedir. Böylelikle entropi artarak, kurum ekserjisi orta düzeye gerilemiştir.

İTÜ TMDK, başlangıçta ideal bir kurumsal yapı ve yüksek bir işlevsellik sergilemiştir. Ancak zamanla dışsal baskı ve sosyal değişkenlerin etkisiyle bu yapıda kısmi sapmalar ve ekserji kayıpları gözlemlenmiştir. Genel olarak, güçlü kurumsal yapı ve yasal düzenlemelerle desteklenen dönemlerde entropi düşük, ekserjisi yüksek seyrettiği gözlemlenmiştir.

3.13. DPT KALKINMA PLANLARI ANALİZLERİ

Devlet Planlama Teşkilatı raporları, devletin tüm politikalarını belirleyici tespit ve düzenlemeleri içermektedir. Bu tespit ve düzenlemeler içerisinde devletin kültür ve sanat politikaları da belirlenmiştir. Yayımlanan 11 adet rapor içerisinde yer alan kültür ve sanat alanına dair tespit ve düzenlemeler belirlenerek, her plan raporunda yer alan düzenleyici ya da düzensizleştirici etkiler tespit edilmiş ve dönemin müzik kurumlarına etkileri dikkate alınarak, plan dönemlerinin analizleri yapılmıştır.

3.13.1. DPT Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963 -1967)

Düzenleyici Etkiler:

- a. 1964 yılında Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) kurulmuştur. TRT'nin müzik alanını kapsayan yapısı sayesinde geniş kitlelere ulaşması sağlanarak müzikte kamusal erişimi artırmış ve sistematik bir çerçeve oluşturmuştur.
- b. 1966 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü bünyesinde Müzik Öğretmenliği Bölümü açılmıştır. Bu kurumun kökeni Musiki Muallim Mektebi'ne dayandığı için kurumsal devamlılık söz konusudur.
- c. Yeni açılan Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Öğretmenliği Bölümü'nün müzik eğitimi veren diğer fakültelere model olması, kurumsal standart ve örnek teşkil edici bir rol oynamıştır.
- d. Devlet Sanat Armağanları'nın kurulmasıyla sanatçılar ödüllendirilmiş, bu teşvik sistemi sayesinde nitelikli sanat üretimi hedeflenmiştir.

e. Devlet Opera ve Tiyatrolarının ülke geneline yayılması, sahne sanatlarına verilen önemi ortaya koymuştur. Ancak bu hedef plan döneminde sınırlı ölçüde uygulanabilmiştir.

Düzensizleştirici Etkiler:

f. Altı sezonda sahnelenen toplam kırk dokuz eserden yalnızca üç sezonda iki Türk bestecisinin eserine yer verilmesi, Türk sanatının tanıtım hedefinin zayıf kalmasına neden olmuştur.

g. Batı sanatına ağırlık verilmesi ve Türk sanatına dair eserlerin sayıca azlığı, planın kültürel denge hedefine zarar vermiştir.

h. Plan kapsamında öngörülen bölge tiyatrolarının ve sahne sanatlarının yaygınlaştırılması hedeflerinin tam anlamıyla gerçekleştirilememesi uygulama eksikliğine işaret etmektedir.

i. Yeni kurulan Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Öğretmenliği Bölümü'nün ilk yıllarında geçirdiği kurumsal adaptasyon süreci, yeni bir yapının oturması aşamasında bazı belirsizlikler doğurmuştur.

DPT Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde müzik alanında kurumsal yapı güçlendirilmiş, TRT ve Gazi Eğitim Enstitüsü gibi girişimlerle düzenleyici etkiler ön planda tutulmuştur. Bu adımlar, bilgi aktarımı ve kamusal erişim sayesinde entropiyi düşürmüş, sistematik bir yapı oluşturmuştur. Ancak Batı merkezli tercihler, Türk sanatına yeterince yer verilmemesi ve bazı hedeflerin uygulamaya geçememesi kurumsal belirsizlikler yaratmış, müzik kurumları bakımından entropiyi yeniden yükseltmiştir. Genel olarak plan, yapısal düzen kurma çabasını sürdürse de kültürel denge ve uygulama tutarlılığı açısından çift yönlü bir entropik etki üretmiştir.

3.13.2. DPT İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968 – 1972)

Düzenleyici Etkiler:

a. 1970 yılında Ankara Devlet Opera ve Balesi ile İstanbul Devlet Opera ve Balesi kurulmuş, böylece sahne sanatlarının kurumsallaşması sağlanmıştır.

b. 1971 yılında Devlet Sanatçılığı unvanı ile ödüllendirme sistemi başlatılmış, Devlet Sanat Armağanları uygulamaya geçirilmiştir. Bu uygulama nitelikli sanat üretimini ve sanatçıyı destekler niteliktedir.

c. İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası 1972 yılında kurulmuş ve bölge orkestralarının oluşturulmasına yönelik hedefler hayata geçirilmeye başlanmıştır.

d. 1970 yılında İstanbul Devlet Konservatuvarı'nın Kültür Bakanlığı'na bağlı olarak kurulması ve müzik eğitime yönelik kurumsal adımlar atılmıştır.

e. Radyo ve televizyonun kültürel eğitim aracı olarak kullanılmasının hedeflenmesi ve bu yayınların çevre özelliklerine göre şekillendirilmesi planlanmıştır.

f. Türk Folklor Enstitüsü'nün desteklenmesi ve halk müziği bölümlerinin konservatuvarlarda açılması hedeflenmiştir. Türk kültürüne dönüş çabası olarak entropiyi azaltıcı bir etkiye sahiptir.

g. Kültür Bakanlığı'na bağlı müzik aleti yapım ve onarım atölyesi kurulmasıyla dışa bağımlılığın azaltılması planlanmış, üretim sürecinde sistemlilik kazandırılmıştır.

h. 1971 yılında Kültür ve Gençlik İşleri Bakanlığı'nın kurulmasıyla kurumların işleyişinde daha etkin bir yapı hedeflenmiştir.

Düzensizleştirici Etkiler:

i. Devlet Opera ve Balesi'nin seyirci artışına rağmen birinci planda hedeflenen bölgesel faaliyetlerin halen yetersiz olduğu belirtilmiştir.

j. Radyo faaliyetlerinin sınırlı kalması, kültürün yaygınlaştırılmasındaki eksiklikleri yansıtmaktadır.

k. İkinci planda birinci planda yer alan hedeflerin tekrar edilmiş olması, önceki dönemde hedeflerin yeterince gerçekleştirilemediğini göstermekte ve süreklilikteki aksaklık nedeniyle entropi düzeyi yüksek olarak tanımlanmaktadır.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plan döneminde, müzik ve sahne sanatlarında kurumsallaşma hızlanmış, opera, konservatuvar ve senfoni orkestralarının açılmasıyla, entropiyi düşürücü yönde adımlar atılmıştır. Kültürel yayılım ve halk müziğine yönelim gibi politikalar ile sistematik yapıların oluşmasına katkı sağlandığı görülmüştür. Ancak bölgesel yayılım hedeflerinin sınırlı kalması, tekrar eden plan hedefleri ve radyo faaliyetlerindeki yetersizlik, uygulama düzeyinde entropiyi yeniden yükselten etmenler olarak tespit edilmiştir. Bu plan

dönemi, kurumsal kapasiteyi genişletmiş olsa da, müzik kurumları açısından entropik dengenin sağlanamadığı bir dönem olmuştur.

3.13.3. DPT Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973 – 1978)

Düzenleyici Etkiler:

- a. 1970 yılında Ankara Radyosu Çok Sesli Korosu kurulmuş, çok sesli müzik alanında kurumsallaşma sağlamıştır.
- b. 1973 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği Bölümü açılmış, bu kurum müzik eğitiminde önemli bir boşluğu doldurmuştur.
- c. 1975 yılında İzmir Devlet Senfoni Orkestrası kurulmuş, bölgesel yayılımı destekleyen bu gelişme entropiyi azaltıcı etki yaratmıştır.
- d. 1975 yılında İstanbul Devlet Türk Musikisi Korosu kurulmuştur. Türk müziğine yönelik bu destek geleneksel sanatın kurumsallaşmasını artırmıştır.
- e. 1975 yılında İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı kurulmuştur. Türk müziği alanında eğitim veren ilk yükseköğretim kurumu olarak entropiyi azaltıcı etkiye sahiptir.
- f. 1975 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Müzik Bilimleri bölümü açılmış, müzik alanında akademik araştırma ve üretim süreci başlatılmıştır.
- g. Plan döneminde TRT'nin müzik yayıncılığı tematik hale getirilerek TRT1, TRT2 ve TRT3 olarak ayrılmış, her biri farklı müzik türlerini sistematik şekilde sunmuştur.
- h. Millî Folklor Enstitüsü ve üniversiteler aracılığıyla halk müziği ve folklor derleme çalışmaları yapılması hedeflenmiştir. Bu adım kültürel devamlılığı sağladığı için entropiyi düşük düzeyde azaltıcı etkidedir.

Düzensizleştirici Etkiler:

- i. Devlet Tiyatroları ve Opera-Bale kurumlarının yalnızca büyük il merkezlerinde faaliyet göstermesi, bölgesel kapsayıcılığı zayıflatmış ve bu durum entropi düzeyini orta seviyeye çıkarmıştır.
- j. Türk Halk Müziğinin yozlaşmasını önlemeye yönelik yeterli tedbirlerin alınamaması, halk müziğinde düzensizliğe neden olmuştur.

k. Konservatuvarlarda yürütülen araştırma ve derleme çabalarının sınırlı kalması ve sanatçıların bu alandaki çabalarının desteklenmemesi nedeniyle entropi etkisi yüksek seviyededir.

1973 - 1978 dönemini kapsayan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, müzik kurumlarında kurumsallaşma ve çeşitlenme yönünde önemli adımlar atılmıştır. İzmir Devlet Senfoni Orkestrası, İstanbul Devlet Türk Musikisi Korosu ve Ankara Radyosu Çok Sesli Korosu'nun kurulması entropiyi düşürmüştür; ancak bu kurumların yalnızca büyük şehirlerde faaliyet göstermesi bölgesel dengeyi bozarak entropiyi orta düzeye çekmiştir. TRT'nin tematik müzik yayıncılığı yapısı düzeni artırmışsa da, Türk halk müziğindeki yozlaşmaya karşı önlemlerin yetersizliği yayın alanında yüksek entropi yaratmıştır.

Eğitim alanında İTÜ ve DEÜ bünyesinde açılan müzik bölümleri entropiyi azaltıcı güçlü bir temel oluşturmuş, ancak araştırma ve sanatçı desteklerinin sınırlılığı bu olumlu etkiyi zayıflatmıştır.

Genel olarak bu dönem, kurumsal genişlemeye rağmen, dengeli bir entropik yapı oluşmasına zemin hazırlayamamıştır.

3.13.4. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979 – 1983)

Düzenleyici Etkiler:

- a. 1982 yılında İzmir Devlet Opera ve Balesi kurulmuş, sahne sanatlarının bölgesel yayılımına katkı sağlamıştır.
- b. 1981 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği A.B.D. açılmış, müzik öğretmeni yetiştirilmesine yönelik kurumsal kapasite artırılmıştır. Entropiyi azaltıcı bir etkiye sahiptir.
- c. Kültür hizmetlerinin bölgeler arası dengesizliğini ortadan kaldırma hedefi, müzik ve sanat faaliyetlerinin eşit dağılımını hedefleyerek entropiyi orta düzeyde azaltma potansiyeli taşımaktadır.
- d. Müzik aletlerinin yurt içinde üretimine yönelik hedef, sistemli ve sürdürülebilir üretim süreci oluşturmaya yöneliktir.

e. Ulusal müziğin bilimsel ve sanatsal yollarla değerlendirilmesi ve Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası aracılığıyla tanıtılması hedefi kültürel kurumsallaşmayı destekleyici bir etkidir.

f. Türk sanat ve halk müziğinin özgün yapısını koruyacak girişimlerin yapılması, bu müzik türlerinin dış etkilere korunmasına yönelik düzenleyici adımlardır.

Düzensizleştirici Etkiler:

g. Plan döneminde, kültürel çalışmaların nicel olarak artmasına rağmen niteliksel açıdan gelişme sağlanamaması ve ulusal kültürün evrensel boyuta taşınamaması entropiyi artırıcı etkiye sahip tespitlerdir.

h. Devlet Opera ve Balesi'nin repertuvarında yerli eser oranının yalnızca %8 olması ve seyirci doluluk oranlarının düşük olması, sistemin kültürel temsiliyette yetersiz kaldığını gösterir.

i. Devlet Konservatuvarlarının sanatçı ve icracı yetiştirmede yetersiz kalması, eğitim alanında yapısal eksikliklere işaret eder.

j. Ulusal ve evrensel halk müziği eğitim ve araştırmalarında örgütlenme ve kurumsal gelişimin sağlanamaması bu alandaki dağınıklığı artırmıştır.

1979 - 1983 döneminde uygulanan Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, müzik alanında bölgesel yayılımı hedefleyen adımların atıldığı bir dönem olduğu görülmüştür. İzmir Devlet Opera ve Balesi'nin açılması bölgesel yayılım bakımından önemli bir adım olarak görülmektedir. Ancak düşük yerli repertuvar ve sınırlı seyirci ilgisi, iç işleyişteki dengesizlik nedeniyle entropi yeniden yükselmiştir.

Eğitim alanında, Bursa Uludağ Üniversitesi'nde açılan yeni bölüm öğretmen yetiştirme açısından olumlu bir adım olsa da, konservatuvarların nitelikli sanatçılar yetiştirmedeki yetersizliği düzensizleştirici bir etki olarak gözlemlenmiştir.

Genel olarak plan dönemi, düzenleyici hamleler barındırsa da, içerik ve işleyiş bakımından kurumların entropik yapılarında önemli değişikliklere sebep olmadığı görülmüştür.

3.13.5. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985 – 1989)

Düzenleyici Etkiler:

a. 1985 yılında İstanbul Devlet Klasik Türk Müziği Korosu ve İzmir Devlet Klasik Türk Müziği Korosu kurulmuştur. Türk müziğinin kurumsal temsiliyeti açısından önemli adımlardır.

b. 1986 yılında Ankara Devlet Türk Halk Müziği Korosu kurulmuş ve halk müziğine kurumsal destek sağlanmıştır.

c. 1987 yılında İstanbul Devlet Türk Müziği Topluluğu'nun açılması, Türk müziğine yönelik temsil gücünü artırmaktadır.

d. 1988 yılında Adana'da Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası açılmış ve bölgesel müzik faaliyetlerinin yayılması hedeflenmiştir.

e. 1984'te Ege Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı ve 1987'de Gaziantep Üniversitesi Türk Müziği Devlet Konservatuvarı açılmıştır. Bu kurumlar Türk müziğinin eğitime katkı sağlamıştır.

f. 1986 yılında İstanbul Üniversitesi ve Anadolu Üniversitesi Devlet Konservatuvarları açılmış, Batı ve Türk müziği dengeli şekilde desteklenmiştir.

g. 1987-1989 yılları arasında Necmettin Erbakan, Marmara, Karadeniz Teknik ve İnönü üniversitelerinde Müzik Öğretmenliği bölümleri açılmıştır. Eğitim alanındaki kurumsal yaygınlaşma olarak değerlendirilmiştir.

h. Milli Musiki Heyeti gibi yapılar kurumsal sistem oluşturulmasına katkı sağlamaktadırlar.

i. Türk müziğinin gençlere tanıtılması ve eğitim kurumlarının yurt geneline yayılması hedefi ile eğitim sisteminin revize edilmesi, düzenleyici bir adımdır.

j. Kültür hizmetlerinden az yararlanan bölgelerin önceliklendirilmesi, bölgesel dengesizlikleri azaltma amacı taşımaktadır.

Düzensizleştirici Etkiler:

k. Türk müziğinin önceki plan dönemlerinde yeterince desteklenmemiş olması ve araştırma-geliştirme faaliyetlerinin geçmişte ihmal edilmesi, geçmişten devreden yüksek entropili bir süreci işaret eder.

l. Daha önceki planlarda vurgulanan kültür hizmetleri ve eğitim kurumlarının eksiklikleri bu dönemde hâlâ telafi sürecindedir, bu durum yapısal bir gecikmeyi gösterdiği için düzensizliğin devam ettiğini ortaya koymaktadır.

1985 - 1989 dönemini kapsayan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, müzik alanında kurumsal yaygınlaşma ve denge açısından belirleyici bir dönem olmuştur.

Adana, İzmir ve İstanbul'da kurulan müzik icra kurumları, hem Türk hem de Batı müziğini temsil ederek entropiyi düşük düzeyde tuttuğu düşünülmektedir. Aynı zamanda bölgesel çeşitliliği güçlendiren adımlar olarak nitelendirilebilir. Müzik eğitim kurumlarının farklı üniversitelerde açılması ise hem sayısal, hem de coğrafi dağılım bakımından kurumsal dengeyi pekiştirmiştir. Yapısal eksiklikler nedeniyle entropi tam anlamıyla ortadan kaldırılamamış olsa da, genel olarak düzenleyici hamlelerin baskın olduğu bir plan dönemi olarak görülmüştür.

3.13.6. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1989 – 1993)

Düzenleyici Etkiler:

- a. Milli kültürün geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması hedefi, kültürel kimliği koruyucu ve kurumsal yapıyı güçlendirici etkisiye sahiptir.
- b. Opera, bale ve orkestralarda milli kültür birikiminden faydalanılması hedefi, yerli eser üretimini teşvik etmeyi amaçlanması entropiyi düşürmeye yönelik bir adımdır.
- c. Geleneksel Türk müziğinin korunması ve desteklenmesi, kültürel sürekliliği artırıcı etkisiyle entropiyi azaltmaktadır.
- d. Kültür hizmetlerine yönelik nitelikli elemanların yetiştirilmesi hedefi, kurumsal altyapının gelişmesine katkı sağlamıştır.
- e. 1990'da Mersin Devlet Opera ve Balesi'nin açılması, sahne sanatlarının bölgesel olarak yayılmasını sağlamıştır.
- f. 1989–1993 yılları arasında açılan Elazığ, Konya, Şanlıurfa, Sivas, Edirne, İstanbul gibi bölgelerdeki Türk müziği toplulukları, milli müzik mirasının yaşatılmasına yönelik önemli adımlardır.
- g. 1993 yılında İstanbul Devlet Türk Halk Müziği Müdürlüğü'nün kurulması, kurumsal temsiliyeti artırmıştır.
- h. 1989–1993 yılları arasında açılan Çukurova, Trakya, Selçuk ve Ondokuz Mayıs Üniversitesi Devlet Konservatuvarları müzik eğitimi altyapısını güçlendirmiştir.
- i. Selçuk Üniversitesi Konservatuvarı'nın hem Türk müziği hem Batı müziği eğitimi vermesi, ikili yapısıyla entropiyi azaltan örnek bir model oluşturmuştur.

j. 1992–1993 yıllarında Atatürk, Niğde ve Burdur’da açılan Müzik Öğretmenliği bölümleri müzik eğitiminin yurt geneline yayılmasına katkı sağlamaktadır.

k. 1993 yılında Atatürk ve Erciyes Üniversiteleri GSF bünyesinde açılan müzik bölümleri müzik eğitimi alanında akademik gelişimi ortaya koymaktadır.

Düzensizleştirici Etkiler:

l. Plan hedeflerinde yer alan milli kültürü yansıtan eser üretimi ve yaygınlaştırılması konusunda önceki dönemlerden devralınan eksikliklerin hâlen devam ettiği gözlemlenmektedir.

m. Kurumsallaşma çabalarına rağmen bazı bölgelerde müzik kurumlarının hâlâ eksik olması, bölgesel dengesizlikleri tamamen giderememiştir.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, müzik alanında kültürel sürekliliği koruyan ve kurumsal yaygınlaşmayı teşvik eden güçlü düzenleyici müdahaleler göze çarpmaktadır. Mersin Devlet Opera ve Balesi’nin yanı sıra farklı şehirlerde kurulan Türk müziği toplulukları, sahne sanatlarında bölgesel yayılımı sağlayarak, entropiyi düşük düzeyde tutmuştur. Aynı doğrultuda, yeni açılan konservatuvarlar ve müzik öğretmenliği bölümleri, eğitimin ülke geneline yayılmasını sağlamıştır. Selçuk Üniversitesi Konservatuvarı’nın çift yönlü yapısı ise hem Türk hem Batı müziğini kapsayan eğitim modeli ile entropi azaltıcı bir adım olmuştur.

Bu plan dönemi, güçlü düzenleyici etkileri içeren bir dönem olarak değerlendirilmiştir.

3.13.7. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1995 – 1999)

Düzenleyici Etkiler:

a. Kültür politikasında demokratikleşmenin, kültürel özgürlüğün ve ulusal bütünlük ilkesinin temel alınması, sosyal ve kurumsal entropiyi azaltıcı bir etkiye sahiptir.

b. Milli kültürün korunması, geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasının temel ilke olarak benimsenmesi, mevcut politikaların istikrarlı devam ettirildiğini göstermektedir.

c. Uluslararası etkileşim, dış kaynaklı enerji akışı olarak görülerek, kültürel entropiyi azaltıcı potansiyele sahiptir.

d. 1997 yılında Antalya Devlet Opera ve Balesi, Antalya Devlet Senfoni Orkestrası ve 1998 yılında Bursa Bölge Devlet Senfoni Orkestrası'nın kurulması, bölgesel yayılımı sağlamaktadır.

e. 1995–1999 döneminde Ankara, Sakarya, Fırat, Uludağ, Afyon Kocatepe ve Akdeniz Üniversitelerinde Devlet Konservatuvarları kurulmuş, müzik eğitiminin altyapısı güçlenmiştir.

f. Çukurova, Kocaeli, Yıldız Teknik, Yüzüncü Yıl ve Cumhuriyet Üniversitelerinde Güzel Sanatlar Fakültelerinin kurulması, kültürel eğitim alanında kurumsal çeşitliliği artırmıştır.

g. Yüzüncü Yıl, Pamukkale, Çanakkale Onsekiz Mart, Harran, İzzet Baysal ve Erzincan Binali Yıldırım Üniversitelerinde müzik öğretmenliği bölümlerinin açılması, eğitimde yaygınlaşma sağlamıştır.

Düzensizleştirici Etkiler:

h. Demokratikleşme ve dışa açılma hedeflerine rağmen kültürel altyapının bazı bölgelerde hâlâ eksik kalması, planın uygulama sürecindeki dengesizlikleri işaret etmektedir.

i. Yaygınlaştırma çabalarına rağmen belirli müzik türlerinin hâlen daha yoğun desteklenmesi, kültürel çeşitlilik açısından bazı alanlarda entropiyi koruyucu düzeyde tutmuştur.

Yedinci Plan döneminde bölgesel yayılım devam etmiştir. Antalya ve Bursa'da kurulan sahne sanatları kurumları, uzun süredir merkez nitelikteki şehirlerde yoğunlaşan yapıyı değiştirerek, bölgesel temsil gücünü artırmıştır.

Eğitim tarafında ise üniversitelerde açılan yeni konservatuvar ve müzik eğitimi programları ile müzik eğitiminin yaygınlaştırılması hedefine uygun adımlar atılmıştır. Kültürel politikalarda öne çıkan açıklık, çeşitlilik ve gelenekle uyumlu modernleşme arayışı, sistemi dışsal bilgi ve etkileşime daha açık hale getirmiştir. Ancak tüm bu olumlu gelişmelere karşın, bazı bölgelerde süregelen altyapı yetersizlikleri ve kurumların içeriğini oluşturan, müzik türlerine göre yapılan düzenlemelerin eşitsizliği gibi durumlar, sistemin genel bütünlüğü bakımından zaman zaman düzensizleşmeye neden olmuştur.

3.13.8. Sekizinci Beş Yıllık Kalkına Planı (2001 - 2005)

Düzenleyici Etkiler:

- a. Kültürel değerlerin eğitim yoluyla gelecek kuşaklara aktarılması hedefi, kültürel süreklilik açısından entropiyi azaltıcı etki göstermektedir.
- b. Geleneksel Türk sanatlarının ve folklorun korunması, geliştirilmesi ve tanıtılması yönündeki politika, milli kültürü destekleyerek entropiyi azaltıcı bir etkisi yapmaktadır.
- c. Özgün eser üretiminin teşviki ve sanatçılara destek verilmesi, kültürel üretkenliği artırarak kurumsal canlılığı desteklemektedir.
- d. Tekirdağ, Kafkas, Karadeniz Teknik, Kocaeli, Aydın Adnan Menderes ve Dicle Üniversitelerinde Devlet Konservatuvarlarının kurulması, müzik eğitimi altyapısını genişletmiştir.
- e. İnönü, Akdeniz ve Kırıkkale Üniversitelerinde Güzel Sanatlar Fakülteleri açılarak sanat eğitimi çeşitlendirilmiştir.
- f. Tokat, Muğla ve Aydın'daki Eğitim Fakültelerinde müzik öğretmenliği bölümlerinin açılması eğitim alanında entropiyi azaltıcı bir etkiye sahiptir.
- g. Özel sektör ve vakıfların kültür-sanat alanına desteklerinin artırılması hedeflenmiş ve sponsorluk faaliyetleriyle finansal sürdürülebilirlik sağlanmıştır.

Düzensizleştirici Etkiler:

- h. Nitelikli insan gücünün yetiştirilmesindeki yetersizlikler, kültürel üretimin niteliğini düşürmüştür.
- i. Kültür merkezlerinin sayısındaki artışa rağmen işletme ve kadro sorunlarının devam etmesi, kurumsal işleyişteki düzensizlikleri göstermektedir.
- j. Finansman yetersizliği nedeniyle kültürel etkinliklerin sürekliliği risk altındadır. Bu durum, yapısal istikrarsızlığa neden olmaktadır.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, müzik ve kültür alanında yapısal yaygınlaşmayı sürdürmüş; geleneksel değerlerin eğitim yoluyla aktarılmasını ve sanatçı desteklerini teşvik eden politikalarla entropiyi azaltıcı adımların atıldığı bir dönem olarak görülmüştür. Üniversitelerde açılan yeni konservatuvarlar ve müzik bölümleri, müzik eğitiminde bölgesel yayılımı artırmıştır.

Bu dönemde özgün eser üretimi ve sponsorluk teşvikleri aracılığıyla kültürel alanlara finansal destek kazandırılmıştır. Ancak özel sektör katkısının henüz sınırlı kaldığı görülmüştür.

Nitelikli sanatçı, müzik alanında eğitimci eksikliği ve devam eden finansal sorunlar gibi tespitler, kurumlara yapılan düzenlemelerin yetersizliğini ortaya koymaktadır.

Bu dönem kurumsal bir büyüme ve çeşitlenme sağlasa da, altyapısal yetersizlikler ve insan kaynağı eksiklikleri nedeniyle sistemin genelinde entropiyi artıracak unsurları ortadan kaldıramamış değildir. Ancak kurum bazlı düzenleyici etkilerin ortaya konulduğu söylenebilir.

3.13.9. Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007 – 2013)

Düzenleyici Etkiler:

- a. Kültürel faaliyetlerin yerel yönetimlere devredilmesiyle kültürel yayılımın yerel düzeyde etkinliğinin artması sağlanmıştır.
- b. Samsun Devlet Opera ve Balesi, İstanbul Devlet Türk Müziği Araştırma ve Uygulama Topluluğu ile İzmir Devlet Türk Dünyası Dans ve Müzik Topluluğu'nun kurumsal genişlemeye katkı sağlamıştır.
- c. Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde stajyer sanatçı istihdamı yapılması, nitelikli insan gücü teminine yönelik önemli bir adımdır.
- d. 2007 – 2013 yılları arasında açılan İnönü, Artuklu, Gaziosmanpaşa, Giresun, Yıldırım Beyazıt, Onsekiz Mart, Gazi ve Niğde Üniversitelerinde konservatuvarlar, müzik eğitiminin yaygınlaştırılmasına katkı sağlamıştır
- e. Marmara, Karabük, Batman, Uşak, Harran, Nevşehir, Giresun, İzzet Baysal, Karatekin, Düzce, Kafkas, Iğdır, Tunceli, Ardahan, Celal Bayar, Bitlis Eren, Hitit ve Necmettin Erbakan Üniversitelerinde GSF'lerin açılması, kurumsal çeşitlilik yoluyla entropiyi azaltıcı adımlardır.
- f. Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği ABD'nin açılması, eğitim alanındaki yayılımın sürekliliğini ifade etmektedir. Düzensizleştirici Etkiler:
- g. Nitelikli insan gücü ihtiyacının devam etmesi ve kurumlar arası koordinasyon eksikliklerinin hala devam ediyor olması yapısal düzensizliğe işaret eder.

h. Tanıtım faaliyetlerindeki eksiklikler kültürel etkinliklerin görünürliğini sınırlamakta ve toplumsal etkiyi azaltmaktadır.

Dokuzuncu Plan dönemi, müzik alanında kurumsal ve bölgesel genişleme açısından önemli kazanımlar sunmuştur. Yeni kurumların açılması ve yerel yönetimlerin kültür ve sanat alanı süreçlerine dahil edilmesiyle, kültürel yayılım amaçlanmıştır. Bu gelişmeler, genel manada entropiyi düşürücü yönde etki etmiş olduğu düşünülmektedir. Mekansal büyüme sağlansa da, kurumlar bazında yaşanan sorunlara net müdahaleler görülmemiştir.

3.13.10. Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014 - 2018)

Düzenleyici Etkiler:

- a. Kültür merkezleri, yeni tiyatro sahneleri ve müzeler açılarak kültürel etkinliklerin erişimi artırılmıştır.
- b. Sosyal güvencesiz sanatçıların güvence altına alınması, kültürel üretimde istikrar sağlanmaya çalışılmıştır.
- c. Toplumsal bütünlük ve ortak kimlik anlayışının kültür politikalarıyla desteklenmesi, sosyal sistemde istikrarı sağlayıcı bir etkiye sahiptir.
- d. Mahalli idarelerin, özel sektörün ve sivil girişimlerin kültürel faaliyetlere katılımının artırılması hedefi, sürdürülebilirlik açısından entropiyi azaltıcı potansiyele sahiptir.
- e. 2015 yılında TRT'nin 144 stajyer sanatçı alımı, nitelikli insan gücünün temini bakımından entropiyi azaltıcı bir etkiye sahiptir.
- f. İskenderun Teknik Üniversitesi Mustafa Yazıcı Devlet Konservatuarı (2015) ve Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi (2017) ile sınırlı da olsa eğitim altyapısı genişletilmiş.
- g. İstanbul Meydan Meşkleri Topluluğu'nun 2018'de kurulması kültürel süreklilik açısından kurumsal istikrara katkı sağlamaktadır.

Düzensizleştirici Etkiler:

- h. Mahalli idareler ve özel sektörün kültür hizmetlerindeki katkısının hâlâ yeterli düzeye ulaşmaması kurumsal dengesizlik göstermektedir.

i. Plan dönemi boyunca müzik eğitimi alanında açılan kurumların sayısal olarak az olması, önceki dönemlere kıyasla kurumsal genişlemenin zayıfladığını göstermektedir.

Onuncu Plan dönemi, kültürel alanda kurumsal düzeni koruyan ve belirli bir istikrar sağlayan adımlarla öne çıkmıştır. TRT bünyesinde sanatçı alımları, yeni sahne yapıları ve müzik toplulukları kuruluşları gibi gelişmeler entropiyi düşürerek, sistemin işleyişini destekleyici adımlar olarak görülmüştür. Ancak bu kazanımlar, sınırlı sayıda yeni eğitim kurumu açılması ve uygulamada gözlenen dengesizlikler nedeniyle büyük bir etki yaratamamıştır. Kültürel politikalar düzeyinde sürdürülebilirliğe yönelik hedefler ortaya konsa da, bu hedeflerin pratiğe yansımaması kısıtlı kalmıştır. Bu bağlamda düzenleyici adımların sınırlı kaldığı, korumaya yönelik hedeflerin ortaya konduğu bir plan dönemi olarak değerlendirilmiştir.

3.13.11. Onbirinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019 – 2023)

Düzenleyici Etkiler:

- a. Kültür yapılarının şehir yaşamında üçüncü mekân olarak benimsenmesi hedefi, kültürel entegrasyonu artırarak entropiyi orta düzeyde azaltmaktadır.
- b. Kültür ve sanat eğitiminin erken yaşlara yayılması, uzun vadeli kültürel bilinç oluşturulmasını sağladığı için entropi derecesi düşüktür.
- c. Kültür ve sanat hizmetlerinde mahalli idareler, özel sektör ve STK'ların rolünün artırılması hedefi, çok aktörlü sistem sayesinde entropiyi orta düzeyde azaltıcı potansiyel taşımaktadır.
- d. Kültür istatistiklerinin uluslararası standartlara göre geliştirilmesi ve analiz mekanizmalarının kurulması, kurumsal karar alma süreçlerini güçlendirerek entropiyi orta seviyede azaltmaktadır.
- e. Kültür sanat profesyonelleri yetiştirme ve kültür yönetimi bölümlerinin yaygınlaştırılması hedefi, nitelikli insan kaynağı oluşturarak entropiyi düşük düzeyde azaltmıştır.
- f. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi'nde Kültür ve Sanat Yönetimi Yüksek Lisans Programı'nın açılması bu hedefe yönelik somut bir adım olarak değerlendirilmekte ve entropiyi düşük düzeye çekmektedir.

g. 2022 ve 2023 yıllarında Kültür Bakanlığı bünyesinde toplamda 467 sözleşmeli sanatçı alımı gerçekleştirilmiştir. Bu alım nitelikli iş gücü artışı ile entropiyi düşük düzeyde azaltmaktadır.

h. Ankara Türk Dünyası Müzik Topluluğu (2021) ve Ankara Devlet Sahne Sanatları Topluluğu (2023) gibi kurumların açılması, kültürel çeşitliliğin kurumsal temsiline katkı sağlamış, entropiyi düşük düzeyde azaltmıştır.

Düzensizleştirici Etkiler:

i. Plan dönemi boyunca müzik eğitimi alanında yeni okul açılmaması, eğitim yaygınlaştırma hedefinin duraksadığını göstermektedir. Bu durum entropi düzeyini orta derecede sabit tutmaktadır.

j. Yerel yönetim ve özel sektör iş birliği hedeflerine rağmen, uygulama düzeyinde hâlâ yeterli katılımın sağlanamamış olması, kurumsal bütünlük açısından entropiyi orta düzeyde tutmaktadır.

Onbirinci Plan dönemi, kültürel alanda özellikle insan kaynağı ve kurumsal işleyişe yönelik atılan düzenleyici adımlarla sistemin istikrarını güçlendirmiştir. Yeni toplulukların kurulması ve sanatçı alımları entropiyi azaltmaya yönelik adımlar olarak görülmektedir. Ancak müzik eğitimi alanında yeni kurumların açılmaması ve yerel uygulayıcı aktörlerin sınırlı kalması, kurumsal yayılımının önceki dönemlere göre yavaşladığını ortaya koymaktadır.

3.14. DEVLET SENFONİ ORKESTRALARININ DPT PLANLARINA GÖRE ENTROPİ ANALİZİ

3.14.1. Düzenleyici Plan Dönemleri / Etki Derecesi

II. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968–1972) / Yüksek

- 1972 yılında İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası kurulmuştur. (Düzenleyici Etki)
- Bölge orkestraları kurulması planlara alınmıştır. (Düzenleyici Etki)
- Devlet Sanatçılığı ünvanı verilerek sanatçı motivasyonu artırılmıştır. (Düzenleyici Etki)

- 1970 tarihli CSO yönetmeliğinin diğer senfoni orkestraları için de geçerli kılınması, orkestraların özerk bir kimliğe sahip olmalarının önüne geçmiştir. (Düzensizleştirici Etki)

III. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973–1978) / Yüksek

- 1975'te İzmir Devlet Senfoni Orkestrası kurulmuştur. (Düzenleyici Etki)
- Kurumsal kimlik güçlü sanatçılarla hızlıca inşa edilmiştir. (Düzenleyici Etki)
- TRT kanallarında Batı müziği ve çok sesli Türk müziği yayınları artmıştır. (Düzenleyici Etki)
- Bölgesel yayılma hedeflerine yönelik yalnızca sınırlı adımlar atılmıştır. (Düzensizleştirici Etki)

V. Beş Yıllık Kalkınma Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985–1989) / Yüksek

- 1988'de Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası kurulmuştur. (Düzenleyici Etki)
- Bölgesel yayılım hedefi başarıya ulaşmıştır. (Düzenleyici Etki)
- Türk müziğine ağırlık verilmiş; senfoni orkestrası ekseninden uzaklaşmıştır. (Düzensizleştirici Etki)

Eğitim kurumları çoğalmış, insan kaynağı desteklenmiştir. (Düzenleyici Etki)

VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1995–1999) / En Yüksek

- 1997'de Antalya Devlet Senfoni Orkestrası kurulmuştur. (Düzenleyici Etki)
- 1998'de Bursa Bölge Devlet Senfoni Orkestrası Kültür Bakanlığı'na bağlanmıştır. (Düzenleyici Etki)
- Her iki kurum da bölgesel yayılmayı güçlendirmiştir. (Düzenleyici Etki)
- Uluslararasılaşma hedeflenmiştir. (Düzenleyici Etki)

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001–2005) / Yüksek

- 2005'te sponsor desteklerini teşvik eden genelge çıkarılmıştır. (Düzenleyici Etki)
- Bu desteklerden İDSO ve İzmir DSO doğrudan faydalanmıştır. (Düzenleyici Etki) Kültür merkezleri yetersizliği sürmüştür. (Düzensizleştirici Etki)

- Müzik kurumlarına özel bir mevzuat hâlâ geliştirilmemiştir. (Düzensizleştirici Etki)

IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007–2013) / Orta

- DSO’lar adına yeni kuruluş gerçekleşmemiştir. (Düzensizleştirici Etki)
- Belediyelerin altyapı sağlama rolü artmış, sabit mekân sorunu geçici çözümlenmiştir. (Düzenleyici Etki)
- Yeni konservatuvarlar DSO’lara insan kaynağı sağlamıştır. (Düzenleyici Etki)

X. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014–2018) / Orta

- Sponsorluk uygulaması sürdürülmüştür. (Düzenleyici Etki)
- Stajyer sanatçı alımı yapılmıştır. (Düzenleyici Etki)
- DSO adına somut bir yeni açılım olmamıştır. (Düzensizleştirici Etki)

XI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019–2023) / En Yüksek

2023 yılında 117 Batı müziği sanatçısı sözleşmeli olarak istihdam edilmiştir. Sanatçı alımları DSO’lar başta olmak üzere Batı müziği kurumlarına doğrudan insan kaynağı desteği sağlamıştır. (Düzenleyici Etki)

- Finansal destek için sponsorluklar devam etmiştir. (Düzenleyici Etki)

3.14.2. Düzensizleştirici Plan Dönemleri / Etki Derecesi

I.Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963–1967) / Orta

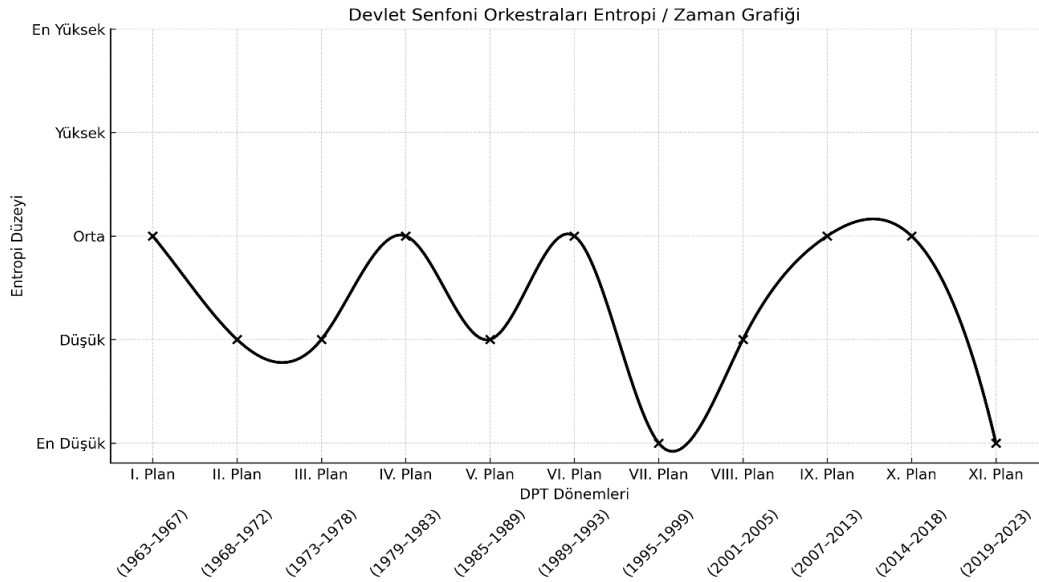
- Devlet Opera ve Tiyatrolarının yaygınlaştırılması hedeflenmiş ancak Devlet Senfoni Orkestraları özelinde somut bir gelişme kaydedilememiştir. (Düzensizleştirici Etki)
- Batı sanatı eserlerine yoğunlaşmış; Türk bestecilere sınırlı yer verilmiştir. (Düzensizleştirici Etki)
- TRT’nin kurulması, ileride senfoni orkestraları için önemli bir iletişim ve kayıt mecrası oluşturacaktır. (Düzenleyici Etki)

IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979–1983) / Orta

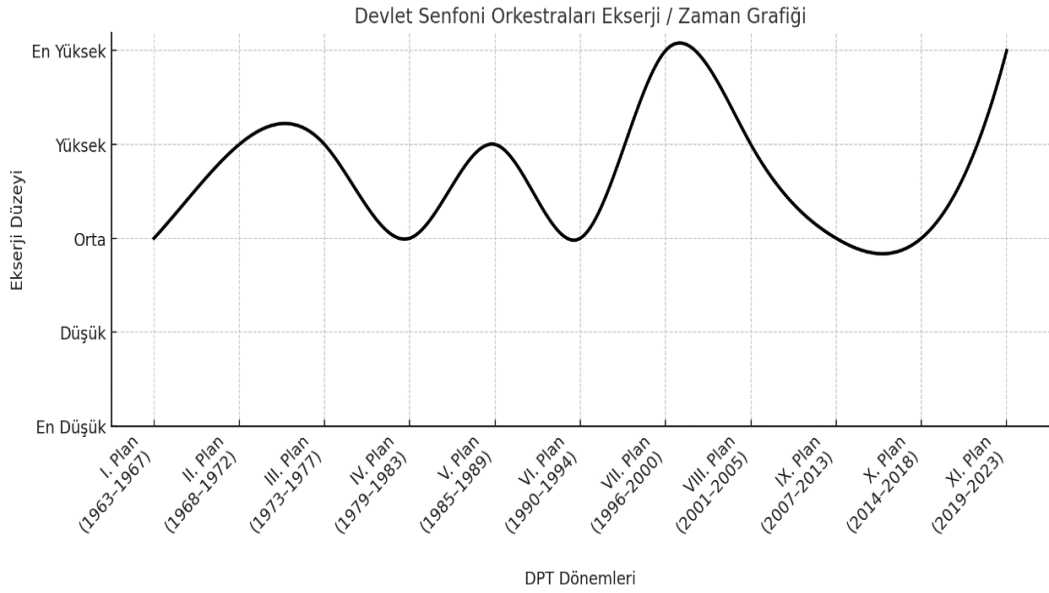
- Cumhurbaşkanlığı ve diğer devlet senfoni orkestralarının geliştirilmesi hedeflenmiştir. (Düzenleyici Etki)
- Yabancı eserlerin yoğunluğu yerli müzik üretimini gölgelemiştir. (Düzensizleştirici Etki)
- Araç-gereç ve müzik eğitimi yetersizliği vurgulanmıştır. (Düzensizleştirici Etki)
- Sanatsal faaliyetlerin oturma kapasitesini bile dolduramadığı raporlanmıştır. (Düzensizleştirici Etki)

VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1989–1993) / Orta

- DSO'larla ilgili yeni bir yapı veya kurulma gerçekleşmemiştir. (Düzensizleştirici Etki)
- Milli kültür vurgusu DSO repertuarını çeşitlendirmeyi amaçlamış; ancak uygulama sınırlı kalmıştır. (Düzensizleştirici Etki)
- Kurum içi üretkenliği destekleyen belirgin bir gelişme olmamıştır. (Düzensizleştirici Etki)

Şekil 21: DSO DPT Raporlarına Göre Entropi / Zaman Grafiği

Şekil 22: DSO DPT Raporlarına Göre Ekserji / Zaman Grafiği

Devlet Senfoni Orkestraları'nın entropi ve ekserji grafikleri birlikte incelendiğinde, kurumsal gelişmenin zaman içinde dalgalı fakat genel olarak ilerleyici bir seyir izlediği görülmektedir. Entropi grafiği, kurumsal düzenin zayıfladığı IV. ve VI. plan dönemlerinde artış gösterirken, VII. ve XI. planlarda belirgin şekilde düşüşe geçmiştir. Bu durum, güçlü bölgesel yayılım ve yoğun insan kaynağı yatırımlarının etkisini yansıtmaktadır. Ekserji grafiği ise bu eğilimle ters orantılı biçimde yükselmiş, özellikle VII. ve XI. planlarda en yüksek düzeye ulaşarak kurumsal potansiyelin ve üretkenliğin arttığını ortaya koymuştur. DSO'ların kuruluş sayısı, sanatçı alımları ve bölgesel yaygınlık gibi somut gelişmeler bu dönüşümde belirleyici olmuştur. Buna karşın IV., VI. ve IX. planlarda gözlenen düşüşler, kurumsal yavaşlama ve yapısal eksiklikleri işaret etmektedir. Genel olarak grafikler, DSO'ların uzun vadeli kültürel istikrar sağlama konusunda önemli mesafe kat ettiğini ancak bu ilerlemenin dönemsel kesintilerle sekteye uğradığını ortaya koymaktadır.

Devlet Senfoni Orkestraları'nın DPT planlarına göre çizilen entropi ve ekserji grafiklerinin birlikte okunması, kurumsal düzenin ve üretkenliğin Türkiye'deki müzik politikalarıyla nasıl şekillendiğini göstermektedir. Entropi grafiğinde VII. ve XI. plan dönemlerinde gözlenen keskin düşüşler, devletin senfoni orkestralarına doğrudan yaptığı yatırımların kurumsal istikrarı beraberinde getirdiğinin bir göstergesi olarak tespit edilmiştir. IV., VI. ve IX. planlardaki yükselişler, planların ortaya koyduğu

hedeflerin gerçekleştirilmemesinin, kurumsal çözülmeye neden olduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık ekserji grafiği, özellikle VII. ve XI. plan dönemlerinde zirve yaparak bu yatırımların sadece yapısal değil, aynı zamanda yaratıcı ve üretken bir kapasiteyi de güçlendirdiğini göstermektedir. Yalnızca kurumların açılması değil, insan kaynağı, altyapı ve özerklik gibi alanlarda güçlendirilmesi gerektiği gerçeği, entropi-ekserji ilişkisi üzerinden okunabilmektedir.

Raporlar içerisinde yer alan, kurumların sadece kültürel özellikleri açısından değerlendirilmemesi, aynı zamanda birer kalkınma aracı olarak da görülmesi gerekliliğinin vurgulandığı dönemlerde, kurumsal başarı ve verimliliğin üst düzeye ulaştığı görülmüştür.

3.15. DEVLET OPERA VE BALESİ'NİN DPT PLANLARINA GÖRE ENTROPİ ANALİZİ

3.15.1. Düzenleyici Plan Dönemi / Etki Derecesi

II. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968–1972) / Yüksek

- 1970 yılında Ankara ve İstanbul Devlet Opera ve Balesi resmen kurulmuştur. (Düzenleyici Etki)
- Opera ve balenin tiyatrodan ayrılarak ayrı bir genel müdürlük haline gelmesi, özerkliği artırmıştır. (Düzenleyici Etki)

IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979–1983) / Yüksek

- İzmir Devlet Opera ve Balesi kurulmuştur (1982). (Düzenleyici Etki)

VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1989–1993) / Yüksek

- Yeni kurumsal gelişme olmamasına karşın mevcut yapılar korunmuş, süreklilik sağlanmıştır. (Düzenleyici Etki)

VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1995–1999) / Yüksek

- 1997'de Antalya Devlet Opera ve Balesi kurulmuştur. (Düzenleyici Etki)

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001–2005) / Orta

- Kurumlararası eşgüdüm ve verimlilik öne çıkmış, ancak doğrudan yeni opera birimi kurulmamıştır. (Düzensizleştirici Etki)

- Sanatçı alımları yapılarak insan gücü güçlendirilmiştir. (Düzenleyici Etki)

IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007–2013) / En yüksek

- Dönüşümlü repertuar, havuz sistemi ve festivallerle yapısal verimlilik sağlanmıştır. (Düzenleyici Etki)
- 2010’da ISO 9001 Kalite Yönetim Sistemi devreye alınmıştır. (Düzenleyici Etki)
- 2011’de koordinatörlük sistemine geçilerek kurumsal işleyiş güçlendirilmiştir. (Düzenleyici Etki)

XI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019–2023) / En Yüksek

- 2023’te gerçekleştirilen sözleşmeli sanatçı alımı opera ve baleyi de doğrudan etkilemiştir. (Düzenleyici Etki)
- Sponsorluk ve kurumsal devamlılık sağlanmıştır. (Düzenleyici Etki)

3.15.2. Düzensizleştirici Plan Dönemi / Etki Derecesi

I. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963–1967) / Orta

- Batı sanatının tanıtılması hedeflenmiş, ancak opera ve baleye doğrudan kurumsal yatırım yapılmamıştır. (Düzensizleştirici Etki)
- Musiki Muallim Mektebi’nin konservatuvara dönüşmesiyle insan kaynağı oluşturulmuştur. (Düzenleyici Etki)

III. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973–1978) / Orta

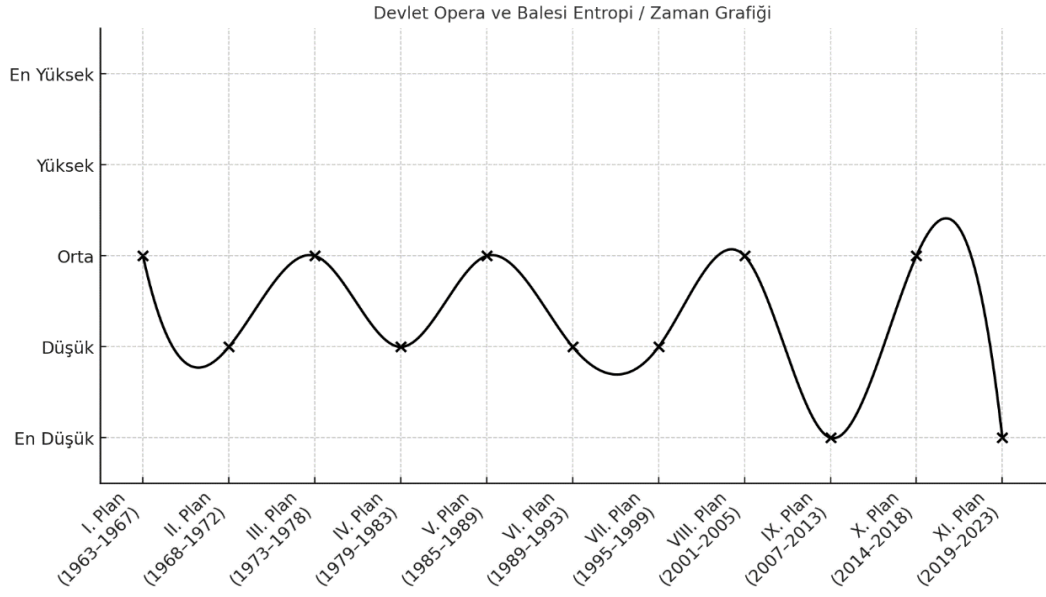
- Yaygınlaştırma hedeflenmiş ancak yeni bir opera ve bale kurumu açılmamıştır. (Düzensizleştirici Etki)

V. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985–1989) / Orta

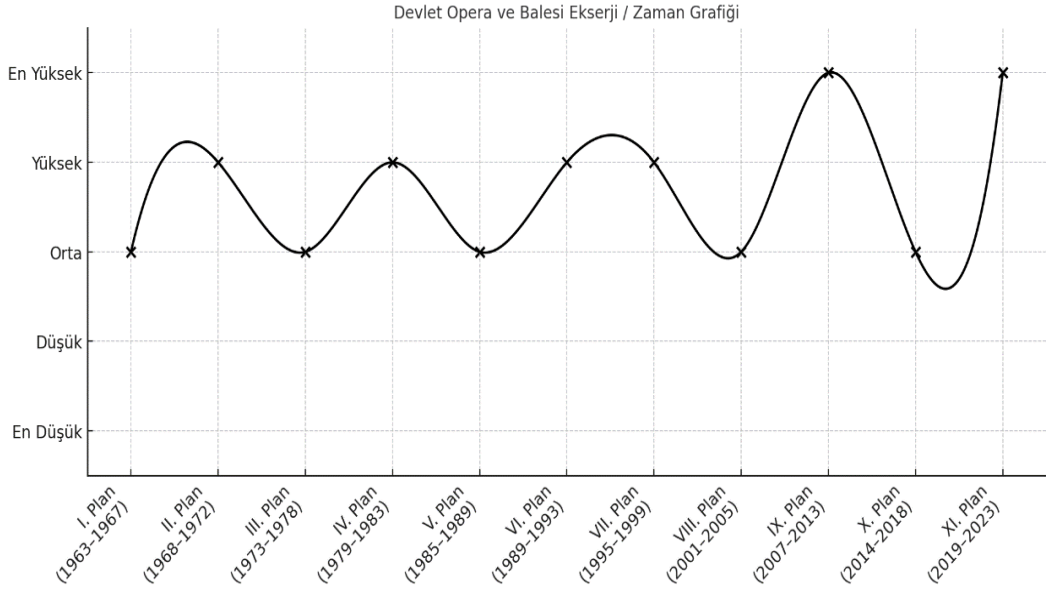
- Yerli eserlerin desteklenmesi öngörülmüş ancak icrada yeterli yansımamıştır. (Düzensizleştirici Etki)

X. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014–2018) / Orta

- Yeni kuruluş yapılmamıştır; ancak festival ve temsil sürekliliği korunmuştur. (Düzensizleştirici Etki)

Şekil 23: DOB DPT Raporlarına Göre Entropi / Zaman Grafiği

Şekil 24: DOB DPT Raporlarına Göre Ekserji / Zaman Grafiği

Devlet Opera ve Balesi'nin entropi ve ekserji grafiklerine bakıldığında, dalgalı bir entropik süreç geçirmesine rağmen, kurumun özellikle II., IV., VI., VII., IX. ve XI. plan dönemlerinde düzenleyici müdahalelerle kurumsal istikrarını pekiştirdiği gözlemlenmiştir. Entropi grafiğinde bu dönemler düşüşle temsil edilirken, ekserji grafiğinde eş zamanlı bir yükselişle görülmektedir. IX. ve XI. planlarda ekserjinin zirveye ulaşması, ISO kalite yönetimi, koordinatörlük modeli ve sanatçı istihdamı gibi

yapısal müdahalelerin etkili olduğunu göstermektedir. Bunun aksine, III., V. ve X. plan dönemlerinde yeni kuruluşların olmaması ya da yerli eserlere sınırlı destek verilmesi gibi etkenler kurumun amaç ve hedefleri doğrultusunda entropiyi artırarak, iş yapma potansiyelini baskılamıştır.

Genel olarak, dönemsel duraklamalara rağmen uzun vadede düşük entropi ve yüksek ekserji dengesiyle, istikrarlı ve güçlü bir kurumsal yapı olarak faaliyetlerini sürdürdüğü gözlemlenmiştir.

3.16. KORO VE MÜZİK TOPLULUKLARININ DPT PLANLARINA GÖRE ENTROPİ ANALİZİ

3.16.1. Düzenleyici Etki Dönemleri / Etki Derecesi

III. Beş Yıllık Kalkınma Plan (1973–1978) / Yüksek

- 1975 yılında Cumhurbaşkanlığı Klasik Türk Müziği Korosu (önceki adıyla İstanbul Devlet Türk Müziği Korosu) kuruldu. İlk devlet destekli klasik Türk müziği korusu olması bu alandaki boşluğu doldurmaktadır.

V. Beş Yıllık Kalkınma Plan (1985–1989) / En Yüksek

Kurumsallaşma başlangıcı, bölgeler arası yayılım, farklı türlerin temsil edilmesi gibi farklı dinamikleri içermesi sebebiyle dönem içi dalgalı bir entropik süreç görülmektedir.

- 1985 yılında İzmir Devlet Klasik Türk Müziği Korosu kuruldu.
- 1986 yılında Ankara Devlet Türk Halk Müziği Korosu kuruldu.
- 1987 yılında İstanbul Devlet Türk Müziği Topluluğu kuruldu.
- 1988 yılında Devlet Çok Sesli Korosu kuruldu.
- 1989 yılında Elazığ Devlet Klasik Türk Müziği ve Kürsübaşı Topluluğu, Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu kuruldu.

VI. Beş Yıllık Kalkınma Plan (1989–1993) / En Yüksek

Elazığ, Konya, Şanlıurfa gibi illerde Türk müziği topluluklarının açılması.

- 1991 yılında İstanbul Tarihi Türk Müziği Topluluğu kuruldu.

- 1991 yılında Edirne Devlet Türk Müziği ve Rumeli Müzikleri Topluluğu kuruldu.

VII. Beş Yıllık Kalkınma Plan (1995–1999) / Orta

- Korolar doğrudan etkilenmese de, genel müzik kurumsallaşması desteklendi.

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Plan (2001–2005) / Orta

- Özel sektör ve sponsorluk yoluyla kültür-sanat faaliyetlerine destek hedeflendi. Finansal sürdürülebilirlik amaçlamıştır.

IX. Beş Yıllık Kalkınma Plan (2007–2013) / En Yüksek

- 2008 yılında İzmir Devlet Türk Dünyası Dans ve Müzik Topluluğu, İstanbul Devlet Türk Müziği Araştırma ve Uygulama Topluluğu kuruldu.
- Yerel yönetimler ve stajyer sanatçı istihdamı gibi yapısal destekler sağlandı.

X. Beş Yıllık Kalkınma Plan (2014–2018) / En Yüksek

- 2018 yılında İstanbul Meydan Meşkleri Topluluğu kuruldu.
- Sanatçı istihdamı ve sosyal güvence sağlandı.

XI. Beş Yıllık Kalkınma Plan (2019–2023) – En Yüksek

- 2021 yılında Ankara Türk Dünyası Müzik Topluluğu kuruldu.
- 2023 yılında Ankara Devlet Sahne Sanatları Topluluğu faaliyete başladı.
- 2022–2023 yıllarında 467 sözleşmeli sanatçı alımı

3.16.2. Etki Dönemleri / Etki Derecesi

I. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967) / En Yüksek

II. Beş Yıllık Kalkınma Planlar (1963–1972) / En Yüksek

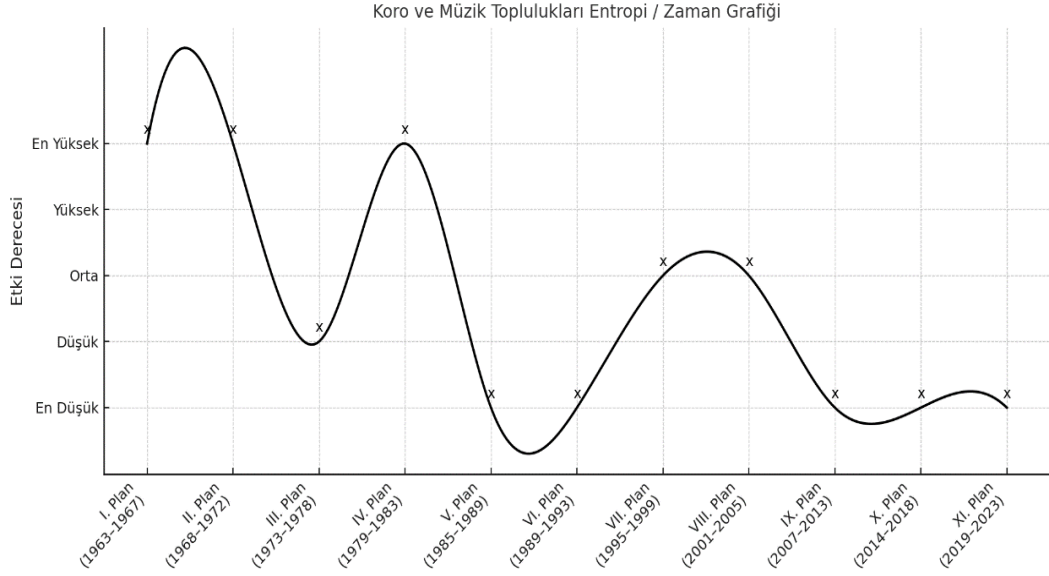
- Koro ve müzik toplulukları için herhangi bir kurumsal girişim bulunmamakta. Yapısal bir boşluk söz konusudur.

IV. Beş Yıllık Kalkınma Plan (1979–1983) / En Yüksek

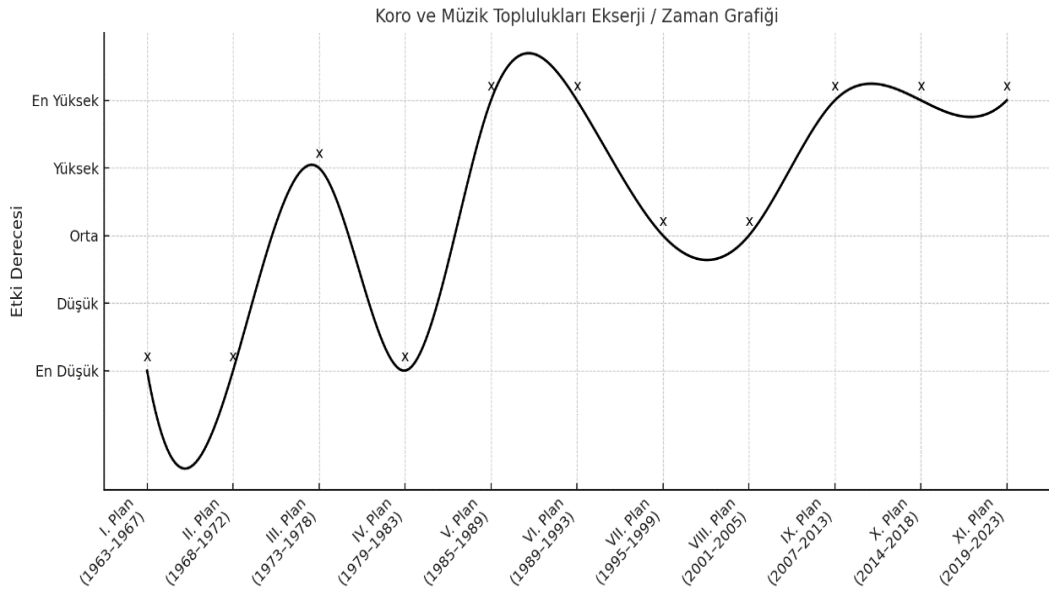
- Koro/topluluk kurulumu eksik.
- Türk müziği temsilinde ciddi boşluklar mevcut.

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Plan (2001–2005) / Orta

- Kültür merkezleri yaygınlaşmasına rağmen kadro ve işletme sorunları devam etmektedir.

Şekil 25: Koro ve müzik topluluklarının DPT Raporlarına Göre Entropi / Zaman Grafiği

Şekil 26: Koro ve müzik topluluklarının DPT Raporlarına Göre Ekserji / Zaman Grafiği

Koro ve Müzik Topluluklarının DPT planlarına göre hazırlanan entropi ve ekserji grafiklerinde I., II. ve IV. Plan dönemleri, koro ve topluluklara yönelik herhangi bir kurumsal adımın atılmadığı, yapısal boşlukların ve temsil eksikliğinin

hâkim olduğu evreler olarak en yüksek entropi düzeyinde seyretmektedir. III. Planla birlikte başlayan kurumsallaşma süreci ise, V. ve VI. Plan dönemlerinde yeni toplulukların art arda kurulmasıyla hız kazanarak, entropiyi azaltıcı bir etki yaptığı gözlenmiştir. Buna paralel olarak ekserji en yüksek seviyeye ulaşmıştır.

VIII. Plan döneminde kamusal desteğin zayıflamasıyla birlikte entropi ve ekserji orta düzeyde kalmıştır. Bu durumun kültür politikalarındaki belirsizlik ve sürdürülebilirlik sorunlarından kaynaklandığı düşünülebilir. Ancak IX., X. ve XI. Plan dönemlerinde sağlanan yapısal destekler, yeni kurulan topluluklar ve yeni sanatçıların istihdam edilmesi gibi uygulamalar ile entropi en düşük düzeye inerken, ekserji istikrarlı biçimde yüksek düzeyde seyretmiştir.

Bu verilere göre, planlı ve sürdürülebilir müdahalelerin yalnızca düzensizliği azaltmakla kalmayıp, kültürel üretimin niteliğini ve kurumsal sürekliliği de güçlendirdiğini göstermektedir. Aynı zamanda düzenli kurumsal genişleme ve insan kaynağı yatırımı, entropiyi düşürüp ekserjiyi artırarak bu kurumların işlevselliğini ve sürdürülebilirliklerini olumlu yönde etkiledikleri gözlemlenmiştir.

3.17. MÜZİK EĞİTİM KURUMLARININ DPT PLANLARINA GÖRE ENTROPİ ANALİZİ

3.17.1. Düzenleyici Etki Dönemleri / Etki Derecesi

I. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963–1967) / Yüksek

- 1966 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Müzik Öğretmenliği Bölümü açılmıştır.
- 1966 yılında TRT'nin kurulması, kamusal müzik eğitiminin erişimini artırdı.
- Musiki Muallim Mektebi'nin kurumsal devamı niteliğindeki yapı korunarak kurumsal süreklilik sağlandı.
- Kurumsal devamlılık ve kamusal erişim artışı entropiyi düşürmüştür.

II. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968–1972) / Düşük

- 1970 yılında İstanbul Devlet Konservatuvarı kurulmuştur. Kurumsallaşma açısından olumlu bir adım atılsa da genel plan müzik eğitimi alanında sınırlı destek sunmuştur.

- Bu dönemde genel kültür politikalarında müzik eğitime özel bir gelişme görülmemektedir.

III. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973–1978) / En Yüksek

- 1973 yılında DEÜ Eğitim Fakültesi Müzik Öğretmenliği bölümü açılmıştır.
- 1975 yılında DEÜ GSF Müzik Bilimleri, İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı açılmıştır.
- Türk müziği alanında ilk kez konservatuvar düzeyinde bir akademik yapı oluşturulmuştur.
- Hem Batı hem Türk müziği yönünde çift eksenli ilerleme söz konusudur.
- Hem nicelik hem nitelik olarak yapısal genişleme ve çeşitlilik sayesinde entropi düzeyi en düşük seviye seyretmiştir.

IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979–1983) / Orta

1981 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi Müzik Öğretmenliği bölümü açılmıştır. 1982 yılında YÖK reformu ile konservatuvarlar üniversitelere bağlanarak, özerk yapı kazanmışlardır.

Özerklik olumlu bir adım olsa da, altyapı ve kontenjan yetersizlikleri entropiyi yükseltmiştir.

V. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985–1989) / En Yüksek

- Ege, İstanbul, Anadolu, Gaziantep üniversitelerinde Devlet Konservatuvarları açılmıştır.
- Çok sayıda müzik öğretmenliği bölümü açılmıştır.
- Yoğun kurumsal genişleme yaşanmış, birçok şehirde yaygınlaştırma sağlanmıştır.
- Bölgesel temsil artışı kurumsal ağına genişlemesine neden olmuştur.
- Yaygınlık ve çeşitlilik artışı sayesinde sistem bütünlüğü korunmuştur.

VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1989–1993) / Yüksek

- Çukurova, Trakya, Selçuk, OMÜ, Atatürk, Erciyes Konservatuvarları ve GSF'ler
- Anadolu'nun farklı bölgelerinde yaygınlaşma sağlanmıştır.
- Bazı bölgelerde nitelikli personel eksiklikleri raporlanmıştır.
- Yapısal büyüme entropiyi sınırlamıştır; ancak sistem içi bütünlük kısmen zayıflamıştır.

3.17.2. Düzensizleştirici Etkiler / Etki Derecesi

VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1995–1999) / Orta

Altı yeni devlet konservatuvarı, birçok GSF ve öğretmenlik bölümü açılmıştır. Geniş bir coğrafyada kurumsal yayılma söz konusu olmuştur.

Nicel büyüme niteliksel dengeyi bozmuş, sistem içi koordinasyon kaybı yaşanmıştır.

VIII. Yıllık Kalkınma Planı (2001–2005) / En Yüksek

- Kapsamlı konservatuvar ve eğitim fakültesi müzik bölümü açılışları
- Açılan kurumların çoğu yeterli akademik kadro ve donanımdan yoksundur. Bu durum kurumsal sürekliliği zedelemiştir.
- Hızlı büyüme, sistem içi koordinasyonsuzluk ve kalite kaybı yaratmıştır.

IX. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007–2013) / Yüksek

- Sekiz konservatuvar, on beşten fazla GSF, Trakya Müzik Öğretmenliği bölümü açılmıştır.
- Yeni üniversitelerin kurulmasıyla müzik eğitimi birimleri hızla artmıştır. Ancak bu yaygınlıkta yeniden kalite ve istihdam sorunları yaşanmıştır. Altyapı eksikliği, öğretim elemanı yetersizliği ve plansız yaygınlaşma entropiyi artırmıştır.

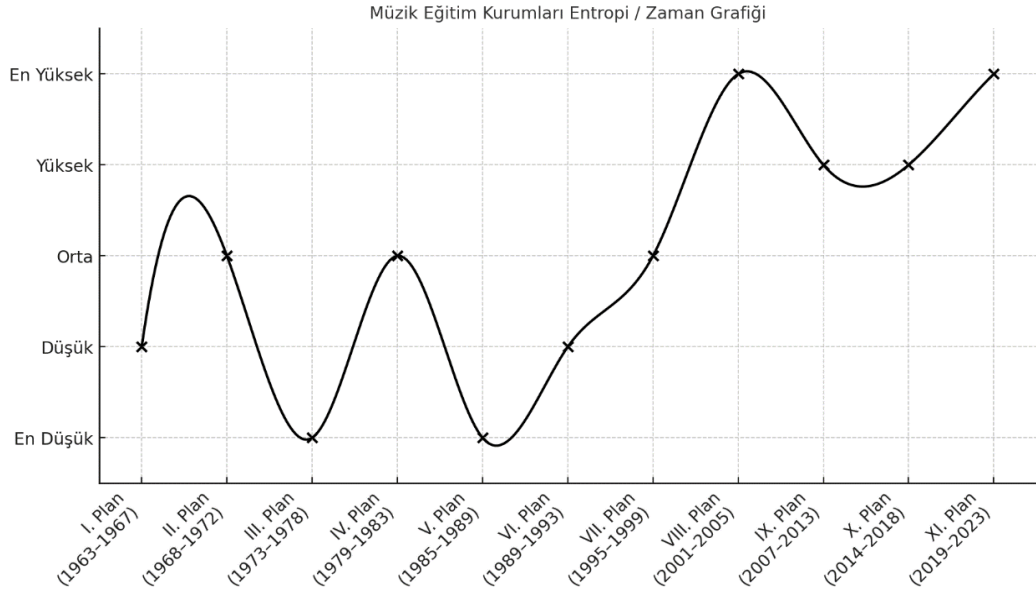
X. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014–2018) / Yüksek

- Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mustafa Yazıcı Konservatuvarı
- Kurum açılma hızı azalmış, devletin destek düzeyi düşmüştür.
- Özel sektör katkısı oldukça sınırlı kalmıştır
- Kurumsal açılışlar yetersiz ve plansızdır, bu da sistemdeki istikrarı zayıflatmıştır.

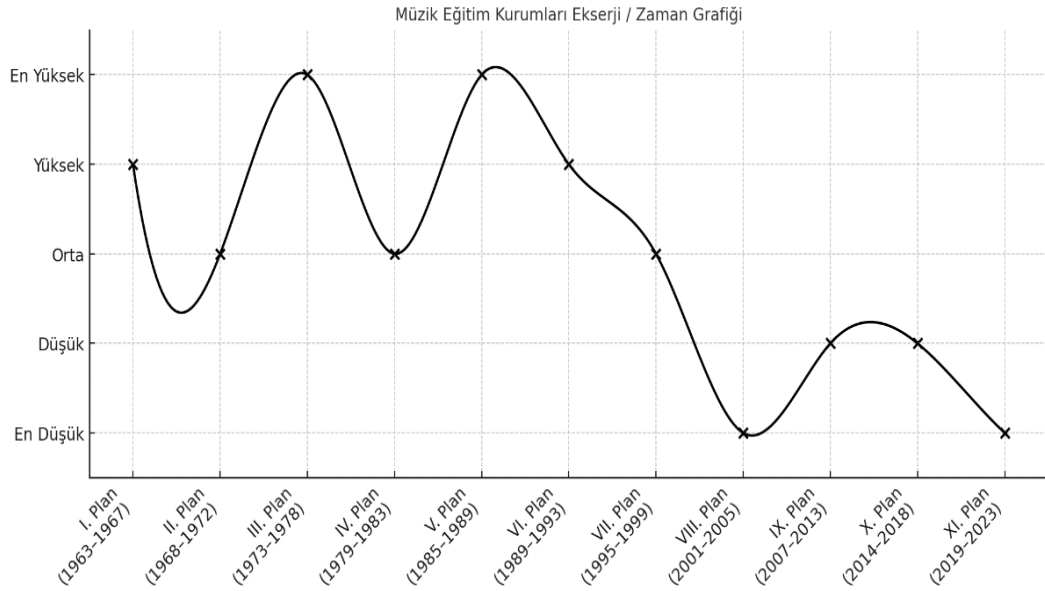
XI. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019–2023) / En Yüksek

- Sınırlı sayıda yeni program açılmıştır.
- Plan genelinde kültür-sanat alanı öncelendirilmemiştir.

- Mevcut kurumların geliştirilmesine yönelik strateji sınırlıdır.
- Müdahale eksikliği ve düşük önceliklendirme nedeniyle kurumsal atalet gözlenmiştir.

Şekil 27: Müzik eğitim kurumlarının DPT Raporlarına Göre Entropi / Zaman Grafiği

Şekil 28: Müzik Eğitim Kurumlarının DPT Raporlarına Göre Ekserji / Zaman Grafiği

Müzik eğitim kurumlarına ilişkin entropi ve ekserji grafiklerinin birlikte okunması, kurumsal istikrarın zaman içinde nasıl dalgalandığını açıkça göstermektedir. Entropi grafiğinde 2000'li yıllara dek görece düşük ve orta düzeyde seyreden düzensizlik, VIII. plandan itibaren hızla yükselmiş ve IX. planla birlikte en yüksek düzeye ulaşmıştır. Bu durum, kurumsal genişlemenin nitelikli yapılaşmadan çok, sayısal artışla sağlandığını ve sistemin denetim, nitelik ve insan kaynağı bakımından dengesizleştiğini göstermektedir. Buna karşılık ekserji grafiğinde erken dönemlerdeki yüksek ekserji potansiyeli, IX., X. ve XI. plan dönemlerinde ciddi biçimde düşmüş, bu da sistemin sürdürülebilirliğini engelleyebilecek bir durum haline geldiğini göstermiştir.

Son dönemlerde yaşanan kurumsal genişlemenin, nitelik eksikliğiyle birleşerek entropiyi artırdığı ve ekserjiyi ise belirgin biçimde düşürdüğü görülmektedir.

Bu bulgular ışığında, müzik eğitim kurumlarında sadece niceliksel büyümenin, kurumsal dengeyi bozarak sürdürülebilirliği ve iş yapma potansiyelini kısıtladığı tespit edilmiştir.

SONUÇ

Çalışmada termodinamiğin II. yasası olan entropi kavramı temel alınarak Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde faaliyetlerini sürdürmüş ve sürdürmeye devam eden müzik kurumları kurumsal entropi bağlamında değerlendirilmiştir. Entropi bir sistemin düzensizliğini veya mevcut düzeninin bozulma eğilimini ifade eder. Kurumsal entropi ise kurumların içsel ve dışsal etkiler ile şekillenen bir değişim, dönüşüm ve düzensizliğin bir göstergesidir. Sosyal entropi, kurumdaki bireyler kapsamında iken, kurumsal entropi tüzel kişilikler üzerinden değerlendirilmektedir. Kurumların var olma sürecinde maruz kaldıkları durum ve olaylar düzenlemeler yoluyla önlenmeye çalışılmaktadır. Kurumların entropisini etkileyen içsel ve dışsal etkenler bulunmaktadır. Sistemin bozulmasına ya da aksaklığına neden olan olaylar ve uygulamalar düzensizleştirici etkiler, bu düzensizliği ortadan kaldırmaya yönelik müdahale ve uygulamalar ise düzenleyici etkiler olarak tanımlanmıştır. Bu çalışmada bahsi geçen etkilerin tasvîrî etki değerleri de tanımlanarak kurumların varoluş süreçleri grafiklerle metin okumalarına yardımcı olmak amacıyla görselleştirilmiştir.

Çalışmada Osmanlı dönemi müzik kurumlarının genellikle saray merkezli ve hiyerarşik bir yapı etrafında şekillendiği görülmüştür. Merkeziyetçi yapıları aynı zamanda kurumun hukuki yapısının varlığını ortaya koymakla birlikte iktidar ve toplum nezdinde kabul görmelerini de sağlamaktadır. Osmanlı müzik kurumları sistemlerinin parçası olan usta - çırak ilişkisine dayalı meşk sistemi, Enderun'daki devşirme sistemi gibi güçlü ekserji kaynakları ile sosyal ve kurumsal bütünlük sağlayan yapılar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Ancak bu kurumların zamanla ortaya çıkan içsel ve dışsal etkiler ile entropik dalgalanmalara maruz kaldıkları görülmektedir. Osmanlı'nın eski gücünü kaybederek hüküm sürdüğü topraklardan insan kaynağı yaratamaması sonucunda Enderun Mektebi'nde ki devşirme sisteminde meydana gelen aksaklık kurumun entropi artışı süreçlerinde kırılmayı ateşleyen fitil olduğu gözlenmiştir. Bir kurumdaki sistemi çarklar bütünü ve devşirme sistemini de bu sistemdeki bir çark olarak düşündüğümüzde, sistemin tüm alt birimleri yani diğer

çarklarda bu durumdan etkilenmektedir. Liyakat gibi sistemin alt birimlerinde meydana gelen düzensizlikler kurumun entropi seviyesini artırarak, 1909 yılında ki kapanma sürecine sürüklemiştir. Yeniçeri Ocağı'nın bir parçası olarak, askeri disiplin, prestij ve sosyal kabulü yüksek bir kurum olan Mehterhane bu düzenleyici etkenler sayesinde entropi düzeyini düşük tutabilmiştir. Aynı zamanda ocak sürekli düzenlenlenen seferler yani ekserjinin yükseltilmesi sebebiyle uzun dönemler düşük entropi seviyesinde seyretmiştir. Yeniçeri ocağı bünyesinde olması sistemsel bir yapının varlığını gösterse de siyasetin tam ortasında bir kurum olarak entropik süreçlere her zaman açık bir yapının varlığını da ortaya koymaktadır. Tanzimat sürecinde dışsal bir etki olarak Batılılaşma hareketleri ile kurum, yeni siyasi yapıda işlevselliğini kaybetmiştir. İşte bu noktada ekserji kavramı devreye girmektedir. Ekserji bir sistemin iş yapabilme potansiyelinin göstergesidir. Böylelikle eski sistemin bir parçası görülen Yeniçeri Ocağı'nın kapanması ile ekserji potansiyelini kaybederek yüksek bir entropi ile kurum sonlanmıştır. Buradan hareketle dönemin siyasi yapısı ve uygulamalarının, kurumların şekillenmesi ve gelişmelerinde önemli bir role sahip olduğu ortaya çıkmaktadır. Devletin ya da egemen erkin, müzik kurumlarına desteklerinin ağırlıklı olarak iktisadi, siyasi ve ideolojik argümanlar temelinde olduğu sonucuna varılmıştır.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, özellikle Müzikayi Hümayun'dan Riyaseti Cumhur Musiki Heyeti'ne geçiş süreci, geçmişteki ekserji birikiminin Cumhuriyet kurumlarına aktarıldığını gösterse de bu aktarım organizasyonel bir süreklilikten ziyade insan kaynağı bakımından gerçekleşmiştir. Kurumlar benzer misyonları üstlenmiş olsalar da kurumsal bir devamlılık söz konusu değildir. Ancak bir önceki kurum bir sonraki kurulan kurum için taşıdığı ekserji potansiyeli ile önemli bir başlangıç enerji kaynağı olabilmektedir.

Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Musiki Muallim Mektebi, Ankara Devlet Konservatuvarı ve CSO gibi Batı merkezli Cumhuriyet inkılaplarının da uygulayıcısı konumunda bir müzik yapılanmasının olduğu görülmektedir. Merkezi otoritenin doğrudan yönlendirmesiyle kurulmuş, bir disiplin içerisinde yapılanmışlardır. Devletin himayesinde olmaları sonucu yoğun kurumsal müdahaleler, profesyonel yapılanmaları, dünyada deneyimlenmiş eğitim metodları ve yabancı uzmanlardan alınan destek ve görüşler ile düşük entropiye sahip olmuşlardır. Fakat bu kurumlar

başlangıçlarında halkta karşılık bulmakta zorlanmış, halk ile organik bir bağ kuramadıkları için yüksek bir sosyal entropi ile karşı karşıya kalmışlardır. Dolayısıyla kurumsal entropi ve sosyal entropinin her zaman paralellik göstermediği sonucuna varılmıştır.

Müzikayı Hümayun ile birlikte Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti'nin ekserji potansyeli ile başlangıç yapmış olan CSO 'da Devlet Senfoni Orkestralarının temelini oluşturmaktadır. Devlet Senfoni Orkestraları ile Opera ve Balesi gibi kurumlar organizasyonel olarak en dayanıklı kurumlar olarak görülmüştür. Profesyonel insan kaynağı, hukuki statüleri, merkezi yönetim sistemleri ile düşük entropi seviyesine sahiptirler. Ancak varolma süreçleri içerisinde repertuvar oluşturmadaki zorluklar, yerli bestecilere yeterli alan bırakılmaması ve merkez iller dışında yeterli temsil yapılamaması, bölgesel yayılımın kısıtlı kalması gibi durumlar entropi artışlarına neden olmaktadır.

Radyolar başlangıçta sade ve dengeli bir yapıya sahipken, tematik yeni kanalların açılması ile alt birimlere ayrılmış ve televizyon yayıncılığının da eklenmesiyle daha karmaşık bir yapıya dönüşmüştür. Özellikle televizyon yayıncılığının başlamasıyla yeni bir entropik durumun oluşması sistemin ekserji potansiyelini bu noktaya kaydıracağı düşünülmektedir. Diğer alt birimlerin yükselen entropiye maruz kaldığı düşünülmektedir. Siyasi etkiler sonucu da devletin yada hükümetlerin ideolojik yönlendirmeleri sonucunda kurumsal entropi düzeyi giderek yükselmiştir.

Devlet Senfoni Orkestraları ve Devlet Opera ve Balesi kurumlarının grafikleri karşılaştırıldığında, her iki kurumunda geçerliliğini ispatlamış organizasyon yapılarına sahip olmaları ve devletin kültür politikalarıyla uyumlu bir yapıda olmaları sebebiyle entropiye karşı daha dirençli oldukları görülmüştür. Her ne kadar senfoni orkestralarının CSO yönetmeliklerine tabi olarak tam bir özerk hukuki yapısı olmasada, her iki kurumun da yasal statülerinin netlik kazanmış olması kurumların entropik süreçlerini daha stabil bir hale getirmiştir. Batı müziği eğitimi veren kurumlarında tecrübe edilmiş, oturmuş bir sisteme sahip eğitim modelini uygulamaları ile aynı dirençli yapıya sahip oldukları görülmektedir.

Kurumsal entropi, tüzel kişiliklerin organizasyonel sürekliliklerine bağlı olarak şekillenirken, sosyal entropi bireylerin yönelimleri ve aidiyetleri ile şekillenmektedir.

Ortaya çıkan bulgular sonucunda Batı Müziği alanında faaliyet gösteren kurumların halk ile organik birliktelikleri daha zayıf görülmüş ve sosyal entropiyi artırıcı bir unsur olarak tespit edilmiştir. Buna karşılık Türk Müziği kurumlarının, toplumsal kabulünün daha yüksek olmasına rağmen, ideolojik ve siyasi etkilere sürekli maruz kaldıkları görülmüştür. Bu durum, kurumsal korumanın yetersizliğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Türk Müziği alanında faaliyet gösteren kurumların entropik süreçlere karşı daha kırılgan yapıda oldukları sonucuna varılabilir.

DPT'nin kuruluşundan günümüze değin yayımladığı 11 adet Beş Yıllık Kalkınma Planının, kültür politikalarının yönünü belirlemede önemli bir rolü olduğu görülmektedir. Her bir plan döneminde, kültürel kalkınmaya yönelik hedeflerin tanımladığı tespit edilmiştir. Ancak bu hedeflerin uygulanması çoğu dönemde gecikmiş ya da ülke genelinde uygulanamaması sebebiyle eşitsizliklere neden olmuştur. Cumhuriyet dönemi tüm müzik kurumlarının gelişimi DPT raporlarına göre şekillenmiştir. Cumhuriyet'in kuruluşu ile birlikte Cumhuriyet rejiminin sosyal bir devlet olma işlevinin yanı sıra, ideolojik bir refleksle de sanat faaliyetlerini desteklediğini söyleyebiliriz. IV. Beş Yıllık Kalkınma Planı içerisinde bu görevin bir kısmını yerel yönetimlere devretmek istediği, VI. planda bu devir ile belediyelere finansman desteğinin iller bankası ile sağlanması ve VII. Planda belediyeler görev ve sorumluluk verilerek aktif rol almalarının hedeflendiği görülmektedir. VIII. Beş yıllık Plan döneminde ise özel sektörün sanat faaliyetlerine katılımının artırılmasının hedeflendiği görülmektedir. Buradan hareketle devletin sanat faaliyetlerindeki hamiliğinin getirdiği yükleri paylaşdırmak istediği düşünülebilir. Son yıllarda Kültür Bakanlığına bağlı müzik icra kurumlarının sponsor firmaların destekleri ile faaliyetlerini sürdürmeleri bu plan hedefleri doğrultusunda olduğu söylenebilir.

Bir kurumun kapatılıp yenisinin açıldığı durumlarda ekserji transferinin yalnızca yapısal bir devirle mümkün olmadığı, ancak işlevsel bir uyum sağlandığında gerçekleştiği tespit edilmiştir. DPT planları, devlet ve hükümetlerin politikaları stratejik öneme sahip olsalar da, zamanında uygulamaya alınamaması gibi aksaklıklar kurumsal yapılarda düzensizliklerin önüne geçememektedir. Kültür hizmetlerinin planlanma ve uygulamasında DPT planları doğrultusunda yerel yönetimlere ve özel sektöre görev verilmesi, kısa vadede kurumların gelişimine destek olarak görülse de

bu kurumların kamu hizmeti veren kuruluşlar niteliğinin ortadan kalkmasına sebebiyet verecek uygulamalar olarak da değerlendirilmiştir.

Entropik süreçleri görselleştirdiğimiz grafiklerden okuduğumuz bulguların en belirginine göre: entropi belirgin bir yükseliş trendinden sonra gelen ilk keskin müdahale ile düşmektedir. Ancak hemen ardından benzer bir seviyeye yükselerek seyretmektedir. Kurumsal varlığı sonlanan kurumların ise süreçlerinin son kısımlarında belirgin bir şekilde görülen bu olgu kurumun sonlanmaya doğru gidişini engelleyememektedir.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e ve günümüze uzanan müzik kurumları, kurumsal entropi kavramı çerçevesinde incelenmiş olup, düzen ile düzensizlik arasında sürekli dalgalı bir seyir halinde olduğu tespit edilmiştir. Aynı zamanda ekserji ile işlev kaybı arasında da bir değişim ve dönüşüm döngüsü gözlemlenmiştir.

Tartışma ve Öneriler

Her yeni düzenleyici müdahale kısa vadede düzen sağlasa da, uzun vadede yeni bir entropi dalgasına zemin hazırlamaktadır. Bu durumu engelleyebilmek adına, düzenleyici müdahalelerin maksimum entropi seviyesi görülmeden, daha sık kontrollerle ve orta etki düzeyine yakın etkilerle gerçekleştirilmesi önerilebilir. Ayrıca ekserji yani iş üretme potansiyeli üzerinde odaklanılarak kurumsal entropinin en etkili şekilde kontrol altına alınabildiği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu sonuçlara göre müzik kurumlarının kurumsal devamlılığının, sadece müzik ürünleri üreterek değil, uzun dönemli planlar ve stratejiler ortaya konularak, dışsal müdahalelerden en az etki almasını sağlayacak şekilde özerk yapılar haline getirilmesi ile mümkün olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akan, N. (2017). *Platon'da Müzik*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Akkaş, S. (2015). *Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Kültür ve Müzik Politikaları*. Ankara: Sonçağ Yayıncılık.
- Akkutay, Ü. (1984). *Enderun Mektebi*. Ankara : Gazi Üniversitesi .
- Aksoy, B. (1994). *Avrupalı Gezginlerin Gözüyle Osmanlılarda Musiki*. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Ankara Devlet Sahne Sanatları Topluluğu. (2025). *Ankara Devlet Sahne Sanatları Topluluğu Tarihçe* . Mayıs 18, 2025 tarihinde www.ankarasahnesanat.ktb.gov.tr: https://ankarasahnesanat.ktb.gov.tr/TR-356521/tarihce.html adresinden alındı
- Ankara Devlet Türk Halk Müziği Korusu. (2025). *Ankara Devlet Türk Halk Müziği Korusu Tarihçe*. Mayıs 18, 2025 tarihinde ankaradthmkoro.ktb.gov.tr: https://ankaradthmkoro.ktb.gov.tr/TR-351472/tarihce.html adresinden alındı
- Ankara Türk Dünyası Müzik Topluluğu. (2025). *Ankara Türk Dünyası Müzik Topluluğu Tarihçe* . Mayıs 18, 2025 tarihinde www.tdmt.ktb.gov.tr: https://tdmt.ktb.gov.tr/TR-355789/tarihce.html adresinden alındı
- Antalya Devlet Senfoni Orkestrası. (2025). *Antalya Devlet Senfoni Orkestrası Tarihçe*. Mayıs 16, 2025 tarihinde www.adso.ktb.gov.tr: https://adso.ktb.gov.tr/TR-355465/tarihce.html adresinden alındı
- Aracı, E. (2006). *Osmanlı Sarayının İtalyan Maestrosu*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ataman, S. (1991). *Atatürk ver Türk Musikisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri 1:1919-1938* (2 b.). (1961). Ankara : Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayınları.

Avaner, T. B. (2020). İdari ve Askeri Bilginin Teşkilatlanması: Enderun Mektebinde Yönetici Eğitimi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(22).

Ayas, G. (2018). *Müziği Boğan Gürültü* . İstanbul : İthaki Yayınları .

Ayas, G. (2018, Şubat 9). *Zeki Müren'in ve Türk Müziğinin Yol Ayrımı*. Mart 22, 2025 tarihinde www.anakronik.org: <https://www.anakronik.org/zeki-murenin-ve-turk-muziginin-yol-ayrimi/> adresinden alındı

Ayas, G. (2020). *Musiki İnkılabı'nın Sosyolojisi Klasik Türk Müziği Geleneginde Süreklilik Ve Değişim*. İstanbul: İthaki Yay.

Ayas, G. (2020). *Musiki İnkılabı'nın Sosyolojisi Klasik Türk Müziği Geleneginde Süreklilik Ve Değişim* . İstanbul : İthaki Yay.

Bailey, D. (1990). *Social Entropy Theory*. Newyork: State University Press.

Bailey, D. (1997). *Kybernetes*(6/7). doi:10.1108/03684929710169852

Bali, S. (2014, Ağustos 17). *2007'den 2014'e Devlet Opera Ve Balesi*. 2025 tarihinde www.andante.com.: <https://www.andante.com.tr/tr/4407/2007-den-2014-e-devlet-opera-ve-balesi-> adresinden alındı

Bardakçı, M. (2012). Refik Bey Refik Fersan . *Refik Bey Refik Fersan ve Hatıraları*. içinde İstanbul : Pan Yayıncılık.

Baydar, E. K. (2011). 19. Yüzyıl Osmanlı Padişahlarının Müzik Politikalarından Kesitler. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(1).

Bayram, R. (2025). *Z Dergisi*. Şubat 2, 2025 tarihinde www.zdergisi.istanbul: <https://www.zdergisi.istanbul/makale/riyaset-i-cumhur-fasil-heyeti-390> adresinden alındı

Behar, C. (1993). *Zaman, Mekan, Müzik Klasik Türk Musikisinde Eğitim (Meşk), İcra Ve Aktarım*. İstanbul : Afa Yayınları .

Behar, C. (2012). *Aşk Olmayınca Meşk Olmaz* . İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

Bulut, M. M. (2024). Post Modern Sanatta Entropi Olgusu . *Journal of Humanities and Tourism Research*.

Bulut, M. S. (2024). Postmodern Sanatta Entropi Olgusu. *Journal of Humanities and Tourism Research*. doi:10.14230/johut1607

Bursa Bölge Devlet Senfoni Orkestrası. (2025). *Bursa Bölge Devlet Senfoni Orkestrası Tarihçe*. mayıs 16, 2025 tarihinde www.bbdso.ktb.gov.tr:

<https://bbdso.ktb.gov.tr/TR-350878/tarihce.html> adresinden alındı

Can, A. (1998). Ulus Devlet Felsefesi Ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme. *Öneri Dergisi*, 10(2). <https://doi.org/10.14783/maruoneri.686811> adresinden alındı

Cankaya, Ö. (2015). *Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi TRT* (1 b.). İstanbul: İmge Yayınevi.

Cömert, E. (2021). *İstanbul Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı (1975-1982)*. TMDK Tarihçe: <https://tmdk.itu.edu.tr/docs/librariesprovider4/kitap-icerik/tmdk-tarihcesi.pdf> adresinden alındı

CSO. (2025). *CSO Hakkında* . 05 15, 2025 tarihinde <https://cso.ktb.gov.tr/>: <https://cso.ktb.gov.tr/TR-330210/cso-hakkinda.html> adresinden alındı

Cumhurbaşkanlığı Klasik Türk Müziği Korusu. (2025). *Cumhurbaşkanlığı Klasik Türk Müziği Korusu Tarihçe*. Mayıs 18, 2025 tarihinde www.cumhurbaskanligikorusu.ktb.gov.tr: <https://cumhurbaskanligikorusu.ktb.gov.tr/TR-351202/tarihce.html> adresinden alındı

Çakar, D. (2015). Hacettepe Üniversitesi Devlet Konservatuvarı (Cebeci'den Beşevler'e). 9(1). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/smead/issue/11324/135346> adresinden alındı

Çelik, D. (2023). Fransız İhtilali'nin Ardından Operada Romantik Dönem ve İhtilalden Esinlenen Operalar. *JSHSR*, 10(99). doi:<https://doi.org/10.5281/zenodo.8415704>

Çengel, Y. B. (2021). *Mühendislik Yaklaşımıyla Termodinamik*. (T. Derbentli, Çev.) İstanbul : Palme Yayınevi .

Çırak, C. T. (2020). İsmail Dede Efendi Ekolünde Usta - Çırak (Hoca - Öğrenci) İlişkileri. doi:10.31722/ejmd.846851

Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası. (2025). *Çukurova Devlet Senfoni Orkestrası Tarihçe* . Mayıs 16, 2025 tarihinde www.cdso.ktb.gov.tr: <https://cdso.ktb.gov.tr/TR-350770/tarihce.html> adresinden alındı

Demirel, H. (tarih yok). *R&S - Research Studies Anatolia Journal*(4). <https://doi.org/10.33723/rs.1358922> adresinden alındı

Demirgen, E. S. (2014). III. SELİM DÖNEMİ'NDE ENDERUN-İ HÜMAYUN. *İdil Sanat Ve Dil Dergisi*, 3(11). <https://dx.doi.org/10.7816/idil-03-11-02> adresinden alındı

Deniz, Ü. (2019). Konser Salonlarından Radyo Stüdyosuna (1927):Cumhuriyet Döneminin İlk Türk Musikisi Radyo Sanatçıları Ve İlk Radyo Konserleri. *Motif Akademi Halk Bilimleri Dergisi*, 12(27). doi:10.12981/mahder.583253

Denizbank. (2025, 05 26).
<https://www.denizbank.com/hakkimizda/sponsorluk/kultur-ve-sanat>.
<https://www.denizbank.com/hakkimizda/sponsorluk/kultur-ve-sanat>. adresinden alındı

Devlet Çok Sesli Korosu. (2025). *Devlet Çok Sesli Korusu Tarihçe*. Mayıs 18, 2025 tarihinde www.devletcokseslikorosu.ktb.gov.tr:
<https://devletcokseslikorosu.ktb.gov.tr/TR-368101/tarihce.html> adresinden alındı

Dilber M., C. K. (2023). Mehterhane-i Hümayun'dan Müzika-yı Hümayun'a Osmanlı Müzik Kurumlarında Batıllılaşıma Temayülü. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(7), 461-478. <https://doi.org/10.30561/sinopUSD.1282026> adresinden alındı

Dinç, M. (2020). Türkülerin Başına Gelenler: Politik-İdeolojik Sebeplerle Değiştirilen Türküler Üzerine. *Folklor / Edebiyat*, 26(3).
<https://doi.org/10.22559/folklor.1246> adresinden alındı

Dizmen, S. (2022). *Devlet Senfoni Orkestraları ve Genel Durum*. Mayıs 5, 2025 tarihinde www.sanattanyansimalar.com:
<https://www.sanattanyansimalar.com/yazarlar/sinan-dizmen/devlet-senfoni-orkestralari-ve-genel-durum/2875/> adresinden alındı

Doğrusöz, N. K. (2021). *Ali Rıfat Çağatay Musiki Yazıları*. İstanbul : Vakıfbank Kültür Yayınları.

Dönmez, M. . (2015). Ulusalcılık Akımı Bağlamında Yerel Müzik Öğelerinin Uluslararası Sanat Müziğindeki Kullanımı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*(18), 87-102. doi:10.16992/ASOS.857

DPT. (1962). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)*. Ankara: DPT. NİSAN 5, 2025 tarihinde <https://www.sbb.gov.tr/wp->

content/uploads/2022/07/Kalkinma_Plani_Birinci_Bes_Yillik_1963-1967.pdf
adresinden alındı

DPT. (1967). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)*. Ankara: DPT.
Nisan 5, 2025 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/İkinci_Bes_Kalkinma_Plani-1968-1972.pdf adresinden alındı

DPT. (1973). *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1978)*.
doi:https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Yeni-Strateji-ve-Kalkinma-Plani_Ucuncu-Bes-Yil_1973_1977.pdf

DPT. (1979). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)*. Ankara: DPT.
Nisan 5, 2025 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Dorduncu-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani_1979_1983.pdf adresinden alındı

DPT. (1984). *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)*. Ankara: DPT.
Nisan 5, 2025 tarihinde <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Besinci-Bes-Yillik-Kalkinma-Plani-1985-1989.pdf> adresinden alındı

DPT. (1989). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1989-1993)*. Ankara: DPT.
Nisan 5, 2025 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1990-1994.pdf adresinden alındı

DPT. (1995). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1995-1999)*. Ankara: DPT.
Nisan 6, 2025 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Yedinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1996-2000.pdf adresinden alındı

DPT. (2000). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*. Ankara: DPT.
Nisan 6, 2025 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Uzun_Vadeli_Strateji_ve_Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-2001-2005.pdf adresinden alındı

DPT. (2006). *Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2007-2013)*. Ankara: DPT.
Nisan 6, 2025 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Dokuzuncu_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-2007-2013.pdf adresinden alındı

content/uploads/2025/03/Dokuzuncu_Kalkinma_Plani_2007-2013.pdf adresinden alındı

DPT. (2013). *DPT (2013) Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı* . Ankara: DPT.

DPT. (2014). *Onuncu Dönem Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018)*. Nisan 6, 2025 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2025/06/Onuncu_Kalkinma_Plani-2014-2018.pdf adresinden alındı

DPT. (2019). *Onbirinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2019-2023)*. Ankara: DPT. Nisan 6, 2025 tarihinde https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Plani-2019-2023.pdf adresinden alındı

Durgun, Ş. (2015). *Türkiye'de Devletçi Gelenek Ve Müzik* . İstanbul: A Kİtap.

Duygulu, M. (2023). *Cumhuriyet Ve Müzik*. İstanbul : Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları .

Edirne Devlet Türk Müziği ve Rumeli Müzikleri Topluluğu. (2025). *Edirne Devlet Türk Müziği ve Rumeli Müzikleri Topluluğu Tarihçe*. Mayıs 10, 2025 tarihinde www.edmt.ktb.gov.tr: <https://edmt.ktb.gov.tr/TR-351742/tarihce.html> adresinden alındı

Elazığ Devlet klasik Türk Müziği ve Kürsübaşı Topluluğu. (2025). *Elazığ Devlet klasik Türk Müziği ve Kürsübaşı Topluluğu Tarihçe* . Mayıs 18, 2025 tarihinde www.elazigdkmt.ktb.gov.tr: <https://elazigdkmt.ktb.gov.tr/TR-352066/tarihce.html> adresinden alındı

Enveroğlu, i. ., (2024). *Çağdaş Sanatta Düzen ve Düzensizlik. Resim Sanatı Üzerine Okumalar I*. içinde Ankara: Akademisyen Yayınevi. doi:10.37609/akya.3256

Erbay, M. (2018). Sanat Politikası Paydaşları: Devlet, Özel/Özerk Kurumlar, Bireyler, Kamu. *Sanat Dergisi* (31), 90-93.

Erdoğan, G. (2008). Sosyal Devlette Sanat ve Sanatçının Korunması . *TBB Dergisi* (74). <https://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2008-74-390> adresinden alındı

Erol, A. (2018). *Müzik Üzerine Düşünmek* . İstanbul: Bağlam Yayıncılık .

Erol, M. (2001). Sosyal Entropinin Verimlilik Üzerine Etkileri . *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1).

- Erol, M. (2009). Düzen, Kaos ve Değişme. *Türkiyat Araştırmaları*.
- Finkelstein, S. (1986). *Müzik Neyi Anlatır*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Gazimihal, M. (2019). *Türk Askeri Müzikaları*. İstanbul : Doğu Kütüphanesi Yayınları .
- Giray, C. T. (2013, Mart). XVII. Yüzyıl Osmanlı Müzik Geleneği Ve Buharizade Mustafa İtri Efendi. *International Cyprus University Folklor/Edebiyat*, 19(75). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/fe/issue/26040/274283> adresinden alındı
- Göher, F. (2007). *Müziğin Toplumsal İşlevi Müzik, Siyaset, Din Ve Ekonomi*. www.ayk.gov.tr: <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/GÖHER-Feyzan-M.-MÜZİĞİN-TOPLUMSAL-İŞLEVİ-MÜZİK-SİYASET-DİN-VE-EKONOMİ.pdf> adresinden alındı
- Güray, C. (2012). *Bin Yılın Mirası Makamı Var Eden Döngü: Edvar Geleneği*. İstanbul : Pan Yayınları. Güray C. (2012). Bin Yılın Mirası-Makamı Var Eden Döngü: Edvar Geleneği. İstanbul: . adresinden alındı
- Gürer, Y. (2007). II.Dünya Savaşında Almanya'da Baskı Altındaki Müzik Doktora Tezi. *II.Dünya Savaşında Almanya'da Baskı Altındaki Müzik*. İstanbul. Ocak 10, 2025 tarihinde <https://nek.istanbul.edu.tr/ekos/TEZ/43956.pdf> adresinden alındı
- Gürgen, E. (2021). Ortaçağ ve Rönesans Mitlerine Müzik Üzerinden Eleştirel Bir Bakış. (19). <https://doi.org/10.31722/ejmd.972304> adresinden alındı
- Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı. (2025). *Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı*. Haziran 10, 2025 tarihinde <https://adk.hacettepe.edu.tr/>: <https://adk.hacettepe.edu.tr/> adresinden alındı
- İpşirli, M. (2025, Ocak). <https://islamansiklopedisi.org.tr/enderun>. Ocak 22, 2025 tarihinde İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr/> adresinden alındı
- İstanbul Devlet Halk Müziği ve Modern Folk Müziği Araştırma ve Uygulama Korosu. (2025). *İstanbul Devlet Halk Müziği ve Modern Folk Müziği Araştırma ve Uygulama Korosu Tarihçe* . Mayıs 18, 2025 tarihinde www.istanbuldthm-mfmkoro.ktb.gov.tr: <https://istanbuldthm-mfmkoro.ktb.gov.tr/TR-351580/tarihce.html> adresinden alındı

İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası. (2025, Mayıs 15). *İstanbul Devlet Senfoni Orkestrası Tarihçe*. 2025 tarihinde [www.idso.ktb.gov.tr: https://idso.ktb.gov.tr/TR-350986/tarihce.html](https://idso.ktb.gov.tr/TR-350986/tarihce.html) adresinden alındı

İstanbul Devlet Türk Müziği Araştırma Ve Uygulama Topluluğu. (2025). *İstanbul Devlet Türk Müziği Araştırma Ve Uygulama Topluluğu Tarihçe* . Mayıs 18, 20205 tarihinde [www.istanbuldtmt.ktb.gov.tr: https://istanbuldtmt.ktb.gov.tr/TR-351958/tarihce.html](https://istanbuldtmt.ktb.gov.tr/TR-351958/tarihce.html) adresinden alındı

İstanbul Devlet Türk Müziği Topluluğu. (2025). *İstanbul Devlet Türk Müziği Topluluğu Tarihçe*. Mayıs 10, 2025 tarihinde [www.idtmt.org: http://www.idtmt.org/tarihce.asp](http://www.idtmt.org/tarihce.asp) adresinden alındı

İstanbul Meydan Meşkleri Topluluğu. (2025, Mayıs 18). *İstanbul Meydan Meşkleri Topluluğu Tarihçe* . [www.meydanmeskleri.ktb.gov.tr: https://meydanmeskleri.ktb.gov.tr/TR-352120/tarihce.html](https://meydanmeskleri.ktb.gov.tr/TR-352120/tarihce.html) adresinden alındı

İstanbul Tarihi Türk Müziği Topluluğu. (2025). *İstanbul Tarihi Türk Müziği Topluluğu Tarihçe*. Mayıs 18, 2025 tarihinde [www.ittmt.ktb.gov.tr: https://ittmt.ktb.gov.tr/TR-351688/tarihce.html](https://ittmt.ktb.gov.tr/TR-351688/tarihce.html) adresinden alındı

İzmir Devlet Klasik Türk Müziği Korusu. (2025). *İzmir Devlet Klasik Türk Müziği Korusu Tarihçe*. Mayıs 18, 2025 tarihinde [www.izmirdevletkorusu.ktb.gov.tr: https://izmirdevletkorusu.ktb.gov.tr/TR-351256/tarihce.html](https://izmirdevletkorusu.ktb.gov.tr/TR-351256/tarihce.html) adresinden alındı

İzmir Devlet Senfoni Orkestrası. (2025, Mayıs 14). *İzmir Devlet Senfoni Orkestrası Tarihçe* . 2025 tarihinde [www.izdso.ktb.gov.tr: https://izdso.ktb.gov.tr/TR-351040/tarihce.html](https://izdso.ktb.gov.tr/TR-351040/tarihce.html) adresinden alındı

İzmir Devlet Türk Dünyası Dans ve Müzik Topluluğu. (2025). *İzmir Devlet Türk Dünyası Dans ve Müzik Topluluğu Tarihçe* . Mayıs 18 2025 tarihinde [www.izmirdtdmt.ktb.gov.tr: https://izmirdtdmt.ktb.gov.tr/TR-351796/tarihce.html](https://izmirdtdmt.ktb.gov.tr/TR-351796/tarihce.html) adresinden alındı

İzmir, B. (2023). Dışarıdan Eve Taşınan Eğlence Kültürü: 1970'lerde Türkiye'de Televizyonun Sosyo Kültürel Yaşamdaki Yeri. *Kokut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*(Özel Sayı 1). <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1353321> adresinden alındı

Kaptan, M. N. (2024). Louis Althusser'in Devletin İdeolojik Aygıtları Bağlamında TRT'nin Müzik Politikaları. *H.Ü. Sanat Yazıları Dergisi*(51), 505-516. doi:<https://doi.org/10.61742/sanatyazilari.1532225>

Kaptan, M. V. (2019). Osmanlı Döneminde Musiki Eğitimi Veren Kurumlar Üzerine Bir İnceleme. *Jia Journal*(2), 40-52. doi:<http://dx.doi.org/10.29228/jiajournal.25873>

Karahasanoğlu, S. K. (tarih yok). Tanıkların Anlatımıyla Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı. .

Karataş, Ö. S. (2014). Klasik Türk Müziği Eğitiminde Bir Saray Üniversitesi: Enderurun Mektebi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2). <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6534> adresinden alındı

Karşıcı, G. (2010). Müzik Türlerine İdeolojik Yaklaşım: 1970-1990 Yılları Arasındaki TRT Sansürü. *CIU Cyprus Folklor/ Edebiyat*, 16(61), 169-178.

Kaya, M. A. (2022). Egemenlik Kavramı ve Siyasi Düşünürler. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1). doi:10.51120/NEUHFD.2022.44

Kolluoğlu, P. (2012). Türk Müzik Devrimi'nden Popüler Müzik Kültürü'ne Çok Seslilik Gündüşleri: Türk Müzik İnkılabı'nda Garbiyatçı Endişeler ve Fantaziler. *Doğu Batı*(62).

Kongar, E. (1981). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kongar, E. (1994). *Kültür Üzerine*. İstanbul : Remzi Kitabevi .

Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu. (2025). *Konya Türk Tasavvuf Müziği Topluluğu Tarihçe*. Mayıs 18, 2025 tarihinde www.konyattmtopluluk.ktb.gov.tr: <https://konyattmtopluluk.ktb.gov.tr/TR-352012/tarihce.html> adresinden alındı

Korosu, C. K. (2025). *Cumhurbaşkanlığı Klasik Türk Müziği Korosu*. Mayıs 16, 2025 tarihinde www.cumhurbaskanligikorusu.ktb.gov.tr: <https://cumhurbaskanligikorusu.ktb.gov.tr/TR-351202/tarihce.html> adresinden alındı

Kovancılar B, K. H. (2007). Devlet Sanat İlişkisi: Sanat Desteklerinin Dayandığı Argümanalar. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 44(513).

Kutluk, F. (1997). *Müziğin Tarihsel Evrimi* . İstanbul : Ceylan Matbaacılık .

Kutluk, F. (2018). *Müzik ve Politika*. İstanbul: H2O Yayıncılık.

Kültür Bakanlığı . (2025, 05 26). <https://teftis.ktb.gov.tr>.

<https://teftis.ktb.gov.tr>: <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-264303/kulturel-alandaki-destek-sponsor-faaliyetlerinin-tesvik-edilmesi-hakkinda-genelge-genelge-200513.html> adresinden alındı

Kültür Bakanlığı. (2025). *Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü Müzik ve Sahne Sanatları*. Nisan 19, 2025 tarihinde www.guzelsanatlar.ktb.gov.tr: <https://guzelsanatlar.ktb.gov.tr/TR-337955/muzik-ve-sahne-sanatlari.html> adresinden alındı

Kültür Bakanlığı. (2025). <https://guzelsanatlar.ktb.gov.tr/TR-317537/4b-sozlesmeli-sanatci-alimina-iliskin-duyuru.html>). Mayıs 20, 2025 tarihinde (<https://www.guzelsanatlar.ktb.gov.tr/>: <https://guzelsanatlar.ktb.gov.tr/TR-317537/4b-sozlesmeli-sanatci-alimina-iliskin-duyuru.html> adresinden alındı

Kültür Bakanlığı GSGM. (tarih yok). www.guzelsanatlar.ktb.gov.tr. www.guzelsanatlar.ktb.gov.tr: <https://guzelsanatlar.ktb.gov.tr/TR-3645/koro-ve-topluluklara-stajyer-sanatci-sinav-duyurusu.html> adresinden alındı

Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2025, Mayıs 5). <https://teftis.ktb.gov.tr/>: <https://teftis.ktb.gov.tr/TR-263900/cumhurbaskanligi-senfoni-orkestrasi-yonetmeligi.html> adresinden alındı

Meciar, M. (2025). *Büyük Ekim Devrimi Müzik ilişkisi Üzerine Dönemsel Bir Okuma*. Ocak 12, 2025 tarihinde <https://ayrintidergi.com.tr> adresinden alındı

Mimaroglu, İ. K. (1970). *Musiki Tarihi*. Ankara: Varlık Yayınevi.

MusikiDergisi. (2025). *Sanatçı Alım İlanı 2015*. Mayıs 20, 2025 tarihinde www.musikidergisi.com: http://www.musikidergisi.com/haber-4163-trtden_sanatci_alim_ilani_2015__yayinlandi....html adresinden alındı

Ömür, Ö. A. (2014). Mesleki Müzik Eğitiminde Yapılanma Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası Müzik ve Sahne Sanatları Sempozyumu*. Zonguldak: Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları.

Özalp, N. M. (2000). *Türk Musikisi Tarihi I*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Özcan, N. (2025). *Dellâlzade İsmail Efendi* . Ocak 24, 2025 tarihinde Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi: <https://islamansiklopedisi.org.tr> adresinden alındı

Özhancı, E. (2010). Türkiye'de Opera, Bale ve Devlet Opera ve Balesi'Nin Evrimselliliği. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*(23), 197-203.

Özkan, S. H. (tarih yok). ORTAÇAĞ VE RÖNESANS MİTLERİNE MÜZİK ÜZERİNDEN ELEŞTİREL BİR BAKIŞ.

Özmenteş, G. (2018). Müzik Teorilerine Meta - Teorik Bir Bakış: Müzikte Entropi. *IX. Uluslararası Hisarlı Ahmet Sempozyumu*, (s. 178-190). Kütahya.

Öztuna, Y. (1990). *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi II*. Ankara: Kültür Bakanlığı .

Öztuna, Y. (1990). *Büyük Türk Müziği Ansiklopedisi I*. Ankara: Kültür Bakanlığı .

Paçacı, G. (1999). *Cumhuriyet'in Sesleri* . İstanbul : Tarih Vakfı Yayınları .

Paçacı, İ. (2019). İnsan & İnsan. (21).

Resmi Gazete 4/VII/1934 - Sayı : 2743. (1934, Haziran 25). *Milli Musiki ve Temsil Akademisinin Teşkilat Kanunu*.
https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/kanunlar_kararlar/kanuntbmmc013/kanuntbmmc013/kanuntbmmc01302541.pdf adresinden alındı

Rifkin, J., & Howard, T. (1992). *Entropi Dünyaya Yeni Bir Bakış*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık .

Salgar, M. (2001). *III. Selim Hayatı-Sanatı-Eserleri*. İstanbul : Ötüken Yayınları .

Sarıkaya, Y. (1993). *Fizikokimya*. Ankara : Gazi Büro Yayınları .

Sarısu, A. (2017). Entropi, İnhitat Ve Kurumsal Ölüm (Yükselmeyen Düşer / Ya Terakki Ya İnhitat. *Yaklaşım Dergisi*(293).

Say, A. (1985). *Müzik Ansiklopedisi III* (Cilt 3). Ankara: Başkent Yayınevi.

Say, A. (1992). *Müzik Ansiklopedisi I* (Cilt 1). Ankara: Başkent Yayınevi.

Say, A. (2000). *Müzik Tarihi*. Ankara: Müzik Ansiklopedisi Yayınları.

Say, A. (tarih yok). *Müzik Ansiklopedisi II* (Cilt 2). Ankara: Sanem Matbaası.

- Sevengil, R. A. (1970). *Saray Tiyatrosu*. İstanbul : Milli Eğitim Basımevi.
- Sivas Devlet Türk Halk Müziği Korosu. (2025). *Sivas Devlet Türk Halk Müziği Korosu*. Mayıs 18, 2025 tarihinde www.sivasdthmkoro.ktb.gov.tr:
<https://sivasdthmkoro.ktb.gov.tr/TR-351526/tarihce.html> adresinden alındı
- Smith, P. (2007). *Kültürel KURam*. (S. G. Güzelsarı, Çev.) İstanbul: Babil Yayınları.
- Stokes, M. (2016). *Türkiye'de Arabesk Olayı*. (H. Eryılmaz, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şahin, E. (2024). Opera Sanatının Türkiye’de Gelişimi ve Türkçe Operaların Tarihsel Süreci. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (40), 589-602.
<https://doi.org/10.29000/rumelide.1502219> adresinden alındı
- Şanlı Urfa Devlet Türk Halk Müziği ve Sıra Gecesi Topluluğu. (2025). *Şanlı Urfa Devlet Türk Halk Müziği ve Sıra Gecesi Topluluğu Tarihçe*. Mayıs 10, 2025 tarihinde www.sanliurfadevletthm.ktb.gov.tr:
<https://sanliurfadevletthm.ktb.gov.tr/TR-351850/tarihce.html> adresinden alındı
- Şen, S. (2020). Osmanlı Devleti'nde Batılılaşma Hareketlerinin Müziğe Yansımaları. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 4(10), 192-208.
- Tanilli, S. (1981). *Devlet ve Demokrasi*,. İstanbul: Say Yayınları.
- Tanrıkörur, C. (2003). *Osmanlı Dönemi Türk Musikisi* . İstanbul: Dergah Yayınları .
- Tatar, B. . (2017). Müzik İktidar İlişkisi: Kurumsal Ve Tarihsel Bir Analiz. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*(43), 5-30.
- TDK. (2025). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. 01 08, 2025 tarihinde Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <https://sozluk.gov.tr> adresinden alındı
- Toker, H. (2024). 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Kapsayıcı Müzik Politikası Ve Müzikteki Değişim. *Meshk Journal of Religious Music*, 1(1).
doi:10.26650/meshk.2024.0002
- TRT Akademi. (2020). *TRT Akademi*, 5(9).

Tura, Y. (2000). *Kitâbu 'İlmi'l-Mûsikî 'alâ vech 'l-Hurûfât-Mûsikîyi Harflerle Tesbit ve İcra İlminin Kitabı* (Cilt 1). İstanbul .

Uzunçarşılı, İ. H. (2019). *Büyük Osmanlı Tarihi* (Cilt 2). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Uzunonat, E. N. (2023). İkinci Dünya Savaşı'nın Sovyet Klasik Müziği'ne Etkileri. *Konservatoryum - Conservatorium*, 10(1), 161-179.

Yavuz, D., & Özen, E. (2021). *Türk Musikisi Devlet Konservatuari 'nı Hazırlayan Kurumlar ve Bireysel Çalışmalar*. TMDK Tarihçe: <https://tmdk.itu.edu.tr/docs/librariesprovider4/kitap-icerik/tmdk-tarihcesi.pdf> adresinden alındı

Yaylalı, H. (2018). 1927'den Çok Partili Döneme Kadar Türkiye'de Radyo Yayıncılığı. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 10(1). <https://doi.org/10.17932/IAU.IAUD.m.13091352.2018.1/37.33-50> adresinden alındı

Yener, S., & Apaydın, K. (2016). Türkiye'de Mesleki Müzik Eğitimi Veren Kurumların Çeşitliliği Ve Mezunların İstihdam Sorunları. *The Journal of Academic Social Science Studies*(42). doi:10.9761/JASSS3239

YÖK. (2025, Mayıs 4). *Yüksek Öğretim Kurumu Tarihçe*. www.yok.gov.tr: <https://www.yok.gov.tr/kurumsal/tarihce> adresinden alındı